Jurij Gagarin

Utazás a világűrben

TÁNCSICS

JURIJ GAGARIN

UTAZÁS A VILÁGŰRBEN

JURIJ GAGARIN
A SZOVJETUNIÓ HŐSE

UTAZÁS A VILÁGŰRBEN

Az első űrhajós pilóta feljegyzései

TÁNCSICS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1962

A könyv eredeti címe:

ДОРОГА В КОСМОС
ИЗДАТЕЛЬСТВО „ПРАВДА", 1961

Az irodalmi feldolgozas
N. GYENYISZOV es SZ. BORZENKO
a Pravda különtudósítóinak munkája

Fordította:
RAJNA BÉLA

A kotestervet
BÁNÓ ENDRE es CEGLÉDI ISTVÁN
keszítettek

614613
Athenaeum Nyomda magas- és mélynyomása
Felelos vezeto: Soproni Bela igazgató

A fordítast az eredetivel összevetette: Gallyas Ferenc
Szaklektor: Nagy Erno
A kiadásért felel: Kádár Istvan, a Tancsics Konyvkiadó igazgatója
Felelos szerkeszto: Meszaros Andrásne
Műszaki vezeto. Faragó Imre
Műszaki szerkeszto: Nagy Peter
15 800 peldany, 10,6 (A/5) ív + 28 old. kepmelleklet, MSZ 5601-59
Budapest, 1962

Azon a napon, amelyen nekem, az egyszerű szovjet embernek és katonának abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a tudósaink, munkásaink és mérnökeink munkájával megalkotott Vosztok űrhajón felrepüljek a világűrbe, még földreszállásom színhelyén megkért a Pravda munkatársa, hogy írjak a lap olvasóinak életemről, világűr-repülésemről, további terveimről. Örömmel teljesítem a Pravda szerkesztőségének kérését.

SZÜLŐFÖLDEM – A SZMOLENSZK-VIDÉK

A család, amelyben születtem, egyszerű szovjet család, miben sem különbözik szocialista hazám többi, sok millió dolgozó családjától. Szüleim egyszerű orosz emberek: előttük is – mint egész népünk előtt – az Októberi Szocialista Forradalom nyitott kaput és vágott széles utat az életbe.

Apám – Alekszej Ivanovics Gagarin – szmolenszki szegényparaszt fia. Mindössze két osztályt járt az egyházközségi iskolában. De tudni vágyó ember, sokat tanult a maga erejéből, önképzéssel. Falunkban, Klusinóban, amely közel esik Gzsatszkhoz, valóságos ezermester hírében állt. Mindenhez ért, ami csak kell a paraszti gazdaságban, de legszívesebben az asztalos- és ácsmesterséggel foglalkozott. Még ma is emlékszem a habosan kígyózó, sárgás faforgács patakra, amely elömlött erős munkáskezén, és még ma is szagáról különböztetem meg egyik fafajtát a másiktól. Az édeskés jávorfát a kesernyés tölgytől és a fanyar szagú fenyőtől, amelyből apám olyan sok hasznos holmit barkácsolt össze.

A fához ugyanolyan tisztelet fűz, mint a fémhez. A fémről sokat mesélt nekem anyám, Anna Tyimofejevna. Az ő apja, Tyimofej Matvejevics Matvejev fúrós volt Pétervárott, a Putyilov-gyárban. Anyám mesélte, hogy nagyapám nagyszerű ember és szakmájának mestere volt. Kitűnően képzett munkás, olyan, akiről azt mondják, megpatkolja a bolhát is, és a vas kivirágzik a keze alatt. Én már sajnos, nem ismertem őt, tragikus körülmények között halt meg a

gyárban, üzemi baleset áldozata lett. De emléke, a forradalmi „putyilovista" hagyománya fennmaradt családunkban.

Fiatal korában anyám sem tanulhatott. De sokat olvasott és sok mindenről tud is. Mi, gyerekek nem kérdezhettünk tőle olyasmit, amire ne tudott volna válaszolni. Négyen voltunk gyerekek a házban: Valentyin, a legidősebb, aki Lenin halálának évében, 1924-ben született, Zoja nővérem, három évvel később látta meg a napvilágot, utána jöttem én, majd legfiatalabb öcsénk, Borisz.

Jómagam 1934. március 9-én születtem. Szüleim ekkor már kolhoztagok voltak, apám a kolhoz ácsa, anyám pedig fejőnő. Édesanyámat jó munkája elismeréséül a kolhoz tejgazdaságának vezetésével bízták meg. Kora reggeltől késő éjszakáig, mindig csak a tehenészetben tevékenykedett, de volt is dolga annyi, azt sem tudta, mihez fogjon előbb. Hol az egyik tehén ellett, hol a kisborjúk okoztak gondot, és közben állandóan ügyelni kellett, hogy minden állat időben megkapja a takarmányát.

Hadd mutassam be szülőfalumat is. Nagyon szép falu. Nyáron csupa zöld, télen megbúvik a szélfútta hóbuckák alatt. Kolhozunk is nagyon jó gazdaság volt. Az emberek jólétben éltek. A mi kis házunk volt a Gzsatszkba vezető út mentén a második a falu szélétől. Kiskertünkben almafák, cseresznyefák, piszke- és ribizlibokrok nőttek. A ház mögött kezdődött a virágos rét, ahol mi, mezítlábas gyerekek métáztunk és hátulsópár-előre-fusst játszottunk.

Emlékszem, mintha ma volna, három esztendős voltam, amikor Zoja nővérem kézen fogott, és elvitt az iskola május elsejei ünnepélyére. Ott felállítottak egy székre, és úgy szavaltam az iskolásoknak valami gyermekversikét. A gyerekek megtapsoltak. Nagyon büszke voltam, mert akárhogy is – ez volt az első taps életemben.

Jó az emlékezetem, sok mindenre emlékszem. Például arra, hogy titokban felmásztam a háztetőre, és ott terült el előttem a kolhoz, határtalannak tetsző földje. Olyan volt,

mint a tenger, meleg szél fodrozta a rozs aranyló hullámait. Aztán felnéztem az égre, és ott ragyogott felettem a tiszta, világoskék égbolt... úgy éreztem, mintha elmerülnék ebben a szépségben, s elúsznék a látóhatárig, ahol a föld találkozik az éggel. És micsoda nyírfák voltak nálunk! Hát a kert meg a patak, amelyben oly gyakran fickándoztunk, fürödtünk és kis halakat fogtunk.

A gyerekekkel gyakran elszaladtunk anyámhoz a tejgazdaságba. Édesanyám mindegyikünknek adott egy bögre gőzölgő tejet, és mindegyiknek szelt hozzá egy karéj jól megsült, puha belű, ropogós héjú rozskenyeret. Ej, de finom volt. Még ma is érzem számban az ízét...

Megesett, hogy mama elnézegetett bennünket, a saját gyerekeit, meg a szomszédokét, és szinte csak önmagának sóhajtotta:

– De boldog a ti gyerekkorotok, lurkók! Nem olyan, mint az enyém volt meg apátoké.

Ilyenkor mindig elgondolkodott és elszomorodott. De arca kedves volt akkor is, olyan szép, mint egy festmény. Nagyon szeretem anyámat, neki köszönhetek csaknem mindent, amit elértem.

Apámnak volt egy öccse: Pavel Ivanovics. Állatgyógyászfelcser volt. Mi gyerekek nagyon örültünk, amikor Pása bácsi ellátogatott hozzánk, és ott maradt nálunk éjszakára is. Ilyenkor nem a rendes helyünkön aludtunk. Ágyunk sorban a szénára vetve, ott feküdtünk Pása bácsi mellett, és komolyan beszélgettünk. Nyitott szemmel, hanyatt feküdtünk, s fölöttünk szebbnél szebb csillagok. Bátyám, Valentyin egyre kíváncsiskodott:

– Vajon élnek-e emberek a csillagokon?

Pása bácsi elmosolyodott, de aztán komolyan válaszolt:

– Ki tudja?... Én azt hiszem, van élet a csillagokon is... Lehetetlen az, hogy a sok millió égitest közül csupán az egyetlen Föld volna olyan szerencsés, hogy élet van rajta...

... Még kicsi voltam, de az iskola már nagyon vonzott. Szerettem volna, ha – mint bátyám meg nővérem – esténként leckét írhatnék, ha nekem is lenne tolltartóm, palatáblám, füzetem. Gyakran lestem be játszópajtásaimmal együtt az iskola ablakán, és irigykedve néztem, hogy a tanulók betűkből szavakat formálnak, meg számokat írnak a táblára. Nagyon szerettem volna minél előbb felnőni. Amikor betöltöttem hetedik évemet, apám így szólt hozzám:

– No, Jura, az idén ősszel iskolába mész ...

Apámnak nagy tekintélye volt a családban. Szigorú, de igazságos ember, ő adta nekünk az első leckét fegyelemből, az idősebbek iránti tiszteletből és a munka szeretetéből. Nem fenyegetett, nem veszekedett soha, és nem is vert meg bennünket, igaz, nem is dicsért és nem dédelgetett ok nélkül. Apánk nem kényeztetett bennünket, de nagyon figyelmes volt kívánságaink iránt. Nemcsak mi szerettük és tiszteltük őt, hanem a szomszédok, a falubeliek is. A kolhoz vezetősége sokat adott apánk véleményére, hiszen egész élete összefonódott a kolhozéval. Apám második otthona a kolhoz volt. El kell mondanom azt is, hogy apám rokkant, lába sérült, és emiatt nem is harcolhatott annak idején a polgárháborúban.

Egy vasárnap reggel apánk feldúltan sietett haza a községi tanácsból. Mint a puskalövés úgy csattant szava:

– Háború! ...

Anyánk, mintha megütötték volna, leroskadt a padkára, kötényébe temette arcát, és hangtalanul zokogott. Nem értettem, mi történt, de valahogy minden elkomorult hirtelen. Még az eget is felhők borították. Szél kerekedett, amely végigkergette a port a falu utcáján. És egyszeriben elnémult a faluban a nótaszó. Mi, gyerekek is elcsendesedtünk, abbahagytuk a játékot.

Ezen a napon elindultak Gzsatszkba, szekereken és a kolhoz teherautóján az első behívottak, kezükben a katonaláda. Az egész kolhoz elkísérte a falu határáig a frontra in-

duló fiúkat. Hány búcsúszó hangzott el, mennyi forró könnycsepp hullott!

Mint az árvíz, úgy hömpölygött egyre közelebb és közelebb a háború a mi Szmolenszk-vidékünkhöz. Mint az árnyak, olyan némán, csöndben vonultak keresztül a falun a menekülők, aztán megérkeztek a sebesültek is. Mindenki valamerre messzire, a hátországba tartott.

Aztán jöttek a hírek... Azt beszélték, hogy a fasiszták eltörölték a föld színéről Minszket, hogy véres harcok folynak Jelna és Szmolenszk alatt. De mindenki bízott benne, hogy a fasiszták nem jutnak tovább.

Beköszöntött a szeptember, és én, a velem egykorúakkal együtt elindultam, életemben először az iskolába. Milyen régvárt, ünnepélyes nap volt ez, amelyet mégis komorrá tett a háború. És alighogy megismerkedtünk az osztállyal és alig kezdtük el tanulni az *a* betűt meg a számolást, amikor egy napon valaki bekiáltott az ablakon:

– Itt vannak a fasiszták, egészen közel... Vjazma alatt...

És ugyanezen a napon elrepült a falu felett két vöröscsillagos szárnyú repülőgép. Ezek voltak az első repülőgépek, amelyeket életemben láttam. Tudtam is én akkor, milyen típusúak? Csak most, hogy visszagondolok rájuk, tudom: az egyik egy JAK volt, a másik pedig egy LAGG. Az utóbbit légicsatában sérülés érhette, pilótája utolsó erejét összeszedve, a vízililiommal és náddal benőtt mocsár fölé vezette. A repülőgép lezuhant, összetört, de fiatal pilótája épségben maradt. Sikerült kiugrania, közvetlenül a gép földre érése előtt.

A mocsár közelében, a mezőn szállt le a másik repülőgép. A JAK pilótája nem hagyta magára bajba jutott társát. Több sem kellett persze nekünk, gyerekeknek, mindjárt odarohantunk. Valamennyien szerettük volna legalább egy kicsit megérinteni a pilótákat, nem is szólva arról, hogy mennyire szerettünk volna felmászni a repülőgépre, bekuk-

kantani a pilótafülkébe. Élvezettel szívtuk be a benzin eddig ismeretlen illatát, számlálgattuk a repülőgép szárnyán a golyóütötte nyomokat. A pilóták izgatottak és dühösek voltak. Úgy beszéltek velünk, mint a felnőttekkel. Szélesen gesztikulálva mesélték, hogy nem adták olcsón a LAGG-ot. Kinyitották bőrmellényüket, és pilótakabátjukon megláttuk a csillogó rendjeleket. Akkor láttam először rendjeleket. És akkor értettem meg, milyen nagy ára van az ilyen kitüntetéseknek...

Minden falubeli azt szerette volna, hogy a pilóták éppen nála szálljanak meg. De a két pilóta nem ágyban, hanem kint a szabad mezőn, a JAK mellett töltötte az éjszakát. Igaz, mi sem aludtunk ám. Reszkettünk az éjszakai hidegben, de ottmaradtunk a pilótákkal, s bámultuk őket lelecsukódó szemmel. Másnap aztán a két kedves vendég elrepült, de szép emlékük velünk maradt. Most már minden gyerek arra vágyott a faluban, hogy pilóta lehessen, éppen olyan bátor és szép katona, mint a nálunk járt két repülő. Különös, addig soha nem ismert érzés ragadott magával bennünket.

Az események most már nagyon gyorsan követték egymást. A falun teherautó-oszlopok robogtak keresztül, vitték a sebesülteket. Mindenki arról beszélt, hogy ki kell üríteni a falut... Nem késlekedhettünk egyetlen percig sem... Az elsők között hagyta el a falut Pása bácsi, aki a kolhoz állatállományát mentette. Apám és anyám is készülődtek az útra, de mi már elkéstünk. Egyszerre csak megremegett az egész vidék – elkezdődött a tüzérségi támadás, az ég körös-körül piros lett a tűztől, és aztán berobogtak a faluba az első motorkerékpáros németek.

Elképzelhetetlen zűrzavar támadt! Hamarosan megkezdődtek a házkutatások. A fasiszták mindenfelé partizánokat kerestek, közben pedig elraboltak mindent, ami tetszett nekik, még a ruhát és cipőt sem vetették meg.

Bennünket kikergettek házunkból, német katonák te-

lepedtek bele. Földkunyhót kellett ásnunk, abban húzódtunk meg. Rettegéssel voltak tele az éjszakák, a Moszkva felé húzó fasiszta gépek gyötrelmes zúgással szálltak tova az égen. Apám és anyám állandóan bánatosak voltak. Nemcsak családunk sorsa aggasztotta őket, hanem a kolhozé, egész népünké is. Apám éjszakákon át nem aludt, egyre csak fülelt, nem dördülnek-e meg a szovjet ágyúk, nem támad-e a mi hadseregünk? Aggódva suttogott anyámmal a partizánokról, és mindketten nagyon féltették Valentyint és Zoját, akik már csaknem felnőttnek számítottak. Megtudták ugyanis, hogy a szomszéd falvakból a németek rabságba hurcolják a fiatalságot...

Nem volt rádiónk, nem jött újság, sem levél – semmiféle hírt nem kaptunk arról, mi történik az országban. De hamarosan megéreztük, hogy a németeket jól oldalba üthették a mi katonáink: sebesült és félig megfagyott hitlerista katonákat szállítottak a falunkon át, de most már nyugat felé. És mindennap több és több sebesültet hoztak.

Emlékszem, egy éjszaka apám felszította a tüzet, kiment a kunyhóból, aztán sokáig álldogállt odakint. Amikor visszajött, odasúgta anyánknak:

– Lőnek...

– Talán a partizánok? – kérdezte a mama.

– Nem. Ez a rendes hadsereg. Körös-körül dörög az ég...

Reggelre pedig, mint az áradat, zúgtak a német teherautók, tankok és ágyúk át a falun. De ez már nem az a hadsereg volt, amely nemrégen kelet felé vonult. Mint nemsokára megtudtuk, egy Moszkva alatt szétvert SS-hadosztály maradványai vonultak vissza előttünk. Ekkor már valamennyien izgatottan vártuk a felszabadulást. De sajnos, a fasisztáknak sikerült megvetni lábukat védővonalukon, és falunk, bár közel a fronthoz, de továbbra is a németek hátországában maradt.

Házunkat egy hétpróbás bajor fasiszta vette birtokába.

Ha jól emlékszem, Albertnek hívták. Technikus volt, az autók akkumulátorait töltötte fel. Sehogy sem állhatott bennünket, gyerekeket. Egyszer Borisz öcsém kíváncsiságból közel merészkedett a műhelyhez. A német elkapta Borisz nyaksálját, megszorította, aztán a sálnál fogva felakasztotta a gyereket az almafa egyik erős ágára. Felakasztotta, majd nyerítve röhögni kezdett, mint egy megvadult csikó... Anyám szinte eszét vesztve rohant volna Boriszhoz, de a fasiszta nem engedte oda. Most mit csináljak? Féltettem öcsémet is, meg anyámat is. Segítségért akartam kiabálni, de nem bírtam: elakadt a lélegzetem, nem jött ki hang a torkomon, mintha nem is Borkát, hanem engem akasztottak volna fel. Ha most felnőtt volnék – gondoltam – adnék én ennek az átkozott fasisztának...

Az volt a szerencsénk, hogy a bajort épp ebben a percben hívatta a parancsnoka. Mamával együtt kimentettük Boriszt borzalmas helyzetéből. Bevittük a kunyhónkba, és nagy nehezen eszméletre térítettük.

Mi, gyerekek, követve a felnőttek példáját, ott ártottunk a németeknek, ahol tudtunk. Éles szögeket, meg üvegcserepeket szórtunk szét az úton, hogy tönkretegyük a német autók és motorkerékpárok gumikerekét. A gonosz Albertnek pedig, aki úgy terpeszkedett házunkban, mintha ő volna a gazda, mindenféle rongyot, szemetet dugdostunk motorkerékpárja kipufogócsövébe. Úgy gyűlölt bennünket, hogy néha napokig nem is alhattunk a kunyhóban, a szomszédoknál kellett töltenünk az éjszakákat. De ott is csak arról folyt a szó, hogyan lehetne kárt okozni a fasisztáknak...

A front – ha lassan is – egyre közeledett a faluhoz. Még mi, gyerekek is észrevettük, hogy közeledik a tüzérségi tűz hangja. Az első vonal nemsokára egészen közel került, alig nyolc kilométernyire volt a házunktól. Falunk ekkor már zsúfolásig megtelt német katonákkal. A szovjet csapatok ágyútűzzel és repülőbombákkal árasztották el a né-

meteket. Különösen „éjszakásaink", a PO-2 gépek okoztak sok kárt a német csapatoknak. Egész éjszaka ott cirpeltek fölöttünk, mint a tücskök, és szünet nélkül küldték lefelé „ajándékaikat"... Így éltünk: tűzben és füstben. Éjjel-nappal lángolt és füstölgött valamelyik épület a környéken.

Semmi sem kerülte el figyelmünket és gyermeki tekintetünket. Mindent láttunk, mindent észrevettünk. Egyszer hat szovjet repülőgép zúgott el falunk fölött. Nemsokára hallottuk a bombák robbanását, majd hamarosan láttuk visszafelé szállni a repülőket. De eggyel kevesebb volt... odafelé hat gép ment, és most csak öt maradt! Akkor ugyan még csak tízig tudtunk számolni, a kivonást sem tanultuk, mégis megszámoltuk, hogy eggyel kevesebb a repülő. Hová tűnhetett?... És akkor megláttuk a hatodik gépet is. Égett, sűrű, fekete füstcsík húzódott utána. De mégis ott repült a falu utcája fölött, amelyen hemzsegtek az egymás hegyén-hátán visszavonuló német katonák, és a mi repülőgépünk egyre lőtte a németeket. A fasiszták pedig menekültek, ki merre tudott, a repülőgép elől. Lárma, kiabálás töltötte be az utcát, kitört a pánik...

Mi pedig féltőn figyeltük, mi történik: eléri-e a repülőgép a szovjet állásokat vagy sem? De a pilóta nem a szovjet vonalak felé repült, hanem hirtelen megfordult, és visszaszállt a német oszlopok fölé. Most már bombákat dobált le. Aztán a gép lezuhant a német katonák közé...

– Mint Gasztello! – kiáltottuk. A felnőttektől tudtuk, milyen hős volt Gasztello.

A repülőgép a pilótával együtt elégett. Senki sem tudhatta a faluban, ki volt a hős és hol lakhatnak szülei. De mindenki tudta: igazi szovjet ember volt. Utolsó leheletéig verte, űzte az ellenséget. Mi, fiúk egész nap erről a névtelen katonáról beszéltünk. Senki sem mondta ki fennhangon, de azt hiszem, mindannyian arra gondoltunk: így kell élni és meghalni a hazáért.

„Ki fog bosszút állni a hős haláláért? – ezen gondolkodtunk. – Ki mondja majd el bajtársainak, hogyan halt hősi halált?"

Megtudtuk, hogy a szovjet repülőt német légelhárító tüzérek lőtték le, ágyúik ott voltak a falu határában, a dombtetőn.

Nem kellett sokáig várni a bosszúállásra. Reggel ugyanolyan öt repülőgép szállt el falunk felett – most már tudom, hogy IL csatarepülőgépek voltak. Az öt gép eltörölte a föld színéről a légelhárító üteget és személyzetét. Egyetlen fasiszta sem menekült meg. Megkapták a magukét!

Klusino abban az időben el volt vágva a világtól. Senki sem tudta, mi történik a frontokon, hogyan is áll a hadihelyzet. Egyszer elrepült a falu felett egy repülőgép, és ledobott egy csomó röplapot. A papírok – mint fehér galambok – sokáig köröztek a levegőben, keringtek, s végre leszálltak a falu végén, a havas réten. Óvatosan lestem a cédulákat, gyorsan felkaptam egyet, lopva rápillantottam – közben figyeltem, nem látja-e valamelyik német –, és láttam, hogy valami rajz van a papírlapon. Halomba rakott koponyák tetején egy varjú ült, feje helyén Hitler arca. És orosz betűk is voltak alatta. Nem tudtam elolvasni, hiszen még nemigen tanultam olvasni, de nem is mertem volna. Körülnéztem, nem bukkan-e fel valamelyik fasiszta a közelben, mert az ilyen röplapért halállal büntettek. A röpcédulát gyorsan kabátom alá gyűrtem és beszaladtam földkunyhónkba. Zoja nővérem elolvasta a röpcédulát, aztán boldogan felnevetett:

– Jurka, ha tudnád, mekkora győzelem!

Nagyon boldogok voltunk. Ezen a napon a kunyhóban csak a fasiszták súlyos vereségéről beszéltünk.

És nemsokára megszólaltak körülöttünk is az ágyúk. Megkezdődött a szovjet hadsereg ellentámadása. A fasiszták erre még inkább megvadultak. Az SS-ek a mi Va-

lentyinunkat és Zojánkat is elrabolták, beállították őket a többi fiúval és lánnyal együtt egy menetoszlopba és elhurcolták nyugat felé, Németországba. Amikor elindultak, anyám a többi asszonnyal együtt sokáig rohant a menetoszlop után. De az SS-ek puskatussal kergették el az anyákat, és még vérebeket is uszítottak rájuk.

Nagy bánat szakadt ránk. Sírt az egész falu. Minden családnak volt vesztesége, minden házból elhurcoltak valakit.

De a szomorúság sem tarthat örökké. Egy szép napon beköszöntött az öröm, és mekkora öröm! Éjfél lehetett, amikor váratlanul két fehérköpenyes, vattaruhás, fülvédőssapkás, géppisztolyos férfi lépett be földkunyhónkba. Cigarettával kínálták apámat, és kérdezgették mindenféléről. A mi felderítőink voltak. Az első szovjet katonák, olyan hosszú idő után. Magunknak sem volt mit ennünk, de anyám térült-fordult, hogy enni adjon nekik. Krumplit főzött, igaz, sónk nem volt hozzá.

A felderítők ugyanolyan csöndesen, mint ahogyan jöttek, el is tűntek. Néhány perccel később úgy tetszett az egész, mintha csak álmodtam volna. Reggel meg is kérdeztem apámat, valóban járt-e itt két fehérköpenyes katona vagy csak álmodtam? Apám ravaszkásan rám nézett, elmosolyodott és azt mondta:

– Én magam is, mintha ilyet álmodtam volna...

A következő napon a németek elhagyták falunkat. Apám elébement a bevonuló szovjet csapatoknak, megmutatta, hol aknásították el a németek az utakat. Ekkor tudtam meg, hogy éjszakánként, titokban megleste a német utászokat. A szovjet parancsnok, magas, kaukázusi kucsmás, zöld vállapos ezredes, megköszönte apámnak, amit tett, és jobbról-balról megcsókolta őt. Mintha katona lett volna.

Apám be is lépett a hadseregbe, elment a katonákkal, és mi ottmaradtunk hármasban: mama, a kis Borisz meg

én. A kolhozban most már csak nők és a nagyobb gyerekek dolgoztak.

A tanítás is megkezdődött, kétévi szünet után újból iskolába mehettem. De milyen furcsa volt! Négy osztálynak mindössze egyetlen tanítónő jutott. Kszenyija Geraszimovna Filippova. Két osztály tanult egyszerre, egy teremben: az első és a harmadik, majd a következő csoportban a második és a negyedik. Nem volt se tintánk, se ceruzánk, de még füzetünk sem. Az iskolatáblát felkutattuk valahol, de krétát már nem találtunk. Tanítónőnk régi újságokon tanított írni bennünket. Ha sikerült felkutatnunk valahol egy darab csomagolópapirost vagy régi, lemállott tapétát, az egész osztály együtt örült az értékes leletnek. A számtanórán sem pálcikákat számoltunk össze, hanem a kilőtt töltényhüvelyeket. Minden gyereknek dugig volt velük a zsebe.

Bátyámról és nővéremről sokáig nem kaptunk semmi hírt. De aztán megérkeztek a faluba az első szökevények, akiknek sikerült útközben megszökniük a menetből. Ezek elmondták, hogy Valentyin és Zoja ugyancsak megszöktek a fasisztáktól, de ők beálltak a szovjet hadseregbe. És hamarosan levelet kaptunk, táboriposta-bélyegző volt a háromszög alakú levélpapíron, és én lassan, szótagolva olvastam el Zoja első levelét. Azt írta, a lovasságnál van, az állategészségügyi rajban teljesít szolgálatot. Nemsokára Valentyin is írt. Ő a páncélosokhoz került, toronylövész volt egy tankon. Nagyon örültem, hogy bátyám is, nővérem is élnek, és büszke voltam rá, hogy verik, űzik, kergetik a fasisztákat, akik ennyi szomorúságot okoztak nekünk.

Apánk nem jutott messzire a hadsereggel. Sántított is, és a német megszállás idején a sok éhezés megtámadta a gyomrát, kezdődő fekélye volt. Így aztán hamarosan katonakórházba került Gzsatszkban, és ott is maradt mint segédszolgálatos, így aztán katonai szolgálatot is teljesített, no meg gyógyították is.

A háború sokáig tartott – úgy éreztük, egész örökkévalóság telt el azóta, hogy megkezdődött. Mindenkinek nehéz volt a szíve, mindenkinek volt valaki kedvese a fronton. A postás volt ezekben az időkben a legvártabb vendég a házakban. Mindennap hozott valami újdonságot a faluba, vagy örömhírt – kitüntettek valakit a fronton – vagy szomorút – elesett a család egyik tagja...

Az iskolában csak egy öreg, kopott térkép lógott a falon. Európát ábrázolta. A tanítás után mindig összegyűltünk, és piros zászlócskákat tűztünk a térképre, mindig oda, ahol a legfrissebb hadijelentés szerint állt a frontvonal.

– A szovjet katonák felszabadították Bukarestet!

– Szófiát!

– Benyomultak Belgrádba, Jugoszlávia fővárosába...

Így jöttek a hírek egymás után. Egyszer csak azt jelentette a Szovjet Tájékoztató Iroda:

– A szovjet hadsereg német földön harcol...

– Már Ausztriában járunk... jelentette be könnyes szemmel Kszenyija Geraszimovna az örömhírt. – A szovjet hadsereg győzelmének hatására Európában erősödik az ellenállás a német fasisztákkal szemben. Mindenütt fellobban a partizánháború tüze, recseg-ropog a fasiszták hátországa.

Tanítás után órákat töltöttünk a térkép előtt, így tanultuk meg a földrajzot, a „Szovinformbüro", a Szovjet Tájékoztatási Iroda hadijelentéseiből.

Olvasni is egészen másként tanultunk, mint más esztendőkben. Nem volt ugyanis olvasókönyvünk. A gyerekek ezért egy másik könyvből tanultak olvasni, abból, amelyet a katonák felejtettek a tanácsházán. A könyv címe ez volt: A gyalogság szolgálati szabályzata. És, bár a szolgálati szabályzatban sok olyasmi volt, amit nemigen értettünk, ez a könyv mégis tetszett nekünk, mert rendet, fegyelmet követelt valamennyiünktől.

Nagyon vártuk már a háború végét. Egyszer anyám

futva jött haza, magával hozta a felszántott tavaszi föld illatát. Átölelt, összecsókolt:

– Hitlernek vége... Katonáink bevették Berlint!

Kiszaladtam az utcára. Egyszerre csak azt vettem észre, hogy az idő is megváltozott. A felhőket elhajtotta a szél, odakint már tavasz van, virágzanak a kertek, és fejem fölött gyönyörű szép kék az ég, és dalol a pacsirta... Olyan boldogan szívtam magamba az eddig ismeretlen érzést, a felszabadult boldogság érzését, hogy szinte elszédültem. Vártam, mikor jön haza bátyám és nővérem.

Ezen a napon kezdődött el az az új, zavartalanul boldog élet, amelyet mintha mindig a Nap aranyfénye ragyogott volna be. Kicsi gyermekkorom óta mindig nagyon szerettem a Napot.

Véget ért a háború. Apámat ott tartották Gzsatszkban, hogy segítsen a megszállók által tönkretett város újjáépítésében. Apánk eljött értünk, lebontotta a mi kis, öreg, falusi házunkat, a faanyagot kocsira rakta, elszállította Gzsatszkba, és ott ismét felépítette a házat. Én azonban sohasem tudtam elfelejteni a mi régi, klusinói kis házunkat, ott az orgona- és ribizlibokrok között, sem a tarka virágos rétet, hiszen mindez gyermekkorommal kötött össze. Ettől kezdve Gzsatszkban laktunk, a Leningrádi utcában.

Most már az iskola is egészen más lett. Felvettek a gzsatszki pedagógusképző gyakorló iskolájának harmadik osztályába. Ebben az intézetben képezték ki az általános iskolák alsó tagozatának tanítóit. A jövendő pedagógusok a mi négyosztályos iskolánkban szerezték meg a szakmai gyakorlatot.

Velünk egy egészen fiatal tanítónő foglalkozott: Nyina Vasziljevna Lebegyeva. Nagyon értelmes, figyelmes, művelt fiatal lány volt, és szeretett valamennyiünket. Minden tantárgyat ő tanított.

Nyina Vasziljevna gyakran beszélt nekünk Leninről, mutatott egy könyvet, amelyben megnézhettük Vologya Ul-

janov gimnazista bizonyítványának fényképét. Csupa ötös volt a bizonyítványban.

Sok osztálytársam lerajzolta Lenint, mások verset írtak róla. Többen voltak az osztályban, akik jól rajzoltak, sőt írogattak is. Én nem éreztem semmiféle hajlamot sem az egyikre, sem a másikra, sokkal jobban szerettem a számtant.

Jó iskola volt ez, kedves gyerekekkel tanultam együtt. Sajnos, soknak nem élt már az apja, elesett a háborúban, sőt nem egy gyerek teljesen árva volt. Mindegyikünk megismerte a háború okozta szenvedéseket, látta a borzalmakat, amelyeket a megszálló fasiszták elkövettek, osztályrészül jutott mindannyiunknak az éhség és jogfosztottság – mindaz, amit sohasem lehet sem elfelejteni, sem megbocsátani. S a gyerekekből idővel felnőttek lesznek...

Két évvel később letettem életem első vizsgáit: orosz nyelvből és számtanból. Jól sikerültek. Utána másik iskolába kerültem, most már az ötödik osztályba. Itt léptem be a pionírszervezetbe. Tagja lettem a pionírok háza fúvós zenekarának, bekerültem a színjátszókörbe is, és felléptem az iskolai előadásokon.

Ebben az időben akadt kezembe egy könyv, amely egész életemre nyomot hagyott bennem. Lev Tolsztoj: Kaukázusi fogoly című elbeszélése volt. Nagyon megszerettem Zsilint, az orosz tisztet, hősiességét, bátorságát. Az ilyen embert sohasem lehet legyőzni. Amikor fogságba került is, hamarosan megszökött, sőt még Kosztilinnak, ennek a gyenge lelkű embernek is segített a szökésben. Dina, a tatár lány, ugyancsak nagyszerű jellem volt. Amikor az elbeszélést olvastam, állandóan összehasonlítottam Tolsztoj hőseit ismerőseimmel. Mindig arra gondoltam, hogy Valentyin bátyám is megszökött a fogságból. Bátyámban véltem felfedezni a nagyon szeretett Zsilin jellemvonásait.

Az orosz irodalmat Olga Rajevszkaja, az osztályfőnöknőnk tanította. Valahogy úgy éreztem, olyan, mintha

anyánk volna. Olyan is volt valóban, dédelgetett is bennünket, meg szigorú is volt egyszerre, s szíve telve volt szeretettel. Arra tanított, hogy szeressük az orosz nyelvet, becsüljük a könyvet. Segített, hogy megértsük, amit olvasunk. Ő mondta el, hogyan alkotott Puskin és Lermontov, és hogyan ölték meg őket párbajban, milyen volt Gogol és hogyan írta meséit Krilov apó. Együtt szavaltuk Makszim Gorkij versét:

Mintha sötét villám volna,
Száll büszkén a Viharmadár,
Szárnya olykor hullámot ér,
Máskor nyílként fellegbe jár.)*

Fiúk és lányok együtt tanultunk, egy osztályban. Ez a módszer már gyermekkorunkban belénk oltja a másik nem iránti tiszteletet. A padokban egymás mellett ültünk, segítettünk egymásnak. Jól összeforrott, baráti közösség volt a miénk. A hatodikban engem választottak meg osztálybizalminak. Akkoriban jó barátságban voltam – és ez a barátság máig is fennmaradt – Valentyin Petrovval és Zsenya Vasziljevvel. Segítettünk egymásnak a leckék elkészítésében és együtt játszottunk. Petrov még ma is Gzsatszkban él, ott dolgozik, talajjavítási technikus. Vasziljev Moszkvában él. A lányok közül Tonya Duraszova volt a legjobb barátunk. Kedves, érdeklődő, nyílt tekintetű, tanulni vágyó kislány. Ő is Gzsatszkban él. Elárusító egy üzletben.

A fizikát Lev Mihajlovics Beszpalov tanította. Érdekes ember volt. Leszerelt és a hadseregből egyenest a mi iskolánkba jött. Mindig katonaruhában járt, csak természetesen váll-lap nélkül, ezzel jelezte, hogy leszerelt. A háborúban a légierőknél szolgált, nem emlékszem, navigátor volt-e vagy rádiós-lövész. Harminc esztendős lehetett. Arca

* Makszim Gorkij: A Viharmadár dala, Lányi Sarolta fordítása.

azonban elárulta, hogy sokat látott már életében, sok mindent átélt.

Lev Mihajlovicsnak volt egy kis fizikai előadóterme, ahol sok olyan kísérletet mutatott be nekünk, amelyről eleinte azt hittük, hogy varázslat. Vizet töltött egy üvegbe, lezárta, aztán kivitte a téli, fagyos udvarra, és az üveg szétrepedt, valósággal robbant, mint egy gránát. Vagy megdörzsölte valamivel a fésűjét, aztán végighúzta haján, és mi halhattuk, hogy ropog a fésű, kékes színben játszó szikrákat láttunk kipattanni a tanár hajából. Értett hozzá, hogy lekösse a gyerekek figyelmét, és ily módon igen jól emlékezetünkbe vésődtek a fizika törvényei. Mintha csak verset tanultunk volna. Minden fizikaórán valami újat, érdekeset, izgalmasat tanított. Egyszer megismerkedtünk az iránytűvel, aztán a legegyszerűbb elektromos géppel. És tőle tanultuk meg, hogyan segítette Newtont a fáról leeső alma a tömegvonzás törvényének felfedezésében. Akkor természetesen még csak nem is sejthettem, hogy eljön az idő, amikor én majd szembeszállok ezzel a törvénnyel, megküzdök a Föld vonzóerejével, és kiszabadulok hatalmából. De foglalkoztatott ez a téma, érdeklődni kezdtem.

A pionírok technikai kört szerveztek az iskolában. Ennek a technikai körnek Lev Mihajlovics volt a vezetője. Én is beléptem a körbe. Készítettünk egy repülőmodellt, amely repülni is tudott. Szereztünk valahonnan egy kis benzinmotort, és szépen elhelyeztük a nádból szerkesztett repülőgéptörzsön. Mekkora öröm volt, mikor ez a magunk szerkesztette repülőgép felemelkedett a levegőbe, s tovaszállt, fürgén, akár a szitakötő. De velünk örültek tanáraink is, Zinajda Alekszandrovna Komarova, a matematika tanárunk és Irajda Troickaja, a tanulmányi vezető, a Szovjetunió Legfelső Tanácsának küldötte. Lev Mihajlovics pedig elkomolyodott és így szólt:

– Legyetek repülők, fiúk...

Elvégeztem a hatodik osztályt, és gondolkodni kezdtem jövőmről. Tanulni szerettem volna, de tudtam, hogy anyám és apám nem győzik azt, hogy én még főiskolára is járjak. A családban hat szájnak kellett ennivalót juttatni. Úgy terveztem, előbb valami jó szakmát tanulok, szakmunkás leszek, dolgozom egy gyárban, és akkor folytatom majd a tanulást. Így cselekedtek mások is, idősebbek, akik a Dnyeprogeszt meg Magnyitogorszkot építették, akik lefektették a szibériai vasútvonalat, megalapították az Amur menti Komszomolszk városát. És most, a háború után ugyanezt teszik a leszerelt katonák is és még sokan mások.

Mindezt egymagam határoztam el, nem beszéltem meg senkivel, nem is beszélhettem, mert anyám bizonyosan ellenezte volna. Az ő szemében én még mindig kisgyerek voltam. Elhatároztam: ha elutazom Gzsatszkból, utam csakis Moszkvába vezethet.

Még sohasem jártam a fővárosban, de valósággal szerelmes voltam belé, gyűjtöttem a képes levelezőlapokat, fényképeket a Kreml tornyairól, a Moszkva-folyó hídjairól, a főváros szobrairól. Bár én magam sohasem festegettem, a rajzoláshoz sem volt tehetségem, mégis szerettem volna látni a Tretyakov-képtárat. És arról ábrándoztam, hogyan megyek végig egyszer majd a Vörös-téren, és tisztelgek a nagy Lenin előtt.

Volt valami családi kapcsolatom is a fővárossal. Ott

élt ugyanis apám fivére, Szavelij Ivanovics, aki egy építővállalat irodájában dolgozott. Két lánya is volt, Antonyina és Ligyija. Amikor elmondtam odahaza, hogy szeretnék elutazni Szavelij bácsihoz, anyám sírva fakadt, de apám, miután egy ideig hallgatott, helyeslően bólintott:

– Igazad van, Jurka – mondta. – Utazzál csak... Moszkvában még nem veszett el senki.

Tanáraim lebeszéltek az utazásról. Azt mondták, végezzem el előbb a hetedik osztályt. De én ekkor már nem változtattam meg elhatározásomat. Felkészültem hát az útra. Csak a vonatban jutott eszembe az aggasztó gondolat, vajon hogyan fogadnak Moszkvában. Nagybátyám sem volt nagy jövedelmű ember, és ehhez a szerény jövedelemhez most új kenyérpusztító jelentkezik. De felesleges volt az aggodalmam: szívesen, sőt szeretettel fogadtak.

Unokanővéreim megmutatták nekem a fővárost, megismertettek Moszkva sok szépségével. Aztán egy napon Tonya elvitt Ljubercibe, Moszkva elővárosába, a mezőgazdasági gépgyárba. Ott éppen volt felvétel az iparitanuló-iskolában. Már Gzsatszkban elhatároztam, hogy esztergályos leszek, s ha ez nem, akkor lakatos. Most azonban kiderült, hogy baj van: esztergályos, vagy lakatos tanulónak csak hétosztályos iskolai bizonyítvánnyal vesznek fel. Én pedig csak hat osztályt végeztem. Siralmas!

– Ne bánkódj, gyerek – vigasztalt az iparitanuló-iskola igazgatója, amikor látta, mennyire kétségbeestem. – Felveszünk az öntők közé. Láttad Moszkvában a Puskin-szobrot? No, fiam, hát abban is benne van az öntők keze munkája.

Ez az érv hatott, és én boldogan ráálltam: öntő leszek.

A felvételi vizsga nem volt nehéz. Felvettek az iskolába, és megkaptam az első egyenruhát. Tányérsapkát, rajta a munkásjelvénnyel, csinos gimnasztyorkát (ingkabátot), nadrágot, bakancsot, derékszíjat, fényes csattal. És mindezt nemcsak úgy „odahajították", hanem az alakomra is igazí-

tották. Még azon a napon, maradék pénzemen lefényképeztettem magam. Amikor megkaptam a fényképet, nem akartam hinni a szememnek: ez én volnék? A fényképet azonnal elküldtem haza és barátaimnak: nézzétek, csodálkozzatok, olyan vagyok, mint egy katonatiszt.

Néhány nap múltán Nyikolaj Petrovics Krivov művezető, az oktatónk, elvitt bennünket a gyárba. Híres gyár ez, a művezető elmondta, hogy az itt készült gépek a szovjet föld minden sarkában megtalálhatók a szántóföldeken. És akkor eszembe jutott, hogy nálunk, odahaza is láttam én gépeket a ljuberci gyár emblémájával.

Mindenekelőtt megnéztük a gépműhelyeket. Sok gépet láttunk, de persze nem tudtuk, hogy melyik milyen célt szolgál. Azután elvezettek bennünket jövendő munkahelyünkre, az öntödébe. Itt aztán teljesen elveszítettük bátorságunkat. Mindenütt tűz, füst és a vastag sugárban ömlő, olvadt fém. Munkások sürögtek-forogtak fürgén, ügyet sem vetve ránk.

– Ni csak, újoncok jöttek! – üdvözölt bennünket egy magas, bajuszos brigádvezető. – Nézzetek körül, szokjátok meg, hogyan kell bánni a tűzzel. És büszkén azonnal hozzáfűzte:

– Mert jól jegyezzétek meg: a tűz erős, a víz a tűznél is erősebb, a föld erősebb a víznél, de az ember erősebb mindennél!

Egyre csak attól féltünk, hogy ott fenn, az öntöde tetején leszakad valami, ránk zuhan és agyonüt bennünket. Vagy pedig kifut a forró, megolvadt fém és agyonéget mindannyiunkat. Szorosan Nyikolaj Petrovics sarkában tolongtunk, mint a riadt kis csibék a kotlós körül. Egyetlen lépésre sem tágítottunk mellőle.

A művezető elvezetett bennünket az öntöde gépesített műhelyébe. Itt fehérvasból öntöttek közepes és apró gépalkatrészeket. Odavitt bennünket a hőkezelő kemencékhez, bemutatta a lágyítási eljárást, és megmagyarázta, hogyan

lesz a rideg fémből alakítható temperöntvény. Furcsa. Mire véget ért az ismerkedési séta – igaz, a műszak is véget ért akkorra, úgy megszoktuk a gyárat, el is felejtettük, hogy reggel még féltünk tőle.

Hamarosan odaállítottak egy géphez, hogy megtanuljam a formázást. Természetesen nem én voltam az egyetlen, több más társam is ugyanilyen feladatot kapott. A gép mellett haladt a szállítószalag. Elkészítettük a formát, behelyeztük a magokat, rátettük a formaszekrény másik felét, aztán áttettük az egészet a szállítószalagra.

A munkanap végén odajött hozzánk a művezető. Haját tépte kétségbeesésében:

– Mit csinálnak, kedves, jó elvtársaim? Elhatározták, hogy csakis selejtet gyártanak?

Nem történt más, csupán annyi, hogy egy kicsit ferdén állítottuk be a magot, aminek következtében sok lett a selejt. De azért nem büntettek meg, a művezető mindegyikünknek külön-külön megmutatta, hogyan kell hibátlanul dolgozni, és másnap már minden rendben ment.

Az ipari tanulók „legényszállása" egy faépületben volt. Szobánkban tizenöt fiú lakott. Jó barátságban, testvériesen éltünk. És szigorú rendet tartottunk: egy időben feküdtünk le, egyszerre keltünk fel, együtt mentünk, egy csoportban, az étterembe – ellátást ingyen kaptunk –, és együtt jártunk moziba, s a közeli sportpályára is.

Az ipari tanulók romantikus lelkű fiatalok. Akkoriban nagyon sokat vitatkoztunk a hősiességről. Arról beszéltünk, hogy többféle hőstett lehetséges. Van úgy, hogy az embernek hirtelen kell határoznia, választania élet és halál között. Ebbe a csoportba soroltuk Nyikolaj Gasztello pilóta és Alekszandr Matroszov, a gyalogos katona hőstettét.

Nekünk azonban jobban tetszettek azok a hősök, akikről a nép azt mondja: egész életük dicsőség. Ez annyit jelent, hogy az ilyen ember egyetlen nagy célnak szenteli

egész életét, és soha nem hátrálva küzd ezért a célért. Az ilyenfajta hősiesség legszebb példája Lenin élete.

Elolvastunk mi Leninről minden könyvet, amit csak találtunk a könyvtárban.

De érdekelt bennünket Artyom hősi élete, lelkesített Frunze életrajza. A cári bíróság halálra ítélte Frunzét, és ő a halálos ítélet után, a börtönben, egyedül, minden segítség nélkül idegen nyelveket tanult, bízott abban, hogy még felhasználhatja tudását. És így is történt, sikerült megszöknie a börtönből s később hasznát látta nyelvtudásának. Frunze egész lénye valóban egyetlen lángoló szenvedély volt. Ma is emlékszem szavaira, amelyeket együtt olvastunk fennhangon a fiúkkal:

„Mi, halálraítéltek, sohasem aludtunk reggel ötig, az ébresztőig, mert felriadtunk minden kis zajra . . . Milyen keserűek voltak ezek a hajnali órák. Ilyenkor vezették valamennyiünk szeme láttára az akasztófához a halálra ítélteket. Nyugodtan mentek elvtársaink, és mi hallottuk szavaikat: »Ég veled, élet! Ég veled, szabadság!« Aztán lassan-lassan elhalt a bilincsek és rabláncok csörgése. Nyikordult a börtön vasajtaja, majd minden elcsendesedett. Mi pedig ott ültünk a cellában és találgattuk: ki kerül sorra holnap éjszaka? Most vitték az ötödiket . . ."

Azért elevenítem fel ezeket a sorokat, mert mi belőlük tanultuk: az idősebb korosztály forradalmi harca áldozatokat és igazi hősiességet követelt.

Nagyon megszerettem az öntödét. Már eszembe sem jutott, hogy irigyeljem az esztergályosokat, a munka csak úgy égett kezem alatt. Nagyon tetszett nekem, hogy reggel, az első gyári szirénaszóra ébredek, megmosdom hideg vízben, aztán sietek ki az utcára és beleolvadok a gyár kapujához igyekvő munkások áradatába. Mindig büszkén mentem munkába. Ez a büszkeség napról napra erősödött, mert a felnőtt, szakképzett munkások úgy beszéltek velünk, ipari tanulókkal, mint egyenrangúakkal.

Aztán az első munkabér . . . Igaz, nem volt sok, mindössze harminc rubel. De ez volt az első keresetem. Felét mindjárt elküldtem anyámnak Gzsatszkba, hogy ezzel is hozzájáruljak a háztartáshoz. Segíteni akartam a családnak, hogy felnőttnek érezhessem magam.

Az iparitanuló-iskolában párhuzamosan folyt az elméleti és a gyakorlati oktatás. Mi tagadás, el kell ismernem, hogy mi, fiúk, nemigen szerettünk padban ülve tanulni. Vonzott bennünket a formázó homok, az olvadó fém. De volt tanáraim között egy alacsony, szinte észrevétlennek látszó kis öreg. Nevét, sajnos, elfelejtettem. Ő tanította a műszaki rajzot, ezt a nagy pontosságot kívánó és szakembernek nélkülözhetetlen tudományt. Adott nekem egyszer egy alkatrészt, hogy rajzoljam le, aztán egy másodikat, majd egy harmadikat. És mindig bonyolultabbat és bonyolultabbat. Egy idő multán észrevettem, hogy a rajz már érdekel. Megtanultam szépen rajzolni, és megtanultam „olvasni" is a legbonyolultabb szakrajzokat. Tudtam: ennek még hasznát veszem a jövőben.

Bár tanultam az iskolában is, még többet akartam tanulni. Ezért gyakran jártam a könyvtárba, sok műszaki könyvet vittem haza. Néha bosszankodtam, hogy egy nap csak huszonnégy órából áll. Most sajnáltam igazán azokat az éveket, amelyek céltalanul és haszontalanul múltak el a fasiszta megszállás idején.

Arról ábrándoztam, hogy beiratkozom valamelyik technikumba, aztán majd főiskolára és mérnök leszek. Igen ám, de ahhoz, hogy főiskolát végezhessek, előbb meg kell szereznem a középiskolai bizonyítványt. Két barátommal, az ugyancsak Szmolenszk vidékéről származó Tyimofej Csugunovval és a kalugai területről való Alekszandr Petuskovval együtt beiratkoztam a ljuberci esti iskola hetedik osztályába... Jó volt együtt tanulni, mindig segítettük egymást, és mindig együtt jártunk. Pedig nem volt könnyű. Dolgoztunk a gyárban, és tanultuk az iparitanuló-iskola el-

méleti anyagát. Ezt a tanulást össze kellett egyeztetnünk az általános iskola hetedik osztályának tananyagával. Itt is jó tanáraink voltak. Elmondhatom, hogy világéletemben szerencsém volt tanáraimmal.

Ez az év, az 1950–51-es tanév nekem bizony nagyon zűrzavaros és nyugtalan esztendő volt. Valami egyre csak fűtött. Tanáraim megtudták, hogy tovább akarok tanulni. Ezért azt javasolták, hogy menjek Leningrádba, és iratkozzam be a testnevelési technikumba. A gyárban ugyanis jó hírnevet szereztem mint sportoló, nemegyszer első lettem a versenyeken.

Elutaztam Mitiscsibe, ott voltak a testnevelési középiskola felvételi vizsgái. A vizsga minden tárgyból ötösre sikerült, aztán visszatértem Ljubercibe. Itt pedig azzal a hírrel fogadtak, hogy ha akarok, elmehetek Szaratovba, beiratkozhatom az ipari technikum öntő szakára, hiszen ez az én szakmám.

– Sportolni pedig mindenütt lehet – biztattak.

Igazuk volt. Minden sportembernek, akármilyen kiváló is a maga sportágában, valamilyen szakképzettséget kell szereznie, dolgoznia kell.

Így történt azután, hogy Csugunov, Petuskov és jómagam jelentkeztünk az iparitanuló-iskola igazgatójánál. Mindhárman kértük, hogy irányítsanak bennünket Szaratovba, az ipari technikumba.

Az igazgató szívesen teljesítette kérésünket, megvették nekünk a vasúti jegyet, felültünk a vonatra, és elindultunk a Volga felé.

Szaratov nagyon megtetszett nekünk. Augusztusban érkeztünk az iskolába. Annak is örültem, hogy a Volga mellett, a Micsurin utca 21. számban levő diákszállóban kaptunk szállást. Amikor elsétáltunk a folyam partján, eszembe jutott, hogy Lenin is a Volga mentén született. Sokáig álldogáltunk a folyónál, gyönyörködtünk sebes sodrában és a beláthatatlan távlatokban. Ez a kép tökéletes összhang-

ban volt kedélyünkkel, hiszen mi most éppen életünk új szakaszába léptünk, új feladatokkal kell megküzdenünk.

A frissen érkezettek aggodalmaskodtak, ugyanaz a kérdés foglalkoztatta valamennyiüket, hogy sikerül vajon a vizsga. De nekünk, ljubercieknek nem kellett vizsgáznunk, magunkkal hoztuk a frissen szerzett iparitanuló-iskolai bizonyítványt. Tőlünk csupán azt követelték, hogy a gyakorlati munkából vizsgázzunk. Ez sem okozott azonban gondot, hiszen mindhárman ötödik fokozatú öntő-formázó szakmunkások voltunk már, a gyakorlati vizsgát sikerrel tettük le. Egyébként a legtöbb jelentkező sikeresen megállta helyét a gyakorlati vizsgán, hiszen a diákok többsége a termelő munkából jött. Sokan jóval idősebbek voltak, mint mi, akadtak a jelentkezők között művezetők is, akik azonban tovább akartak tanulni, és meg akarták szerezni a középfokú technikai képzettséget.

Amikor már felvettek bennünket a technikum diákjai sorába, az igazgató bejelentette:

– Amíg megkezdődik a tanítás, utazzanak el egy kolhozba, és segítsenek a termés betakarításában...

Teherautóra ültünk, és elrobogtunk Szaratovtól nyolcvan kilométernyire, egy kolhozba. Érdekes volt a kolhozbeli élet: búzát csépeltünk, aztán el is szállítottuk Jekatyerinovkába, a malomba. Eldolgozgattunk vagy két hétig, a kolhoz vezetősége megköszönte a segítséget, aztán visszatértünk a városba.

A Sacco és Vanzetti utcai technikumban megkezdődtek az előadások. Itt már természetesen sokkal komolyabb volt minden, mint a ljuberci iskolában. De nemcsak külsőre volt más az iskola, mások voltak a követelmények is. Tanáraink sokat kívántak tőlünk, de az is igaz, hogy megteremtették a tanulás minden lehetőségét. Szépen berendezett laboratórium, nagy könyvtár és szakonként külön tanulószoba állt rendelkezésünkre.

A mi csoportunknak harmincöt tagja volt. Az ország leg-

különbözőbb részeiből verődtünk össze. Volt közöttünk nemegy kitüntetett katona, aki részt vett a háborúban, voltak párttagok is, egyszóval, idősebbek nálunk, sőt nős és családos ember is akadt. Valamennyit a tudásvágy hozta Szaratovba.

Az első napokban, bizony, nehezen ment a tanulás, mert a legtöbb diák elszokott már az iskolapadtól. Röpködtek is a kettesek, de mi hárman: Petuskov, Csugunov és én jól boldogultunk, mi még emlékeztünk a nemrég tanultakra. Társaink csak úgy hívtak bennünket: „a három elválaszthatatlan moszkvai". Gyakran fordultak hozzánk segítségért, kérték, magyarázzuk meg ezt vagy azt, és mi szívesen teljesítettük kérésüket. A legtöbb baj a matematikával volt. Amúgy is nehéz tantárgy, elég, ha valaki csak két-három órát elmulaszt, vagy hanyagul tanul meg egy képletet, szabályt – jóval később, de elmaradhatatlanul következik a bűnhődés. Mi hárman, „az elválaszthatatlan moszkvaiak" egyformán szerettük a matematikát. Arra gondoltunk, hogy az atom korszakában élünk, és ebben a korszakban matematikai tudás nélkül aligha állhatja meg helyét az ember.

A technikumban az elvtársi segítség elve uralkodott. Mi, fiatalok, mindig azt lestük, hogyan viselkednek az idősebbek, igyekeztünk az ő véleményükhöz igazodni, utánozni akartuk őket. A volt frontharcosok között még mindig az a jelszó járta: „Ha kell, életed árán is segíts bajtársadon."

Nagyon szerettem ezeket az embereket, valami ismerős, szívemhez közelálló jellemvonást véltem felfedezni bennük. Úgy gondoltam, olyanok ők, mint az a két pilóta, akiket a háború első napjaiban láttam a falunkban, s akik meghódították szívemet igaz emberségükkel. Így vált a technikum szinte észrevétlenül nemcsak nekem, hanem valamennyi komszomolistának, a szaktudás mellett, az élet nagyszerű iskolájává is.

A diákok lassanként beleszoktak a tanulásba. Napról napra jobban rájöttünk valamennyien az ízére, a kettesek

szépen elfogytak az osztálykönyvből, helyükre előbb hármasok kerültek, s néhány hét múltán már a hármasok is megritkultak. Szabad időnkben sokat sportoltunk. Kosárlabda csapatot szerveztünk. Még iparitanuló-iskolás koromban megszerettem ezt a gyors, eleven sportot. Csapatunk részt vett a városi versenyeken, és hamarosan mi lettünk az elsők a szaratovi technikumok kosárlabda mérkőzésein. Télen is folytattuk az edzéseket, hetenként háromszor, a sportcsarnokban. Volt egy jó barátom: Tolja Navalihin. Ő egyre csábított, hogy síeljek inkább, de én jobban szerettem a kosárlabdát. Tetszett ugyan a síelés is, de sokkal ritkábban jártam sítúrákra, mint barátaim.

A diákszállásunkon tizenöten aludtunk egy teremben. Jó barátokként éltünk, ahogy mondják: sok jó ember kis helyen is elfér. Hálótársaim esténként rendszerint sakkoztak, még versenyeket is rendeztek, de én nem vettem részt a sakkcsatákban, jobban szerettem a mozgást, nehezemre esett, hogy órák hosszat üljek egy helyben.

Ösztöndíjat is kaptunk, igaz, nem sokat, az első évfolyamban havi ötven rubelt *(régi rubel – a Ford.)*, az utolsó esztendőben százat. Ezért aztán – bár ingyen kaptunk az államtól ruhát és cipőt, sőt teljes ellátást is – jól meg kellett nézni, mire költjük pénzünket. Arra azért mindig jutott, hogy színházba, moziba járhassunk. Szaratovban nagyon jó opera van. Ott láttam a Ruszalkát, Dargomizsszkij művét, Bizet Carmenjét, Csajkovszkij Pique Dame-jét. Különösen mélyen érintett Glinka operája, az Ivan Szuszanyin. Úgy éreztem, mintha magam is ott volnék a színpadon, az orosz nép között, mintha én is harcolnék a haza ellenségei ellen.

Moziba gyakrabban jártunk mint színházba. Rendszerint többen mentünk együtt, a technikumban ugyanis fiúk és lányok együtt tanultunk.

Nekem nagyon tetszett az Egy igaz ember című film, amely Borisz Polevoj regényéből készült. Többször is megnéztem, és a könyvet is sokszor elolvastam. A könyvnek is,

a filmnek is az erőslelkű szovjet ember a hőse. Alekszej Mareszjev, akiről a regény főhősét formálta az író, sokkal erőteljesebb egyéniség, mint a Jack London írások hősei, akiket pedig ugyancsak nagyon szerettem és tiszteltem. Nemegyszer próbára tettem önmagamat gondolatban, azt kérdeztem magamtól, vajon én hogyan viselkednék, ha olyan nehéz helyzetbe kerülnék, mint amilyenben Mareszjev volt? Gyerekkorom óta nagyon szerettem Lilian Vojnich: Bögöly című regényét. Ez volt a gyerekek kedvence. Emlékszem, milyen meghatottan olvastam, hogy Bögöly inge alatt, mellén őrzött egy kendőt, amelyet Montanelli veszített el. Ezt a zsebkendőt csókolgatta és úgy hullatta rá könnyeit egész éjszaka, mintha az a kis kendő élőlény volna... Szinte láttam képzeletemben a gyűrött kendőt, éreztem rajta a könnyek sós ízét, és hallani véltem a puskalövéseket, amelyeket Bögöly után küldtek a katonák. Nagyon szerettem Bögölyt, de Mareszjevet még jobban. Hiszen Mareszjev kortársam, ott él, azon a földön, ahol én. Szerettem volna találkozni vele, hogy megszoríthassam a kezét.

Az irodalmat egy rendkívül figyelmes, gondos pedagógus, Nyina Vasziljevna Ruzanova tanította. Összeállított egy listát azokból a könyvekből, amelyeket mindenkinek ajánlott olvasásra. Ebben a listában szerepelt az az ifjúsági sorozat is, amelyet annak idején Makszim Gorkij szerkesztett. Tanárnőnk segítségével megismerkedtünk az orosz és a világirodalom klasszikusaival. Mekkora izgalommal és szenvedéllyel olvastam Lev Tolsztoj nagy művét, a Háború és békét. Ebben a nagyszerű könyvben leginkább a csatajelenetek tetszettek. És azok a hősök, akik védték a hazát Napóleon seregeivel szemben: Tusin tüzér, Andrej Bolkonszkij herceg, ezredparancsnok, Rosztov, Dolohov és Gyenyiszov tisztek – és Kutuzov marsall. Mintha magam is ismertem volna valamennyiüket.

Abban az időben olvastam Longfellow: Hiawatha című alkotását, Victor Hugo, Charles Dickens műveit. Sokat

olvastam, pótolni akartam mindazt, amit gyermekkoromban elmulasztottam. Mint a többi fiatal, én is szerettem Jules Verne, Conan Doyle és H. G. Wells regényeit. Tudtam, hogy az angol írót nagyon érdekelte a szovjetország, hogy az éhség éveiben el is látogatott Oroszországba, és beszélt Leninnel. Sőt, könyvet is írt: Oroszország ködben címmel.

H. G. Wells kételkedett a villamosítás lenini tervének sikerében. Ő még kételkedett, de mi már láttuk, hogyan úsztak le a teherszállító bárkák a folyón Kujbisev felé, vitték az anyagot a vízerőmű építéséhez. Az, amit Lenin megjósolt, szemünk láttára valósult meg a munkaszerető szovjet nép fáradozásával.

A legérdekesebb időszakban nőttünk fel. Igyekeznünk kellett a tanulással, mindenütt szükség volt ránk. Hazánkban és a határokon túl is olyan események történtek, amelyek erőteljesen foglalkoztattak minden diákot, különösen pedig bennünket, komszomolistákat.

Valahol messze, hetedhét országon is túl, a kicsiny, de szabadságszerető koreai nép védte hazáját a legnagyobb kapitalista ország, az Amerikai Egyesült Államok hadseregével szemben. Mi minden napunkat azzal kezdtük, hogy meghallgattuk a rádió jelentését a koreai harcokról. Akkor ismertük meg a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság hőseinek, a többi között Li Don Günek és Kim Gi Oknak nevét. Mindketten repülők voltak. A Pravda beszámolt hősiességükről, bátorságukról, arról, hogy mindegyikük lelőtt vagy másfél tucat ellenséges repülőgépet. A szabadságért küzdő népek fiai rendszerint a szovjet hősöket választják példaképüknek. Nagyon örültünk, amikor megtudtuk, hogy a koreai nép is a szovjet emberek példáját követve szállt szembe a hódítókkal. Büszkén hallottuk, hogy két koreai partizánegység tűnt ki különösen a harcokban, az egyik Zoja Koszmogyemjanszkaja, a másik Alekszej Mareszjev nevét viselte.

A kínai önkéntes Huan Ci-Guan megismételte Alekszandr Matroszov hőstettét, testével takarta el egy ellenséges géppuska nyílását, hogy – élete árán is – megvédje bajtársait.

Ezekről a hőstettekről beszélgettünk akkor is, amikor Tolja Navalihin megállapította:

– Ez is azt bizonyítja, hogy csak erős jellem képes újabb erős jellemet teremteni.

Tolja azokra a vitákra célzott, amelyeket már hosszabb ideje folytattunk a hősiességről.

A technikum legtöbb diákja komszomolista volt. Engem az a megtiszteltetés ért, hogy megválasztottak a technikumi Komszomol-bizottság tagjává. Ezért aztán volt társadalmi munkám bőségesen. A Komszomol-munka mellett én voltam a Munkaerőtartalékok Sportegyesületének helyi titkára is. Gazdaságosan be kellett osztanom minden percemet, hogy elvégezhessem valamennyi feladatomat.

A harmadik évfolyam befejezése után szerettem volna új ruhát vásárolni, csak éppen pénzem nem volt rá.

– Ide figyelj, Gagarin – állított meg egy napon a kerületi Komszomol-bizottság titkára. – Nem mennél el sportvezetőnek egy nyári gyermektáborba? Pihennél is, és kereshetnél egy kis pénzt is.

Elvállaltam.

A pionírtábor egy folyó partján, gyönyörű helyen volt, körülötte minden ragyogó zöldbe borult. Itt került sor életemben először arra, hogy nevelő munkát végezzek. Élénk, eleven gyerekek voltak a táborban, egyik-másik veszedelmesen eleven. Örültek, hogy elutazhattak, messze a szigorú tanítói szemek elől, és csintalankodtak, pajkoskodtak, ahogyan csak tudtak. Az egész táborban mindössze két férfi volt – amennyiben engem abban az időben megilletett ez a megtisztelő cím –, én és egy finom hallású, nagyon muzikális fiatalember, Ivan Alekszejevics, a vak harmonikás. Amennyire erőmből telt, igyekeztem segíteni Tánya

Andrejevnának, a fiatal nevelőnőnek és a tábor vezetőjének, Jelena Alekszejevnának.

Ez a tábori élet nagyon tanulságos volt nekem. Esténként, amikor a gyerekek az egész napi szaladgálástól fáradtan végre elaludtak, hosszú beszélgetéseket folytattunk az igazgatónővel. Arról is beszéltünk, milyen fontos az ember életében a fegyelem.

„A fegyelemtől a hősiességig mindössze egyetlen lépés" – mondta a tapasztalt pedagógus. „Minden gyerek külön világ. Ha megértjük a gyermek lelkét, az annyit jelent, hogy megtaláltuk az ember formálásának nyitját, erősíthetjük a gyermekszívet, és hozzásegíthetjük a gyermeket ahhoz, hogy később, felnőtt korában majd legyőzhesse az élet nehézségeit."

A nyár a táborban nagyon gyorsan elröppent. De amikor hazatértem, új ruhát és cipőt is vehettem magamnak. Egyszóval, minden jól sikerült, némi nevelői gyakorlatot szereztem, és egy kis pénzt is kerestem.

Szeptemberben beköszöntött az utolsó technikumi esztendő. Most már mind kevesebbet ültünk a könyvek mellett, és egyre több időt szenteltünk a gyakorlati munkának, megkezdődött „próbaidőnk". Előbb Moszkvába küldtek, a Vojkov-gyárban dolgoztam, aztán Leningrádba kerültem, a Vulkán-gyárba. Leningrádi tartózkodásom első napjaiban jó barátommal, Fjodor Petrunyinnal jártam a várost, mindkettőnket fűtött a lelkesedés. Ott jártunk, abban a városban, amely Október bölcsője volt, elmentünk a Szmolnijba, ahonnan Lenin irányította a forradalmat, ahonnan a munkások, a katonák és matrózok egységeit küldte a Téli Palota ostromára. És a Téli Palota! A Néva! A legendás Auróra!

Nincs a világon még egy város, amelynek olyan gazdag forradalmi múltja volna, mint amilyen Leningrádnak van. Itt minden a harcra emlékeztet. A Péter-Pál-erőd falai, a Néván átívelő hidak, az egykori Putyilov-gyár komor épü-

lete, a gyár, amelyben dolgozott és meghalt nagyapám. Elmentünk az Izsák székesegyházhoz, és lefényképeztettük magunkat I. Péter szobránál. És Fegya hangosan szavalta a sorokat:

„Szeretlek, Péter alkotása,
Kőnél keményebb arcodat,
A Néva hömpölygő folyása
Keretében gránit partodat,
S felette vasba vésett csipkéd,
S fehér, rejtelmes éjszakád
Holdatlan, áttetsző ezüstjét,
Ha otthon úgy virrasztom át,
Olvasva, írva lámpa nélkül.
Alvó háztömbök, szürke fény ül
Kihalt utcán, fényes szigony
Az Admiralitás-torony,
S aranyszínű égbolt világít
Elűzve éjszakát, borut.
Az esti pirtól virradásig
Az éjre csak fél óra jut.")*

Ebben a városban alkotta műveit Puskin, Gogol, Dosztojevszkij. Itt a Szenátus téren nyitottak kartácstüzet a cári csapatok a dekabristákra... 1905 egyik januári reggelén a Téli Palota előtt a cár lövetett a munkásokra... Az orosz munkásosztály egész történelme szinte szemem előtt pergett le újra. Végül elmentünk a Finn-pályaudvarra, hogy megnézzük Lenin bronzszobrát.

Nappal a gyárban dolgoztunk, délután és esténként múzeumokba és színházba jártunk. Amikor aztán az éjszakai műszakba kerültünk, három napig csak az Ermitázst bújtuk, gyönyörködtünk a világ képzőművészetének hatalmas

* Puskin: Bronzlovas, Radó György fordítása.

kincsestárában. Jártunk az Orosz múzeumban is, megcsodáltuk a híres, orosz festők képeit. Minden nagyon tetszett nekünk Leningrádban, a város építészeti egysége, a gyönyörű emlékművek, Petrunyinnal együtt sokáig álltunk az Anicskin-híd bronzlovai előtt. Hosszú ideig nem tudtam szabadulni a „Sztyereguscsij" aknavetőhajó emlékművének hatása alól. Hosszan néztem szoborszemébe azoknak az orosz matrózoknak, akik kinyitották a hajó fenékszelepeit, és hajójukkal együtt inkább a hullámsírt választották, de nem adták meg magukat a japán szamurájoknak.

Leningrádban váltunk felnőtt emberekké és lélekben gazdaggá. Mert egészen más dolog könyvben olvasni valamiről, például arról, hogyan vették be a Téli Palotát, és megint más dolog látni az egykori vezérkari épület boltívét, amely alól rohamra indultak a vörösgárdisták. Más dolog olvasni róla és más végigmenni a Palota téren, végigjárni a Téli Palota termeit, amelyekben 1917-ben letartóztatták a Kerenszkij-kormányt.

Sohasem felejtettük el Leningrádot, és amikor visszatértünk Szaratovba, részletesen elmeséltük valamennyi tapasztalatunkat, élményünket évfolyamtársainknak.

Egyik legkedvesebb tantárgyam, csakúgy mint régebben az alsóbb iskolákban, a technikumban is a fizika maradt. Itt éppen olyan kiváló tanár tanította ezt a tárgyat, mint amilyen Lev Beszpalov volt a gzsatszki iskolában. Évfolyamtársaim igen tisztelték Nyikolaj Ivanovics Moszkvint, e nagytudású, gyengéd érzésű tanárt. A fizika nagyon nehéz tantárgy, és aki nem ismeri a matematikát, aligha állhatja meg helyét a fizikában. Fizikatanárunk előadásai mindig rendkívül érdekesek, lebilincselőek, szemléletesek voltak. De Nyikolaj Ivanovics szigorú is volt. Aki nem tudott, annak kíméletlenül beírta a kettest, s utána megkövetelte, hogy javítsa ki a rossz osztályzatot. Addig nem hagyott nyugtot a rosszul tanuló diáknak, amíg az meg nem tanulta és meg nem értette a tantárgyat.

– Technikus nem élhet meg a fizika ismerete nélkül – mondogatta. – Hiszen a Föld is a fizika szabályai szerint forog.

Moszkvin fizika-szakkört szervezett, a kör tagjai rendszeresen tartottak előadásokat mechanikáról, az elektromosságról, Newton törvényeiről. Én azt a feladatot kaptam, hogy ismertessem Lebegyev orosz tudós munkásságát és a fénynyomásról szóló tételét. Előadásom tetszett a szakkörnek. A sikeren felbuzdulva, önként vállaltam újabb előadást ezzel a címmel: „Ciolkovszkij és tanítása a rakétahajtóművekről és a bolygóközi utazásról". Ehhez az előadáshoz tanulmányoznom kellett Konsztantyin Ciolkovszkij tudományos-fantasztikus műveit és még jó néhány könyvet, amelyet erről a témáról találtam a könyvtárban.

Ciolkovszkij teljesen kiforgatott lelki nyugalmamból. Nagyobb hatással volt rám, mint Verne és H. G. Wells meg a többi, tudományos-fantasztikus regényíró. Hiszen mindazt, amit Ciolkovszkij állított, időközben bebizonyította a tudomány, sőt Ciolkovszkij maga is. Azt írta, hogy a légcsavaros repülőgépek korszakát követi majd a sugárhajtású repulőgépek korszaka. És íme, a sugárhajtású gépek itt repülnek már felettünk, a levegőben. Ciolkovszkij írt a rakétákról, s a rakéták már a sztratoszférát szántják. Egyszóval: mindaz, amit a lángeszű Ciolkovszkij előre látott, lassanként valósággá válik. Meg kell tehát valósulnia az ember űrrepüléséről látott álmának is. Előadásomat Ciolkovszkij szavaival fejeztem be: „Az ember nem marad örökké a Földön, hanem a fényt és a tért hajszolva előbb félénken áttöri az atmoszféra határát, aztán pedig meghódítja az egész naprendszert".

S amikor ezt felolvastam, éreztem, erősebben dobog a szívem.

A fizika-szakkör tagjaira nagy hatással volt Ciolkovszkij gondolatainak ereje, a nagy tudós jövőbelátása. Az idézett mondatot, amely azóta tudományos tétellé vált, nem most

fedeztem fel, még annak idején a gzsatszki iskolában Lev Mihajlovics Beszpalov fizikatanár hívta fel rá figyelmünket. Akkor azonban nem fogtam fel ennek a gondolatnak jelentőségét úgy, ahogyan most megértettem. Talán éppen ezen a napon kezdődött bennem az az újfajta „betegség", amelynek nevét máig sem ismeri az orvostudomány: a leküzdhetetlen vágyódás a világűrbe. Ez az érzés még nem volt világos, nem volt tudatos, de már élt bennem, felkavart és nem engedett nyugodni.

PILÓTA LESZEK

A technikumi foglalkozás rendes medrében folyt tovább. De ha meghallottam a levegőben szálló repülőgép zúgását vagy találkoztam az utcán egy pilótával, elfogott valami furcsa érzés. Akkor még nem tudtam, hogy ez is a levegő, a világűr iránti vonzódásom egyik „szimptómája" volt. Tudtam, hogy Szaratovban működik egy sportrepülő-klub. Évfolyamtársaimmal sokat beszéltünk róla, de arra nem gondolhattunk, hogy belépjünk a klubba, mert a tagságot középiskolai végzettséghez kötötték. Repülésvágyam valahogy „megfertőzte" két társamat, Viktor Porohnyát és Jevgenyij Sztesint. Egy nap izgatottan rontott be a diákszállásra Viktor, és már az ajtóból kiáltotta:

– Fiúk, óriási újság! A repülőklubba felveszik a negyedikes technikumi diákokat is...

Még ezen az estén mind a hárman elmentünk a repülőklubba. Beadtuk felvételi kérvényünket, végigjártuk a különböző ellenőrző bizottságokat. Felvettek bennünket, és ezzel megkezdődött munkánk a repülőklubban. A kezdet nem volt nagyon érdekes. Mindenekelőtt meg kellett ismernünk és tanulnunk a repülés elméletét, a repülőgép szerkezetét, felépítését és a repülőmotort. Hát bizony nem így képzeltük el a „repülést", egy kicsit hosszú orral ültünk neki a tanulásnak. Mi ugyanis azt képzeltük, hogy rögtön mehetünk a repülőtérre, beültetnek egy gépbe és máris repülni fogunk. Ehelyett mi történt? A repülőklubban is –

ugyanúgy, mint a technikumban – beültettek bennünket az iskolapadba. A teremben ott állt a fekete tábla, és itt is tankönyveket kaptunk kezünkbe... Ekkor fedeztük fel, hogy a repülőtérre és a repülőgépekhez vezető út sokkal hosszabb, mint amilyennek elképzeltük.

Az 1955-ös év első hónapjai nagyon megerőltetőek voltak. „Két műszakban" dolgoztunk: nappal a technikumban tanultunk, este pedig a repülőklubban. És ehhez járult a harmadik feladat. Elérkezett diplomatervünk elkészítésének ideje, most kellett összefoglalni a négyesztendős technikumi tanulás eredményét. Jómagam eléggé bonyolult témát kaptam a diplomatervhez, ki kellett dolgoznom egy nagy sorozatgyártású öntödei üzem részletes tervét, feltételezve, hogy az üzem évente kilencezer tonna öntvényt gyárt. Ki kellett dolgoznom a gyártandó alkatrészek technológiáját, sőt a gyári iparitanuló-intézet ezekre vonatkozó oktatási tervét is.

A diplomatervhez nagyon sokat kellett rajzolnom. Hálásan emlékeztem arra a kis öreg, ljuberci oktatómra, aki belém oltotta a rajz iránti szeretetet. De a rajzolás mellett olvasnom is kellett. A szakkönyveket a technikum könyvtárából vagy a városi könyvtárból kölcsönöztem. A diplomaterv elkészítésében segített az a kis termelési tapasztalat is, amelyet a ljuberci gyárban, majd később „próbaidős" koromban, a moszkvai és leningrádi gyárakban szereztem. Diplomatervem lassan, fokozatosan kialakult, s munka közben mindig újabb és újabb gondolatokkal gazdagodott.

Szorgalmasan dolgoztam tehát, de arra is ügyeltem, hogy ne maradjak el a repülőiskolában sem. Az elméleti tanulásnak itt is vége felé jártunk, közeledtek a vizsgák. Érthető, hogy estére alaposan kifáradtunk, s mihelyt ágyba kerültünk, elaludtunk. Nagyon szerettük volna már megkezdeni az iskolarepülést. Különösen én voltam türelmetlen, mert mindaddig még sohasem ültem repülőgépben, még utasként sem. Mi lesz, ha megijedek a gépen, elszédülök

vagy hányinger fog el? Ezek a gondolatok aggasztottak. Az idősebb sporttársak oly sok mindenfélét meséltek nekünk a repülésről...

Az első iskolarepülés előtt azonban még egy kísérleti ejtőernyős ugrás várt ránk.

– Meglátjuk, gyerekek, milyen bátrak vagytok? – mondta ravasz mosollyal Dmitrij Martyanov oktatópilóta.

Fiatal, nálam csak néhány esztendővel idősebb, erős testalkatú, de nem magas férfi volt az oktató, egy vadászezredtől került a repülőklubba. Elmondta, hogy a boriszoglebszki katonai repülőiskolát végezte, és nagyon büszke volt rá, hogy ugyanebben az iskolában tanult Valerij Cskalov. Oktatónk néhány évig szolgált a légierőknél, azután leszerelt, és akkor került a repülőklubba. Valószínű, hogy a leszerelés után beiratkozhatott volna valamelyik főiskolára, mérnök vagy agronómus lehetett volna belőle, de ő nem bírt megválni a repüléstől.

– Elképzelni sem tudom az életemet repülőtér és repülés nélkül – mondta egyszer, amikor erről beszélgettünk.

Nekünk, pilótanövendékeknek nagyon tetszett oktatónk rajongása a repülés iránt, és örültünk, hogy olyan gondosan, lelkiismeretesen tanít bennünket. Volt ebben az emberben valami tipikusan katonás tulajdonság, amely első látásra megkülönböztette őt a „civilektől". Már gyermekkorában hozzászokott az erős fegyelemhez és rendhez, a katonaéletet már a Szuvorov-iskolában kezdte. Szerencsénk volt, hogy az ő keze alá kerültünk, és bízhattunk benne, hogy az ilyen komoly, határozott ember nem nyugszik addig, amíg jó pilótákat nem nevel belőlünk.

Egy szép napon végre közölték velünk, hogy készüljünk az ejtőernyős ugrásra. Egymás után két éjszaka mentünk ki a repülőtérre, és ott topogtunk, vártuk, mikor visznek fel bennünket a levegőbe. De hiába vártunk, nem volt alkalmas az időjárás. Hosszas várakozás után ismét visszaautóztunk a városba, és az álmatlan éjszaka után újból neki-

ültünk diplomatervünknek, hogy folytassuk a félbemaradt munkát. Mert hát, amíg mi a repulőtéren voltunk és az első repülésre vártunk, senki sem dolgozott helyettünk a vizsgafeladaton.

A harmadik éjszakán lányok is ültek az autóbuszban. Az egyik szaratovi technikum növendékei voltak, ők is sportrepülőknek készültek. Kivétel nem volt, a lányoknak is ejtőernyős ugrással kellett kezdeniök a repülést. Ültem az autóbuszban, és félszemmel néztem a lányokat. Sápadtak, zavartak, idegesek. Én is ilyen lehetek vajon? Ettől a gondolattól valahogy megnyugodtam. A lányok meg is kérdezték:

– Hogy lehetsz ilyen nyugodt? Bizonyosan többször ugrottál már...

– Nem, most ugrom először...

Nem hittek nekem. Csak amikor kezdtük felvenni az ejtőernyőt, és látták, hogy én sem ismerem ki magam a hevederek és karabinerek között, akkor hitték el, hogy én is most ugrom először. Végre felszereltük magunkat. Hátunkon egy nagy zsák, benne az ejtőernyő. Elöl, mellünkön ugyancsak egy zsák, de ez már kisebb. Ebben van a tartalék-ejtőernyő. És amikor minden rajtunk volt, nem tudtunk sem állni, sem ülni, sem megfordulni ezekkel a zsákokkal... Mi lesz fenn a levegőben, hogyan ismerem majd ki magam ebben az összevisszaságban? Hiszen úgy érzem, mintha összekötözték volna kezemet-lábamat...

Gyermekkoromban sem szerettem várni. Különösen olyankor nem, amikor tudtam, hogy nehéz feladat vagy veszély előtt állok. Jobb bátran nekimenni, mint sokáig várakozni és húzni-halogatni a dolgot. Ezért hát nagyon megörültem, amikor az első bemutató, úgynevezett „belövő" ugrás után Dmitrij Martyanov elkiáltotta magát:

– Gagarin! A géphez!

Egy pillanatra azért elakadt a lélegzetem. Akárhogy nézzük is, most repülök először, s ezt a repülést – ejtőer-

nyős-ugrással kell befejeznem... Nem emlékszem már, hogyan szálltam be a gépbe, mikor hagytuk el a földet, hogyan érte el a PO-2 a meghatározott magasságot. Csak azt láttam, hogy oktatóm int: kifelé, mássz ki a szárnyra! Valahogy nagy nehezen kimásztam a pilótafülkéből, felálltam a szárnyfelületen, és mindkét kezemmel erősen belekapaszkodtam a pilótafülke ajtajába. Egy pillanatra lenéztem. Félelmetes volt: mélyen, nagyon mélyen, messzemessze lábam alatt láttam a Földet... Szörnyű...

– Jurij, ügyelj, ne sodródj el, mert a lányok néznek lentről – kiáltotta oktatóm. Néhány perc multán:

– Készen vagy?

– Igen! – kiáltottam.

– Hát akkor... ugrás!

Ellöktem magam a repülőgép szárnyáról úgy, ahogyan azt elméletben tanultam. Zuhantam lefelé, mintha a feneketlen, soha véget nem érő mélységbe zuhannék. Rögtön az ejtőernyő húzógyűrűje után nyúltam. Meghúztam.

De az ejtőernyő nem nyílt ki!

Kiáltani akartam, de hang nem jött ki torkomon, a süvítő levegő belém szorította a lélegzetet is. Kezem szinte öntudatlanul a tartalék-ejtőernyő húzógyűrűjét kereste. De hol is van?... Hol?... Nem találtam a gyűrűt.

Ebben a pillanatban erős rántást éreztem. Aztán csend lett körülöttem. És én úszva hintáztam az égen, az ejtőernyő fehér kupolája alatt. Mert az ejtőernyő pontosan, időben kinyílt. Kicsit korán gondoltam a tartalékra. Így tanultam meg az első repülőszabályt: a levegőben ne kételkedj a technikai eszközökben, óvakodj az elhamarkodott cselekedetektől!

Elmúlt egy perc, és én figyeltem önmagamat. Minden rendben volt. Szívem már normálisan működött, saját szívdobogásom helyett ismét csak karórám egyenletes ketyegését hallottam.

Ugyanezen a PO-2 gépen később felvitték a levegőbe

azt a kislányt, aki a repülőtérre jövet, az autóbuszon ugratott engem. A földön eleven volt és magabiztos, de a levegőben teljesen elvesztette önuralmát. Amikor kimászott a pilótafülkéből a repülőgép szárnyára, hogy felkészüljön az ugrásra, úgy megriadt, hogy nem moccant sem előre, sem hátra. Belekapaszkodott a pilótafülke ajtajába, így is hozta le őt a földre az oktató, állt a repülőgép szárnyán.

Senki sem nevette ki a kislányt. Első alkalommal mindenkivel megtörténhet ilyesmi.

Véget értek a kísérleti ejtőernyős ugrások. Másnap Dmitrij Martyanov megkérdezte tőlem:

– Akarsz felszállni velem egy JAK-gépen?

Már hogyne akartam volna. Beültem egy JAK 18-as hátsó fülkéjébe, és lekötöttem magam az ülésre. Martyanov azt tanácsolta, hogy nézzem a Földet, és igyekezzem szemmértékkel megállapítani, milyen magasan jár a gép. De hogy az ördögbe állapíthatnám ezt meg? A szemem majd kiugrik, lélegzeni is alig tudok... De amint ez már máskor is, más körülmények között megtörtént velem, most is gyorsan megszoktam az új környezetet, és néhány másodperc múltán már a magasból gyönyörködtem az alattam kirajzolódó tájban. Most láttam csak, milyen csodálatosan gyönyörű, nagyszerű a mi Földünk. A fák és a bokrok egészen apróknak látszanak, mintha csak fűszálak volnának. A frissen felszántott föld pedig olyan, mintha egy jól megsütött rozskenyérből szeltek volna jókora karéjt. Fentről látni minden utat, világosan elválnak egymástól a mezők sávjai. Látni a tehéncsordát és a kis pásztorfiút vagy -lányt is, amint kíváncsian az ég felé fordítja fejét. Valamikor, nem is olyan régen, még én is olyan gyerek voltam, mint ők, hányszor sebeztem fel a térdemet és vertem be az orromat, amikor a mesebeli szárnyakról álmodoztam, repülni próbáltam, vágytam az ismeretlen csodára. És íme, most végre repülök, és ez büszkeséggel tölt el, új célt ad életemnek.

Leírtunk egy kört, aztán Martyanov felvitte a gépet

olyan magasságba, ahol már műrepülő mutatványokat végezhetett, és egy kis ízelítőt adott nekem a magasfokú műrepülésből.

– Figyelj, ez most egy forduló – szólt hozzám a pilóták beszélőkészülékén –, ez pedig a bukfenc...

A repülőgép ebben a pillanatban akkorát fordult, hogy én nyomban azt kívántam, bár már a földön lehetnék... De Martyanov folytatta a bemutatót. Nem értettem, miért akar elkábítani engem a repülőmutatványok ilyen áradatával. Csak később jöttem rá, mi volt a célja. Meg akart győződni róla, lesz-e belőlem repülő, vagy sem? Úgy látszott, hogy véleménye pozitív volt, mert amikor leszálltunk a repülőtérre, elégedetten nevetett rám.

– Nos, akarsz-e repülni holnap is?... – érdeklődött és kíváncsian nézett szemembe.

– Szívesen, akár huszonnégy óra hosszat egyfolytában – tört ki belőlem a boldog beleegyezés.

Lehet, hogy ez egy kis dicsekvésnek hangzott, de szívemből jött.

– Tetszik a repülés?

Egy pillanatig hallgattam, hiszen a szavak, amelyek eszembe jutottak, erőtlenek lettek volna. A repülés okozta boldogságot talán csak a zene fejezhette volna ki.

Néhány nappal később a technikumban meg kellett védenem diplomatervemet. Munkám jól sikerült, megkaptam a szaratovi ipari technikum elvégzését tanusító, kitűnőrendű bizonyítványt. Az állami vizsgabizottság öntésztechnikussá minősített. Ezzel túljutottam egy nehéz akadályon. Most már kedvem szerint választhattam: bekapcsolódom-e a termelésbe vagy folytatom tanulmányaimat. Választút előtt álltam. Semmi sem kötött. Szüleimnek nem volt szükségük segítségemre, bátyám és nővérem támogatták őket, magamnak pedig nem volt családom. Mehettem bárhová, bármelyik gyárban hasznosíthattam ismereteimet. Barátaim szétszéledtek az ország különböző tájaira, egyi-

Az első egyenruha. J. Gagarin, a ljuberci gyár ipari tanulója

Ejtőernyős ugrás előtt

A szaratovi repülőklubban. Ez volt az első kép, amely Jurij Gagarinról megjelent a sajtóban

kük Magnyitogorszkba, másikuk a Donyec-medencébe, volt, aki a Távol-Keletre ment, és mindegyik hívott engem is. Sok barátom volt, megszoktam a kollektív életet, a diákszállást, nem is volt még soha saját, külön szobám...

Barátaim elutaztak hát, én pedig sehogyan sem tudtam elszánni magam.

Erősek voltak a gyökerek, amelyek a szaratovi repülőtérhez kötöttek .Most már – pedig még nem sokat repültem – nem tudtam volna abbahagyni a megkezdett tanulást. És amikor a repülőklubban közölték, hogy a klub növendékei nyári repülőtáborba mennek, én is csatlakoztam hozzájuk.

A tábor az alacsony fűvel benőtt repülőtér mellett volt, s mire megérkeztünk, már vártak bennünket a felvert sátrak. Vitorlákhoz hasonlítottak, melyeket fel-felduzzaszt a szél. Megkezdődött a rendkívül érdekes, izgalmas nyári táborélet. Csaknem mindennap többször – felszállás. Martyanov felvitte csoportunkat abba a magasságba, ahol már lehetséges a műrepülés. JAK 18-ason, ezen a derék iskolagépen repültünk, amelyet azonban mi vadászgépnek véltünk. Valóban, könnyen kezelhető, fordulékony gépek.

Oktatónk, bár fiatal ember volt, szigorúan fogott bennünket, és nagy követelményeket támasztott.

– Tanuljátok meg, a repülőgép nem bocsájtja meg a legkisebb hibát sem. Minden apró tévedésért, amelyet az ember a levegőben elkövet, életével fizethet... – mondotta.

Fáradságos munkával, de türelmesen, szinte cseppenként adagolta nekünk a repülés kultúrájának alapjait. Enélkül senki sem lehet pilóta. Megkívánta tőlünk, hogy minden feladatot a legpontosabban teljesítsünk. A megadott sebességet kilométer pontossággal kellett megtartanunk. A meghatározott magasságtól való méteres eltérés is hibának számított. Az irányhoz pedig fél fok pontossággal kellett ragaszkodnunk.

Akadtak közöttünk, akik teljesen feleslegesnek vélték oktatónk szinte kötekedésszámba menő követelményeit. De hiába, neki volt igaza: a repülés alapja a matematika, a repülés sem tűri meg, hogy a pilóta lebecsüljön bármilyen „apróságot" vagy egy kicsit szórakozott legyen a levegőben.

– Szépen kell repülni – ez volt Dmitrij Martyanov kedvenc mondása.

És meg is kívánta a „szép" repülést. Aki egy kicsit is eltért a megadott feladattól, súlyos szemrehányásokat kapott.

Martyanov nagyon jó pilóta volt, de nem járt a háborúban. Bennünket pedig az érdekelt volna, hogyan viselkedik a pilóta a harcban. Már olvastuk Alekszandr Pokriskin és Ivan Kozsedub könyvét légicsatáikról, és most már az volt a vágyunk, hogy nemcsak pilóták, hanem hadirepülők és vadászrepülők lehessünk. Tisztában voltunk azzal, hogy az embert valójában csak a nehézségek elleni küzdelemben lehet megismerni. Tiszteletünk megoszlott első oktatónk, Dmitrij Martyanov és a tábor parancsnoka, Szergej Szafronov, a Szovjetunió Hőse között. Szafronov harcolt a háborúban, részt vett a nagy kubányi repülőcsatában, lelőtt több Junkerst és Messerschmittet a kurszki katlanban. Még mint százados, 1943-ban megkapta az Arany Csillagot. Azért mesélte el rendkívül érdekes élettörténetét, hogy bebizonyítsa nekünk, jövendő pilótáknak, hogyan formálódik a szovjet ember, az igazi szovjet pilóta. Mindig nagy figyelemmel hallgattuk, hiszen egy hős szovjet pilóta, hadirepülésünk dicső hagyományainak egyik hordozója állt előttünk. Sokat foglalkozott velünk, és ugyanúgy mint Martyanov, ő is arra tanított bennünket: mennyire fontos, hogy szépen repüljünk.

Egyszer egy dúslombú fa alatt álldogáltunk, a falevelek selymes sustorgása kísérte beszélgetésünket. Parancsnokunk csendesen azt mondta:

– Fontosabb az erős idegzet, mint a nagy izomerő. Az akarat nem születik együtt senkivel sem, arra nevelni lehet és kell az embert!

Mindabból, amit a Szovjetunió Hőse mondott nekünk, arra a következtetésre jutottunk, hogy az akarat tulajdonképpen erőfeszítés, teljes erkölcsi és fizikai erőnk összpontosítása, az energiák mozgósítása és az a kemény elhatározás, hogy mindenképpen elérjük célunkat.

Nemcsak táborparancsnokunk, Szergej Szafronov, hanem repülőklubunk parancsnoka, Grigorij Gyenyiszenko is a Szovjetunió Hőse volt. Egy ízben felszólalt Komszomol-taggyűlésünkön. Ő is az akaratról beszélt. Az akarat – mint mondotta – elsősorban az a képesség, hogy az ember uralkodjék önmagán, ellenőrizze cselekedeteit. Képes legyen legyőzni minden nehézséget és a legkevesebb erőkifejtéssel teljesítse feladatát.

Emlékszem, a Komszomol-taggyűlés napján nagyon csúnya idő volt, az eső verte az ablakot, a teremben alkonyi sötétség uralkodott, és mi úgy hallgattuk a parancsnokot, mint akiket megbűvöltek.

– Az erős akaratú embert az különbözteti meg a többitől, hogy szervezett, fegyelmezett, és okosan használja ki minden percét – fejezte be felszólalását a repülőklub parancsnoka.

Valamennyien elképzelhetetlennek véltük, hogy hanyagságból valamilyen hibát vagy fegyelemsértést kövessünk el, és ilyen kiváló emberek kénytelenek legyenek megdorgálni bennünket. Ha velem történik ilyesmi, elsüllyedtem volna szégyenemben. Mert ráadásul én még a repülőklub rajának Komszomol-titkára és csoportfelelős is voltam. Mindannyian igyekeztünk utánozni parancsnokainkat, a hősöket, még mozdulataikat, járásukat is. Azok az aranycsillagok, amelyek egyenruhájuk mellén ragyogtak, valamennyiünk álmainak netovábbját jelentették. De erről sohasem beszéltünk, mert hiszen ezek a csillagok olyan elér-

hetetlenek voltak nekünk, mint az igaziak ott fenn az égbolton.

A növendékek tervszerűen fejlesztették akaraterejüket. Lemondtak például a dohányzásról, spártai módon étkeztek, naplót vezettek. A mindennapos naplóírás köztudomásúan nagy akaraterőt kíván.

Beköszöntött a július. A nappalok tikkasztóak, az esték fülledtek voltak. Az egyik ilyen forró napon Dmitrij Martyanov nem ült be velem együtt, mint addig minden alkalommal a repülőgépbe – ahogyan egymás közt neveztük: a „sárga hatos"-ba –, hanem lent maradt és így szólt:

– Egyedül mész! Egy kört...

Már több mint egy hete vártam ezt a parancsot, de ebben a pillanatban mégis torkomban dobogott a szívem. Az utóbbi időben már gyakran vezettem a gépet, sőt önállóan le is szálltam. De mindig ott ült mögöttem az az ember, aki szükség esetén közbeléphetett és kijavíthatta hibámat. Most pedig teljesen önmagamra utalva szállok fel a levegőbe.

– Csak nyugodtan – bátorított Dmitrij Pavlovics.

Kivezettem a gépet a startvonalra. Gázt adtam, gépem farka felemelkedett, és a masina simán elvált a földtől. Olyan érzés fogott el, amelyet nehéz leírni, a lelkesedésnek és örömnek eddig soha nem tapasztalt, nagyszerű érzése. Repülök! Egyedül repülök! Csak pilóták érthetik meg első önálló repülésemnek ezeket a pillanatait.

Hiszen vezettem én már gépet, de sohasem voltam bizonyos benne, hogy valóban én vezetem, s oktatóm nem segít-e nekem. Most végre úgy összeforrtam a repülőgéppel, mint ahogyan bizonyára összeforr lovas a lovával a vad vágtatásban. Repülőgépem minden alkatrésze az én akaratom továbbítója volt, az én akaratomnak engedelmeskedett, az történt a géppel, amit én akartam...

Egy kört írtam le a repülőtér felett, aztán kiszámítottam, hogyan és hol kell leszállnom, és a kijelölt helyen földet

értem. Leszállásom pontos volt, gépem a határvonalakon belül állt meg.

Boldog voltam. Dalolt a lelkem. De, mert a repülőknél ez a szokás, nem mutattam, úgy viselkedtem, mintha semmi különös nem történt volna... Kimásztam a pilótafülkéből, szabályszerűen jelentettem Dmitrij Pavlovicsnak:

– A feladatot teljesítettem.

– Derék fiú vagy... gratulálok... – válaszolta oktatóm.

Mentünk a repülőtéren, s fülemben tovább zengett a repülés muzsikája. Mindig szerettem a zenét, más népek, régmúlt korok hangját közvetítette hozzám. De ez most újfajta zene volt.

Másnap azzal fogadtak barátaim:

– Tudod, hogy írtak rólad az újságban?

A repülőtéren nem találtam újságot, csak egy héttel később, bent, a városban sikerült kapnom ebből a lapból. Mindössze néhány sor volt benne repülésemről, de ott volt a nevem is, sőt fényképemet is közölték, amint felemelem karomat, engedélyt kérek a felszállásra... Mikor készült ez a felvétel, ki írta a cikket? – fogalmam sem volt róla. Úgy látszik, Dmitrij Pavlovics szervezte meg az egészet. Bízott bennem, tudta, nem csalódik...

Ifjúság Hajnala – ez a neve a szaratovi Komszomol-bizottság lapjának, amelyben olyan váratlanul szerepeltem.

Meg kell érteni örömömet és büszkeségemet, nem csekélység az, ha az ember életében először látja saját nevét és képét az újságban. Nagyon kellemes érzés volt, csak az bántott, hogy miért éppen rólam írtak. De azért elküldtem ezt a lappéldányt haza, Gzsatszkba. A mama hamarosan válaszolt. Azt írta: „Büszkék vagyunk rád, fiacskám, de vigyázz, nehogy elkapasd magad..."

A repülés most már napról napra érdekesebb és izgalmasabb lett. Martyanov valamennyiünket, akik önállóan repülhettünk, a műrepülő légtérbe és hosszabb távolsági

repülésre is küldött. Az izgalomtól borzongva tanultuk a műrepülő figurákat: a fordulózást, a leborítást, a féllúpingot és a Nyeszterov-féle bukfencet meg az „orsót"... Minden rendben ment. Mindennap biztosabban és szabályosabban mozogtunk a levegőben, mind jobban sikerültek a műrepülő figurák, és jó munkánk elismerése az oktató és a táborparancsnok dicsérete volt.

Jólesett a felismerés, hogy lassanként „szárnyas emberekké" válunk. Megtanultam repülni a JAK 18-ason, de hát volt önkritikám és beismertem önmagamnak, hogy jaj, de messze vagyok én még Szafronovtól és Gyenyiszenkótól, meg a többi nagyszerű repülőtől, akikre joggal büszke az ország.

Igen, most már a katonai repülőgépek érdekeltek bennünket. Olyan új fogalmakról olvastunk, mint a hangfal, a hangsebességet felülmúló vadászgépek, amelyek tökéletesített rádiólokációs berendezésekkel vannak felszerelve... Nem beszéltem róla senkivel, még legbizalmasabb barátaimmal sem, de mind gyakrabban álmodoztam arról, hogy katonai repülő legyek. Eddig még minden kívánságom teljesült, vajon teljesül-e ez is?

Ebben az időben történt, hogy egyik kiképzési szünetben csoportomban egy amerikai pilóta könyvére terelődött a beszélgetés. Jimmy Collins könyve akkoriban kézről kézre járt. A vélemények megoszlottak. Néhányan dicsérték, amuldoztak azokon a valószínűtlenül nehéz helyzeteken, amelyekbe a szerző repülései során jutott; mások ellenben azt állították: Collins nagyzol, arra törekszik, hogy felkorbácsolja a szenvedélyeket.

– Mi a véleménye az oktatónknak? – kérdezte valaki.

Körülfogtuk Martyanovot. A repülőtéren fújdogáló szellő bele-belekapott a pilótasisak alól kibújt hajunkba, és frissen cirógatta napégette arcunkat. Jólesett ez a kis szél.

Én is olvastam a szóban forgó könyvet, melynek egyikmásik fejezete valóban lebilincselően izgalmas volt. Ennek

ellenére, mivel – legalábbis elméletben – ismertem a berepülő pilóták feladatait, ez a könyv valahogy furcsa érzést is keltett bennem. Amikor Martyanov tekintetével megkeresett és véleményemet kérdezte, nem sokat teketóriáztam.

– Collinst szerintem gyötörte a magányosság, melyre kárhoztatva volt – mondtam. – A dollár volt a legfontosabb, ez kötötte le gondolatait. Dollárt akart szerezni, minél többet, bármilyen áron...

– Jurijnak igaza van – helyeselt Dmitrij Pavlovics. – A kapitalista világ teremtett olyan helyzetet, amelyben a könyv szerzője hazárdjátékot játszott a halállal. Csak a repülőgépgyárak profithajszája vezethet oda, hogy bármelyik felszállás a pilóta halálával végződhet.

Lehetséges-e ilyesmi a mi országunkban, ahol a legfontosabb törvény az emberről való gondoskodás? – kérdeztük önmagunktól. Természetesen tisztában voltunk azzal, hogy mint minden újdonság, a technikai újdonságok kikísérletezése, kipróbálása – akár rakéta-, akár repülő-, akár tengeri vagy föld alatti kísérletről van szó – mindig kockázattal jár. De előfordulhat-e, hogy egy szovjet berepülőpilóta minden segítség nélkül, teljesen magára maradjon?

...Észrevétlenül beköszöntött az ősz. A repülőtér felett hosszan elnyúltak a vénasszonyok nyarát jelző ökörnyálszálak. A sátrakban már hűvös volt éjszakánként, elérkezett a vizsgák ideje. Már megint vizsga, ki tudja, hányadik! De most is sikerült. A bizonyítványomban ilyen jegyek szerepeltek:

„JAK 18 gép – kitűnő, motortan – kitűnő, gépvezetés – kitűnő, aerodinamika – kitűnő, a vizsgabizottság általános értékelése – kitűnő."

A vizsga után valamennyien, volt növendékek, akik a „sárga hatoson" repültünk, odamentünk a géphez. El akartunk búcsúzni tőle, még egyszer meg akartuk simogatni a kedves repülőgép szárnyát, beülni egy percre a pilótafül-

kébe, és egy búcsúpillantást vetni a műszerekre. Ki tudja, milyen gépen fogunk mi még repülni. De ez a sokat látott, öregecske JAK 18-as nekünk mégiscsak a legkedvesebb gép marad.

Repülőklubunk néhány növendéke a forgalmi repülést választotta. Csábította őket a gondolat, hogy hosszú repülőutakat tehetnek majd az országban és a határokon túl is. A szovjet Aeroflot útvonalai sok országba elvezetnek. Ismét mások a különleges feladatú légikötelékeket választották, azokat, amelyek a mezőgazdaságot, a közegészségügyet vagy a geológiát segítik. Én azonban katonai repülő, vadászrepülő akartam lenni. Miért? Lehetséges, hogy nem hagyott nyugton az emlék, amelyet a háború első napjai óta őrzök, azoknak a pilótáknak emléke, akiket szülőfalumban láttam. Talán akkor, ők vetették el a katonai repülés iránti vágy magvait szívemben. Nagyon tetszett nekem a katonai fegyelem és az egyenruha is. Az volt a vágyam, hogy hazám védelmezői között legyek. A szovjet alkotmány 132. §-a szerint a katonai szolgálat megtisztelő feladata a Szovjetunió állampolgárainak. Nos, hát ez az eszme vitt engem a fegyveres erők soraiba.

Az orenburgi repülőiskolába irányítottak. Együtt utaztam néhány bajtársammal, aki ugyancsak repülőiskolába készült. Valamennyien jókedvű, bátor fiúk voltak, alkalmasak arra, hogy szükség esetén határozottan cselekedjenek. És valamennyien szenvedélyesen szerették a repülést.

Martyanov búcsúztatott bennünket. Jóval a vonat indulása előtt érkeztünk a pályaudvarra, és fel-alá sétálgatva a peron csikorgó kavicsán, beszélgettünk a jövőről. Dmitrij Pavlovics – maga is a repülés szerelmese – arról beszélt, hogy a repülés tökéletesedik, és hogy a gépek mind gyorsabban, mind messzebbre és magasabbra repülnek majd.

– A jövő a ti nemzedéketeké – mondotta búcsúzóul, és keményen megszorította kezünket. – Ti olyan gépeken re-

pültök majd, amelyekről mi még csak nem is álmodhattunk.

Egy kicsit elfogott a szomorúság, amikor búcsút mondtam Szaratovnak, elváltam a Volgától és régi álmomtól, attól, hogy öntész-mérnök leszek. És fájt az is, hogy el kellett válnom olyan kiváló oktatótól, mint amilyen Martyanov volt. De nem tehettem mást. A vonat új álmok, új remények felé vitt – vadászrepülő leszek. Hiszen Pokriskin, Kozsedub és Mareszjev ugyancsak vadászrepülők voltak. Kötekedőn, fürkészőn, mintha kívülálló volnék, úgy vizsgálgattam önmagamat, jellememet, képességeimet és tudásomat, úgy kérdeztem önmagamtól: képes leszek-e arra, hogy elérjem mindazt, amit akarok. És azt feleltem önmagamnak: igen, képes leszek.

A sztyeppés Orenburg szeretettel fogadott bennünket. A városka egyenes utcái, kis házai, kertjei, lombos fái nagyon barátságos látványt nyújtottak. A piacon az árusok közelében békésen pihentek egymás mellett a lovak meg – a tevék... Ez a városka kisebb, mint Szaratov, de megvan a maga szigorú, uráli jellegzetessége.

A katonai iskola épülete az Urál-folyó meredek partján állt. Szinte beleolvadt a környezetbe, tökéletesen beleilleszkedett a végeláthatatlan uráli tájba. Az iskola ablakaiból nagyszerű kilátás nyílt a túlsó part lombos ligeteire és a kékesszínű, végtelen sztyeppére. Idehallatszott a repülőgépmotorok zúgása. Ott, a repülőtéren pezsgett a repülőélet, amely után annyira vágyódtunk.

Az iskola főépületében, a falon ott láttuk azoknak a híres pilótáknak tölgyfalevelekkel és a gárdisták fekete-narancssárga szalagjával díszített fényképét, akik ebben az iskolában tanultak. Mihail Gromov, Andrej Jumasev, Anatolij Szerov... Vagy százharminc fénykép a Szovjetunió Hőseiről, akik az orenburgi repülőtéren kezdték pilótapályafutásukat. Mi, az ő dicsőségük örökösei, figyelmesen nézegettük az egymástól annyira különböző arcokat, melyeket mégis hasonlóvá tett férfias, nyílt tekintetük. Igyekeztünk emlékezetünkbe idézni: melyik pilóta, milyen hőstettel szerzett dicsőséget a hazának. Itt voltak azok, akik az első hosszútávú repülést hajtották végre a Szovjetunió

területe felett, és azok, akik Valerij Cskalov világhírű útján átszelték a levegő óceánját s az Északi-sark felett áthaladva repültek Amerikába. Sok olyan nagyszerű, szovjet vadászrepülő fényképe díszítette a falakat, aki a Nagy Honvédő Háború légicsatáiban szerzett halhatatlan dicsőséget.

Külön tabló emlékeztetett az 1812-es év hőseire, akiknek galériáját néhány évvel előbb, Leningrádban láttam, a Téli Palotában. De ott csak a tábornokok szerepeltek, itt pedig hadnagyokat is találtunk.

Most tehát megtanulunk repülni a sugárhajtású repülőgépeken, amelyek már teljes „polgárjogot" nyertek a szovjet repülés hétköznapjaiban. Azt is megtanultuk, hogy a sugárhajtású repülés szovjet úttörője, Grigorij Jakovlevics Bahcsivandzsi, egy paraszti származású lakatos fia, még 1942-ben szállt fel először sugárhajtású gépen. Ő is az orenburgi iskola növendéke volt. Bahcsivandzsi fényképe alatt ott olvashattuk ennek a hőstettnek leírását és azt is, hogy a repülőgépgyár munkásai, akik az első sugárhajtású repülőgépet készítették, milyen szeretettel ünnepelték a pilótát az első repülés után. Feldobálták a levegőbe, ölelgették, kezét szorongatták. És a találkozó színhelyét egy nagy plakát díszítette, ezzel a szöveggel:

„Üdvözlet Bahcsivandzsi századosnak, az első pilótának, aki az új felé repült!"

Ilyen repülésekről, a sugárhajtású repülőgépek korszakáról beszélt, előrelátva a jövőt: Ciolkovszkij. És ez az új korszak, íme, már itt van. Nekünk, az iskola új növendékeinek az lesz a feladatunk, hogy tovább törjük és szélesítsük azt az utat, amelyet még a háború idején nyitott meg a bátor szovjet pilóta. Néztük Bahcsivandzsi bajusztalan, fiatal arcát, és akaratlanul is arra gondoltunk, hogy mi, első évfolyambeliek is e nagyszerű pilóta „ezredtársai" vagyunk.

– Mindent megcsináltak már előttünk, fiúk – sajnálko-

zott az egyik új növendék –, a haborút is megnyertük, és a repülés új korszaka is megkezdődött...

Nem feleltem neki, de arra gondoltam, hogy a Szovjetunióban mindig lesz alkalom újabb hőstettekre. Elegendő elővenni a Pravda bármelyik számát, hogy meggyőződjünk arról, népünk a szó szoros értelmében naponta újabb és újabb diadalokat arat, újabb sikereket ér el a szocializmus építésében. Azokban a napokban helyezték üzembe az omszki olajfinomító üzem első részlegét, a Narva folyón vízerőművet építettek; a kahovkai vízerőmű első gépegysége ipari áramot szolgáltatott már. És így tovább: Szevasztopol városa megkapta a Vörös Zászló Rendet, Mihail Jevec exkavátorvezető brigádja a kujbisevi vízerőmű építésénél 1 800 000 köbméter földet emelt ki, megjelent Tyerentyij Malcev könyve, „A földművelés" és Vlagyimir Kuc új világcsúcsot futott 5000 méteren. Minden nap valami újat, jelentőset, lelkesítőt, elgondolkoztatót hozott életünkbe.

Ezekben a napokban olvastam a Pravdában egy beszélgetést, melyet Szedov akadémikussal folytattak az űrrepülésről. Mindenesetre kivágtam és eltettem a cikket...

A repülőiskolában megkezdődtek a felvételi vizsgák. Nekem nem kellett felvételiznem, hiszen kitűnő-rendű bizonyítványom volt a technikumból, s a repülőklub is kitűnő minősítésű végbizonyítványt adott. A vizsgák napjaiban minden időmet a fiúkkal töltöttem, segítettem nekik a tanulásban, főként fizikában és matematikában. A követelmények nagyok voltak, és a jelentkezőknek jó fele nem jutott át a felvételi vizsgán, vagy még a vizsga előtt, az orvosi vizsgálaton estek ki, vagy pedig nem állták meg helyüket az elméleti felkészültség próbáján. Bár szomorú szívvel utaztak el Orenburgból, mégis meleg szeretettel kívántak nekünk eredményes tanulást és sok jó repülést.

– Jövőre ismét eljövünk, újabb próbát teszünk – mondották többen is. – Utólérünk majd benneteket...

És valóban, egy esztendő múltán, amikor mi már megkezdtük a repülést a MIG-gépeken, többen ismét eljöttek, most már sikerült a vizsgájuk, s felvették őket a repülőiskola hallgatói közé. A kitartás, a cél elérésére irányuló akarat – ez a mi ifjúságunk egyik legszebb tulajdonsága. Aki pilóta *akar* lenni, abból feltétlenül pilóta is lesz.

Ezzel hát megkezdődött katonaéletem. Valamennyiünk haját, mint ahogy általában az újoncokét szokták, nullás géppel lenyírták. Aztán megkaptuk az egyenruhát, a gimnasztyorkát, a kék csizmanadrágot, a köpenyt és a csizmát. Váll-lapunkon ott volt a katonaiskola jelvénye, a repülősök szárnyas jelzésével. Én is, akárcsak többi társam, félénken, szégyenlősen, de azért szemem sarkából megnéztem magam a tükörben, büszke voltam és boldog, hogy bekerültem a szovjet hadsereg nagy családjába.

Az iskolában a fiatal, egészséges emberek vidám életét éltük.

A hallgatókat repülőszázadokba, rajokba és gépszemélyzetek szerint csoportokba osztották. Az én századparancsnokom Govorun alezredes lett, rajomat Ovszjannyikov őrnagy, csoportomat pedig Kolesznyikov hadnagy vezette. Ők voltak az én első parancsnokaim. Ha szóltunk hozzájuk, nem volt szabad egyszerűen kereszt- és apai nevükön szólítani őket, mint ahogyan azt addigi életünkben megszoktuk, hanem mindenkit rendfokozata szerint kellett megneveznünk; ha távollétükben beszéltünk róluk, akkor is csak vezetéknevükön emlegethettük őket, s ehhez hozzá kellett tennünk rendfokozatukat is. Kezdetben ez nagyon furcsa volt, de hamarosan megszoktuk a katonai rendet. Most már mindent a katonai szabályzat irányított: ha hibáztunk, büntetést kaptunk, a szorgalomért dicséret, a kiemelkedő cselekedetért kitüntetés járt.

A katonai repüléssel való ismerkedés a legelemibb fokon, az ifjú katona feladatainak megismerésével kezdődött. Szakaszparancsnokunk Borisz Fjodorov százados volt, szi-

gorú és igényes katona. Azzal kezdte, hogy – mint mondotta – „leporolja rólunk" a polgári maradványokat, és hozzászoktasson a fegyelemhez. Kezdetben bizony nehéz volt a tisztiiskolások sorsa, különösen azoké, akik a középiskolából érkeztek. Őket mindenre tanítani kellett, a kapcatekerésre meg a szép, ruganyos járásra egyaránt. Nekem sokkal könnyebben ment az alkalmazkodás, hiszen egész ifjúságomat diákszállásokon, legényszállásokon töltöttem, ahol ugyan nem katonai, de mégis bizonyos határozott fegyelem szabályai szerint kellett élni.

Nekem nem volt újdonság sem a kapca, sem a csizma, sem a katonai köpeny vagy a gimnasztyorka. De végül is hamar beleszoktunk valamennyien a rendbe, és ehhez hozzásegített az is, hogy a laktanyában mindig tisztaság uralkodott. Ragyogott minden, a vizeshordóktól a szobákban álló székekig.

Gyermekkorom óta szerettem a katonaságot. És lám, most én is katona lettem. Nagyon kedvemre való volt a szakasz közösségi, vidám élete, a katonás rend, a jelentéstétel vigyázzállásban, a nótázás és a napostizedes harsány, elnyújtott kiáltása:

– Ébresz-tőőő!...

Tetszett a reggeli csuklógyakorlat, a hidegvízben való mosdás, az ágyak katonásan pontos elrendezése és, hogy katonás rendben, szabályszerűen kellett felvonulni még az ebédlőbe is.

Sok időt töltöttünk kint a gyakorlótéren lőgyakorlatokkal, és nemegyszer tértünk vissza úgy a laktanyába, hogy bőrig áztunk az esőben vagy a hóban. Szemünk már majd leragadt a fáradtságtól, álló helyünkben is elaludtunk volna, de még ki kellett tisztítani a ruhát meg fegyverünket. Amíg ezzel el nem készültünk, nem hangzott el a szobaparancsnok szájából a bűvös „jól van"... Kezdetben a szó szoros értelmében nem jutott időnk arra, hogy belenézzünk egy könyvbe vagy levelet írjunk haza. De aztán szépen hoz-

zászoktatott bennünket a katonaélet rendszeressége ahhoz, hogy egyetlen percet se vesztegessünk el feleslegesen.

Ahogy múltak a hetek, mind mozgékonyabbá váltunk, megjelenésünk férfiasabb lett, megerősödtünk testben és lélekben egyaránt. És jutott már időnk a levelezésre, az olvasásra is.

1956. január 8-a egész életemben emlékezetes lesz. Milyen nagyszerű nap volt ez! Odakint az udvaron szinte vágott, szúrt a hideg, a fák ágai recsegtek-ropogtak a fagytól. A hó vakítóan villogott, különösen amikor a napsugarak visszaverődtek a hatalmas, fehér hószőnyegről. Valamennyi fiatal hallgató felsorakozott az iskola nagytermében. Mindegyikünk fegyverrel a kézben. Aztán kiléptünk a sorból, odaálltunk parancsnokunk elé, és keményen, határozott hangon elmondtuk a katonai esküt. A „G" betű egészen elöl van az ábécében, én tehát az elsők között voltam. Valósággal megmerevedtem a bensőmben végigfutó megindultságtól, izgalomtól, amikor az eskü első szavait mondtam: „Én, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének polgára..."

Felemeltem fejem és észrevettem, hogy a szemközti falról Lenin néz rám, hunyorító szemmel. A család, az iskola, az úttörő- és a Komszomol-szervezet mindig arra tanított, hogy mindenben legyek olyan, amilyen Vlagyimir Iljics Lenin volt. És most esküt tettem, hogy hű leszek a néphez, a kommunista párthoz, hazámhoz. Úgy éreztem, mintha Lenin hallgatta volna valamennyiünk esküjét, ígéretét, hogy becsületesek és bátrak, fegyelmezettek és éberek leszünk, szigorúan megőrizzük a katonai és állami titkot és ellentmondás nélkül teljesítjük a katonai szabályzatot, parancsnokaink és elöljáróink utasításait. Mindannyian megesküdtünk arra, hogy bátran, becsülettel védjük hazánkat, hogy nem sajnáljuk vérünket és életünket az ellenséggel való harcban, a végleges győzelemért.

Katonai eskü. Kemény és sokat mondó szavak. Kifejezik

a szovjet ember szeretetét szocialista hazája iránt. A katonai eskü vezette a harcokban apáinkat és idősebb fivéreinket. Ez az eskü adott erőt az elkeseredett, kemény harchoz mindenfajta ellenséggel szemben, és ez segített győzelemre.

Amikor az esküt elmondtam, elvonult szemem előtt egész életem. Láttam magam mint kisiskolást, aztán amikor nyakamba kötötték az úttörőnyakkendőt, majd mint ipari tanulót, akinek átnyújtották a Komszomol tagsági könyvet. És láttam magam technikumi diákként, hónom alatt a Lenin-kötetekkel, most pedig mint katonát, aki erősen szorítja fegyverét... A haza ránk bízta a fegyvereket, méltóvá kell válnunk erre a bizalomra. Ettől a naptól kezdve a haza őrzői lettünk.

A katonai eskütétel ünnepélyes eseményéről beszámoltam szüleimnek, és megírtam, milyen érzéseket keltett bennem. Valamennyi hallgató ilyen hangulatban volt. Az eskütétel után még nagyobb tűzzel és lelkesedéssel tanultuk az elméleti tárgyakat, a katonai fegyelmet. Már az első órákon nagyon tetszett valamennyiünknek a repüléselmélet, amelyet Kodner mérnökalezredes adott elő. Érdekes és teljesen új világba vezetett bennünket a taktika előadója, Romanov százados, akinek sűrű, göndör haja Puskinra emlékeztetett. Mindaz, amit tőle hallottunk – a légiharc alapelemei, a magasság, a sebesség, manőverezés, tűz – egyszóval, mindazok az elméleti alapelemek, amelyek alkalmazásával a légicsaták hősei kidolgozták terveiket, valósággal plasztikusan jelentek meg előttünk. Romanov százados előadásában életre keltek a sémák, amelyekkel mondanivalóját illusztrálta. „Láttuk" Alekszandr Pokriskint hős repülőszázadával a híres kubányi csatában, „szemünk láttára" mérte csapásait Talgat Begelgyinov – a Szovjetunió kétszeres hőse – az ellenségre. Úgy éreztük, magunk is részt vettünk Ivan Polbin tábornok bombázóinak tevékenységében és minden híres légicsatában. Megértettük, hogyan kell lefolytatni a légiharcot vízszintes vagy függőleges tagozódás esetén, és meg-

Az orenburgi repülőiskolában

1957. Válja igent mondott . . .

A Gagarin család új tagja : Lenocska

tudtuk, milyen óriási jelentősége van annak, hogy mennyire szokott össze a géppár vezetője és kísérője. A korszerű légiharc csoportos küzdelem, amelyben minden pilótának támogatnia, segítenie kell bajtársát, amelyben az egyik legfontosabb tényező: a győzelemre irányuló, kollektív akarat.

Romanov százados órája, a légitaktika óra után, általában élénk vita kezdődött a hallgatók között. Mindegyikünknek megvolt ugyanis a maga kedvenc, híres repülőhőse. Az egyiknek Szergej Luganszkij, a másiknak a Glinka fivérek, a harmadiknak Pjotr Pokrisev volt a példaképe. Ahány hallgató, annyi példakép. Minden érdekelt bennünket, az is, hogyan harcoltak a háború első évében a Berlin fölé repülő bombázók és azok a harcigépek, amelyek a kurszki katlanban támadták a harckocsi-oszlopokat. Kíváncsiak voltunk arra, miként küzdöttek a távolfelderítők, akik egyedül hatoltak be az ellenség hátországába, és nagy érdeklődéssel hallgattuk az előadást arról a női repülőezredről, amely oly hősiesen támogatta a Kercsi-öbölben partra szálló katonákat. Tudni akartuk, hogyan küzdöttek azok a szállítógépek, amelyekről hadianyagot dobáltak le a Brjanszki-erdő és a Kárpátok partizánjainak.

Néhányan azonban így gondolkodtak:

– De hisz ez már történelem, még ha a közelmúlt történelme is. Most már más a technika, és mások az emberek is.

Romanov százados tréfásan, szkeptikusoknak nevezte ezeket a növendékeket, és a nemrég lezajlott koreai háború példáival nyomban bebizonyította, mennyire nincs igazuk. Az új repülőtechnika – a sugárhajtású repülőgépek, a rádiólokáció, a réginél sokkal erősebb fedélzeti fegyverzettel ellátott vadászgépek – korszakában is változatlanul érvényesek a légi taktika alapjai, amelyeket módszeresen dolgoztak ki a Nagy Honvédő Háború éveiben a legkiválóbb szovjet repülők. Ma is érvényben van a támadóerő vagy a kölcsönös segítség elmélete, amelyet ők olyan nagyszerűen alkalmaztak az ellenséggel szemben; és sok más tétel.

– A haditapasztalat – mondotta Romanov százados – arra tanít, hogy okosan alkalmazzuk a technikát. Ami az új technika kialakulásával kiöregszik, azt természetesen el kell vetni. De ami a régi technikából még hasznos lehet a sugárhajtású gépeknek is, azt magától értetődően tovább kell fejleszteni.

Valamennyi többi oktatónk is arra tanított bennünket, hogy tovább kell fejleszteni és tökéletesíteni mindazt, amit a szovjet aviatika már elért. Az elméleti órákon arra tanítottak bennünket, hogy ne csak betanuljuk az eddig kidolgozott tételeket és szabályokat, hanem kritikusan gondolkodva keressük az új megoldásokat.

A sorainkból kikerülő „gondolkodók" ugyan nem fedeztek fel semmi újdonságot, hiszen valamennyien csak most kezdtük elsajátítani a hadirepülés szabályait, nem is repültünk még sugárhajtású gépen, de azért volt fantáziánk. Már az egymagában, hogy parancsnokaink és oktatóink ügyük folytatóit látták bennünk, arról tanúskodott, hogy éppen mi, az ifjúság visszük majd tovább a hazai repülés zászlaját. Ez a felismerés valahogy felemelt bennünket önmagunk megítélésében is. És ez a felismerés, ez a tudat, a jövő feladatainak tudata erőt adott ahhoz, hogy még többet tanuljunk, s a lehető leggyorsabban elsajátítsuk azt a haditudományt, amelynek életünket akarjuk szentelni.

Közeledett a tavasz. Az elméleti oktatás mellett most már megkezdődtek az iskolarepülések is. A legboldogabbak azok a bajtársak voltak, akik most repültek először. Mi azonban, akik már végigjártuk a repülőklub iskoláját, elszomorodtunk: ugyanolyan JAK 18-as gépen kellett repülnünk, mint annak idején a repülőklubban.

Ezek a repülések azonban nem tartottak sokáig, hamarosan megérkeztek az új, kísérleti gépek. Ezek is JAK 18-as típusúak voltak, de valamelyest átalakították őket. Orrkerekük is volt, hogy jobban begyakorolhassuk a leszállást, s azután könnyebben áttérhessünk a sugárhajtású gépekre,

amelyeknek orrkerekes futóművük van. Sokat repültünk, de őszintén szólva, az új gép nemigen tetszett nekünk. Nehézkes volt, nem volt elég „ereje" – ahogyan pilótanyelven mondják –, gyengécske volt a motorja. No, meg aztán a műrepülésnél is sok bajt csinált, a bonyolultabb figurák közben könnyen dugóhúzóba szaladt, igaz, könnyű volt kikeveredni a dugóhúzóból, csak éppen előre kellett nyomni a kormányt. Ezeken a JAK 18-as gépeken gyakoroltuk a navigációs feladatokat is és a távolsági repülést bármilyen időben.

A repülőgyakorlatok java része természetesen nyáron, a táborban zajlott le. Századunk, az 5. század tábora az Urál folyó csodálatosan szép partján feküdt. Milyen jó volt ott! Amikor nagyon elfáradtunk a tanulásban, a munkában és elbágyasztott a meleg, amint befejeztük a gyakorlatokat, rohantunk bele, a folyóba. Az Urál folyó vize hideg, sebes sodrú és mély, nem olyan, mint ahogyan a városban, az iskola mellett folydogál. Örültünk ennek a jó fürdési lehetőségnek, magunk megépítettük a strandot, még ugródeszkánk is volt, és szabad időnk nagy részét vízisporttal töltöttük, úsztunk és a műugrást gyakoroltuk. Ifjúi, szinte gyerekes öröm töltötte meg szívünket.

A mi repülőszázadunk teljesítette elsőnek a repülési programot. Ily módon maradt egy kevés szabad időnk, ezért a Komszomol javaslatára és a parancsnokság engedélyével elmentünk az iskolától kétszáz kilométerre levő kolhozba, hogy segítsünk a krumpliszedésben.

Beköszöntött az ősz, hideggel, esővel. Mi mégis jókedvűen dolgoztunk a kolhozban, jólesett a sok repülés után egy kicsit a krumpliföldeken is mozogni. No, meg az is jó érzés volt, hogy segíthettünk a kolhoznak a bő termés betakarításában. Hiszen közülünk is parasztgyerek volt a legtöbb.

Szívesen utaztunk volna távolabbra, a szűzföldekre is,

ahol sok millió hektár új földet törtek fel a szovjet emberek, és már beláthatatlan területeken érett a gabona. De ehhez nem volt elég időnk, mindössze két hetünk maradt a kolhozmunkára, bárhogy szerettük volna, nem utazhattunk olyan messzire.

Leveleink, amelyeket ide címeztek nekünk, nem érkeztek meg. A „betakarítási kampány" vége felé már nagyon vágyódtam Válja után. Minden tetszett nekem ebben a lányban: jelleme, kis termete, csupafény, sötétbarna szeme, kedves hajfonata és enyhén szeplős kis orrocskája.

Válja Gorjacseva a tízosztályos iskola befejezése után az orenburgi távíróhivatalban dolgozott. Akkor ismerkedtem meg vele, amikor bennünket, újoncokat – ahogyan a lányok mondták: „kopaszokat" – először oldottak fel a zárlat alól. Mert egy bizonyos ideig – amíg meg nem tanultuk és meg nem szoktuk a katonai fegyelmet, tiszteletadást – nem hagyhattuk el az iskolakörletet.

Iskolánk táncestéjén történt. Egyszerű, világoskék ruhát viselt, félénk volt és szégyenlős. Felkértem egy keringőre – és ezzel kezdődött a mi barátságunk.

Válja egy évvel fiatalabb nálam. Orenburgban született, és találkozásunkig még sohasem hagyta el szülővárosát. Apja, Ivan Gorjacsev szakács volt a „Vörös tisztás" szanatóriumban, anyja, Varvara Szemjonovna pedig a háztartást vezette. Váljáéknál nagy a család. Három fiú és három lány. Válja a legfiatalabb, és ezért ő volt mindig a család kedvence.

Nem sokkal megismerkedésünk után gyakori vendég lettem Gorjacsevék házában. Nagyon kedvesek voltak. Emlékszem, hogyan is volt az, amikor először látogattam meg odahaza Válját. Síkirándulásról jöttem haza, és úgy, ahogy voltam, sportruhában mentem el hozzájuk. Varvara Szemjonovna éppen akkor érkezett meg a rokonoktól, Kalugából, és egyebek között mogyorót is hozott. Leültünk az asztalhoz. A kislány mamája egy halom mogyorót öntött ki elénk, mi

meg elkezdtük rágcsálni. Jó fogam van, Válja anyjának nagyon tetszett, hogy milyen ügyesen szétharaptam a mogyoró héját, Válja meg nagyokat kacagott. Azt mondta:

– Jól kiköszörülte a fogát a tudomány fenőkövén... Egész életében folyton csak tanult...

A tanulásról kezdtünk beszélgetni, meg a repülésről, s arról, hogy jó lenne, ha Válja is tovább tanulna. Később megbeszéltük ezt a dolgot a család többi tagjával is, és elhatároztuk, hogy Válja beiratkozik az egészségügyi iskolába. Így is történt.

Mind több kapocs fűzött össze bennünket. Mind a ketten szerettük a könyvet, a színházat, nagyon szerettünk korcsolyázni. Mindig jól éreztem magam náluk. Amint megkaptuk a kilépési engedélyt, máris rohantam Gorjacsevékhez, a Csicserin utcába, sőt gyakran nem is egyedül, hanem barátaimmal. Ott pedig már vártak bennünket, mindennap szívesen láttak. Váljáék családjában úgy éreztem magam, mint otthon, a szülői házban. Válja édesapja kiváló ínyesmester volt, különösen jól készítette a *beljasit*, az uráli kozákok kedvenc eledelét. Mi meg hatalmas étvággyal, jóízűen ettük. Nem mintha az iskolában nem kaptunk volna jó ellátást, de azért *beljasit* ott nem tálaltak nekünk.

Befejeztük a krumplibetakarítást, és utána repülőszázadunk bevonult téli szállásra, az iskolába. Váljával sajnos, megint csak nem találkozhattam, mert megkezdődött a nagy készülődés a november 7-i díszszemlére. Gyalogsági kiképzésből mindig jó osztályzatom volt, persze sohasem vonultam az első sorokban, hiszen a katonák nagyság szerint állnak fel. De azért az októberi forradalom évfordulóján, amikor az egész iskola díszmenetben vonult fel Orenburg utcáin, Válja megtalált tekintetével a sorok között. Pillantásunk találkozott, egymásra mosolyogtunk..

Az ünnepet Váljáéknál töltöttem, aztán szabadságra utaztam. Hazamentem szüleimhez, hiszen Gzsatszkban még nem láttak katonaruhában, pedig már szakaszvezetői rendfoko-

zatot jelző csíkok is voltak váll-lapomon. Már szakaszparancsnok-helyettes voltam.

Mennyire megváltozott Gzsatszk. Megnőtt, sok új ház épült a városban, az utcákat is szépen rendbehozták. Apám és anyám lassan öregedtek már, bátyám és nővérem, ahogyan csak tudták, segítették őket. Legkisebb testvérem, Borisz is felnőtt, betöltötte huszadik évét, s már tüzér volt a hadseregben.

Elmentem a gzsatszki iskolába, ahol gyerekkoromban tanultam, és találkoztam a régi tanárokkal, gyerekkori barátaimmal. De hiába, bármilyen jólesett is a családi kör, valami nagyon erősen húzott vissza Orenburgba... Az iskola már második otthonommá vált, no meg... Válja képe sem hagyott nyugton...

Anyám megérzett valamit. Egyik estefelé, amikor kettesben maradtunk otthon, kedvesen faggatni kezdett, miért vagyok olyan elgondolkodó, mi bántja szívemet? Gyerekkoromtól megszoktam, hogy semmit se titkoljak szüleim előtt. Elmondtam hát anyámnak, hogy van egy nagyon kedves kislány Orenburgban...

– Feleségül akarod venni? – kérdezte a mama.

Határozatlanul vonogattam a vállam. Valóban, ezt még nem döntöttem el magamban sem. Nem voltam híve az elhamarkodott, gyors házasságnak, mint fiatal repülőiskolás, nem is gondolhattam még családalapításra.

– Ha szereted, vedd el feleségül, de vigyázz, szilárd legyen az elhatározásod... Egész életre szóló, ahogyan apád meg én határoztunk annak idején – mondta csendesen, komolyan a mama. – Osszátok meg az örömöt, a bánatot is.

Egyszeriben felnőtt ember lettem anyám szemében. Felnőttnek szóló tanácsokat adott nekem. Sohasem felejtem el a régi közmondást, amelyet akkor említett: a jó malomkő mindent megőröl, a rossz maga őrlődik meg...

Még le sem telt a szabadságom, máris visszatértem Orenburgba. Századtársaim és parancsnokaim nem kérdeztek

semmit sem, Válja pedig nagyon megörült; tudta, miért jottem vissza hamarabb...

Az új tanév mindjárt változással kezdődött. Engem néhány növendéktársammal együtt Belikov őrnagy repülőszázadába osztottak be, rajparancsnokunk most Penkin százados lett, igazi alkotó szellemű, mindig az újat kereső tiszt. Jómagam Anatolij Koloszov főhadnagy csoportjába kerültem, ő tanított engem sugárhajtású gépet vezetni. De amíg eljutottam odáig!... Nyakig merültünk az elméletbe. Az időjárás szerencsére kedvezett a tanulásnak: viharos tél volt, az egész helyőrséget többször befújta a hó, szó sem lehetett repülésről. Megtanultuk, milyen alkatrészei vannak a sugárhajtóműveknek, megismertük a gázdinamika alapjait és a nagysebességű repülés törvényeit. Most már egészen másként láttuk mindazt, amit eddig tanultunk. Más lett a repülés technikája, nagyobb a sebesség, tágabb a magassági határ, mások a számítások, egyszóval, egészen másként láttuk most a repülést.

Barátságunk Váljával egyre erősödött és fokozatosan szerelemmé fejlődött. Születésnapomra két fényképet kaptam tőle. Az egyiken fehér köpenyt viselt, a másikon pedig szép, ünneplő ruhát. Ennek a fényképnek a hátára – az enyémhez nagyon hasonló írással – Válja ráírta: „Jura, ne feledd, mi magunk vagyunk boldogságunk kovácsai. Soha ne hajts fejet a sors előtt. A várni tudás – nagy művészet. Várni kell a legboldogabb percre. 1957. március 9-én, Válja."

Váljának igaza volt. Valóban magunk voltunk boldogságunk kovácsai.

Végre elérkezett az a régen várt nap, amikor első ízben repülhettem sugárhajtású, MIG gépen. Gyönyörűek voltak ezek a gépek, csillogtak a napsugárban, szép volt a farok felé meredeken hátra vetett, nyíl formájú szárnyuk. Ezek a gépek olyan harmonikusan egyesítették a merész és büszke vonalakat, hogy megirigyelhették volna akár az új épületek tervezői is.

Előbb Koloszov főhadnagy ült be a pilótafülkébe, majd utána én.

– Jelentem, begyújtott! – mondta katonásan a technikus.

A következő percben a gép, mintegy a türelmetlenségtől megremegve, nekiiramodott a kifutópálya betonján. Mire körülnéztem, fent jártunk a levegőben, és a magasságmérő – 5000 métert mutatott. Hát ez nem JAK 18-as gép volt... Hogy fogok én repülni ezen a gépen, amelynek ilyen óriási a hatósugara, szédületes magasságba emelkedik, hatalmas sebességgel száguld és ekkora tűzereje van? Koloszov, mintha meg sem érezte volna a ránk nehezedő, fokozott nyomást, mesteri kézzel vezette a MIG gépet a műrepülő zónába és azután több, virtuóz mutatványt végzett.

– Vegye át a kormányt!

A felszólítás egészen váratlanul ért. De a főhadnagy hangja mindig parancsoló, ellentmondást nem tűrő volt.

Átvettem a kormányt – és nyomban éreztem, hogy ez nem olyan gép, amilyenhez eddig szoktam, nagyon szorgalmasan és sokat kell még tanulnom, hogy ugyanolyan könnyedén vezessem a sugárhajtású repülőgépet, mint a légcsavarosat.

Kemény munka kezdődött ezzel a nappal. A bevezető repülések után a kísérő, majd az ellenőrző repülések következtek, s csak amikor az oktató-pilóta végképp meggyőződött róla, hogy rendelkezem a szükséges ismeretekkel és képességekkel, akkor kerülhetett sor első, önálló repülésemre a MIG-en. Ez a felszállás nagyon hasonlított legelső, önálló repülésemhez az öreg JAK 18-ason. Most is éppen úgy megdobogtatta szívemet az öröm, amikor elszakadtam a földtől, majd nagy kört rajzoltam a felhőtlen égre, s azután szerencsésen visszatértem a repülőtérre. Magam elkönyveltem a tanulságot: minél nagyobb a repülés sebessége, annál nehezebb dolga van a pilótának.

Minden úgy ment, mint azelőtt, és mégis megváltozott minden. Rögtön beleszerettem ebbe a szép, kényelmes, für-

gen forduló MIG gépbe. Könnyű volt irányítani, és egykettőre nagy magasságba emelkedett. Úgy éreztem, megnőttek és megerősödtek a szárnyaim. Most éreztem először igazán pilótának magamat. Végre elsajátítottam a korszerű repüléstechnikát. És ugyanezt érezték évfolyamtársaim is, akikkel együtt „indultunk" a katonaiskolában: Jurij Gyergunov, Valentyin Zlobin és Kolja Repin.

Természetesen, sokat kellett még tanulnunk, hogy jó pilóta váljék belőlünk. Végig kellett járnunk a műrepülés magasiskoláját, meg kellett ismernünk a megadott útvonalon való távolsági repülés fortélyait, a légiharc és a kötelékrepülés valamennyi fogását. Erre már újabb szakoktató tanított bennünket: Jadkar Akbulatov, aki átvette Koloszov főhadnagytól a parancsnokságot. Nagyszerű vadász-szeme volt ennek az embernek. Észrevett mindent, ami a levegőben történt, s nem nézte el a legkisebb hibát sem. Már az első felszállásnál észrevette, hogy a bedöntött fordulók valahogy nem sikerülnek nekem egészen jól... Hamarosan megdicsért azonban a függőleges síkú műrepülő figurákért, mert ezeket – bár ilyenkor erős túlterhelés nehezedett a gépben ülőkre – mindig jól csináltam. Ezek a figurák azért sikerültek, mert valahányszor felszálltam a műrepülő zónába, mindig versenyre keltem a géppel... Ki akartam próbálni, mire képes gépem, és mekkora megterhelést bírok elviselni én magam. „Kiszorítottam" a gépből, amennyit csak lehetett. Ezt pedig leginkább nagy magasságban, a függőleges síkú figurákkal érhettem el.

De azért nem ment minden simán. Voltak balsikereim is. Hiába, nem nőttem nagyon magasra, és ez a leszállásnál nehézségeket okozott. Úgy segítettem a bajon, hogy egy pótpárnát tettem a pilótaülésemre. Erről a „magaslatról" már jól láthattam – ugyanúgy, mint oktatóm –, mikor érintem a földet, a leszállás tehát hibátlanul sikerült. Jadkar Akbulatov megdicsért ezért az „újításért".

Oktatom, mint általában a legtöbb, kitűnően képzett pilóta, szűkszavú, zárkózott ember volt, de ha tanácsolt valamit, azt akár nyomban feljegyezhettük a füzetünkbe, hogy el ne felejtsük, mert mindig fontos és hasznos tanács volt.

– Ahhoz, hogy a levegőben jól teljesítsék feladatukat, már itt lent a földön, jóelőre meg kell fontolniuk mindent – mondotta. – A levegőben minden mozdulatnak gyorsnak, de értelmesnek kell lennie.

Megtanított rá, hogy új módon, a maga sokféleségében lássuk az eget, a repülőgépről pedig olyan egyszerűen és természetesen beszélt, mint ahogyan apám szólt a baltáról vagy a simítógyaluról. Minden egyetlen célt szolgált: hogy a pilóta jól repüljön.

Egy ízben kellemetlen dolog történt: motortanból vizsgáztunk. Tanárunk, Reznyikov hármast adott nekem. A vér is meghűlt ereimben. Ez volt világéletemben az első hármas, és ez volt az első, de jól megérdemelt büntetésem is. Az önelégültség azonnal megbosszulta magát. El kellett ismernem, hogy ezt a rossz osztályzatot megérdemeltem, nem értettem egészen világosan valamit, és nem néztem utána, hogy jobban megértsem. Márpedig a modern pilóta nem repülhet biztos és alapos műszaki ismeretek nélkül... Ráadásul, én nem csupán pilóta akartam lenni, hanem repülőmérnök: kísérletező, berepülő pilóta. Nekem tehát – főként a repülőiskola növendékeitől megkövetelt mértékben – szinte szóról szóra tudnom kellett volna a repülőgép-motorok elméletét.

A hármas után öt napig csak a könyveket bújtam. Tanultam. Sehová sem mentem, lábamat sem tettem ki az iskolából. A hatodik napon ismét jelentkeztem vizsgára. Tanárunk sokat és szigorúan kérdezett. A javítóvizsgán általában, a legjobb esetben is csak négyest kaphat a növendék. Tanárom azonban megszegte ezt az íratlan törvényt, ötöst adott. Megkönnyebbült a lelkem...

Kezdetben nem sikerültek mindenkinek a légi lőgyakor-

latok. Főként a földi célra irányuló ágyútűz. Márpedig a pontos célzóképesség a katonai pilóta egyik legfontosabb erénye, különösen fontos a vadászpilótának. A sorozat pontosságától függ részben a győzelem, a gép épsége és a pilóta élete is. Akbulatov türelmesen tanított bennünket a támadás szabályaira, hogyan kövessük a célpontot a korszerű célzókészülékkel, és csak akkor tüzeljünk, amikor egészen bizonyosak vagyunk a találatban. Velünk együtt hosszasan tanulmányozta a fotogéppuska filmjeit, amelyek megmutatták hibáinkat; együtt elemeztük a hibákat, és tanárunk megmondta, hogyan javítsuk ki őket.

Végül is elsajátítottuk a légiharc bonyolult művészetét. Sokat és nagy örömmel repültem...

Elérkezett az utolsó vizsgák izgalmas időszaka. Most már reggeltől estig kint voltunk a repülőtéren. Ekkor történt az az esemény, amely megrázta az egész világot. Mintha ma volna, úgy emlékszem, rohant oda a gépemhez Jurij Gyergunov, és már messziről kiáltozott:

– Szputnyik!... Szputnyikunk van az égen!...

Könnyű, már ismerős szédülés fogott el. Mindig ez az érzés kísérte életem nagy eseményeit.

Amiről oly sokat írtak a világsajtóban, amiről annyit beszéltünk: megvalósult! A szovjet emberek ebben a, nyíltan meg nem hirdetett versenyben legyőzték az Amerikai Egyesült Államokat, a világon elsőkként alkották meg a Föld mesterséges holdját és olyan hatalmas hordozó rakétát, amelynek segítségével feljuttatták Föld körüli pályájára.

Este, amikor hazatértünk a repülőtérről, valamennyien a Lenin-szobába siettünk a rádiókészülékhez, és izgatottan hallgattuk az újabb és újabb jelentéseket, beszámolókat az űrrepülés elsőszülöttjéről. Sokan már betéve tudták, szó szerint, a szputnyik adatait: szinte elképzelhetetlen sebességét – 8000 méter másodpercenként – a Földtől való legkisebb és legnagyobb távolságát, pályájának az Egyenlítő síkjához mért hajlásszögét, a városokat, amelyek felett már

elrepult és amelyek fölött el fog repülni. Nagyon sajnáltuk, hogy a mi Orenburgunk nincs közöttük. Jóformán másról sem beszéltünk, mint a szputnyikról. Föld körüli száguldása izgalomban tartotta az egész iskolát. Növendékeket, parancsnokokat és tanárokat ugyanaz a kérdés foglalkoztatott: „Mi következik ezután?"

– Fiúk, meglátjátok, tizenöt év múlva már ember is repül a világűrben... – kiáltotta izgatottan Valentyin Zlobin barátom.

– Repül, repül, de vajon ki lesz az első? – kérdezte Kolja Repin. – Sajnos, akkor mi már öregek leszünk az ilyesmihez... Az évek múlásával lassúbbodik a reagáló képesség, a látás is gyengül, s az ember nem képes már olyan gyors cselekvésre, mint fiatal korában.

Arról vitatkoztunk, vajon mi lesz a foglalkozása annak az első embernek, aki a világűrbe repül. Tudós, akadémikus – állította az egyik, mások azt erősítgették, hogy mérnök, ismét mások az orvosnak, a biológusnak, sőt a búvárnak adták az elsőbbséget. Én meg azt kívántam, hogy az első világűrrepülő egy – berepülő pilóta legyen... Azzal tisztában voltam, ha pilóta lesz, aki elsőként jut ki a világűrbe, nagyon sok mindent kell megtanulnia és tudnia a tudomány és a technika sok ágából. Az űrhajónak, amelynek akkor még körvonalait is csak fantáziánk rajzolta elénk, magától értetődően sokkal bonyolultabbnak kell lennie, mint valamennyi, jelenleg ismert repülőgép-típusnak együttvéve. És ilyen gépet vezetni is összehasonlíthatatlanul nehezebb.

Megpróbáltuk megrajzolni a jövő űrhajóját. Volt, aki rakétaformát adott neki, a másik gömbölyűre rajzolta, a harmadik lapos korongnak képzelte, a negyedik pedig rombusznak. Mindegyikünk hozzátett valamit ezekhez a ceruza-vázlatokhoz, a maga javaslataiból. Az ötleteket persze valamennyien a különféle népszerű és tudományos művekből merítettük. Én is belerajzoltam füzetembe az űrhajót úgy, ahogyan akkor elképzeltem. És abban a percben, amikor

a rajzot készítettem, ismét éreztem azt az ismerős, kicsit fájdalmas, de még nem tudatos vágyódást, a világűrnek azt a vonzását, amelyet még önmagamnak sem mertem bevallani...

Rögtön megértettük ennek az eseménynek jelentőségét. Felrepült az első fecske, amely ezúttal a tavaszt hirdette – a világűr meghódításának tavaszát.

A szputnyik diadalmas útja valóságos cikkáradatot indított meg a napilapokban és folyóiratokban. Nyilatkozott A. V. Topcsijev, L. I. Szedov, V. A. Ambarcumjan, A. J. Arbuzov, A. I. Berg, D. I. Scserbakov és még sokan mások. Kifejtette véleményét sok nagyszerű külföldi tudós, Kuo-Mo-zso, a kínai akadémia elnöke, Frédéric Joliot-Curie francia tudós, Bernal angol professzor, az amerikai dr. Joseph Kaplan, és hosszan sorolhatnám még a nagy neveket. Valamennyien üdvözölték a szovjet nép hatalmas sikerét, arról beszéltek, hogy a szovjet szputnyik megnyitotta a kozmoszba vezető utat.

A sajtó, amelyet hatalmas lelkesedés fűtött, az Októberi Forradalom és a Nagy Honvédő Háború győzelmes időszakának lapjaira emlékeztetett.

A városban mindenütt sorban álltak az emberek az újságos bódék előtt, és csoportokba verődve, hangosan olvasták a legújabb híreket. Rövid idő múltán közölte a Pravda, hogy „Moszkva... Szputnyik..." címre 60 396 távirat és levél érkezett. Köztük volt iskolánk növendékeinek üdvözlete is. Engem nagyon megkapott az egyik ilyen levél, amely megjelent a lapokban, s amelyet egy bizonyos Jevgenyij Scserbakov írt szülőföldemről, Szmolenszk vidékéről. Földim levelében ez állt: „Hiszem, hogy a legközelebbi jövőben lehetővé válik majd egy ennél sokkal nagyobb szputnyik fellövése is. Ha elérkezik az ideje, hogy a szputnyikban embert is küldjünk a világűrbe, én kész vagyok rá, és Komszomol-küldetésnek tekintem, hogy elrepüljek a kozmosz meghódítására."

Ezernél több hasonló ajánlkozás érkezett olyan emberektől, akik képesnek tartották magukat ilyen bátor tettre, nagyszerű önfeláldozásra, és akik vállalták, hogy kiállnak bármilyen próbát. A levelek a szovjet emberek hazafias érzéseiről tanúskodtak, arról, hogy íróik hajlandók életüket is kockáztatni hazájukért. Teljes szívemből megértettem a szenvedélyes lelkesedést, de tudtam, hogy nem mehet akárki a világűrbe. Úgy képzeltem, ehhez nagy, sokoldalú tudás és kitűnő egészség kell. Nem hiába mondogatta anyám: az egészség megfizethetetlen kincs. Eszembe jutottak Reznyikovnak – volt tanáromnak – szavai:

„Mérnöki ismeretek nélkül, és annak tökéletes megértése nélkül, hogy mi történik és mi történhetik a repülés során, nem lehet repülni."

Záróvizsgáink a szputnyikot követő nagy lelkesedés hullámai közepette zajlottak le. Ez az esemény még nagyobb lendületet adott nekünk is, valamennyien arra törekedtünk, hogy méltók legyünk ehhez a történelmi eseményhez, bebizonyítsuk az állami vizsgabizottság előtt, hogy korunk igaz fiai vagyunk, és legjobb tudásunkkal tőlünk telhetőleg hozzájárulunk népünk sikereihez.

Az állami vizsgabizottság elnöke Kibalov ezredes volt. Jól ismerték azokban a pilótakörökben, amelyekben a szovjet légierők utánpótlásának nevelésével foglalkoztak. Ő bocsátotta szárnyra a szovjet katonai pilótáknak jó részét. Kibalov ezredes fiatalos, élénk tekintettel vizsgálta végig a jelentkezőket, meghallgatta feleleteinket az osztályteremben, azután nagyon figyelmesen szemlélte a vizsgázók repülőmutatványait a repülőtéren. Gyakran elmosolyodott, és mi, növendékek, az ezredes arckifejezésének változásaiból tudtuk: elégedett tudásunkkal és azzal, ahogyan a sugárhajtású repülőgépet vezetjük. Ez a gyakorlott katonai pedagógus és pilótatiszt mindent meglátott, azt is, hogy milyen a tudásunk, de azt is, hogy mi megy végbe a növendék szívében vizsga közben. Mert a vizsga minden fiatal repülő életének

legünnepélyesebb, legfelelősebb időszaka. Én ezt második születésnapnak nevezném.

Megőriztem az okmányt, amelyben ez áll:

„Javaslat Jurij Alekszejevics Gagarin hallgató hadnagyi kinevezésére. Az oktatás folyamán a katonaiskolában bebizonyította fegyelmezettségét, politikai képzettségét. A szovjet hadsereg szolgálati szabályzatát ismeri és gyakorlati tevékenységében teljesíti. Elméleti és fizikai felkészültsége kitűnő. A repülési programot sikerrel teljesítette, szerzett ismereteit pontosan és helyesen alkalmazza. A repülést szereti, bátran és magabiztosan repül. Az államvizsgán a repülőgép vezetési technika és hadi alkalmazásai terén kitűnő eredményt ért el. A géppel kitűnően bánik. A repülőiskolát általános kitűnő eredménnyel végezte el. Odaadóan szolgálja a Szovjetunió Kommunista Pártjának és szocialista hazánknak ügyét."

Ez, a szívemnek oly drága okmány lett az útlevelem pilótapályámon. Míg Moszkvában, a Honvédelmi Minisztériumban felülvizsgálták és jóváhagyták vizsgaeredményeinket és bizonyítványunkat, mi, vizsgázott hallgatók, úgynevezett „kék vesztegzárban" voltunk, türelmetlenül vártuk a tiszti kinevezést. Én azonban már a hetedik mennyországban éreztem magam. Még egy nagy esemény történt életemben: Válja igent mondott, amikor megkértem, legyen a feleségem.

Iskolatársaim és Válja barátnői kíséretében elmentünk az anyakönyvvezetőhöz, beírtuk nevünket az ifjú házasok könyvébe, és szavunkat adtuk egymásnak, hogy mindig hűek maradunk szerelmünkhöz. A szülőkkel megállapodtunk, hogy két lakodalom lesz. Az első Orenburgban, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom negyvenedik évfordulóján, a második pedig szabadságom idején, szüleimnél, Gzsatszkban.

Gorjacsevék házának kéménye vidáman pipált: Varvara Szemjonovna és Válja testvérei készültek a vendégek foga-

dására, apósom, Ivan Szemjonovics pedig konyhaművészete legjavát akarta bemutatni. Mindenki örült házasságunknak. Mi ketten a legkomolyabban néztünk új életünk elébe. Két esztendő elegendő volt ahhoz, hogy jól megismerjük egymást, felfedezzük, hogy egyformán nézzük az életet, s készen vagyunk arra, hogy együttes erővel legyőzzünk minden nehézséget, amely életünkben adódhat. Úgy éreztük, hogy egy ütemre lélegzünk, szívünk együtt dobban. Még az anyakönyvi hivatalban, barátaink előtt emlékeztettem menyasszonyomat anyám szavaira:

– Az örömet és bánatot egyaránt meg kell osztanunk...

– Mindig együtt – mondta meghatottan Válja, és ez a két szó úgy hangzott, mint az eskü.

Már minden előkészület megtörtént a lakodalomhoz. Azokban a napokban újabb nagy esemény hozta lázba az egész világot. November 3-án felröppent a második szovjet szputnyik az égre. Az elsőt tehát rövidesen követte a második. Ez már sokkal nagyobb és nehezebb volt, mint az első, fedélzetén hermetikusan zárt fülkében ott utazott a Lajka kutya. Ez az esemény a lelkesedésnek még az előbbinél is nagyobb viharát váltotta ki, és szemléltetően bizonyította a világnak, milyen hatalmas, azelőtt sohasem látott eredményeket ért el a szovjet hatalom négy évtizede folyamán tudományunk és technikánk.

Amikor az újságokban olvastam a második szputnyik útjának részletes leírását, egyre gyakrabban gondoltam arra: ha már ebben élőlény jutott a világűrbe, miért ne repülhetne oda hamarosan egy ember is. És ekkor ötlött agyamba először a gondolat: miért ne lehetnék én ez az ember?... De abban a pillanatban meg is rettentem saját merészségemtől. Hiszen hazámban sok ezer, jobban felkészült, alkalmasabb ember akad, mint amilyen én vagyok. És a gondolat, amilyen gyorsan fellobbant, ugyanolyan hirtelen kiégett és eltűnt. Egyáltalán, volt-e értelme most töprengeni olyasmin, amire valószínűleg nem egyhamar kerül sor. Egyéb gondok:

az iskolai bizonyítvány, a lakodalom, a szabadság, katonai beosztásom, meg aztán, hogy hová, melyik repülőkötelékhez kerülök, mindez sokkal közelebb volt, ez volt a jelen. És mégis... a második szputnyik mintha erősen megpendített volna bennem valami érzékeny ideget, s én egyre úgy éreztem, hogy várok valamit, aminek el kell jönnie.

Az októberi ünnep előestéjén az iskola valamennyi, végzett növendéke, most már új, tiszti egyenruhában, de még a tisztiiskolás váll-lappal zubbonyán, felsorakozott az iskola dísztermében. Ünnepélyes csendben vonult be a terembe Makarov tábornok, az iskola parancsnoka. Felemelte büszke fejét, parancsnoki, kemény hangon felolvasta a parancsot, amely katonai pilótává és a szovjet hadsereg hadnagyává nevezett ki bennünket. A tábornok ezután egyenként átnyújtotta nekünk az aranyszínű tiszti váll-lapot, mindenkinek külön-külön szerencsét kívánt és megszorította kezünket.

Az avató ünnepséget tulajdonképpen november nyolcadikára tervezték, a tábornok azonban egykor maga is tisztiiskolás növendék volt, és megértette, hogy olyan nagy ünnepet, mint amilyen Október negyvenedik évfordulója, nem hallgatókként, hanem már mint tisztek szeretnénk megülni. És ő, aki mindig keresztüllátott rajtunk, ismerte minden gondolatunkat, megszerezte nekünk ezt az örömet, s kétszeresen széppé tette vele az ünnepet.

Az iskolai avató ünnepségről barátaimmal együtt egyenest Gorjacsevék házába siettem. Ott már berendezték a szobánkat, amelyben ezentúl lakni fogunk. Válja fehér menyasszonyi ruhában fogadott. Nem szóltam semmit, csak hirtelen mozdulattal levetettem köpenyemet, és ott álltam előtte teljes tiszti díszben. Ilyen ruhában még sohasem látott engem, igaz, én sem őt. Most először csókoltuk meg egymást mások előtt, a szülők jelenlétében. Hiszen most már a férje voltam, és ő a feleségem. Nagyon boldogok voltunk, és szerettük volna, ha mindenkivel megoszthatjuk boldogságunkat.

A lakodalom nagyszerűen sikerült. A menyasszonyom volt a legszebb. Ivan Sztyepanovics valóban csillogtatta szakácsművészetét, ahogyan mondani szokás, az asztal csak úgy roskadozott a legfinomabb enni- és innivalóktól. Barátaim felköszöntöttek, ünnepeltek bennünket, s a hagyományhoz hiven kiáltották: „*Gorko, Gorko* . . .” Mindenki tudja, hogy amikor ezt kiáltják, fenékig kell üríteni a vodkás poharat . . . Egyszóval, minden úgy volt, ahogy az már egy igazi orosz esküvőn lenni szokott.

Válja anyja bekapcsolta a rádiót:

„A Szovjetuniónak már két küldötte, a béke két csillaga röpül a Föld körül. Tudósaink, tervezőink, mérnökeink, technikusaink valóban nagy ajándékkal örvendeztették meg Október negyvenedik évfordulóján a szovjet embereket, megvalósították az emberiség vakmerő álmát . . .”

Megismertük Nyikita Szergejevics Hruscsov meghitt hangját. A rádió a Lenin-stadionból közvetítette a Legfelső Tanács ünnepi, jubiláris ülését.

– Látod, még Nyikita Szergejevics is itt van a lakodalmunkon – jegyezte meg csendesen Válja.

Valamennyien a pártra, népünkre, kormányunkra emeltük poharunkat.

Végre tehát tiszt, vadászrepülő hadnagy lettem. Szerető feleségem volt és – először életemben – saját szobám.

A repülőiskolát első fokozatú besorolással végeztem el, s ezért jogom volt megválasztani szolgálati helyemet. Elutazhattam volna délre vagy Ukrajnába, vagy bármelyik, kitűnően felszerelt repülőhelyőrségre. De az iskola parancsnoksága sem akart elengedni, szívesen visszatartott volna oktató pilótának.

– Nem mégy te sehová – mondták –, Orenburg szép város, kedves város. Itt van a családod, lakásod, feleséged is itt tanul... Miért nehezítenéd az életed?

Én azonban már régebben elhatároztam: oda megyek, ahol a legnehezebb. Erre kötelezett fiatalságom, a Komszomol példája, hiszen a komszomolisták mindig is a szocializmus építésének első vonalában dolgoztak. És a Komszomol ebben az időben is a hősies munka csodáit művelte. A komszomolisták törték fel a szűzföldek újabb és újabb millió hektárjait, a komszomolisták építettek hatalmas nagyolvasztókat és martinkemencéket, vízerőműveket emeltek a nagy folyók mentén, és új utakat vágtak a szibériai tajgában... Én pedig a hatalmas Komszomol-törzs fiának tartottam magam, úgy éreztem, nincs jogom hozzá, hogy csendes kikötőt keressek és horgonyt vessek a legközelebbi öbölben.

A bennem viharzó érzések magukkal ragadták barátai-

mat, Valentyin Zlobint, Jurij Gyergunovot és Kolja Repint is.

Mindhárman elhatároztuk: Északra kérjük magunkat...

– Miért éppen Északra? – kérdezte Válja, aki még nem értette meg teljesen, mit is akarok tulajdonképpen.

– Azért, mert ott mindig nehéz a munka – válaszoltam.

Ezt azonban könnyű volt így kimondani, de meg is kellett magyarázni. Hiszen a kérdés nem egy pilóta ajkáról hangzott el, nem olyasvalakitől, aki ismeri a repülőviszonyokat, hanem egy gyönge, törékeny fiatalasszony kérdezett, aki egész életét kényelmesen, városban, nyugodt családi körben töltötte. Megértettem Válját: velem utazni annyit jelentett, mint abbahagyni a tanulást, elhagyni szüleit, megválni az élet megszokott rendjétől. Hiszen Válja mindeddig még sohasem hagyta el, egyetlen napra sem Orenburgot, természetes hát, hogy megriasztotta őt az ismeretlen, méghozzá éppen Észak. Amikor aztán megtudta, hogy nem egyedül, hanem barátaimmal utazom oda, még azt is megkérdezte:

– Neked kedvesebbek a barátaid, mint én?

Mit válaszolhattam volna erre? Megcsókoltam, aztán elhatároztuk, hogy előbb egyedül megyek új szolgálati helyemre, onnan részletesen megírok neki mindent, és ha Válja elvégezte az egészségügyi iskolát, azonnal hozzám utazik. Ez a megoldás már tetszett Váljának, megértette, hogy új foglalkozására Északon nagyobb szükség lesz, mint itt, Orenburgban.

Új szolgálati helyemre való áthelyezésemig már nem maradt sok idő, ezért Váljával együtt elutaztunk Gzsatszkba, az öregeimhez. Nagy örömmel fogadtak bennünket! Menyük tetszett szüleimnek, de apám egyszer beszélgetés közben mégis kimondta, hogy bántja, miért nem Gzsatszkban tartottuk meg a lakodalmat. Ismerem apám természetét, tudom, hogy sohasem szerette, ha ellent mondtunk neki, ezért inkább hallgattam. Válja azonban válaszolt:

– De apa, hát az én valamennyi barátnőm és Jurij minden barátja nem utazhatott ide Gzsatszkba... Márpedig nekünk komszomolista esküvőnk volt...

Ez az érv meggyőzte apámat. Aztán megmondtuk, már akkor elhatároztuk, hogy megismételjük a lakodalmat Gzsatszkban. Pénzem most már volt, és a lakodalom ugyanolyan vidáman zajlott le Gzsatszkban is, mint az első Orenburgban.

Válja azonban nem maradhatott sokáig Gzsatszkban, vissza kellett mennie az iskolába. Együtt utaztunk el Moszkvába, megmutattam feleségemnek a fővárost, és aztán szomorú szívvel elkísértem a Kazányi-pályaudvarra. Ha jól emlékszem, Válja sírva fakadt, s én sem voltam nagyon vidám. De hát, mit tehettünk – a szolgálat, az szolgálat. A vonat elment, és én nagyon sokáig néztem a távolodó szerelvény utolsó kocsijának pislogó rubinszemei után...

Másnap elutaztam Moszkvából. Velem együtt ott ült a vonat fülkéjében Valentyin Zlobin és Jurij Gyergunov. Egész úton sakkoztunk vagy kinéztünk az ablakon, és gyönyörködtünk a dércsípte karéliai erdők szépségében. Mind északabbra és északabbra kanyarodtunk, magunk mögött hagytuk a csúcsos fenyveseket, a térképről láttuk, hogy áthaladtunk a Sarkkörön is, és a környezet óráról órára zordonabb lett. A vagon ablakán túl már kemény fagy uralkodott, köd gomolygott, s bár óránk éppen délidőt mutatott, bennünket kísérteties, kékesfényű éjszaka vett körül.

– Ejha, hová jöttünk? – kiáltott fel csodálkozva Gyergunov.

– Vendégségbe a jegesmedvékhez – tréfálkoztunk, Zlobin meg én.

Tréfálkoztunk, tréfálkoztunk, pedig tudtuk, hogy nem tréfa dolog, ami ránk vár. Már-már feltámadt bennünk a kétség: megálljuk-e itt a helyünket. Még egyikünk sem repült soha éjszaka, itt pedig, amerre csak megyünk, mindenütt, mindig éjszaka van.

De azért türelmetlenek voltunk: miért vánszorog ez a vonat olyan lassan, mennyivel gyorsabb a repülőgép!

Egyszer azonban minden vonat céljához ér, s mi is megérkeztünk a parancsnokságra. Eléggé nagy feltűnést keltettünk. Mindenkinek megakadt a szeme vadonatúj, hadnagyi egyenruhánkon. Jól megnézegettek bennünket, ugyan miféle madarak repültek ide a Jeges-tenger mellé...

Választhattunk két géptípus közül, melyiken akarunk repülni. Mi megmaradtunk a MIG-gépeknél, amelyeken már a repülőiskolában is gyakorlatoztunk. A parancsnokságon megkaptuk az eligazítást, elindultunk szolgálati helyünkre, egy távoli helyőrségre. Az utat teljesen befújta a hó, az autóbusz ablakán jégvirágok nyíltak. Iszonyú hideg volt, de mi a rengeteg új benyomás, no meg a fáradtság hatására elbóbiskoltunk.

Jóval éjfél után érkeztünk szolgálati helyünkre, de a helyőrségi szállodában vártak bennünket. Ott volt az orenburgiak közül Ványa Kiszeljov, Kolja Repin, Aljosa Iljin és Ványa Doronyin. Ölelgettek bennünket – és az álmosság azon nyomban kiröppent szemünkből. Vége-hossza nem volt a sok kérdésnek és válasznak. Valamennyien egyszerre beszéltünk és mindenki másról. Ebből a sokszínű hangzavarból egyetlen fontos részletet sikerült kihámoznom: ezredparancsnokunk kitüntetett pilóta, szigorú és igazságos ember.

Elhelyeztek bennünket egy szobában, amelyben három ágy állt. Az elsőt, a legjobbat, az ablak mellett, rögtön lefoglalta magának Zlobin. A másodikon Szaligdzsan Bajbekov, egy ufai tatár fiú helyezkedett el, a harmadik – nekem már nem sok választani valóm maradt – az enyém lett. Hajnal felé járt az idő, amikor végre lefeküdtünk, és nyomban el is aludtunk, mélyen és nyugodtan, ahogyan csak egészséges, fáradt fiatalemberek alhatnak.

Reggeli után, kora délelőtt, jelentkeztünk a parancsnoknál. Első benyomásom erről az emberről egyezett azzal, amit barátainktól hallottunk róla. Az alezredes figyelmez-

tetett bennünket az egység hagyományaira. Kifejezte jókívánságait, s azt a reményét, hogy méltó követői leszünk a veteránok dicsőségének. Az utóbbi esztendőkben az egység az északi-sarki repülőkötelékek egyik legjobbja lett. Pilótái baleset nélkül repültek, számos díjat és oklevelet nyertek a levegőben és a földön elért sikereikkel.

A parancsnok irodájának falán fekete szalaggal övezett fénykép függött.

– Szergej Nyeguljajev – mondotta az ezredes a fényképre mutatva. – A háborúban saját élete árán mentette meg bajtársait úgy, hogy gépét szándékosan nekivezette a fasiszta repülőnek...

Nem is kellett többet mondania az egység hadihagyományairól. Megértettünk mindent.

Bennünket, fiatal pilótákat a harmadik repülőszázadba osztottak be. Parancsnokunk Andrej Pulherov lett. Századunk még nem szerezte meg a „kiváló" címet, de jó minősítése volt, s a többi századdal együtt versenyzett a kitüntető címért. Ebbe a versenybe most mi is bekapcsolódhattunk, s meg kellett mutatnunk, mit tudunk.

Közvetlen felettesem Leonyid Danyilovics Vasziljev főhadnagy, rajparancsnok volt. Ő már „öreg" északinak számított, nemegyszer került ki győztesen azokból a csapdákból, amelyeket a szeszélyes, álnok északi természet állít a repülőknek, hirtelen támadó hóviharral, sűrű ködderel és a Jegestenger felől érkező, sohasem szűnő széllel. Néhány beszélgetés, és rájöttünk: itt, Északon nem elegendő, ha a pilóta jól érti a repülés technikáját, tudnia kell vezetni a gépet viharos, rossz időben, éjszakai sötétségben is.

Kegyetlen január dühöngött az Északi-sarkon. Az átláthatatlan, éjszakai sötétség valósággal ránehezedett a vastag hótakaróval borított földre. A talajt nem is láthattuk. De a repülőtér betonszalagja felett szinte egyetlen percre sem szűnt meg a turbinák zúgása. Az idősebbek repültek. Nekünk még nem volt gyakorlatunk az éjszakai repülésben,

ezért egyelőre csak tanultunk, és türelmetlenül vártuk a nap első, felcsillanó sugarait, a tavasz érkezését.

Baráti, összeforrott kis családként éltünk ott Északon, valószínűleg ugyanígy élnek a tengerészek, akiket egységbe forrasztanak a hajósélet szigorú törvényei. Mindent tudtunk egymásról, senki semmit nem leplezett bajtársa előtt. Ha valaki levelet kapott, annak együtt örültünk valamennyien. Felolvastuk egymásnak ugyanúgy, mint – a háborút járt katonák mesélték – annak idején a fronton is tették.

Válja gyakran, de szűkszavúan írt. Röviden beszámolt iskolai eredményeiről, melyek azt mutatták, hogy nagyon szereti új hivatását: a gyógyítást. Sohasem panaszkodott, de sorai közül kiérződött vágyakozása, az a kívánsága, hogy mielőbb együtt legyünk újra. Ugyanezt a vágyat olvastuk ki azokból a levelekből, amelyeket bajtársaink kaptak szüleiktől, a hozzájuk közelállóktól.

A csapatszolgálat érdekes világába kerültünk. Megszerettük bajtársainkat, örültünk egymás sikerének, és együtt éltük át a helyőrség minden eseményét.

A gyakorlott, már régen szolgáló pilóták a legrosszabb időben is felszállhattak. A rajok elindultak, hogy utolérjenek meghatározott légi célpontokat, műrepülést végeztek a kijelölt zónában, távolsági útvonalon repültek, gyakorló légiharcokat vívtak, lőgyakorlatokat rendeztek. Rajparancsnokunkat a helyőrség egyik legjobb üldöző vadászpilótájának tartották. Bármilyen rossz időben felszállt. Egy ízben, amikor repülőtér-ügyeletes szolgálatot teljesítettem, Vasziljev pedig a levegőben volt, hirtelen sűrű köd ereszkedett a tengerre. A repülőteret körülvevő, fenyvesekkel borított dombok, emelkedések beleolvadtak az áthatolhatatlan sötétségbe, a helyzet kritikussá vált. Lehetetlennek látszott, hogy a repülőgép leszállhasson. És mégis... A rajparancsnok és kísérője eljutottak a repülőtér fölé, áttörtek a sűrű ködön, és szabályszerűen leereszkedtek a repülőtér betonjára. Valamennyien megkönnyebbülten sóhajtottunk fel.

Izgatottan rohantam a parancsnokhoz, de ő úgy viselkedett, mintha semmi sem történt volna. Higgadtan mondta:

– Nélkülözhetetlenek a pontos navigációs számítások és bizalom a műszerekben... És természetesen „kézben kell tartani" nemcsak a gépet, hanem saját idegeinket is. Mert a vadászgépen az ember király és isten, navigációs tiszt, lövész és pilóta egy személyben.

Vasziljev ezzel a repüléssel szemléltető oktatást adott nekünk, fiataloknak. Megtanultuk, hogy semmilyen körülmények között sem szabad elveszíteni higgadtságunkat. És ettől a naptól fogva még nagyobb tisztelettel néztünk rajparancsnokunkra.

A tél utolsó heteit arra használtuk fel, hogy jól felkészüljünk az elméleti anyagból, és még egyszer felfrissítsük technikai ismereteinket. Majd vizsgáztunk, s ezzel jogot nyertünk arra, hogy az északi-sarki viszonyok között is repülhessünk. Északnak sok sajátossága van, amelyet mindenkinek ismernie kell, aki itt akar repülni.

A parancsnokságon már készen álltak azok az új könyvecskék, amelyekbe a mi repüléseinket jegyzik majd, de lapjaik még tisztán fehérlettek.

Repülni csak március végén kezdtünk, amikor már mindenütt éreztük a tavasz leheletét. A hosszú, sarkvidéki éjszaka lassanként meghátrált az ugyanolyan hosszú, sarki nappal előtt.

Az első repülőútra rajparancsnokommal mentem. Amikor beültem a gépbe, elfogott a már ismerős, repülés előtti izgalom, hiszen hónapok óta nem szálltam fel. Akkor startoltunk, amikor az éjszaka éppen búcsúzott, és a kékesszínű, hajnal előtti félhomályban valahogy minden különösnek tűnt. Mire a magasba értünk, én már, mint mindig, ha repültem, eggyé váltam a géppel. Amikor a magasságmérő mutatója elérte a megadott osztást, egy pillanatra lenéztem, s ekkor megláttam a Napot. Éppen áttört a horizonton. A hajnal aranyos fényével festette be az eget és a

földet. Alattunk rózsaszínű, hófödte dombvidék, tavak kékes cseppjei, a gránitsziklákat verdeső, sötétkék, hideg tenger suhant el.

– Milyen szép! – tört ki belőlem akaratlanul.

– A műszerekre figyeljen – hallottam abban a pillanatban Vasziljev főhadnagy kijózanító hangját.

Pedig Vasziljev is szerette a szépet, ő maga is, ugyanúgy mint mi valamennyien, vágyódott a napsugár után, de jól tudta, hogy a levegőben semminek sem szabad elvonnia a pilóta figyelmét a repülőgép vezetésétől. Ebben a pillanatban csak arra gondolt, hogy a Nappal éppen az előre meghatározott időpontban találkoztunk. És ezt meg is mondta nekem.

– Szép dolog a lelkesedés, de első a kötelesség!

Így kezdődött rendes sarkvidéki repülőszolgálatom. A rajparancsnok, miután gondosan ellenőrizte, hogyan bánok a géppel, megengedte, hogy önállóan repüljek. Új századparancsnokunk, Vlagyimir Resetov őrnagy is jóváhagyta ezt a döntést, s amikor első, önálló sarkvidéki repülésem után leszálltam, a század párttitkárával, Anatolij Roszljakov századossal együtt, mindjárt ott, a repülőgépnél gratulált nekem a nagy eseményhez. Bajtársaink lefényképeztek bennünket. Jólesett, hogy elküldhettem Váljának Orenburgba a képet.

Hamarosan kellemetlen kalandban volt részem. A műszerek szerint repültem. Az időjárás-jelentések egész napra jó időt jósoltak – semmi sem jelzett vihart. Már elvégeztem utolsó gyakorlatomat, amikor hirtelen besötétedett. Eltűntek lent a szigetek és öblök, eltűnt a Föld. Mindjárt tudtam, hogy hóvihar közeledik, Északnak ez a legkellemetlenebb jellegzetessége, mely egyaránt veszedelmes fönt az égben és lent a földön. Rádión megkérdeztem a repülőteret: milyen az idő?

– Jelenleg még tűrhető, de a látási viszonyok percről percre romlanak. A szükségleszálló-helyet már elérték az

első hóhullámok. – Nos, nincs más hátra, meg kell küzdeni a rossz idővel, gondoltam elszántan. De a következő pillanatban észrevettem, hogy fogytán az üzemanyag. Ilyen helyzetben a legfontosabb, hogy el ne veszítsem a fejemet és lélekjelenlétemet.

– Azonnal térjen vissza! – érkezett a szigorú utasítás a parancsnoktól. Hangjából aggódás csendült ki.

Akaratlanul is eszembe jutott Vasziljev főhadnagy legutóbbi kalandja, és az, hogy akkor hasonló helyzetből találta meg ő is a kivezető utat. Gyorsan átgondoltam, melyik a legrövidebb út a repülőtérhez. Számításba vettem minden fontos adatot: az erős ellenszelet, a magasságot, a szükséges időt és az üzemanyagkészletet... Amikor áthatoltam a vakító hófelhőn, pontosan teljesítettem a repülésvezető utasításait.

Tisztában voltam azzal, hogy a gép és saját életem csakis az én kezemben van, s minden attól függ, milyen pontosan hajtom végre a nálam sokkal tapaszta ltabb pilóta földről küldött utasításait. Nyugalma átragadt rám is. Ez a hidegvérű, erős akaratú tiszt egyszer régebben azt mondta:

– Az igazi embert négy tulajdonság jellemzi: a meleg szív, a hideg fej, az erős kéz és a tiszta lelkiismeret.

Műszereim szerint gépem már a repülőtér körzetébe ért. De én nem láttam a földet, és ezért nem tudtam azonnal kiszámítani a leszállást. Minden idegszálamat megfeszítve, még egy kört írtam le a repülőtér fölött, hogy rátérjek a bevezető rádióállomásra, s újra megkíséreljem a leszállást. Egyszerre csak megkönnyebbülten fedeztem fel a repülőtéri betonpálya megtisztított, szürke csíkját. Most már leszállhattam...

Amikor a repülésvezető parancsnok megszorította kezem, csak ennyit mondott:

– Bátraké a szerencse...

Ez volt a dicséret, amelyre olyan nagy szüksége van a fiatal repülőtisztnek.

Helyőrségünk az egészséges közösség tevékeny, alkotó életét élte.

Senkit sem csábított a preferánsz-parti vagy a durák, nem töltöttük időnket hiábavaló dolgokkal, senki sem ivott, és senki sem futott a lányok után... Mindannyian a szovjet erkölcs szép törvényei szerint éltünk.

Május közepén érkezett az izgalmas hír, hogy a nemzetközi geofizikai év programjának keretében felröppent a harmadik szovjet szputnyik. Egységünk pilótái, technikusai és mechanikusai valamennyien tisztában voltak azzal, hogy a szputnyikok új korszakot nyitottak: az ember világűrrepülésének korszakát. Tudtuk, hogy a szovjet tudósok és mérnökök nagyszerű alkotásai hatalmas távlatokat nyitnak, és lehetővé teszik, hogy nagyon fontos, tudományos kutatások egész sorát valósítsuk meg. Jurij Gyergunov már régebben is sokat foglalkozott a levegő meghódításának történetével. Amikor most arról beszéltünk, hogy napjainkban milyen gyors ütemben követik egymást az újabb sikerek a világűr meghódításának útján, érdekes következtetéseket fejtett ki. Emlékeztetett rá, hogy másfél, hosszú évszázadra volt szüksége az emberiségnek, míg az első bátor kezdeményezés, a primitív léghajó után megépítették az első repülőgépet. Ennek az időnek már csak a fele, mindössze hetvenöt esztendő telt el azóta, hogy Pétervár mellett, a Krasznoje Szeló-i mezőről a levegőbe emelkedett Alekszandr Mozsajszkij tengerésztiszt első repülőgépe – s a Szovjetunióban máris fellőtték az első szputnyikot, amelyet hamarosan követett a második, s most, mindössze néhány hónap múltán, íme, felröppent a harmadik szputnyik is.

– Ezzel a tempóval – mondotta meggyőződéssel Gyergunov – rövidesen eljutunk odáig, hogy ember is repül a világűrbe...

„Vajon mi lesz a következő lépés?" – töprengtem, amikor felnéztem a Hold ezüstözöld fényével megvilágított égre. Csaknem hihetetlen: első szputnyikunk 1400-szor re-

pülte körül a Földet, a második már ezerrel megtoldotta ezt a számot, s több mint százmillió kilométert repült.

Gondosan tanulmányoztuk az első két szputnyik rádiótechnikai és optikai megfigyeléseinek eredményeit, megvitattuk az atmoszféra, az ionoszféra sűrűségének, a kozmikus sugárzásnak és a különféle biológiai tényezőknek a szputnyikok segítségével szerzett vizsgálati adatait. Lázas izgalmat okoztak a következtetések, amelyekre tudósaink jutottak: az élőlények elviselik az űrrepülést.

Most már világosan láttuk, hogy minden eddigi kísérlet azokat a kutatásokat szolgálja, amelyeknek végső célja: az ember biztonságos űrrepülése.

Hallottam egyszer egy megjegyzést:

– Mit nekem a szputnyik, anélkül is jól élek...

Ez persze, afféle buta fecsegés volt. Ugyanilyen meggondolással azt is mondhatta volna az illető: nem kell nekem távíró, rádiót sem hallgatok, vonatra sem ülök, nélkülük is jól élek...

Én azonban megértettem, miért nem sajnálja a kormány az anyagi erőt arra, ami a világűr meghódításához kell. Megértettem, miért dolgozik önfeláldozóan sok ezer, talán több tízezer szakember a tudomány és technika minden ágában, hogy teljesítse a legnagyobb feladatot, amely előtt valaha is állt az emberiség.

A rádió aránylag szűkszavú jelentéseket közölt az új szputnyik útjáról. A moszkvai lapok meg, sajnos, csak késve érkeztek a mi távoli garnizonunkba, és lassan jöttek a levelek is. Pedig milyen türelmetlenül vártuk mindig a postát.

Végre megérkezett a Pravda, amely csaknem teljesen a harmadik szovjet szputnyik leírásának szentelte hasábjait. Az újságból új adatokat tudtunk meg a szputnyik röppályájáról, a földi megfigyelők tapasztalatairól és – ami a leginkább érdekelt bennünket – a szputnyik „tartalmáról", műszereiről. Ez tehát már a szó igazi értelmében automa-

tikus, tudományos űrállomás volt. A cikkíró népszerűen, közérthetően közölte a legfontosabb tudnivalókat.

Az egész újságot összevissza jelölgettük színes ceruzával, s a lapszéleken mindenütt ott voltak megjegyzéseink. Néhány nap múltán az ezredmérnök tartott előadást tudósaink újabb győzelméről, melyet a világűr meghódításáért folytatott küzdelemben arattak. Az előadáson, csaknem kivétel nélkül, ott volt a helyőrség minden tisztje, sokan feleségükkel, gyermekeikkel jöttek. Figyeltem, hogy kipirultak az izgalomtól a nagyobb gyerekek, arcuk, fülük égett, amikor az előadó arról beszélt, hogy hamarosan eljuthat az ember a legközelebbi bolygókra. A „garnizon gyerekeit" már nemigen érdekelték a repülőgépek – mindennap láthattak éppen eleget –, kis kamasz-szívükben új rajongás támadt: az űrhajó iránt, amelyet azonban valójában még senki sem tudott elképzelni sem.

Valahol lelkem mélyén én is megéreztem, hogy a repülőgépet a nem is nagyon távoli jövőben felváltja a rakéta. A külföldi sajtóban is megjelent itt-ott egy-egy rövid cikk arról, hogy a pilóta hovatovább korszerűtlenné válik a légiharcban, mind a nagysebességű támadógépeken, mind pedig a védelem gépein. A korszerű technika lehetővé teszi, hogy a földgolyó bármelyik pontjára elküldjenek egy repülőgépet, amely ott ledobja bombáit, azután pedig visszatér kiindulóhelyére, anélkül hogy ember ülne a gépben. Én azonban világosan láttam, hogy a rakéták és a bolygóközi űrhajók éppen a fejlett repülőtechnika alapjaira épülnek, hogy éppen a repülés tör utat a világűrbe, s hogy pilóta és nem más jut el majd elsőként a Holdba.

Ezekben a napokban új könyvet kapott könyvtárunk, Ivan Jefremov: Andromeda-köd című művét. Ezt a könyvet történelmi optimizmus hatja át, a haladás és az emberiség ragyogó, kommunista jövőjébe vetett hit. Kézről kézre adtuk, valamennyien elolvastuk. Nagyon tetszett, sokkal értékesebb fantasztikus-tudományos elbeszélés volt, mint azok,

amelyeket gyermekkorunkban olvastunk. Színesen, szemléletesen festette a jövőt, a bolygóközi utazást. És egyetértettünk az íróval abban, hogy az a technikai haladás, amelyet az emberiség néhány évezred folyamán elért, csak a kommunizmus teljes győzelmével nyerheti el igazi értelmét.

Szabad időnkben, amikor nem repültünk, gyakran kirándultunk a hegyi folyóhoz pisztrángot fogni. Nagyszerű szórakozás. Pihen az agy, nem kell gondolni semmire sem.

Néha meg, vasárnaponként magunkkal vittük harmonikánkat, és felmentünk a dombokra, amelyeket ekkor már egy kevés fű és néhány halványszínű, északi virág is díszített. Útközben énekelgettük kedvenc dalainkat, amelyek távoli szülőföldünkre emlékeztettek. Úgy éreztük ilyenkor magunkat, mint a matróz, aki hosszú út végén partra száll. Egyik ilyen kirándulásunkon egy repülőgép roncsaira bukkantunk; kövek, sziklák között feküdt, és már belepte a moha. Volt velünk egy mérnök, aki a háború idején ezen a vidéken teljesített szolgálatot. Rögtön megállapította, hogy egy lelőtt Messerschmitt roncsai hevernek előttünk.

– Vajon ki lőhette le? – érdeklődött Jurij Gyergunov.

– Ki tudhatja... – válaszolt a mérnök –, lehet, hogy Borisz Szafonov vagy Szerjozsa Kurzenkov...

Tudtuk, hogy Szergej Szergejevics Kurzenkov, a Szovjetunió Hőse volt repülőegységünk első parancsnoka. Azt is tudtuk, hogy jó barátságban volt a sok sikert aratott, híres északi-tengeri, szovjet repülővel, Borisz Szafonovval. Szafonovról, a „tengeri sas"-ról a mai napig is legendák keringtek a pilóták között.

A fiatal Északi Flotta nagy dicsőséget szerzett a háború éveiben. Ennek a flottának hajói tették partra az ellenség által megszállt sziklás, norvég partokon a szovjet egységeket. Ez a flotta kísérte a szövetségesek hajókaravánjait. Nyikolaj Lunyin, Mahomet Hadzsijev, Izrail Fiszanovics tengeralattjárói az Északi-tengeren és a Norvég-tengeren portyáztak, és sok ellenséges szállítmányt süllyesztet-

tek el. Ismeri mindenki a Szovjetunió hőseinek nevét: Vaszilij Kiszljakov matrózt, Viktor Leonovot, aki egy tengerészgyalogsági egység parancsnoka volt és a szovjet sarkvidék többi, hős védelmezőjét. Bár a háború óta jó másfél évtized telt el, a gránátsziklákba vésett „írás" megőrizte az itt lezajlott események dicső emlékét.

Ilyen emlékeztető volt a repülőgépproncs is, amelynek oldaláról félig lemosta már az eső a megrepedezett, fekete vaskeresztet, s amely még így is sokféle gondolatot ébresztett. Hazánk távoli, északi határán álltunk most mi is, ugyanolyan kiváló és bátor pilótákká kell tehát lennünk, mint amilyen Borisz Szafonov, Szergej Kurzenkov, Zahar Szorokin, Alekszej Hlobisztov és a Nagy Honvédő Háború sok más hőse, sok, idősebb fegyvertársunk volt.

Válja nemsokára befejezte tanulmányait, orvossegédlaboráns diplomát szerzett, s augusztus elején megérkezett hozzám. Igenám, de hol lakjunk? A ház, amelyben szobát ígértek nekünk, még nem készült el. Ismét kiderült azonban, hogy nincs reménytelen helyzet. Egyik tanítónő szabadságra utazott, s erre az időre átadta nekünk szobáját. Szépen berendezkedtünk nála, s nagy örömmel állapítottuk meg, hogy mennyi jó ember van a világon.

Válja eleinte sehogy sem tudta megszokni az északi természetet, a zord eget, a szemerkélő esőt, a nedvességet. Első éjszaka felébredt arra, hogy odakint nappali világosság van, s ijedten ébresztgetni kezdett:

– Elaludtál, Jura, reggel van, menned kell!

Kinevettem:

– Kakasokat is hoztak ide, de szegények sohasem tudták, mikor kukorékoljanak.

Nemsokára kaptunk egy kis szobát, de nem az új házban, ahogyan ígérték, hanem egy régi faépületben. Így szomszédságba kerültünk Kropacsevékkal, egy kedves, fiatal házaspárral.

Északon korán beköszönt az ősz. Gondoskodnunk kel-

lett a téli tüzelőről. Esténként Váljával aprítottuk, fűrészeltük a fát, s felraktuk szép rendesen. Milyen jó szaga van a frissen vágott fának! Ha az ember derekasan forgatja a baltát, jóleső fáradtság fogja el, kicsit fáj a háta, egy kicsit sajog a karja, de farkasétvágya támad vacsorára, s alszik egyhuzamban reggelig.

A helyőrség megszokott életét váratlanul szomorú esemény kavarta fel. Szerencsétlenség történt. Meghalt Jurij Gyergunov. Ostoba módon ragadta el a halál. Nem a levegőben, hanem a földön. Egy oldalkocsis motorkerékpáron robogott Aljosa Iljinnel, dombok között, keskeny, meredek úton, és egy kanyarban összeütköztek egy teherautóval. Jurij szörnyethalt, Aljosa kirepült a mohára, és néhány sérüléssel megmenekült. Elveszítettem egyik legjobb barátomat. Akkor éreztem először, hogy nemcsak parkok és kertek vannak a világon, hanem temetők is, ha fák és bokrok növik is be őket, s hogy az ember nem örülhet mindig, olykor sírnia is kell.

Válja vigasztalt, amennyire tudott, s amikor látta, hogy sehogy sem tudok megnyugodni, idegcsillapítót és altatószert ajánlott. De én még sohasem voltam beteg, és gyógyszert sem szedtem, nem folyamodtam hát ilyesmihez most sem.

Ebben a szomorú, nehéz időszakban közelebb kerültem Borisz Fjodorovics Vdovinhoz, repülőszázadunk helyettes parancsnokához és családjához. Máskor is jártam már náluk, eljátszottam négyéves kislányukkal, Irocskával. Vdovin felesége, Marija Szaveljevna lelkes aktivista volt, s bennünket, fiatal tiszteket hamarosan rábeszélt, hogy vegyünk részt a művészeti kör munkájában. A körnek közel százötven énekes, táncos és színjátszó tagja volt. Én is beálltam az énekkarba.

Amikor Válja megérkezett, Marija Szaveljevna kedvesen fogadta, és mindenben segítségére volt. Jó tanácsokat adott neki, hogyan rendezkedjék be az északi életre, s észrevét-

lenül, igen tapintatosan megmagyarázta Váljának, milyen legyen a pilóta felesége, hogyan viselje el a nehézségeket, tanuljon meg várni, s főként, sohase essék kétségbe. Megtanította Válját arra is, hogyan ismerheti fel a levegőben századunk gépeit. A két asszony órák hosszat üldögélt a repülőtér közelében, amikor mi különösen nehéz gyakorlaton voltunk vagy a tenger felett repültünk. A zuhanó gépek zúgása olyan volt, mintha „igazi" légiharc folyna, nyugtalanította őket.

Minél jobban összebarátkozott Válja Marijával, annál szorosabbá vált az én barátságom is Borisz Fjodoroviccsal. Ez az alacsony, mozgékony, kékszemű, sovány, kifejező arcú férfi rokonszenves volt nekem, mert annyira szerette az életet, s mert olyan egyszerű, közvetlen volt alárendeltjeihez. A repülőtéren vagy repülés közben szigorú, szófukar parancsnok volt, de odahaza nyomban megváltozott: vidám, közlékeny, szellemes emberré vált.

Parancsnokunk, tanítónk és jóbarátunk volt egyszemélyben. Mindenhez ő adta meg az alaphangot, márpedig tudjuk, hogy alaphang nélkül nehezen indul a kórus...

Borisz Fjodorovics verseket írogatott, s többször fel is olvasott belőlük a művészeti körben. Énekkarunk gyakran énekelte azokat a kis dalocskákat és bökverseket, amelyeket ő írt. Szerette az orosz nyelvet, s volt stílusérzéke. Nem nagy, de jól összeválogatott kis könyvtárt gyűjtött kedvenc íróinak és költőinek műveiből. Egymás mellett álltak könyvszekrénye polcain Puskin, Lermontov, Sevcsenko és Blok verses kötetei. Ott voltak a szovjet költők: Majakovszkij, Tyihonov, Szelvinszkij, Malisko, Sengelij művei is... Mi is olvasgattuk ezeket a könyveket.

Egyéb könyveink is voltak. A katonai könyvkiadó és az Ifjú Gárda könyvkiadó kiadta a katonák kedvenc íróinak – Georgij Berjozkónak, Ivan Sztadnyuknak, Mihail Alekszejevnek és másoknak – regényeit, elbeszéléseit. Nagyon kedveltük a Szovjet Katona című folyóirat kis könyv-

tárát, amelynek kisformátumú köteteit mindenhová magunkkal vittük és szabad időnkben olvasgattuk.

Elmúlt a rövid ősz, hamarosan beköszöntött a tél, s vele együtt a hosszú, sarki éjszaka. Gyakran gyönyörködtünk Váljával az északi fény imbolygó, rezgő játékában. Néha betöltötte az égbolt felét is. Fenségesen szép, semmihez sem hasonlítható látvány volt ez. Gyakran repültem az ezüstöskék fénymező hunyorgó világánál; ez a fény egyesítette az eget és a földet. Amikor hazamentem, elmeséltem Váljának, hogy párezer méter magasból mennyivel gyönyörűbb az északi fény színjátéka, mint lentről, a Földről nézve.

Esténként Váljával együtt olvasgattunk. Végighevertem az ágyon, felolvastam, Válja meg, miközben házi munkáját végezte, hallgatta, mit olvasok. Különösen tetszett mindkettőnknek Antoine Saint-Exupéry francia pilóta és újságíró: Emberek földje című könyve. A szerző hősi halált halt három héttel hazája felszabadulása előtt. Írásában nagyon sok a költészet és a pilótaromantika, s mélységes emberszeretet árad belőle. Erősen emlékezetembe vésődött Éjszakai repülés című elbeszélése. Nagyszerűen írja le ebben a pilóta gondolatait és magatartását egy éjszakai viharban. Igen szépen ábrázolja az asszony aggódását is. Ilyen helyzetben nemegyszer voltunk mi is és a mi asszonyaink is.

Nagyon tetszett ez a néhány sora: „Elég lett volna, hogy egyszerűen csak elengedje a kormányt, és életük máris maroknyi értéktelen porként hullik a semmibe. Fabien két élő, dobogó szívet tart most kezében: társáét és a magáét..." Másutt ezt írja: „Utadat csillagokkal kövezték ki".

Sajnos, nem rendezhettünk odahaza nagyon gyakran ilyen „felolvasó estéket". Válja, a többi asszonnyal együtt részt vett a társadalmi munkában, és ez sok estéjét elfoglalta, én pedig tanultam a marxizmus-leninizmus esti egyetemén. A tananyag megkövetelte, hogy rendszeresen for-

gassam a legfontosabb forrásmunkákat: Marx, Engels, Lenin műveit. Gyakran éjfélig ültem a könyvek mellett ceruzával kezemben, és egész füzeteket írtam tele jegyzetekkel.

Az esti egyetem szemináriumai igen érdekesek, élénkek voltak. Részletesen boncolgattunk egy-egy témát, vitáztunk, egész sereg mindennapi példával igazoltuk az ideológiai érveket. Vlagyimir Iljics Lenin műveiben sok aktuális kérdésre találtunk választ. Én például ezt az idézetet írtam ki egyik könyvéből: „Az emberi elme sok csodálatos dolgot fedezett fel a természetben és még többet fog felfedezni, mellyel növelni fogja a természet feletti hatalmát..."

Amikor leírtam ezt a mondatot, a szputnyikokra gondoltam.

A harmadik szputnyik még mindig keringett a Föld körül, amikor újabb nagy hír járta be a világot: 1959. január 2-án a Szovjetunió egy többlépcsős űrrakétát indított útnak a Hold felé. Korszakalkotó esemény volt ez is. Az ember ismét közelebb került egy lépéssel a világűrhöz. A tudományos kutató intézetek, a tervező intézetek, a gyárak és kísérleti laboratóriumok dolgozói, akik részt vettek a legújabb űrrakéta megalkotásában, feladatukat a Szovjetunió Kommunista Pártja XXI., rendkívüli kongresszusának tiszteletére teljesítették.

Amikor végiggondoltam mindazt, amit a rakétáról tudtam, a tehetetlenségnek valami különös érzése kerített hatalmába. Csak később értettem meg, hogy hiányos műveltségem tudata gyötör. Nyomban elhatároztam: egyetlen napot sem veszítek, folytatom tanulmányaimat.

Sokat hallottam már a kibernetikáról, s tanúja voltam annak is, hogy valaki azt állította, eljön az idő, amikor az elektronikus számítógép pótolja majd az emberi agyat. Ezzel, természetesen nem értettem egyet, már csak azért sem, mert – bármilyen tökéletes is a gép – válságos pillanatokban dönteni csak az ember képes. Az ember sokoldalúbb,

mint a legtökéletesebb gép. Végül pedig, ahhoz is ember kell, hogy a gépet működtessük. Egyszóval, az emberi agy a természet legtökéletesebb alkotása, amelyet soha nem pótolhat semmi sem.

Három héttel a többlépcsős rakéta felbocsátása után Nyikita Szergejevics Hruscsov a XXI. kongresszuson elmondott előadói beszédében, a küldöttek viharos tapsa közben ezt mondotta:

„A Föld első mesterséges holdja: szovjet hold. A Naprendszer első mesterséges bolygója: szovjet bolygó. Ez a rakéta a világmindenség határtalan térségein át büszkén hordozza a Szovjetunió állami címerét és a következő felírást: »Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, 1959 január«".

A kommunista párt XXI. kongresszusa meghatározta a szovjet népgazdaság további fejlesztésének hatalmas, hétéves tervét, majd grandiózus feladatokat állított a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építésének szakaszába lépő népünk elé, gazdasági, politikai, ideológiai téren és a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésében.

Tüzetesen tanulmányoztuk a kongresszuson elhangzottakat, s megértettük, hogy a hétéves terv új, rendkívül fontos határkő hazánk fejlődésének történelmi útján. A terv világosan látható és nemes célt állított a szovjet emberek elé, olyan célt, melynek eléréséért mindenkinek minden tudásával küzdenie kell. Nekünk, repülőknek, pedig még az eddiginél is buzgóbban és szenvedélyesebben kell teljesítenünk kötelességünket, éberen kell őriznünk a szovjet égbolt békéjét.

A kongresszuson fontos kijelentések hangzottak el országunk feladatairól a béke megvédésében és az imperialista államok oldaláról fenyegető támadás veszélyének elhárításában, továbbá arról is, hogy mindaddig, amíg agresszív, katonai blokkok léteznek, erősítenünk és tökéletesítenünk kell a szovjet fegyveres erőket.

Odakint, a természetben még tél volt. De a párt kongresszusa friss, tavaszi áramlatokat vitt az ország vérkeringésébe. Minden megmozdult, ébredezett, mintha mindenfelé új hajtás búj volna ki a földből.

A párt XXI. kongresszusa igen nagy szerepet töltött be az én életemben is. Ezekben az izgalmas napokban érett meg bennem véglegesen az elhatározás, kérem felvételemet a párt tagjelöltjei sorába. Hiszen mindazok, akikhez hasonlóvá szeretnék válni, akik megtanítottak élni és dolgozni, kommunisták voltak. Beszéltem Anatolij Roszljakov századossal, pártszervezetünk titkárával:

– Jól van, Jurij, a párt edzett harcost nevel majd belőled – mondotta a párttitkár.

Még aznap megírtam felvételi kérvényemet. Sok papírt elrontottam, amíg megtaláltam azt a néhány tucat, egyszerű szót, amely híven kifejezte lelkiállapotomat és vágyaimat. Ajánlottak régi elvtársak, és ajánlott a Komszomol-szervezet. Tagjelölt lettem. Ez a bizalom arra kötelezett, hogy még lelkesebben, szorgalmasabban dolgozzam és tanuljak, mint eddig, nehogy csalódjanak bennem.

Egyik örvendetes eseményt követte a másik. A tavasz végén bevittem Válját a helyőrségünkhöz legközelebb eső városka szülőotthonába, én pedig visszatértem szolgálatomhoz.

Mindig nagyon féltettem és szerettem Válját, de még sohasem aggódtam érte annyira, mint azokban a napokban. Bizonyára ugyanezt érzi minden újdonsült apa, aki az első szülöttet várja. Szerettem volna, ha lányunk születik... Mikor szabadságon voltunk, még vitatkoztunk is, hogy milyen színű babakelengyét vásároljunk. Válja fiút szeretett volna, s ezért, ahogy illik, kéket vett.

Nagyon izgatott voltam, s a helyőrségből gyakran telefonáltam a városba, a szülőotthonba. Már szörnyen idegesítettem mindenkit, a szülőotthonban megismertek a hangomról, ki is nevettek, s biztosítottak, hogy rendben lesz

minden. Hittem is, meg nem is, és – újra telefonáltam. Már a telefonkezelőnők is elvesztették türelmüket. Egy alkalommal végre vidám hang válaszolt:

– Fiút várt, elvtárs?

– Nem, kislányt – tiltakoztam.

– Hát akkor, gratulálunk, teljesült a kívánsága: egészséges kislánya született, a súlya: három kiló, hatvan deka.

Mennyi az a három kiló, hatvan deka? Sok, vagy kevés? Legszívesebben azonnal rohantam volna a szülőotthonba, de éppen nem volt szabad kocsink, s csak másnap reggel mehettem. Persze, sem Váljá̇t, sem a kislányt nem láthattam – nem engedtek be –, de levelemet, ajándékaimat átadták Váljának.

Feleségemet egy hét múlva engedték ki a szülőotthonból. Katonai teherautóval mentem érte, és hazafelé egész úton óvatosan tartottam karomban kislányomat. Attól féltem, hogy véletlenül kárt teszek ebben a törékeny és nekem annyira drága kis lényben. A városból egyenes út vezetett a helyőrségig. Ragyogott a napfény, s fehér, tengeri madarak repkedtek felettünk. Üde, tavaszi szellő futott szembe velünk. Boldog voltam, énekelni szerettem volna. De jó lenne, ha a mi kislányunk egész életútja is ilyen napfényes tavaszba vezetne.

Mikor már majdnem hazaérkeztünk, azt mondtam Váljának:

– Te szenvedtél érte, tied a jog, hogy nevet válassz a kislányunknak...

– Én már Lenocskának nevezem, mióta csak megszületett – válaszolta Válja.

Lányunkat tehát Lenocskának neveztük el.

Jelena! Milyen szép orosz név! Ezen a néven írták be a mi gyermekünket az anyakönyvbe.

A kislány miatt természetesen megszaporodtak gondjaink. Csak fiatal apák érthetik meg, mekkora öröm jó meleg vízben fürdetni az ilyen tehetetlen kis gyermeket, mi-

csoda boldogság tisztába tenni, pelenkázni, és milyen nagyszerű érzés, ha az ember karjába veheti és bolondos, abban a pillanatban „költött" altatódalocskákat dúdolhat neki.

Amint haza tértem a repülőtérről, minden időmet a kicsivel töltöttem, és segítettem Váljának a háztartásban. Elmentem bevásárolni, vizet hoztam a kútról, befűtöttem a kemencébe.

Munkám tehát volt bőségesen, de ez csak hasznára vált testemnek, lelkemnek, mert a legjobb testedzés a munka. Nem is futotta mindenre az időmből; ahogy a sakkozók mondják: állandó időzavarban voltam.

A repülések ebben az időben már mind nehezebbek és nehezebbek lettek, csaknem mindig nyugtalan, tavasziasan viharos tenger felett szálltunk. Kötelékben repültünk, ami nagyon fontos a légiharcban, „vakon" is, csupán műszereink irányítására bízva magunkat. Tanultuk a rádiónavigációt. Harcgyakorlatokat rendeztünk a tenger felett. Olyan gyakorlott, nagyszerű „ellenféllel" kellett megküzdenünk, mint amilyen Borisz Vdovin volt, akit valósággal sebezhetetlennek ismertünk.

Egyszer azt a parancsot kaptam, hogy csapjak rá Vdovin repülőgépére. Ehhez utol kellett érnem őt, hogy azután hátulról rátámadhassak.

A megfelelő magasságba emelkedtem, s elindultam a célpont felé. Sikerült észrevétlenül megközelítenem, s lecsaptam Vdovin gépére a hátsó, felső térfélből. De mielőtt még lőtávolságba kerülhettem volna, hogy a fotogéppuska filmjén rögzítsem a „találatot", Vdovin éles kanyarba fordult MIG-gépével. Én utána. Így kanyarodtunk, fordultunk egymás elől néhány percig, de egyikünknek sem sikerült a másik gép mögé jutnia. Egyikünk sem engedett, s mindketten sebezhetetlenek maradtunk. Valószínűleg így kergetőztünk volna és keringünk egymás körül, mint valami megvadult körhinta, mindaddig, amíg egyetlen csepp üzemanyag marad a tartályban, de Vdovin parancsa véget vetett a küz-

delemnek. Felzárkóztam gépéhez, és egymással elégedetten, szárny, szárny mellett, visszatértünk a repülőtérre.

– Erős lettél, te fiú ... – mosolygott elégedetten Vdovin, amikor már a földön jártunk, és egy kicsit engedett idegeink feszültsége. – Végül még kétvállra fekteted tanítóidat is ... Csak így folytasd tovább.

Mint pilótának és légiharcosnak rendszeresen kellett sportolnom. Télen síeltem és korcsolyáztam, nyáron pedig könnyű atlétikával és kosárlabdázással edzettem magam. A kosárlabdázást nagyon szerettem, mert célra törő, élénk sportág, s mert mindig a csapatverseny szelleme uralkodik benne. A kosárradobás, futás közben vagy felugrásból, élesíti a szemet, s fokozza az egész test minden mozdulatának egybehangoltságát és pontosságát. Biznyosan van más, nem kevésbé érdekes és hasznos játék. De én a kosárlabda régi híve vagyok, és most megragadom az alkalmat, hogy kijelentsem: véleményem szerint, ez a legjobb játék.

A tenisz ugyancsak kitűnő sport. Ez is nagy fizikai állóképességet kíván, jó szemmértéket, gyors helyzetfelismerést, mint a labdarúgás, és gondolkodást akár a sakk. Sajnos, bármerre jártam is katonai szolgálatom vagy tanulmányaim folyamán, sehol sem volt teniszpálya a közelben. Kár pedig, mert a katonai pilótának nagyon hasznos a tenisz. Egyébként mindaz, ami hasznára válik a pilótának, hasznos másnak is. A tenisz alighanem az egyetlen küzdőjáték, amellyel gyermekkortól kezdve egészen a hajlott korig foglalkozni lehet.

A párt tagjelöltje lettem, és természetesen társadalmi munkát is kaptam. Én lettem a repülőszázad faliújság-szerkesztője. Faliújságunkon a pilóták és a technikusok megírták az életről és a tanulásról vallott nézeteiket, megemlékeztünk a század tagjainak a gyakorló repülésekben elért sikereiről, s bíráltuk azokat, akik hibát követtek el. A faliújság lépést tartott azokkal a nagy politikai eseményekkel, amelyeket népünk átélt. A politikai vezetők véleménye sze-

rint egyik legsikerültebb faliújságunk az volt, amelyet N. Sz. Hruscsov 1959 szeptemberi, amerikai látogatása alkalmából adtunk ki.

Három nappal Nyikita Szergejevics Hruscsov washingtoni repülőútja előtt két olyan esemény történt a Szovjetunióban, amely valóságos égzengésként harsogott végig a világon. A Névára, ugyanoda, ahol 1917 októberének viharos éjszakáján a legendás Auróra állt, befutott a világ egyik leghatalmasabb hajója: a „Lenin" atomjégtörő, s egy szovjet űrrakéta elindult a Hold felé. A rakéta fedélzetén vitte a Szovjetunió állami címerét. Két fénylő, ötágú csillag gyúlt ki egyszerre: az egyik az atomjégtörő árbocán, a másik a távoli égbolton ragyogott.

– „Eljön az idő – írtuk akkor a faliújságon –, amikor a mi űrhajósaink elhozzák a Földre a Hold kőzetmintáit."

Szenvedélyesen hittünk abban, hogy az ember eljut a világűrbe, kozmikus sebességgel körülrepüli a Földet. Azután következnek majd az izgalmas utazások: a Holdra, a Marsra, a Venusra.

Repülőink a rádiójelentések és az újságok hírei nyomán figyelemmel kísérték Nyikita Szergejevics Hruscsov diadalútját az Egyesült Államok városaiban. Századunk úgynevezett Lenin-szobájában volt egy világtérkép, ezen jelöltük Hruscsov elvtárs útirányát: Washington–New York–Los Angeles–San Francisco–Des Moines–Pittsburgh és ismét Washington.

Ebben az időben szívem már feltartóztathatatlanul a világűr felé vonzott. Az újságokban és folyóiratokban elolvastam mindent, ami erről a tárgyról megjelent. Azt is olvastam, hogy Washingtonban, az Országos Sajtóklubban amerikai újságírók megkérdezték Hruscsovot:

– Mikorra tervezik, hogy embert lőnek fel a Holdba?

– Embert akkor küldünk – válaszolta Nyikita Hruscsov –, amikor majd megteremtjük a szükséges technikai feltételeket. Egyelőre ezek a feltételek még nincsenek meg.

A szovjet kormányfő szavai olajat öntöttek a bennem izzó tűzre, de egyúttal meg is nyugtattak. Megértettem belőlük, hogy hazánkban nagyon komoly munkával készítik elő az ember űrrepülését, s azt is megtudtam, hogy van még időm, meggondolhatok mindent, mielőtt véglegesen döntök, s kérem felvételemet az űrhajós-jelöltek közé.

Afelől nem volt már kétségem, hogy jelentkezem, csupán az volt a kérdés: mikor. Nem riadtam vissza attól, hogy elölről kezdjem az életet.

ÚTRA KÉSZEN

Ny. Sz. Hruscsov visszaérkezett az Amerikai Egyesült Államokból. Az amerikai nép és minden más ország népe ismét meggyőződhetett arról, hogy a Szovjetunió békét akar. Néhány nappal Hruscsov elvtárs hazatérése után tudósaink útnak indították a harmadik űrrakétát. Ez a rakéta megkerülte a Holdat, lefényképezte égi szomszédunk eddig ismeretlen oldalát, és a fényképet továbbította a Földre. Megint végigságuldott valamennyi földrészen a Szovjetunió sikereit dicsőítő ujjongás hulláma.

Az élet erőteljesen beavatkozott elgondolásaimba, terveimbe. Nemrégiben még úgy gondoltam, van időm a tépelődésre, de most már megértettem: nem várhatok tovább. És másnap – a katonai szabályoknak megfelelően – írásban beadtam parancsnokságomnak a kérést: vegyenek fel az űrhajós-jelöltek csoportjába. Úgy sejtettem, elérkezett az ideje annak, hogy összeállítsák és felkészítsék ezt a csoportot. Nem is tévedtem. Hamarosan behívtak egy orvosi szakbizottság elé.

Ez a bizottság nagyon „akadékoskodó" volt. Semmi sem ment úgy, mint a pilóták évenként szokásos orvosi vizsgálatán. Ezekhez már hozzászoktunk, s rendszerint nem is hoztak semmi újdonságot. Ez a bizottság azonban, mint az első szakorvosnál – ez szemorvos volt – kiderült, sokkal alaposabban, aprólékosabban vizsgált. Nagyon gondosan megnézték a szememet. Gyorsan és hibátlanul el kellett

olvasni megfelelő távolságból egy egész táblázatot, minden betűt és jelet, az elsőtől az utolsóig, a legnagyobbtól a legkisebbig. Gyanakodva kutatta az orvos a rejtett kancsalságot, s vizsgálta, milyen az éjszakai látóképességem. Azután nagyon gondosan vizsgálták a szemfenék állapotát. Ráadásul nem egyszer kellett megjelennünk szemvizsgálatra, hanem hét ízben. És minden alkalommal elölről kezdődött minden: ismét egy nagy tábla, betűkkel és jelzésekkel, színérzék-vizsgálat, azután: „nézzen ide csak a jobbszemével, most csak a balszemével... nézzen oda... nézzen ide..." Egyszóval, a doktor nyilván azt az aranyszabályt vélte kötelezőnek: „hétszer mérj, mielőtt egyszer vágsz". Keresett, kutatott, de az én szememben sem gerendát, sem szálkát nem talált.

Azután azt vizsgálták, hogy nehéz, zavaró körülmények között hogyan teljesítünk egy adott feladatot. Számtani műveleteket végeztünk, melyekhez előbb meg kellett keresnünk a számokat, egy különleges táblázatban. Értékelték munkánk gyorsaságát és a megoldás helyességét. A számtani műveletek első pillantásra igen könnyűeknek látszottak. De váratlanul bekapcsoltak egy hangszórót, s egy monoton hang szünet nélkül diktálta a megoldás módját, a segédműveletek eredményeit. Ez azonban, ahelyett hogy segített volna, mindinkább akadályozta a gondolatok összpontosítását, elterelte figyelmünket. Kényszerítenünk kellett magunkat, hogy ne figyeljünk a „szolgálatkész jóbarátra", s nélküle folytassuk a munkát.

S ez csak a kezdet volt, hátra volt még a feketeleves.

Nagyon sok orvos dolgozott a bizottságban, s mindegyik olyan szigorú, mint egy-egy ügyész.

A bizottság ítélete ellen nem volt fellebbezés, az űrhajósjelöltek egymás után repültek – ki a bizottság elől. Könyörtelenül „selejteztek" a belgyógyászok és az idegorvosok, a sebészek és a gégészek. Megmértek mindenkit pontosan, hosszában és széltében, többször is kikopogták rajtunk az

egész Morse-ábécét, megforgattak különleges berendezéseken, hogy próbára tegyék egyensúly-érzékünket...

A vizsgálatok fő tárgya végül is az űrhajós-jelöltek szíve volt. Szívünkből valósággal kiolvasták életrajzunkat, és nem sikerült eltitkolni semmit... Az érzékeny műszerek megtaláltak mindent, még a legjelentéktelenebb elváltozást is.

A bizottság vezetője, Jevgenyij Alekszejevics tapasztalt, nagytudású repülőorvos volt. Okos, kékszemű, kedves arcú ember. Nyomban megnyerte az egész csoport rokonszenvét, és még akiket egészségi okok miatt eltanácsolt az űrhajós-jelöltek közül, azok sem váltak el haraggal tőle.

– Ne nehezteljenek az orvostudományra, fiúk – mondta nekik tréfásan, kedvesen, amikor elbocsátotta őket. – Röpködjenek csak nyugodtan továbbra is, de csak a sztratoszféráig...

Sokan kiestek. Körülbelül minden tizedik jelentkező állta csak ki a próbát. De mi sem lehettünk bizonyosak abban, hogy a következő bizottság – amelyet búcsúzóul máris megígért Jevgenyij Alekszejevics – nem törli-e egyikünket-másikunkat a jelöltek listájáról? Mindenesetre én is azok között voltam, akiknek azt tanácsolták, készüljek a következő bizottság vizsgálatára...

Az első akadályon tehát túl voltam. Egy kis reményem támadt. Visszatértem ezredemhez, megkezdődtek a várakozás hosszúra nyúló napjai. Az idő gyorsan forgatta a naptár lapjait. Mint eddig is, minden reggel kimentem a repülőtérre, röpködtem a szárazföld és a tenger fölött, ezredügyeletes szolgálatot teljesítettem. Szabad időmben pedig síeltem, vagy a szomszédok gondjaira bíztuk Lenocskát, és korcsolyázni mentünk Váljával a helyőrségi jégpályára. Tovább szerkesztettem a faliújságot, dajkáltam kislányomat, olvasgattam Shakespeare tragédiáit, Csehov elbeszéléseit, s Victor Hugo egyik regényét: A tenger munkásait.

Vártam, vártam, egyre csak vártam a második behívót.

Nagyon nehéz volt. Különösen azért, mert egyedül vártam, Válja egyelőre még semmit sem tudott terveimről. Nem szóltam neki az első orvosi vizsgálatról, azt hitte, hogy a szokásos szolgálati úton voltam. Nagyon bántott a lelkiismeret, hiszen sohasem titkoltunk semmit egymás előtt. De ezúttal különleges dologról volt szó, és egyelőre a legokosabbnak látszott, ha hallgatok. Ezt tanácsolta egyébként Jevgenyij Alekszejevics, az orvos és ezredparancsnokom is.

A napok pedig egymás után múltak. Már-már azt hittem, megfeledkeztek rólam, talán meg sem feleltem... Alacsony vagyok, és szemre eléggé cingár, izmaimmal sem nagyon dicsekedhetem... S velem együtt hatalmas növésű fiúk is álltak a bizottság előtt, gárdista termetű, vállas, az egészségtől majd kicsattanó legények... Hogyan vehetném fel velük a versenyt?

Igyekeztem elfelejteni kérvényemet, a bizottságot, de nem sikerült.

Válja nevelte kislányunkat, sok elfoglaltságot adtak neki a nőtanács meghívásai, s arról álmodozott, hogy beiratkozik az orvosi egyetemre. Esténként, amikor hazamentem, Válja különös, fürkésző tekintettel nézegetett engem, mintha szerette volna kitalálni, mi van a szívemben.

– Mondd, Jura, nem vagy te beteg? – érdeklődött, s ahogy az már lelkiismeretes egészségügyi dolgozóhoz illik, azt tanácsolta, mérjem meg, nincs-e lázam.

Én szófogadóan hónom alá dugtam a hőmérőt. De a higanyszál a világ minden kincséért sem akart 36,6 fok fölé emelkedni. És én mégis beteg voltam, olyan betegség támadott meg, amelynek nincs neve az orvostudományban: a világűrbe vágyakoztam. Tudtam, nincsen olyan orvos, aki engem kigyógyíthatna ebből a betegségből.

Amikor már végképp elkeseredtem s elveszítettem minden reményemet, egy szép napon megérkezett a hivatalos parancs: ismét bizottság elé hívtak. Újra elutaztam, és most sem mondtam meg Váljának, hová és miért utazom.

Elölről kezdődött minden. Csupán az orvosok emelték kétszer olyan magasra a mércét. Minden vizsgálat jó eredményt mutatott, szervezetem hibátlannak bizonyult. Jevgenyij Alekszejevics elégedetten bólogatott.

– Magának nem kell megállnia a sztratoszféránál – bátorított. Ezek voltak a legszebb szavak, amelyeket valaha is hallottam.

Folytatódtak a klinikai és pszichológiai vizsgálatok, amelyeket már az első bizottság megkezdett. Az orvosok most már nemcsak egészségi állapotunkra voltak kíváncsiak, hanem azt is kutatták, nincs-e valamilyen rejtett fogyatékosságunk, esetleg csökkent ellenállóképességünk a világűr jellemző hatásokkal szemben. Az orvosok megfigyelték, aprólékosan megvizsgálták, hogyan reagál szervezetünk ezekre a hatásokra, és gondosan elemezték a vizsgálatok eredményét.

A legújabb biokémiai, fiziológiai, elektro-fiziológiai és pszichológiai módszerekkel vizsgáltak bennünket, és különleges funkcionális próbáknak vetettek alá. Bezártak egy magassági kamrába, s különböző mértékben ritkították a levegőt; majd megnövelt nyomás közben az oxigénbelégzést vizsgálták; megforgattak egy körhinta-szerű centrifugán. Az orvosok megvizsgálták azt is, milyen az emlékezőképességünk, felfogásunk, milyen gyorsan kapcsoljuk át figyelmünket egyik tárgyról a másikra. Képesek vagyunk-e gyors, pontos és összpontosított mozgásra?

Érdeklődtek életrajzunk, családunk, barátaink és társadalmi tevékenységünk iránt. Nemcsak egészségi állapotunkat, hanem kulturális és szociális érdeklődési körünket, érzelemvilágunk állandóságát is igyekeztek megállapítani.

Űrhajósnak olyan embereket kerestek, akiknek meleg a szívük, gyors az észjárásuk, erős az idegzetük, hajlíthatatlan az akaratuk, állhatatos a lelkük, akik vidámak és szeretik az életet. Azt akarták, hogy a jövendő űrhajós a repülés bonyolult helyzeteiben se veszítse el fejét, gyorsan és

A kiképzés nehéz időszakában . . .

Még egy utolsó orvosi ellenőrzés : 1961. április 12-én reggel

helyesen tájékozódjék, pillanat alatt reagáljon a körülmények módosulására, és mindenkor, csakis a leghelyesebb elhatározásra jusson.

A vizsgálatok hetekig húzódtak. Megint eltanácsolták a jelölteknek egy részét. Én a kiválasztottak között maradtam – űrrepülő-jelölt lettem.

Néhány nappal később egész csoportunkat fogadta a szovjet légierők főparancsnoka: Konsztantyin Andrejevics Versinyin. Ezen a fogadáson a légierők több más, kiváló tábornoka között örömmel fedeztem fel Nyikolaj Petrovics Kamanyint, a Szovjetunió egyik legelső hősét, akiről már oly sokat hallottam volt ezredtársától, a szaratovi repülőklub parancsnokától, G. K. Gyenyiszenkótól.

Életemben most először volt alkalmam, hogy fiatal tiszt létemre, a légierők főparancsnokával beszélhessek. Versinyin marsall atyai szeretettel fogadott bennünket, mintha minden űrhajós-jelölt saját fia volna. Érdeklődött szolgálati helyünk iránt, megkérdezte: nősek, családosak vagyunk-e. Érdeklődött feleségünkről, gyermekeinkről, és végül azt mondta: a haza bízik bennünk.

Most hát eljött az ideje, hogy megváljak ezredemtől, elbúcsúzzam barátaimtól és családommal együtt új állomáshelyemre költözzem. Megnyílt előttem életem újabb és minden eddiginél érdekesebb fejezete.

Éppen születésnapomra érkeztem haza. Válja tudta, mikor érkezem, és nagyszerű születésnapi kalácsot sütött a kemencében. A kalács tetejét kirakta nevem kezdőbetűivel és a 26-os számmal díszítette. Valahogy magam is csodálkoztam, olyan furcsa volt, még csak nemrégiben voltam tizenhat esztendős, és ma már huszonhat éves vagyok, és mégis, mintha csak az akkori kis ipari tanuló volnék, olyan lelkesen, olyan izgalommal indultam a feltáruló, napfényes élet elé.

A születésnapi kalácsra eljöttek barátaim és Válja barátnői is. Bár még senki nem tudott semmi bizonyosat,

annyi mégis kitudódott, hogy nemsokára elhagyjuk a helyőrséget. Váljának azt mondtam, hogy berepülő pilótának osztottak be, és hamarosan átköltözünk az ország belsejébe. Ő elmondta ezt barátnőinek, így terjedt el a híre, hogy Gagarin berepülő pilóta lesz, az új repülőgépeket fogja kipróbálni.

Az asztalnál sok szó esett a berepülő pilótákról. Beszéltünk arról, hogyan küzd a szovjet aviatika a gyorsaságért, az újabb magassági és távolsági eredményekért. Valaki megemlítette, hogy a közelmúltban is hány szovjet berepülő pilóta szerzett új világrekordokkal dicsőséget a hazának. Vlagyimir Iljusin a T-431 gépen majdnem harminc kilométer magasságba emelkedett, Georgij Moszolov a JE-66 géppel a hangsebességet majdnem két és félszeresen meghaladó sebességet ért el, Valentyin Kovaljov pedig forgalmi repülőgépeink csúcsmagasságát emelte és teherbírását növelte meg. A légierők sok más tagja is buzgón küzdött az újabb sikerekért.

– No, most rajtad a sor, Jurij! – mondta a születésnapi asztal mellett tréfálkozva Anatolij Roszljakov, a párttitkár. Valamilyen okból meggyőződése volt, hogy én valami rendkívülit hajtok majd végre.

Hallgattam barátaimat, de nem szóltam egy szót sem, hiszen, ahová én készültem, ott olyan rekordok megjavításáról volt szó, amelyek mellett elhalványult minden eddigi. Eszembe jutottak azok a pilóták, akikkel együtt voltam a légierők marsalljának fogadásán. Mindegyikük égett a vágytól, hogy minden erejével és tudásával felkészüljön az űrrepülésre. Tudtam, éreztem, hogy mindegyikük nevéhez fűződik majd egy-egy űrrepülési rekord, kiéhez előbb, kiéhez később, mindez csak idő kérdése.

Szólt a gramofon. Borisz Vdovin felolvasta új verseit, azután együtt énekeltünk. Végül pedig szóba került a Legfelső Tanács legújabb törvénye a fegyveres erők létszámának jelentékeny csökkentéséről. Ez a törvény foglalkoz-

tatta az ezred valamennyi tisztjének gondolatait, bármiről beszéltünk is, végül mindig csak ide lyukadtunk ki.

– Te elmész berepülő pilótának – mondta Vdovin –, én meg valószínűleg beléphetek a polgári életbe... Kezdhetünk elölről mindent.

Bajtársaim megértették, hogy ez a törvény minden bizonnyal a mi ezredünket is érinti.

A szovjet fegyveres erők legfontosabb fegyvernemévé a rakétaalakulatok lettek. A rakéta lassanként kiszorította a repülőgépeket és a tüzérséget is. Megváltozott a mi hatalmas hadseregünk és flottánk arculata, számszerűen csökkent, de tűzereje nagyon is megnőtt.

Az új törvény lakást és munkahelyet biztosított a leszerelőknek. Az újságokban egyre-másra jelentek meg fényképek és riportok egész egységekről, amelyek leszereltek, együtt maradtak s elutaztak a hétéves terv nagy építkezéseire vagy a szűzföldekre.

Akkoriban adott hírt a rádió, majd a sajtó négy szovjet katona hőstettéről, akiket a vihar egy motorosbárkán kisodort a Csendes-óceánra. A négy katona kitartása, hősiessége legyőzte a legyőzhetetlennek hitt megpróbáltatásokat is. Asat Zigansin, Anatolij Krucsovszkij, Filip Poplavszkij és Ivan Fedotov igazi szovjet emberek. Költők tollára méltó történetük valamennyiünket lelkesedéssel töltött el. E négy ember mindegyike bátor, fizikailag ellenálló és törhetetlen akarattal győzni tudó hősnek bizonyult. Amikor törékeny kis csónakjuk a vihar középpontjába került s a menekülésnek legkisebb reménye sem látszott, ezek a szovjet fiúk nem veszítették el a fejüket, és nem adták fel a harcot. Fiatalon megedződtek már a tanulásban, a munkában, tapasztalatokat szereztek. Kicsiny, összeforrott kollektíva volt ez a négy katona, a párt és a Komszomol nevelte őket. Negyvenkilenc napig testvériesen megosztottak mindent, beosztottak minden csepp vizet, és megosztottak minden kis darabka, csizmájukról levágott bőrcafatot. Ismételten bebizo-

nyították, milyen szoros kapocs a szovjet katonák bajtársias szelleme.

A derék katonák hőstettével felidézett hangulat éppen illett az én emelkedett lelkiállapotomhoz. Nekem is az volt a vágyam, hogy legyőzzem az akadályokat, olyanná legyek, mint amilyenek ők, ne ijedjek meg az elemek dühétől, hanem bátran szálljak szembe veluk, hiszen a világűr is ilyen, veszedelmes elem.

Otthon készülődtünk az utazásra. Fájt, hogy el kell válnom bajtársaimtól, az annyira megszeretett, zord természettől, a villózó északi fénytől.

Utoljára mentem ki Váljával a hullámverés csipkéjével szegett tengerpartra, elnézegettük a gránitsziklák felett körozó, fehér madarakat. Aztán elmentünk a temetőbe. Sokáig álltunk szegény Jurij Gyergunov sírjánál. Nagyszerű pilóta lehetett volna belőle, s milyen ostoba módon vitte el a halál! Fenyőágat helyeztünk bajtársam sírjára, s szomorúan tértünk vissza lakásunkba.

Este pedig, miután barátaink elbúcsúztattak, kis családunk elhagyta a katonai városkát. Mi vár ránk? Erre a kérdésre akkor senki sem tudott volna válaszolni.

Repülőgépen utaztunk új állomáshelyemre. Válja ugyan nehezen viseli a légiutat, de mégis vállalta, mert tudta, sürget az idő, és engem már várnak.

Hamarosan berendezkedtünk, s én, új bajtársaimmal együtt, megint csak tanulni kezdtem.

Mindenekelőtt részletesen tájékoztattak arról, hogy mi várja a világűrbe repülő embert. Vlagyimir Ivanovics katonaorvos – a repülő-orvostudomány egyik legkiválóbb szakembere – elmagyarázta, milyen hatások érhetik az élő szervezetet a világűrben. E hatásokat három csoportba osztotta. Az elsőbe azokat sorolta, amelyek a világűr fizikai állapotának függvényei. Ilyenek: a kis nyomás, a rendkívül

mély vákuum, a földi légkörtől eltérő gázösszetétel, a hőmérséklet nagy ingadozásai, a különféle ionizáló sugárzások és a meteor-veszély. A második csoportba azokat a hatásokat osztotta a professzor, amelyek a rakétarepüléssel vannak összefüggésben. Például: a nagy zaj, a rezgés, az emberre nehezedő, igen nagy túlterhelés, és a súlytalanság állapota. És végül, a hatások harmadik osztályába sorolta azokat, amelyek az űrhajó pilótafülkéjében uralkodó mesterséges légkörrel, a fülke kis méreteivel, az űrhajós mozgási lehetőségének erős korlátozottságával, idegrendszerének és pszichikumának megterhelésével, emocionális feszültségével, az űrhajósruha okozta kényelmetlenségekkel járnak.

Mindez új és érdekes volt nekünk, és szinte visszafojtott lélegzettel hallgattuk az előadást, egyetlen szót sem akartunk elveszíteni belőle. Mintha kinyitották volna előttünk a tudomány kapuját.

És napról napra, hol Vlagyimir Ivanovics, hol valamelyik más szakember vezetett tovább bennünket azon a nagyszerű úton, amelyet már feltártak a tudósok, amikor megvizsgálták, hogyan hatnak az űrrepülés körülményei az élő szervezetre. Megtudtuk, hogy már 1951 óta nemcsak laboratóriumi vizsgálatok folytak a kutatóintézetekben, hanem olyan biológiai kutatások is, amelyeknek anyagát a magasba fellőtt rakéták utasfülkéjében elhelyezett állatok szolgáltatták.

Az első, ilyen irányú kísérlet – amelynek során a szovjet tudósok száztizenkét kilométer magasságba juttattak fel élőlényt – sikerrel járt. Olyan adatokat kaptak, amelyek azt bizonyították, lehetséges, hogy élőlények rövid időt töltsenek a világűrben. Ezután azt vizsgálták, lehetséges-e, hogy űrhajósruhába bújtatott és hermetikusan zárt kabinban felbocsátott állatokat nagy magasságból ejtőernyővel hozzanak vissza. Sikerült ez is. Kilencven kilométer magasból hatvanöt perc alatt hoztak vissza állatokat a Földre.

– Ezután már kétszáz kilométer magasra repültek rakétáink – mondotta Vlagyimir Ivanovics. – És ezek a kísérletek is eredményesek voltak.

A rakéták mind magasabbra és magasabbra vitték fel a kísérleti állatokat. Több ilyen kísérletet végeztek, majd négyszázötven kilométer magasságba, a nagy energiájú részecskék övezetébe küldtek fel állatokat. Ezek a tudományos kísérletek tették lehetővé annak megállapítását, lehetséges-e, hogy élőlény hosszabb ideig tartózkodjék a világűrben.

Tudósaink az űrrepülés biológiai feltételeinek vizsgálatára kutyákat választottak kísérleti alanyul. A kutyák ugyanis nyugodt állatok, fiziológiájuk már ismert, jól edzhetők és idomíthatók.

Hasonló kísérletek folytak és folynak az Amerikai Egyesült Államokban is. De az amerikaiak kis rágcsálókkal, egerekkel és majmokkal kísérleteznek. A majmokat narkotizálva lőtték fel, ami egy időre kikapcsolja az agykéreg működését.

– Ez ellent mond Ivan Pavlov fiziológiai tanításának – magyarázta nekünk Vlagyimir Ivanovics –, s ezért mi elvetettük ezeket a kísérleteket.

Gyakran emlegettük Lajka kutya nagy jelentőségű repülését a második szputnyikban. Lajka útja annyiban különbözött az előző kísérletektől, hogy ez a repülés lehetővé tette annak a tartós hatásnak vizsgálatát, amelyet a gyorsulás gyakorol az élő szervezetre, míg a szputnyik kijut röppályájára; továbbá azokat a hatásokat is, amelyeket az utána bekövetkező és több napig tartó súlytalanság állapota idéz elő.

Lajka szervezetén a legkülönbözőbb, igen érzékeny műszerekkel végzett megfigyelések adták meg az alapot azoknak az eszközöknek kidolgozásához, amelyek az ember biztonságos űrrepülését lehetővé teszik.

– Egyszóval, fiúk – mondta csoportunk egyik tagja,

amikor kijöttünk Vlagyimir Ivanovics előadásáról –, elmondhatjuk, hogy a kutya az űrhajós legjobb barátja.

Lajka képével találkozhatunk postabélyegeken, képeslapokon és cigarettás dobozokon. De Lajka ennél többet is megszolgált. Egyszer talán még szobrot is állítanak neki, ahogyan – Leningrád mellett, Koltusiban, a Pavlov-intézetben – bronzszobrot kapott a „névtelen kutya", az orvosi kutatások tárgya.

Eszményi körülmények között éltünk. Mindenünk megvolt, semmi sem vonta el figyelmünket az érdekes előadásoktól, amelyeket annyira szerettünk. Tisztelettel néztünk az orvosokra. Ők állapították meg, milyen feltételekkel biztosítható az űrhajó fülkéjében az ember élete és egészsége, részt vettek a különféle bonyolult berendezések, például a biztonságos űrhajós-öltözet és a tudományos, orvosi regisztráló készülékek kidolgozásában.

Gyakran ültem a kerti padon, egy rügyező fa alatt, s elgondolkodtam. Néha igen kellemes az egyedüllét, ilyenkor rendezhetjük gondolatainkat és napi élményeinket. Rendszerint naplementekor került sor erre, amikor az egész természet és szinte a levegő maga is, rózsaszínű lett; vagy este, amikor a Tejút ködfátyola övezte az eget.

Az ember mindig fél egy kicsit a változásoktól, de szereti is őket. A mi életünk szüntelenül változott, s mindig javunkra.

Csak most láttam, milyen óriási méreteket öltött hazánkban a világűr kutatása, s mennyi pénzt és munkát fordítanak rá. Vlagyimir Ivanovics egyszer elmondta, hogy Nyikita Szergejevics Hruscsov tud minden eredményről, élénken érdeklődik a kutatók munkája iránt, s mindenekelőtt azt követeli tőlük, hogy a lehető legkisebbre csökkentsék a kockázatot, mely az űrrepülő életét vagy akár csak egészségét fenyegetheti.

Ismertették az űrhajósok felkészítésének teljes tervét. Hatalmas program volt ez. Szerepeltek benne az alapvető

elméleti ismeretek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az űrhajós megszerezze az űrhajó berendezésének és felszerelésének használatához a kellő készséget és ügyességet. Tanulmányoznunk kellett a rakéta és űrhajózási technika alapjait, az űrhajó konstrukcióját, továbbá tanulnunk kellett asztronómiát, geofizikát, űrélettant. Repüléseket kellett végrehajtanunk repülőgépeken a súlytalanság állapotában, sok edzés várt ránk az űrhajó pilótafülkéjének makettjében, különlegesen berendezett, hangszigetelt- és melegkamrákban, centrifugán és a vibrációs padon. Egyszóval, fülig voltunk munkával. S most láttuk csak, milyen hosszú az út addig, amíg majd jelenthetjük: „Az első számú űrhajós útra készen áll".

Megkezdődött a kiképzés. Egészen más volt ez, mint a technikumban, vagy a repülőiskolákban, vagy akár a repülőezrednél. Az órákon teljes csend uralkodott, és nagynevű, kiváló szakemberek tanítottak bennünket. Mindegyik előadónknak több tudományos munkája jelent már meg nyomtatásban, mindegyikük fontos részletekkel járult hozzá a szovjet tudomány eredményeihez.

Munkanapunk egyórás reggeli tornával kezdődött. Ezt szabad ég alatt végeztük, bármilyen volt is az időjárás, és mindig orvosi felügyelettel. Különleges sportoktatásban is részesültünk: volt gimnasztika, labdajáték, mű- és toronyugrás, tornásztunk a nyújtón, gerendán, gyűrűn, korláton, súlyzóval gyakorlatoztunk. Sokat úsztunk, víz alatt is. Aki ugyanis nem tud úszni vagy fél a víztől, űrhajósnak sem alkalmas. A gyakorlatok kialakították azt a készséget, hogy testünk könnyen engedelmeskedjék akaratunknak majd a világűrben, s fokozták képességünket, hogy tartós fizikai megerőltetést is elviseljünk.

Ezt a célt szolgálták az ejtőernyős ugrások is, amelyeket egy távolabbi, folyóparti repülőtéren hajtottunk végre.

Éppen akkor, amikor el kellett volna utaznom erre a repülőtérre, táviratot kaptunk Orenburgból: súlyosan meg-

betegedett Ivan Sztyepanovics, Válja apja. Megbeszéltük a dolgot, és elhatároztuk, hogy amíg én távol leszek az ejtőernyős gyakorlatok miatt, Válja kislányunkkal együtt elutazik szüleihez. Erre annál inkább szükség volt, mert Válja édesanyja sem volt teljesen egészséges.

Ejtőernyővel életemben először Szaratovban ugrottam, a repülőklubban. Azóta mindössze négyszer került sor újabb ugrásra, Orenburgban, a repülőiskolában és az ezrednél. Ezek közönséges edző ugrások voltak, ilyeneket minden pilótának időnként gyakorolnia kell. Most azonban különféle, nehéz ugrásokat kellett megtanulnom, a kiképzési program szerint. Különösen nagy gondot fordítottunk a késleltetett ugrásra és a vízre való leszállásra.

Edzésünket Nyikolaj Konsztantyinovics, ennek a sportnak érdemes mestere, a legismertebb szovjet ejtőernyős ugrók egyike vezette. Több világcsúcs fűződik nevéhez, a többi között, az időzített ugrásé is. Ő volt az, aki jó tizennégy és fél ezer métert zuhant, és csak azután nyitotta ki ejtőernyőjét. Ilyen mestertől érdemes tanulni, s valóban sokat tanultunk tőle: hogyan ugorjunk le a gépről, hogyan parancsoljunk testünknek a szabadesés közben, hogyan határozzuk meg a földtől való távolságunkat, s végül, hogyan érjünk földet, hogyan szálljunk le vízre.

Rövid idő alatt körülbelül negyvenszer ugrottam. Egyik ugrás sem hasonlított a másikra. Mindegyik más-más élményt hozott, de minden alkalommal az izgalom és öröm érzése keveredett benne. Megszerettem azt a különös, forró türelmetlenséget, amely erőt vett testemen az ugrás előtt, a kis remegést, amely átfut az emberen, majd a kiugrást és a viharos zuhanást. Az ejtőernyős ugrások csiszolják a jellemet, edzik az akaratot. Nagyon jó dolog, hogy hazánkban sok százezer lány és ifjú űzi ezt a bátor sportot.

Nyikolaj Konsztantyinovics – derűs kedélyű ember, ki-

tűnő elbeszélő – a pihenés perceiben sok érdekes esetet mondott el nekünk saját, gazdag tapasztalataiból és Nyikolaj Jevdokimovnak, meg Konsztantyin Kajtanovnak, az időzített ejtőernyős ugrás úttörőinek életéből. Ezek a történetek nemcsak lebilincselően érdekesek, hanem tanulságosak is voltak. Valójában szemléletesen oktattak arra, hogyan viselkedjék az ejtőernyős a levegőben.

Amikor a hosszú, késleltetett kioldással való ugrást gyakoroltuk, én is, bajtársaim is, gyakran kerültünk úgynevezett dugóhúzóba. Ebben a nagyon kellemetlen helyzetben a test viharos sebességgel forogni kezd saját tengelye körül, s az ugró úgy érzi, mintha óriási erővel, spirálisan belefúródnék a levegőbe, feje ólomsúlyúvá válik, szemében éles fájdalom hasogat, s leírhatatlan fáradtság lesz úrrá rajta. A dugóhúzóba zuhant ejtőernyős elveszti térbeli tájékozódását, rettenetes erő forgatja, pörgeti, s teljesen tehetetlenné válik. Nyikolaj Konsztantyinovics azonban megtanított bennünket, hogyan használjuk ilyen esetben kezünket és lábunkat, hogyan „kormányozzunk" végtagjainkkal, hogy kijussunk a dugóhúzóból. Azt ajánlotta, hogy mindig hasmánt feküdjünk el a levegőben, arccal a föld felé, karunkat és lábunkat terpesszük szét, amennyire csak bírjuk. Mellesleg, ezt a testhelyzetet vette fel a leggyakrabban Vaszilij Romanyuk, a legkiválóbb ejtőernyős kísérleti pilóták egyike is, aki több, mint háromezerszer ugrott. Ez a helyzet biztosította leginkább a test stabilitását szabadesés közben. Erről magunk is szokszor meggyőződtünk.

Amikor aztán befejeztük az ejtőernyős edzést, oktatói igazolványt és jelvényt kaptunk valamennyien. Bevallom, nagyon büszke voltam erre a jelvényre, és örömmel tűztem zubbonyomra, a harmadosztályú katonai pilóta jelvénye alá.

A repülőtéren gyakran kaptam levelet Váljától, Orenburgból. Válja általában nemigen szeret írogatni, most azonban egyik levél a másikat érte. Én még csak nem is sej-

tettem, hogy a levelek eleinte Válja aggodalmát, később pedig bánatát leplezték: apja, Ivan Sztyepanovics meghalt: De Válja egy szót sem írt erről mindaddig, amíg be nem fejeztem az ejtőernyős gyakorlatokat. Ez a drága, figyelmes barát nem akart megszomorítani, tudta, hogy a hír rossz hatással volna rám, és megnehezítené azoknak a nehéz feladatoknak teljesítését, amelyeket pedig akkor feltétlenül teljesítenem kellett. Megtanultam ebből, hogy egy szerető asszonnyal felényi a szomorúság, kétszeres az öröm.

A gyakorlótérről azon a napon érkeztem haza, amelyen az első szovjet szputnyik-űrhajó megkezdte útját a Föld körül.

Másnap reggel valamennyi lap közölte a TASZSZ jelentését, amely ismertette a minden képzeletet felülmúló adatokat az űrhajó négy és fél tonnát meghaladó súlyáról és felszereléséről. Az űrhajó fedélzetén légmentesen elzárt pilótafülkét vitt, az emberi test súlyának megfelelő teherrel és minden egyéb felszereléssel, amelyre az ember későbbi űrrepüléséhez szükség lesz, a többi között megfelelő táplálékot és a táplálkozáshoz szükséges berendezést is.

Diadalmasan haladt az űrhajó bolygónk körül. Megjelent Párizs, London, San Francisco, Melbourne, Ottawa és sok ország más városai felett, hirdetve, hogy új szakaszába lépett a szovjet tudósok harca, melyet a világűrbe való behatolásért folytatnak. E nagyszerű esemény ismét azt jelezte, hogy az ember megint csak kiterjesztette hatalmát a természet felett. Felfedeztük, hogy bolygónk nem is olyan nagy, mint hittük, hiszen az emberi kéz alkotta repülő gépezet másfél óra alatt körülrepüli.

– Bizonyára ilyen űrhajón repülünk majd mi is – mondták a fiúk.

Az űrhajó tehát megépült, már csak az utolsó simítások vannak hátra, ellenőrzik azt a rendszert, amely lehetővé teszi az ember biztonságos repülését, veszélytelen visszatérését, a repülés közben szükséges életfeltételeket. Úgy lát-

szik, sietnünk kell a tanulással, mert még utóbb teljesen felszerelik és ellenőrzik az űrhajót, mi, űrhajós-jelöltek pedig még nem leszünk készek arra, hogy útra keljünk vele a világűrbe. Még az eddiginél is nagyobb szorgalommal láttunk neki a tanulásnak és az edzéseknek.

Most már a centrifugán való edzés került sorra. A centrifuga egyszerű berendezés, arra szolgál, hogy az emberi szervezetet hozzászoktassa nagy megterhelés elviseléséhez. Sematikusan úgy képzelhető el, mint egy tengelyre erősített mérlegkar, amelynek egyik végén van az utasfülke, a másikon az egyensúlyozó teher. Minél gyorsabban forog a mérlegkar tengelye körül, annál nagyobb az emberi szervezetre ható gyorsulás, és annál erősebben érezhető a túlterhelés.

Gyakran edzettem a centrifugán, és minden alkalommal éreztem saját testem egyre növekvő súlyát. Hasonlót tapasztaltam már repülőgépen is, amikor a gép hirtelen kijön a meredek zuhanásból. Ilyenkor szinte elviselhetetlen súly nehezedett rám, odaszorított a pilótafülke üléséhez, úgy hogy az ujjamat sem bírtam megmozdítani, s szememre köd ereszkedett. Ez a hirtelen gyorsulás hatása, ilyenkor többszörösére növekszik az ember súlya.

Azt mondták nekünk, hogy ugyanezt a hatást – de sokkal erőteljesebben és huzamosabb ideig tartón – tapasztaljuk majd az űrhajó indulásakor, s akkor is, amikor leszálláshoz készülve ereszkedni kezd pályájáról.

Szorgalmasan gyakoroltunk tehát a centrifugán. A repülőgép pilótájától eltérően, mi fekvő helyzetben „utaztunk", a túlterhelés ily módon egyenletesebben oszlott el egész testünkön. Hatalmas nyomás nehezedett rám. Szememet nem bírtam behunyni, nehezen lélegzettem, eltorzultak arcizmaim, pulzusom meggyorsult, vérnyomásom felszökött, vérem pedig olyan nehéz lett, mint a higany.

A centrifuga-gyakorlatok során azonban fokozatosan valamennyien hozzászoktunk a mind nagyobb és nagyobb

gyorsuláshoz, s egyre könnyebben viseltük el a tartós, többször ismétlődő túlterhelést. A centrifugához kapcsoltak egy különlegesen bonyolult és pontos elektrofiziológiai készüléket, amelynek az volt a feladata, hogy regisztrálja a gyakorlatozó egész szervezetének fizikai állapotát és funkcionális képességeit. Ellenőrizték, hogy a gyors forgás közben milyen a figyelmünk, felfogóképességünk, különféle munkamozdulatokat is kellett végeznünk. Az őrült sebességű forgás közben meg kellett neveznünk és emlékezetünkbe vésnünk egytől tízig különböző számjegyeket, amelyek időnként hirtelen feltűntek egy megvilágított lapon. Ha a számok értéke növekedett, méretük csökkent. Nekem a leggyorsabb forgás közben is sikerült felismernem és megneveznem a hetes és a nyolcas számot is.

Mi, űrhajós-jelöltek, nemcsak tanultunk és gyakorlatoztunk, hanem társadalmi életet is éltünk. Mint mindenütt, nálunk is készült faliújság, úgynevezett „Harcos Híradó". Az újság egyes számai mindig hangulatunkhoz illő címmel jelentek meg: Hold, Mars, Venus stb. Egyszer rólam is írtak egy glosszát, mert kitűnő eredményt értem el az elméleti tárgyakban, máskor meg a gyakorlatokban elért, kiváló teljesítményemről írtak. Bár mindez csak kézírással s csupán egyetlen példányban jelent meg s csak egy egészen kis csoport olvashatta, nekem mégis nagyon jól esett ez az elvtársi buzdítás.

Valamennyien nagyon lelkesen tanultunk és gyakorlatoztunk, mert tudtuk, hogy az elveszett időt sohasem hozhatjuk vissza.

Bizonyára sehol a Földön nem tanulták még olyan lelkesedéssel a technikát és a tudományt, mint a mi csoportunkban. A csoportban a kölcsönös elvtársi segítségnyújtás szelleme uralkodott. Ha valamelyikünknek nehezen ment, vagy nem sikerült valami, mindenki segítségére sietett, tanáccsal és tettel egyaránt. Bár versenyeztünk egymással, nem voltunk ellenfelek, hanem azonos célra törekvő, azo-

nos gondolkodású társat láttunk egymásban. Tudtuk, hogy az első űrrepülésre kiválasztanak majd közülünk valakit. De ugyanilyen jól tudtuk azt is, hogy a többieknek is akad azért feladat, sőt a többiek nagyobb feladatot oldanak majd meg, mint az első, tovább folytatják és fejlesztik azt, amit az első űrrepülő megkezdett. Valamelyikünk majd egyszer kerüli meg a Földet, más valaki több kört tesz meg, egy harmadik talán felrepül a Holdra, és valamennyien elsők lesznek. Egységesek és összeforrottak voltunk, mint az a négy bátor szovjet katona, aki legyőzte az elemeket a Csendes-óceánon.

Az volt a vágyam, hogy az űrrepülésre már a párt tagjaként induljak el. Ez hagyománnyá vált a szovjet embereknél; életük döntő eseményei előtt a lenini párthoz fordulnak, és belépnek a párt tagjai sorába. Így tettek az ötéves terv első építői, így a Nagy Honvédő Háború hősei is. És így cselekszenek a szovjet emberek ma is.

Tagjelöltségi időm lejárt. Volt ezredtársaim Északról elküldték ajánlásaikat. Vlagyimir Resetov volt századparancsnokom például így írt: „Jurij Gagarin szolgálati ideje során mindvégig egységünk legjobb tisztjei közé tartozott. Politikai értelemben fejlett. Tevékeny részvevője volt társadalmi és sporteseményeinknek. Vállalt szocialista kötelezettségeit lelkiismeretesen teljesítette." Anatolij Roszljakov, a pártszervezet titkára, ajánlásában ezt írta: „Jurij Gagarint kötelességtudó, fegyelmezett tisztnek ismerem. Képzett és magabiztos repülő, egységünk Komszomol-bizottságának tagja volt. Pártmegbízatását pontosan és lelkiismeretesen teljesítette..." A harmadik ajánló, Anatolij Iljasenko pedig így írt: „J. A. Gagarin ideológiailag szilárd, erkölcsileg állhatatos, magánélete rendezett. Mint a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem hallgatója, alapos felkészültségről tett tanúságot. Tevékenyen részt vett a pártértekezletek munkájában, jól teljesítette a rábízott pártfeladatokat..."

Elolvastam ezeket az ajánlásokat s meghatódtam. Az én idősebb kommunista elvtársaim hittek bennem, jó szóval emlékeztek meg szerény munkámról, és semmi különöset el nem áruló életemről. Nem tudom, mit tennék, ha valaha is olyasmit vétenék, ami miatt meg kellene bánniuk, hogy így írtak rólam s hogy kommunista szavukkal kezeskedtek értem. Ó, milyen nagy érték is azoknak az elvtársaknak bizalma, akik mindent tudnak rólunk; mi él bennünk, mire gondolunk, mire törekszünk és mire vagyunk képesek. Hányszor pecsételődött meg a szovjet emberek barátsága vérrel! Igen, s ha úgy fordulna, szívesen odaadnám életemet is Resetovért, Roszljakovért vagy Iljasenkóért, valamennyi ezredtársamért.

Sokáig törtem a fejem, mit is írjak felvételi kérelmemben. Ha túláradó érzéseimet papírra vetem, hosszú oldalakat kellett volna teleírnom. Aztán eszembe jutott, amit a frontharcosoktól hallottam: ilyen esetekben, például csata előtt, a katonák kifejezően, de röviden írtak. Én tehát ráírtam egy füzetlapra:

„Kérem a pártszervezetet, vegyen fel engem az SZKP tagjai sorába... Tevékeny tagja akarok lenni a pártnak, aktív részvevője hazám életének."

Ezekben a szavakban benne volt mindaz, amit gondoltam s amit akartam.

1960. június 16-án, egy verőfényes napon meghívtak taggyűlésre. Amint az ilyen esetekben szokásos, elmondtam életrajzomat. Rövid volt, belefért néhány mondatba. Nem volt benne semmi különös, olyan volt, mint a szovjet ifjak milliójé. Valaki megkérdezte:

– Milyen a viszonya a szolgálathoz?

– A szolgálat: ez a legfontosabb az életemben.

– Gagarin odaadóan hűséges a párthoz és a szovjet kormányhoz. Méltó rá, hogy Lenin pártjának tagja legyen – mondták a felszólalók.

Aztán szavaztak. Mindenki a felvételem mellett. Bár

taggyűlésen nem szokás az ilyesmi, nem tudtam megállni, hogy meg ne mondjam:

– Köszönöm, nagyon kösznöm. Igérem, hogy méltó leszek bizalmukra. Kész vagyok rá, hogy a párt és a kormány bármilyen megbízását teljesítsem.

Olyan meghatott voltam, mint még sohasem. Úgy éreztem, hogy valami csodálatos erő árad belém, és kész voltam rá, hogy azonnal teljesítsem, amit mondtam.

Egy hónap múltán hívattak a pártbizottságra. A többiek, akikkel együtt mentem, legalább annyira izgatottak voltak, mint én. Végre kinyílt egy ajtó:

– Gagarin elvtárs, jojjön be...

A pártbizottság titkára állva fogadott, átnyújtotta nekem a szép, piros tagsági könyvet, megszorította kezemet, és így szólt:

– Mindig és mindenben úgy cselekedjék, ahogy a nagy Lenin tanított bennünket. Mindenki választ magának példaképet, aki ott él szívében. Ilyen példaképe a szovjet embereknek Lenin.

– Méltó leszek a kommunista névre – válaszoltam, s kicsit megremegett a hangom.

Hazamentem s megmutattam Váljának és nálunk vendégeskedő édesanyjának, Varvara Szemjonovnának párttagsági könyvem. Csak akkor néztem meg a könyv számát: 08909627. Így lettem hát a kommunista párt tagja. Kicsiny részecskéje a szovjet munkásosztály sok milliós élcsapatának.

Az asszonyok gratuláltak, s Varvara Szemjonovna most először szólított keresztnevemen és apai nevemen, így szólt:

– Nagy felelősséget vállaltál magadra, Jurij Alekszejevics. A kommunista olyan ember, hogy ha csak egy porszem száll rá, azt is mindenki észreveszi.

A pártba való felvétel életem nagy eseménye volt. Még aznap este megírtam apámnak, Gzsatszkba. Ő már régen

Teljes felszerelésben — egyelőre az autóbusz „pilótafülkéjében”

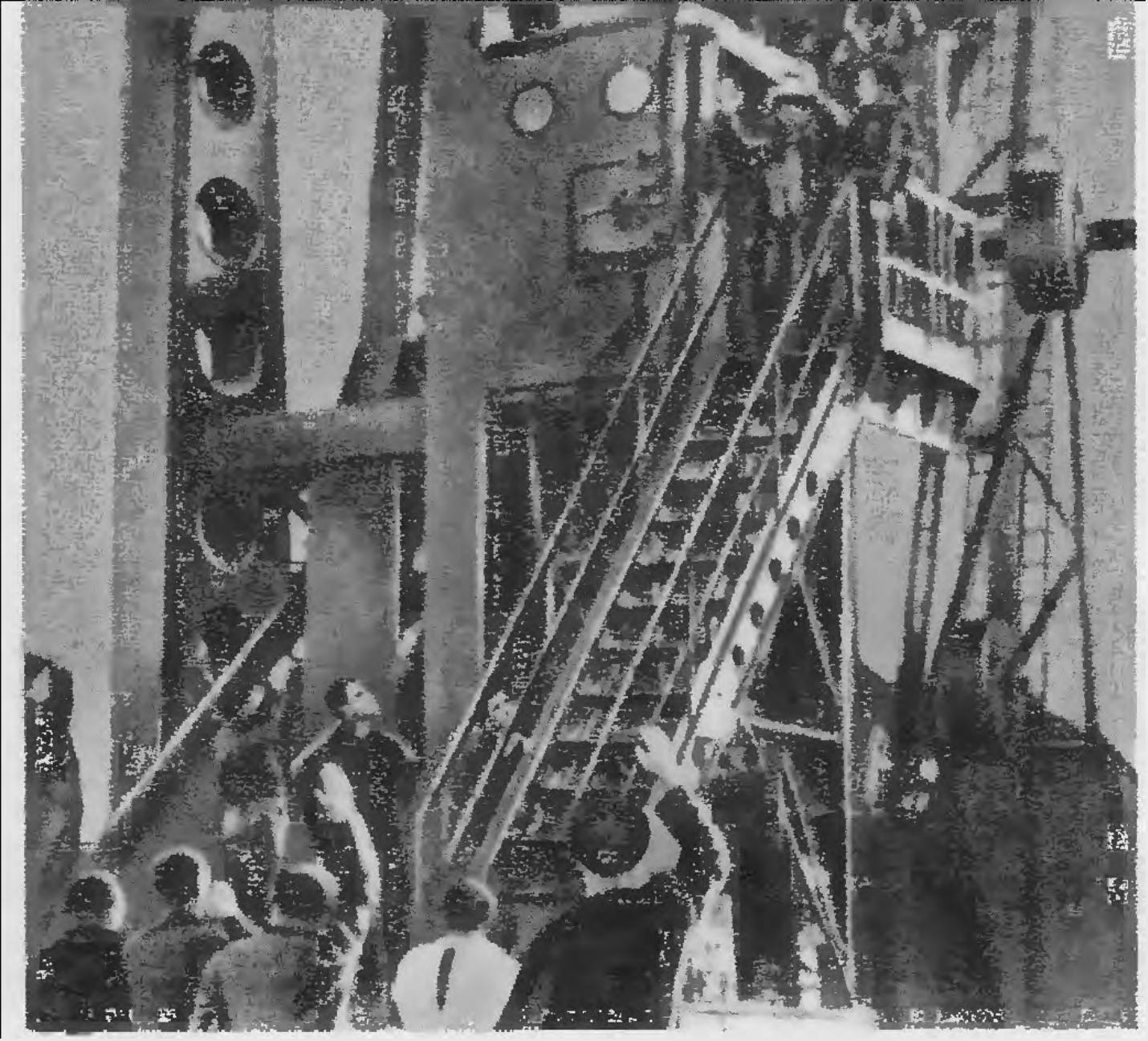

A mielőbbi viszontlátásra! — Búcsú az űrhajó kabinjának ajtajában

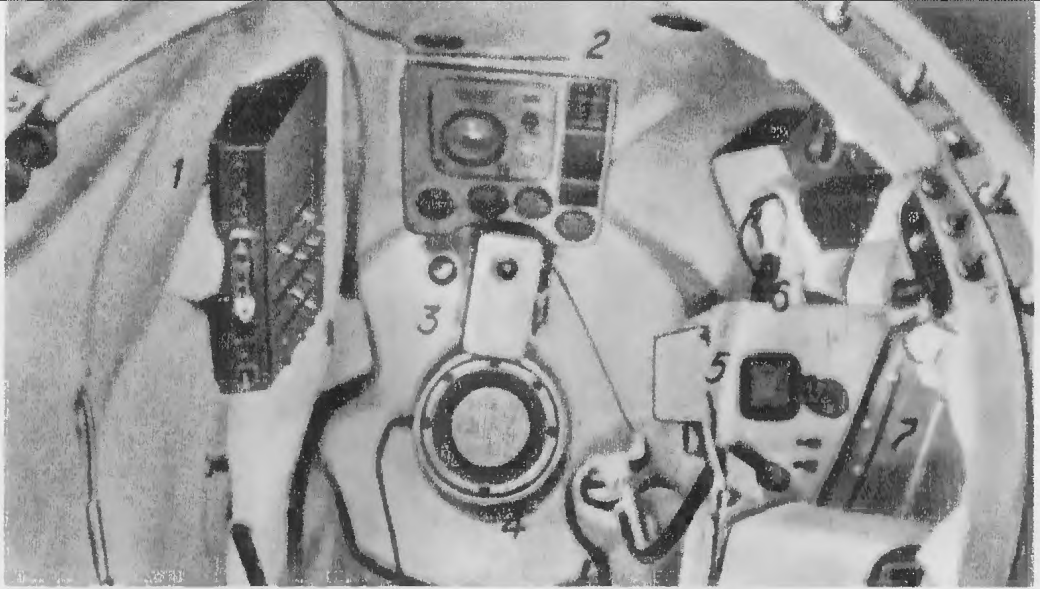

A Vosztok űrhajó fülkéjének belseje : 1 — a pilóta irányító asztala ; 2 — a műszerfal a földgömbbel ; 3 — televíziós kamera ; 4 — világító ablak és optikai orientációs készülék ; 5 — az űrhajó orientációs kormánya; 6 — rádióvevőkészülék ; 7 — élelmiszertartályok

9 óra 7 perc — indul
a Vosztok I.

kívánta, hogy kommunista legyek. Most megvalósult az én öregem álma.

Ezekben a boldog napokban végre megtörtént, amit régóta vártunk: megismerkedtünk az űrhajó Főtervezőjével. Széles vállú, vidám kedvű, éleseszű embert ismertünk meg benne, igazi oroszt, akinek család-, utó- és atyai neve is szép hangzású, orosz név. Nyomban megnyert bennünket, s úgy beszélt velünk, mint vele egyenlőkkel, mint legközvetlenebb munkatársaival. A Főtervező kérdésekkel kezdte az ismerkedést. Érdekelte őt, hogyan éreztük magunkat az edzések különböző szakaszaiban.

– Nehéz dolog – mondta –, de végig kell menni mindezen, mert másként nem állják meg helyüket ott... – s ujjával az égre mutatott.

Amikor egyik bajtársam panaszkodott, hogy a termokamrában kibírhatatlan a meleg, a Főtervező megmagyarázta, hogy űrrepülés közben a pilótafülkében 15 és 22 Celsius fok között lesz a hőmérséklet, de az űrhajósnak mindenre fel kell készülnie. Amikor ugyanis az űrhajó a sűrűbb légrétegekbe kerül, külső burka felizzik, és hőmérséklete több ezer fokot is elér... Lelkünk mélyén mindannyian meghökkentünk egy kicsit: hogyan lehetséges, hogy ember tartózkodjék abban a burokban, amely ilyen óriási mértékben felhevül? Ez a gondolat megriasztott, de egyúttal lelkesített is bennünket.

A Főtervező mutatta be nekünk később „gyermekét", az űrhajót, a modern technika legtökéletesebb, a tudomány sok vívmányát megtestesítő alkotását.

– Nézzék csak meg – mutatta a Főtervező –, az űrhajó és a fülke külső felületét megbízható hőszigetelés fedi. Ez védi meg az űrhajót, nehogy elégjen leszállás közben.

Mint akiket megbűvöltek, úgy megcsodáltuk ezt a még sohasem látott repülő készüléket. A Főtervező elmondta, hogy a szputnyik-űrhajót egy hatalmas, soklépcsős hordozórakétára szerelik, s amikor rátér pályájára, elválik majd

az utolsó fokozattól. Megmondta azt is, amit még nem tudtunk, hogy az első űrhajós a program szerint egyszer kerüli majd meg a Földet.

– Persze, a szputnyik-űrhajó sokkal hosszabb repülőútra is alkalmas – tette hozzá.

Megengedték, hogy apróra megnézzük az űrhajót – egyelőre kívülről. Mindannyiunknak feltűnt, hogy az űrhajós fülkéje egyáltalán nem vakfülke, mint ahogyan gondoltuk; ablakszemei figyelmesen néztek ránk. Több is volt belőlük.

– Az ablakok üvege ugyancsak hőálló – magyarázták. – Az ablakokon át figyelheti majd környezetét az űrhajós.

Aztán egyenként beléptünk az űrhajó pilótafülkéjébe. Sokkal kényelmesebb volt, mint a repülőgépek pilótafülkéje. Az űrhajós egy karosszékben ülve elvégezhet minden műveletet, ami a megfigyeléshez és a Földdel való összeköttetés fenntartásához kell, ellenőrizheti a repülést, sőt szükség esetén önállóan kormányozhatja is az űrhajót. Mi minden volt ebben a különös fülkében! És minden más mint a repülőgépen.

Balra a pilóta irányító asztala. Rajta fogantyúk és kapcsolók, amelyekkel a pilóta kezelheti a rádiótelefon-rendszert, szabályozhatja a fülke hőmérsékletét, bekapcsolhatja a kézikormányt és a fékezőberendezést. Jobbra a rádióvevőkészülék, az élelmiszertartályok és az űrhajó orientációs kormánybotja. Közvetlenül az űrhajós karosszéke előtt egy műszerasztal, ezen több indikátor és jelzőtábla, elektromos óra meg egy földgömb, amelynek forgása pontosan egyezik az űrhajónak a Föld körüli pályán való haladásával. E műszerasztal alatt kapott helyet a televíziós kamera, amely arra szolgált, hogy a Földről megfigyelhessék az űrhajóst. Még alacsonyabban volt a világítóablak az optikai irányzókészülékkel.

Mindegyikünk ült néhány percig az ülésben – az űrhajós munkahelyén. Ez olyan szögben állt, hogy addig, míg az

űrhajó rátér pályájára, majd pedig, amikor a pályáról leereszkedik, a gyorsulás következtében fellépő túlterhelés mell-hát irányban hasson az űrhajósra, mert az a legkedvezőbb, így leginkább elviselhető. Az űrhajós-ülés nem nagy, de bonyolult felszerelésű. Hozzá tartozik a szíjazat, az ejtőernyő, a katapult és a pirotechnikai berendezés, továbbá minden, amire kényszerleszállás esetén szükség lehet: tartalék élelem, tartalék vízkészlet, hírközlésre és iránymérésre alkalmas rádiókészülék. Az ülésen van az űrhajós-ruha szellőztető rendszere és egy ejtőernyős légzőkészülék is. Az űrhajós-ülés megbízható automatikával van ellátva.

– Az űrhajós a fülkében ül majd a földreszálláskor – mondotta a Főtervező –, mi azonban azzal is számoltunk, hogy szükség esetén elhagyhassa a fülkét.

Mindaz, amit itt láttunk, könnyű volt, szilárd és könnyen szállítható. És minden az új dolgok steril tisztaságával ragyogott. Eddig még senki sem nyúlt ezekhez a berendezésekhez, sőt nem is látta őket senki, azok kivételével, akik megtervezték és elkészítették mindezt.

Mindegyikünk szótlanul jött ki a pilótafülkéből, és szótlanul lépett odább, hogy átadja helyét következő bajtársának.

A nagy élmény közben, majd később, amikor felidéztük magunkban mindazt, amit láttunk és megtudtunk, megértettük, hogy egész népünk nagy összegeket és erőt fordított erre az űrhajóra, hogy például acélt is olyat kellett előállítani, amilyet a mi martinkemencéinkben addig még nem öntöttek és különleges üveget és műanyagot is, rendkívül erős szövetet és ellenálló lakkot, s mindenféle „okos" műszert is. Hazánk egész kohászata és vegyipara, minden eddigi eredményét felhasználva vett részt ennek a csodák-csodájának létrehozásában.

Nem találtunk rá szavakat, hogy kifejezzük azt a diadalmas muzsikát, amely vérünkben zengett.

Régi medrükben folytak az edzések és az elméleti foglalkozások. Már elmúlt a rázópad – a rakétahajtómű okozta remegést utánzó készülék – ideje is. Egyenként elhelyezkedtünk ebben a készülékben, amely aztán rázott egy óra hosszat, néha még tovább is, akár a hidegrázás. Egész testünk remegett, mint a megfeszített húr. De sebaj, megszoktuk ezt is...

Sőt hozzászoktunk a termokamrához is, amelyben hosszú időt töltöttünk igen magas hőmérsékletben. Nekem ez nem volt újdonság, mindig szerettem a gőzfürdőt, az orosz ember szerintem nem nélkülözheti a nyírfavesszős, gőzkamrás, jó fürdőt. S a nagy meleget is megszoktam már akkor, amikor ott dolgoztam a kúpolókemencénél. A szovjet ember általában nem riad meg a tűztől. A munkások tízezrei dolgoznak a nagyolvasztóknál és a martinkemencéknél, a Bessemer-körtéknél, a blumingoknál és a többi hengerállványnál.

...Az ember ott ül a termokamrában, egyedül, nincs senki, akihez egy szót szólhatna, csak arra gondol, hogy szovjet munkások pokoli hőségben hányszor cseréltek rostélyt kazánokban vagy hányszor javították ki az acélolvasztó kemencék bélését. Bizonyára nehezebb dolguk volt, mint nekünk, sokkal magasabb hőmérsékletben dolgoztak. Egyszóval: a tűzben minden megedződik, megedződtünk mi is.

Holtfáradtan kerültem haza mindennap, csak úgy vonszoltam a lábam. Eljátszadoztam kislányommal, odaültem mellé, odadörgöltem orromat a kis orrához, hogy nevessen, de feleségem nyugtalanul faggatott:

– Mi van veled, mi történt, miért vagy olyan fáradt?

Végül válaszolnom kellett valamit:

– A világűrbe készülök... Szedd elő a bőröndömet, csomagold a fehérneműt...

Válja azt hitte, tréfálok, és nem is kérdezett tovább. Mint minden tiszt-feleség, ő is azon volt, hogy ne avatkozzék bele

szolgálati ügyeimbe. Tudta, hogy amit elmondhatok, azt úgysem titkolom előle. Amiről pedig nem beszélhetek, arról jobb, ha nem is kérdez. Én pedig örültem, hogy tulajdonképpen mindent megmondtam, s mégsem mondtam semmit.

Lenocska most már egész nap a bölcsődében volt, Válja állást vállalhatott mint orvossegéd-laboráns. Sohasem bírt tétlenül ülni odahaza, s most is, mint mindig, nagy kedvvel dolgozott. Néha bajtársaimmal elmentünk hozzá a rendelőintézetbe, s jólesett látnom, milyen ügyesen bánik az injekciós tűvel, a mikroszkóppal és a különleges táblázatokkal. Néha nem álltuk meg, hogy nagy komolyan meg ne kérjük:

– Valentyina Ivanovna, legyen szíves, soronkívül készítsen ennek az elvtársnak egy analízist, de olyan legyen, hogy az orvos egy szót se szólhasson ellene.

Ő pedig elővett egy jó nagy fecskendőt, jó vastag tűt, s odafordult a „páciensheż":

– No, adja csak ide a mancsát, mindjárt megnézzük, mi folyik az ereiben, hátha csak víz?

Nyakig voltunk a munkában. Újságolvasásra csak este, odahaza jutott idő. Mindennap olvastunk valami újat a szovjet emberek hősi munkájáról. Egész nyáron azok a kérdések foglalkoztatták az embereket, amelyeket a párt központi bizottságának júliusi plénuma tárgyalt: milyen lesz a technikai fejlődés további útja hazánkban.

Nyikita Szergejevics Hruscsov a plénumon mondott beszédében arról szólt, hogy a kommunizmus csakis a tudomány és a technika legnagyszerűbb, legkorszerűbb eredményeire épülhet. „A tudomány világítsa meg a mérnökök és a tervezők előtt az utat – mondotta Hruscsov –, hogy sikeresen építsenek még tökéletesebb gépeket, hogy a technika állandóan tökéletesedhessék."

Ezek a szavak közvetlenül vonatkoztak mindarra, amivel mi éppen foglalkoztunk, amire készültünk. A Főtervező

azt mondta nekünk, hogy a szovjet űrrepülés Nyikita Szergejevics Hruscsov dédelgetett kedvence, elmondotta, hányszor találkozott Hruscsovval a párt központi bizottságában, a tudományos laboratóriumokban, sőt az űrhajókikötőben is.

A második szovjet űrhajó felbocsátása, 1960. augusztus 19-én, újra ékesszólóan bizonyította, milyen gondot fordít a párt és a kormány a szovjet űrrepülésre. Az űrhajó pilótafülkéjében, amelyet már felszereltek az embernek – vagyis csoportunk, a jövendő űrhajósok csoportja valamelyik tagjának – szükséges berendezésekkel, most még csak két kutya volt: Sztrelka és Belka. Az űrhajó tizennyolcszor kerülte meg a Földet, aztán leszállt, mégpedig olyan pontosan, hogy a kijelölt területtől alig tíz kilométerre ért földet. Az emberiség történetében ez volt az első eset, hogy élőlények többször egymásután körülrepülték bolygónkat, majd szerencsésen visszatértek a világűrből.

Ez a nagyszerű kísérlet bebizonyította, mennyire biztonságos az az űrhajó, amelyet mi tanulmányoztunk és amelylyel felszállni készülünk. Az egész világ Sztrelkáról és Belkáról beszélt, de nekünk különösen kedves volt ez a két kutya.

Az űrhajó fedélzetén ugyanolyan televíziós kamera működött, mint amilyent nekünk mutatott a Főtervező. A tudósok a berendezés segítségével figyelték a Földről a világűr „felderítőinek" magatartását, közérzetét és hangulatát.

Nekünk is bemutatták a két kutyus utazásáról készült, televíziós filmet. Jól láttuk, hogy az indítás pillanatában a kutyusok milyen riadtan néztek lefelé a kabin fenekére, milyen gyanakodva hallgatták a szokatlan zajt. Az első másodpercekben még meg-megmozdultak, de amint az űrhajó sebessége fokozódott, a gyorsulás okozta növekvő nehézségi erő leszorította őket. Sztrelka megvetette lábait, megpróbált védekezni a rázúduló hatalmas erő ellen, aztán

a kutyák mozdulatlanná váltak. Az űrhajó kijutott pályájára, s ott száguldott tovább. A nagy túlterhelés után bekövetkezett a súlytalanság állapota, s a kutyák most ott „függtek" a fülkében az űrhajó mennyezete alatt. Fejük és lábuk élettelenül lelógott. Néhány pillanatig úgy látszott, mintha a kutyák kimúltak volna. Később azonban fokozatosan felelevenedtek.

Belka mérges lett, és ugatni kezdett. Hamarosan mindketten hozzászoktak a súlytalansághoz, s enni kezdtek az automatikus etetőből...

Mindez érdekes és megnyugtató is volt egyben. Komolyan átgondoltuk s megvitattuk a látottakat. Korábban mindezt csak képzeletünk vetítette elénk, most azonban *láttuk* úgy, ahogyan a valóságban van. Ismert a közmondás: a tapasztalat a tanítók mestere. Mindazt, amit Sztrelka és Belka – ez a két élő, de gondolkodni nem tudó lény – elviselt, egészséges, edzett és céltudatosan gondolkodó emberek is kibírják.

Valamennyiünket érdekelt, vajon milyen lehet a súlytalanság érzése. Aztán hozzászoktattuk magunkat ehhez is. Ha ugyanis a nagysebességű, sugárhajtású repülőgépet egy bizonyos helyzetbe hoztuk, kiegyensúlyozhattuk a centripetális és a centrifugális erőt. Ilyenkor bekövetkezett a súlytalanság, s ez olykor negyven-ötven másodpercig is eltartott. Ha ez a jelenség csupán rövid ideig tartott is, de megmutatta, hogy a súlytalanság állapotában is tudunk rádiókapcsolatot tartani, olvasni, vizuálisan tájékozódni a térben, sőt képesek vagyunk enni és inni is. Ebből arra következtettünk, hogy a munkaképesség nem csökken a hosszabb ideig tartó súlytalanság állapotában sem. Oktatónk meghallgatta következtetéseinket, s így válaszolt:

– Feltételezni mindent lehet, ami jólesik. De mindent be kell bizonyítani a gyakorlatban, s tapasztalatokkal kell igazolni. Ilyen tapasztalatokat pedig csak a világűrben szerezhetnek...

A különféle edzéseken igen sokszor nagy megpróbáltatásoknak vetettük alá szervezetünket és idegrendszerünket, a centrifugán való gyors forgástól kezdve, egészen a különlegesen berendezett, hangszigetelt kamrában való tartózkodásig. Ez az „egyes" határozta meg az űrhajós idegi és lelki ellenállóképességét. Néha ugyanis több napot töltöttünk ebben a szűk, szigetelt kamrában, elvágva a világtól. Egyetlen hang, a legcsekélyebb sem hatolt be ide. A levegő sem rezzent. Semmi. Senki sem szólt hozzánk... Időről időre, a meghatározott „menetrend" szerint, a bent ülő köteles rádiójelentést adni. De ez a kapcsolat – egyoldalú. Az ember leadja a rádiógramot, és fogalma sincs róla, felvette-e valaki vagy sem. Senki nem válaszol, egyetlen szót sem. Ha bármi történnék vele, senki sem jönne segítségére... Egyedül van... Teljesen egyedül, és mindenben kizárólag önmagára számíthat csak...

Néha nagyon nehéz volt ebben az „egyes"-ben. Annál is inkább, mert amikor bementünk, sejtelmünk sem volt róla, mennyi időt is töltünk majd odabent, egyedül önmagunkkal, gondolatainkkal. Néhány órát? Egy napot és egy éjszakát? Vagy néhány napot egyfolytában? Nem tudtuk. Csupán azt tudtuk, hogy erre is szükség van, mert a világűrben megtörténhetik, hogy valamilyen, előre nem látott ok következtében megszakad az összeköttetés a Földdel, és az űrhajós egyedül marad. Fontos tehát, hogy idegrendszere, egész bensője felkészüljön minden véletlenre, a világűr minden váratlan meglepetésére.

Amikor az ember teljesen egyedül van, rendszerint a múltra emlékezik, mintegy felülvizsgálja életét. Én pedig, amikor a hangszigetelt kamrában egyedül maradtam – a jövőre gondoltam. Arra, hogy mi lesz majd, ha engem bíznak meg űrrepüléssel? Már gyermekkorom óta élénk volt a fantáziám, s amikor ott ültem, abban az egész világtól elszigetelt kamrában, elképzeltem, hogy a repülő űr-

hajóban ülök. Behunytam szemem, és a teljes sötétségben láttam, hogyan vonulnak el alattam földrészek és óceánok, mint váltakozik a nappal és az éjszaka, és valahol messze, lent, hogyan ragyog az éjszakában a városok aranyló fénytengere. Még sohasem jártam túl hazám határain, de képzeletemben most elrepültem Peking és London, Róma és Párizs és szülőfalum meg Gzsatszk felett... A képzeletnek ez a játéka tette lehetővé, hogy elviseljem az egyedüllétet.

Arra gondoltam, hogy a költők talán már a tudósokat is megelőzve megkísérelték, hogy felfedjék a világmindenség titkait. Eszembe jutottak Lermontov nagyszerű versei. Alekszandr Dovzsenko filmrendező a szovjet írók második országos kongresszusán azt mondotta: „Hiszek a népek testvériségének győzelmében, hiszek a kommunizmusban, de ha a Marsra vezető első űrutazás során szeretett fivérem vagy fiam elpusztulna valahol a világűrben, senkinek sem mondanám, hogy leküzdöm a veszteség okozta bánatot."

Ezek a szavak a Föld első mesterséges holdjának születése előtt hangzottak el.

Máskor teljesen átadtam magam a csendnek. Olyan ez a csend, amilyet elképzelni sem tud az, aki nem tapasztalta. De én mindig nagyon szerettem a csöndet, a munka, a gondolkodás, a töprengés csendjét, és amikor kijöttem a fülkéből, ahol sohasem tudtam, mennyi időt töltöttem, a megfigyelők mindig csodálták nyugalmamat, pszichikai ellenállóképességemet és erős idegzetemet.

Nem mindenki viselte el egyforma nyugalommal az edzést az „egyesben", a termokamrában, a centrifugán és a rázópadon. Ez lehetővé tette, hogy a jelöltek közül kiválasszák azokat, akik a legellenállóbbak, a legjobban viselik el a megpróbáltatásokat. És így lassankint mind kevesebben maradtunk azok, akik az első űrrepülésre számításba jöttek. Végeredményben csak egy embert kellett kiválasztani az első útra.

A szüntelen tanulás és gyakorlatozás közben észre sem vettük, hogy elmúlt az ősz, s megérkeztek a téli napok. Moszkvában ebben az időben tanácskoztak a kommunista és munkáspártok képviselői. A tanácskozáson nyolcvanegy párt küldöttsége vett részt. A zárónyilatkozatban – a világ kommunistáinak nagy marxi-lenini programjában – ez állt: „Korunk fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik... A szocialista államok egységes táborba tömörülése, a tábornak egyre szilárduló egysége és állandóan növekvő hatalma biztosítja a szocializmus teljes győzelmét az egész szocialista világrendszerben." Az értekezlet aláhúzta, hogy az általános és teljes leszerelés Szovjetunió által javasolt programjának megvalósítása történelmi jelentőségű lenne az emberiség sorsát illetően.

A nyilatkozat hatalmas erejű dokumentum volt. Arról beszélt, hogy a kommunisták nemcsak abban látják történelmi hivatásukat, hogy megszüntessék az ember kizsákmányolását és a szegénységet világméretekben is, és ezzel a jövőben mindörökre kizárják bármilyen háború lehetőségét az emberi társadalom életéből, hanem azt is, hogy már a jelenkorban megszabadíthatjuk az emberiséget az új háború tűzvészétől.

Amikor ezt a történelmi dokumentumot olvastam, meggyőződtem róla, hogy életemnek csupán annyiban van értelme, amennyiben népemet szolgálhatom vele. Nekünk, jövendő űrhajósoknak különösen sokat mondtak a nyilatkozat következő sorai: „A szovjet tudomány új korszakot nyitott a világcivilizáció fejlődésében, megvetette a világűr meghódításának alapjait, fényes tanújelét adva a szocialista tábor gazdasági és technikai hatalmának".

Amikor a Nyilatkozatnak ezeket a meggyőző szavait olvastuk, átéreztük felelősségünket nemcsak hazánk, hanem az egész szocialista tábor, a világ minden kommunistája iránt. A tervbe vett világűrrepülés békés célokat szolgál

majd. Erről meggyőzött bennünket az űrhajó maga is. Egyetlen katonai műszer vagy felszerelés sem volt benne. De erre vallott egész előkészülési rendszerünk is. Megértettük, hogy a sikeres világűrrepülés népünk békés politikájának nagy diadala, a Föld minden békeszerető emberének győzelme lesz.

Népünk békés alkotó törekvéseit tettek igazolták. Egymás után készültek el a hétéves terv nagy alkotásai. A magnyitogorszki kohászati kombinátban befejeződtek a „2500" jelű hengersor építési munkái. Megkezdődött a világ leghatalmasabb nagyolvasztójának, a Krivoj Rog-i nagyolvasztónak a begyújtása. Befejeződött a „Kazahsztani Magnyitka", a Temir-Tau-i kohászati üzem első kokszolójának építése. A balhasi bányászati-kohászati kombinátban először csapoltak acélt a világ első ciklonkemencéjéből.

E napokban levelet kaptam több régi pilótabajtársamtól, köztük Borisz Fjodorovics Vdovintól. Megírták, hogy a szovjet fegyveres erők újabb jelentős csökkentéséről szóló törvény értelmében tartalékos állományba helyezték őket. Beszámoltak róla, hogy érzik magukat új munkaterületükön, a gyárakban, üzemekben és a mezőgazdaságban. Vdovinék például Kalugában telepedtek le – ott, ahol K. J. Ciolkovszkij tevékenykedett –, és mint pedagógusok dolgoztak. Írtak kis Irinájukról, megírták, hogy a kislány sokszor emleget engem. Válja meg én válaszlevelünkben megírtuk nekik, hogy a mi kis Lenocskánk már az asztalba fogódzva jár és – testvérkét vár...

1960. december 1-jén felrepült harmadik szputnyik-űrhajónk. Fedélzetén két kutya utazott: Pcsolka és Muska, továbbá más kisebb állatokat, rovarokat és növényeket is elhelyeztek rajta. Az ember űrrepülését megelőző kísérleti program végrehajtása szigorú tervszerűséggel haladt. Ez a kísérlet is nagyon sok új, értékes adattal szolgált. De nem sikerült tökéletesen. A szputnyik-űrhajó a számításoktól eltérő röppályán ereszkedett alá és elégett.

Az egyik tudós attól tartott, hogy ez a hír rossz hatással lesz ránk. Mi azonban tudtuk, hogy ami történt, nem törvényszerű, hanem véletlen, hogy az élet sokkal bonyolultabb, mint feltételezzük.

Nagyon sajnáltuk a két kis kutyát és a szputnyikot, amelyre óriási összegeket fordítottak. De hát ilyen óriási jelentőségű ügy, feltétlenül áldozatokkal jár.

Előkészületeinket gyorsított ütemben folytattuk. Mind gyakrabban és hosszabb ideig gyakoroltunk az űrhajó pilótafülkéjének makettjében, lassanként megszoktuk, mint ahogyan megszokjuk az új lakást, megbarátkoztunk minden gombbal és tumblerkapcsolóval, jól begyakoroltunk minden fontos mozdulatot, míg teljesen gépiessé vált. Kezünk már magától tudta, mikor, mit kell tennie.

Megtanultuk, hogyan kezeljük az űrhajó kézi kormánykészülékét, az orientációs, a leszállást irányító, a hőmérséklet- és a nyomásszabályozó, továbbá a levegőkondicionáló berendezést. Dolgoztunk az űrhajó ellenőrző és irányító készülékeivel. A tudósok megtervezték minden mozdulatunkat. Sok időt fordítottunk annak begyakorlására, hogy mint űrhajósok – a legkülönfélébb műszerek segítségével – megtartsuk kapcsolatunkat a Földdel. Logikusan kellett gondolkodnunk, s a legkevesebb, de a legpontosabb szóval és számmal feljegyeznünk megfigyeléseinket az űrhajónaplóba. Volt képzelőerőnk, beleképzeltük magunkat az igazi űrhajóba, amint keringünk a Föld körül. Ez adott értelmet foglalkozásainknak.

A tervező mérnökök kitűnő gyakorlókészülékeket szerkesztettek, hogy felkészülhessünk a legkülönfélébb repülési feladatokra. A gyakorló készüléket nagyon szellemes, elektronikus szimulánsokkal látták el.

Ha beültem a pilótafülke székébe – ott voltak előttem az összes műszerek, mutatóik, s hol felvillanó, hol kihúnyó, sokszínű elektromos jelzőtáblák jelezték a repülés közben várható helyzet különféle változásait. Magnetofonsza-

lagra rögzített rádióbeszélgetéseket folytattunk a „Földdel", megfigyeléseket végeztünk az ablakon és az optikai irányzókészüléken át, gyakoroltuk a földgömb szerint való tájékozódást, a gépnapló vezetését. Alig győztük odabent a rengeteg munkát!

Az űrhajós-fülke makettjében nemcsak a normális repülést imitálták a berendezések – azt tehát, ahogyan a számítások szerint az űrrepülésnek le kell zajlania –, hanem a balesetek legkülönbözőbb változatait is. Egyszóval, minden úgy volt itt a Földön, mintha a világűrben repültünk volna. És ráadásul mindezt űrhajós ruhában, légmentesen záródó sisakban és kesztyűben, mert ez a felszerelés védi az űrhajós életét és biztosítja munkaképességét akkor is, ha a kabin valamilyen okból nem zárna többé teljesen hermetikusan.

Ételt és vizet is ebben az öltözékben kellett magunkhoz vennünk.

– Az ilyen edzés fárasztóbb, mint a centrifuga, összes gyönyörűségeivel együtt – mondták nekem mint csoportbizalminak a csoport tagjai.

– Sebaj – vigasztaltam őket –, minden fa meghozza gyümölcsét annak, aki várni tud.

Az a kissé keserű szájíz, amely Pcsolka és Muska pusztulása után maradt, s amelyet még önmagunknak sem akartunk bevallani, tökéletesen elmúlt, amikor megtudtuk, hogy sikerült pályájára juttatni egy hat és fél tonna súlyú szputnyikot. Majd egy héttel később útnak indult egy másik, hasonló űrrakéta, amely egy automatikus bolygóközi állomást továbbított röppályájára a Venus bolygó irányába.

Ebben az időben minden jól sikerült nekem. Csupán Váljáért aggódtam. Ezekben a napokban vártuk második gyermekünket. Ez alkalommal én vártam fiút, ő pedig kislányt... Hogy van vajon a feleségem? Minden rendben megy-e? Sajnos, nem lehettem vele.

Ezúttal nem nekem lett igazam, hanem Váljának. Március 7-én kislányunk született.

És március 9-én, a születésnapomon, így üdvözöltek barátaim:

– No, Jura, még egy születésnapi ajándékot kaptál.

– Miféle ajándékot? – csodálkoztam.

– Fellőtték a negyedik szputnyik-űrhajót...

A negyedik szputnyik-űrhajó még ugyanaz nap visszatért a Földre utasaival – Csernuska kutyával és más, kisebb élőlényekkel –, továbbá a pilóta ülésében elhelyezett bábuval. A kísérlet főcélja az volt, hogy ellenőrizzék az űrhajó konstrukciójának és az űrhajóba beépített, az ember űrrepüléséhez szükséges berendezéseknek megbízhatóságát.

Mindebből világosan látszott, hogy egészen közel van az ember űrrepülésének ideje.

Nyikita Szergejevics Hruscsov ezekben a napokban felszólalt a szűzföldek kiváló mezőgazdasági dolgozóinak értekezletén, s amikor hazánk történelmének újabb dicsőséges lapjáról, a szűzföldek megműveléséről beszélt, hozzáfűzte: „Meggyőződésünk, hogy nincs már messze az az idő, amikor az első űrhajó, emberrel a fedélzetén, felrepül a világűrbe!" Most már bizonyosan tudtuk, hogy egyikünknek hamarosan indulnia kell. Ez a bizonyosság örömet, de egy kis szorongást is okozott.

Nemcsak mi készítettük elő az ember világűr-utazását. Készültek erre az Amerikai Egyesült Államokban is. A külföldi hírügynökségek már régóta közöltek jelentéseket amerikai mesterséges holdak és űrrakéták sikeres és sikertelen kilövéséről. A Life című lapban láttuk a fényképét annak a majomnak, amelyet Cape Canaveralból rakétával lőttek fel a világűrbe, s amelyik szerencsésen vissza is tért az űrből. Az amerikai hírügynökségek beszámoltak arról, hogy már ki is választottak hét űrrepülő-jelöltet; az űrpilótát egy Redstone rakéta orr-részében elhelyezett, szűk, harang formájú tartályban repítik majd fel az űrbe. A rakétának

száztizenöt mérföld (185 kilométer) magasságba kell emelkednie. Az egész űrrepülést mindössze negyedórára tervezik.

Nem sokkal később a Mercury-terv igazgatója bejelentette, hogy a hét űrutas-jelölt közül kiválasztottak hármat: John Hershel Glenn 39 éves tengerész-gyalogsági alezredest, aki Ohio államban, New Concord városban született; Virgil Ivan Grissomot, az amerikai légierők 34 éves századosát, aki Indiana államban, Mitchell városban született és Alan Bartlett Shepard 37 éves fregattkapitányt, aki New Hampshire államban, East Derry városban született. Hármukat, mint azt a United Press International hírügynökség jelentette, sok „orvosi és technikai adat" alapján választották ki. Ezek az űrhajós-jelöltek hivatásos tisztek voltak, akik a katonai tudományos kutatások terén dolgoztak. Huszonkét hónapig tartó, különleges kiképzésben részesültek.

Glenn és Grissom a légierőknél szolgáltak a második világháborúban, azután Koreában harcoltak; Shepard pedig egy aknavető hajón teljesített szolgálatot a Csendes-óceánon. Az amerikai sajtó, amely közölte fényképüket, életrajzukat, azt is megírta, hogy Glenn legkedvesebb időtöltése a csónakázás, Grissom horgászással szereti elütni idejét, Shepard pedig nagyon kedveli a korcsolyázást és a vízisízést.

Az Egyesült Államokban tervezett, ballisztikus pályára irányított rakétával való repülést nem lehetett igazi űrrepülésnek tekinteni. A szovjet tudósok és tervezők kezdettől fogva – s ebben a munkában most már tevékeny részt vett a mi űrhajós-jelölt csoportunk is – más irányba összpontosították erőfeszítéseiket: nehéz szputnyikokat és nagyméretű űrhajókat építettek. Ez volt a szovjet űrrepülés fejlesztésének elvi irányvonala. A Főtervező azt mondta nekünk, hogy csak ilyen módon lehetséges az ember űrrepülése.

Magától értetődik, hogy bennünket nagyon érdekeltek

ezek a bátor, amerikai fiúk, akik Redstone rakétával készültek felrepülni a világűrbe. Bizonyosra vettük, valamelyikünknek előbb vagy utóbb alkalma lesz rá, hogy találkozzék egyikükkel, és akkor elbeszélgethetnek mindarról, amit láttak és átéltek. Meggyőződésünk volt, hogy a világűr-repülés közelebb hozhatja egymáshoz a két országot. S meggyőződésünk volt az is, hogy a világűrbe elsőnek szovjet ember repül majd fel. Erre megvolt minden alapunk.

– Kelet közelebb van a Naphoz, mint Nyugat – tréfálkoztak társaim, amikor átlapoztuk az amerikai újságok és folyóiratok egész tömegét.

Ebben az időben kezembe került egy amerikai pilótának, Frank Everestnek: Aki mindenkinél gyorsabban repült című könyve. A szerző nevét ismertem már, és nagy érdeklődéssel olvastam ennek az embernek az írását, aki csaknem hihetetlen erőfeszítések árán megvalósította akaratát. Tetszett is a könyv egészen addig, amíg el nem értem a tizenharmadik fejezethez. Ez volt a címe: A világűr legyőzése. Elolvastam ezt a fejezetet is, és az ellenszenv és undor vegyes érzése fogott el. Everest ezt írta:

„Szilárd meggyőződésem, hogy aki elsőként győzi le a világűrt, uralkodni fog a Földön. Nem feltétlenül egy erős és nagy ország dönti majd el az emberiség sorsát. Egy kicsi és aránylag gyenge ország is kivívhatja a világuralmat, ha rendelkezik atomtöltetű, irányítható rakétákkal fölfegyverzett űrhajóval. Ez az ország az űrhajó és a nukleáris fegyver birtokában a világűrből támadhat ellenfelére, anélkül hogy őmaga ki lenne téve a visszaütés veszélyének. Győzelme tehát bizonyos."

Vajon melyik „kis ország"-ra gondolt Everest, csak nem az Adenauer-féle Németországra? Mindenesetre ebből a zagyvaságból száz kilométernyire bűzlött az egyáltalán nem leplezett, megátalkodott fasizmus.

Nem, nem más országok és népek leigázása céljából törekednek a szovjet emberek a kozmoszba. Kormányunk és

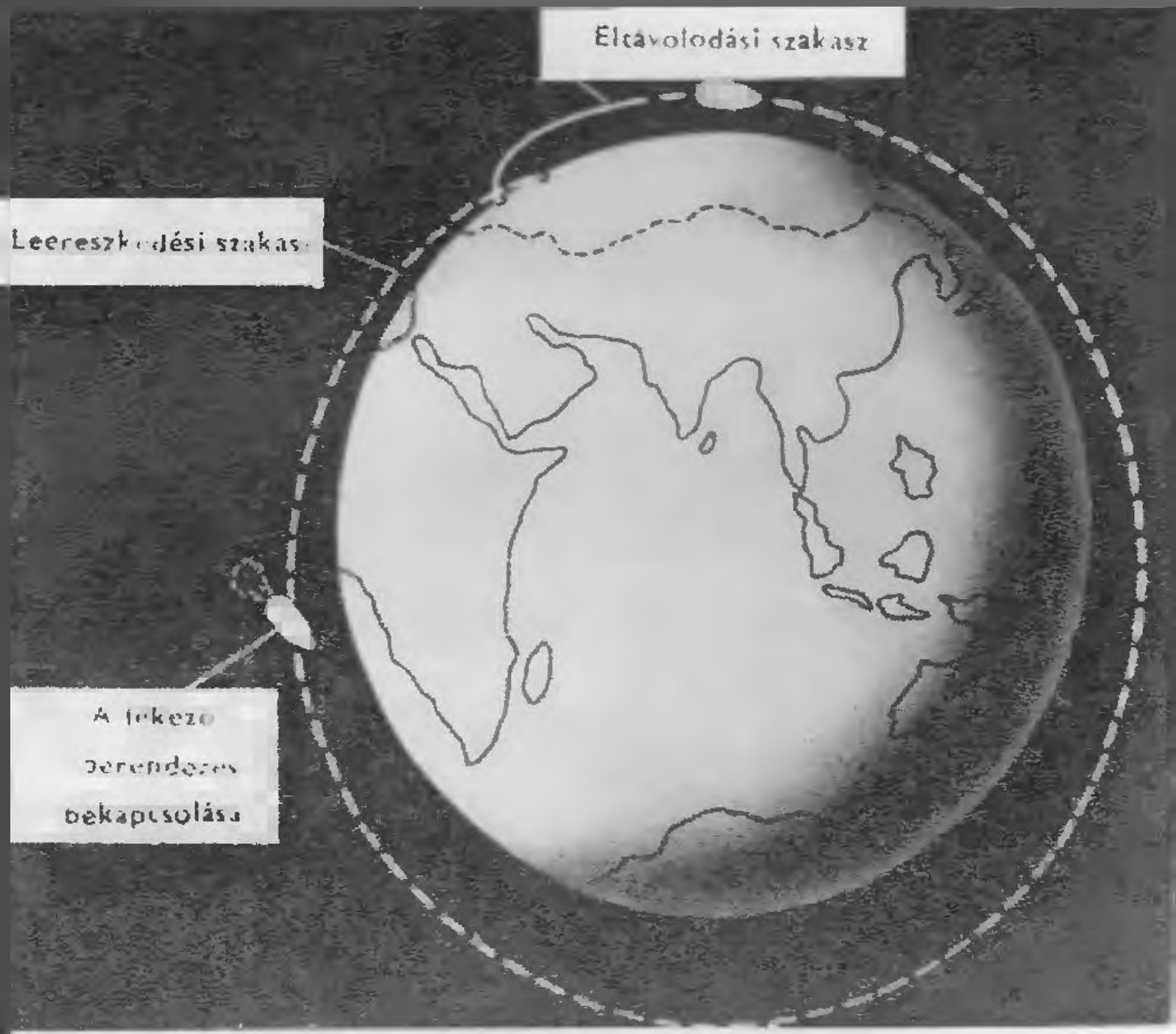

A Vosztok szputnyik-űrhajó pályájának vázlata

Aki vár, annak minden perc egy örökkévalóság. Valentyina Ivanovna Gagarina, az űrhajós felesége a rádiójelentéseket hallgatja

Az első ember a világűrből — a visszatérés után

A hír bejárja a világot . . .

kormányfőnk, Nyikita Szergejevics Hruscsov erőfeszítései nem a háború előkészítésére, hanem a béke fenntartására irányulnak.

Ha a szovjet nép meghódítja a világűrt, az a hazai tudomány és technika viharos fejlődésének eredménye lesz. Arra gondoltam, az űrrepülések segítik majd a tudományt abban, hogy válaszolhasson seregnyi olyan kérdésre, amely a csillagok és a bolygók keletkezésére és a világmindenségben elfoglalt helyzetükre vonatkozik. Egy másik, nem kevésbé fontos probléma, amelyet az embernek a világűrbe való behatolása s a legközelebbi bolygók felderítése megoldáshoz segíthet: az élet keletkezése.

A valószínűségi elmélet szerint milliónyi olyan bolygó van, amely hasonlít Földünkhöz, s amelyen biológiai élet lehetséges. Már Giordano Bruno, a nagy gondolkodó kifejezte azt a gondolatot, hogy igen sok, élőlényektől benépesített világ van. Ezt a merész elméletet fejlesztette tovább és terjesztette Mihail Lomonoszov, a zseniális orosz tudós. Lehetséges, hogy nagyon sok bolygó gondolkodó lényeinek sokkal régibb a történelme, mint az emberé, s talán a fejlődésnek magasabb fokán állnak.

A levegőben érződött a tavasz lehelete. És nálunk, a családban is tavaszi hangulat uralkodott: megszületett második kislányunk, és mi tavaszi nevet adtunk neki: Gálocskának neveztük el. Járkáltam fel-alá a szobánkban, karomban kislányommal, és énekeltem:

– Gálja, Galinka,
Aranyos kislányka...

De nem sokáig dajkálhattam kislányomat, el kellett utaznom a kozmodromra (űrhajó-repülőtérre). Az utolsó ellenőrző fellövésre készítették elő az űrhajót, amely kísérleti

állatokat, a pilótaülésen pedig egy bábut visz majd magával. A kozmodrom hatalmas, önálló egység, távol a közlekedési utaktól. Kiválóan képzett mérnökök és technikusok vezetik. Itt szerelik és készítik elő a kilövésre, majd innen indítják útnak az űrhajókat szállító, hatalmas rakétákat.

„Bemutattak" nekünk egy sötét foltokkal tarkított, világos, vörhenyes szőrű kis juhászkutyát. Felvettem, játszottam vele. Aligha volt nehezebb hat kilónál. Megsimogattam. A kutya bizalmasan megnyalta kezemet. Nagyon hasonlított a mi kis házőrző kutyánkra, amellyel gyakran eljátszogattam gyermekkoromban szülőfalumban.

– Hogy hívják a kutyát? – érdeklődtem.

És ekkor kiderült, hogy a kutyának még nincs neve, egyelőre csak valami kísérleti számmal jelölték. Csak nem küldünk fel egy élőlényt a világűrbe névtelenül, útlevél nélkül?! Ki látott már ilyet? Egyetértettek velem, s azt mondták, találjunk ki mi, jövendő űrhajósok nevet a kutyának. Vagy tucatnyi, közkedvelt kutyanevet soroltunk fel, de valahogy egyik sem illett ehhez a nagyon-nagyon kedves, rozsdaszínű állatkához.

Nem folytathattam a játékot, mert hívattak. Letettem a kutyust a földre.

– Hát akkor, szerencsés utat, Zvjezdocska (Csillagocska) – búcsúztam tőle.

Minden jelenlévő egyetértett ezzel; legyen a kísérleti kutya neve: Zvjezdocska. Később így írtak róla az újságokban is.

Az áhítatos tisztelet és a lelkesültség valamiféle vegyes érzésével néztem a kozmodrom területén magasodó, torony formájú, gigantikus építményt. A körülötte szorgoskodó emberek egészen kicsiknek látszottak. Nagy érdeklődéssel figyeltem az indítást megelőző, utolsó előkészületeket, melyeket most végeztek a hordozórakétán és az űrhajón. Liften fölvitték Zvjezdocskát és útitársait is, s elhelyezték őket a légmentesen zárható fülkében.

Még egyszer ellenőriztek minden berendezést, s azután megint és még egyszer ellenőrizték.

Elérkezett a kitűzött időpont. Most, most adják a parancsot az indításra.

Ezekben a percekben akaratlanul is elképzeltem, hogy nem Zvjezdocskát készítik elő a repülésre, hanem engem, és én ülök ott, az égnek meredő űrhajó fülkéjében. Mert én akkor már erősen hittem: talán nekem jut osztályrészemül, hogy elsőként repülhetek fel az űrbe.

– Indítás!

Rövid, csattanó vezényszó, mint a puskalövés. A fúvókák lángnyelveket lövellnek, a zakatoló hajtóművek mind erősebben dübörögnek, s a soklépcsős rakéta nehéz teste szinte kelletlenül emelkedik az indító tér fölé.

A rakéta, mintha csak élő, gondolkodó lény volna, kicsit habozva, remegve, egy-két másodpercig állni látszik a föld felett, majd hirtelen utolérhetetlenül, tomboló tűzorkánt húzva maga mögött, eltűnik szemünk elől. Csak egy kacskaringós, világos nyom marad utána. Minden úgy történt, ahogyan vártam.

– Így búcsúztatunk majd téged is, Jurij – mondták társaim.

Egész nap a látottak hatása alatt voltam. Az űrhajó már körülrepülte a földet, és visszatért a meghatározott körzetbe. Az orvosok, biológusok és más szakemberek már Zvjezdocskával voltak elfoglalva; a kutya nagyszerűen bírta az űrrepülést. Én pedig egyre csak azon töprengtem, aminek szemtanúja voltam, s aminek hamarosan, most már nagyon hamar részesévé kell lennem. Fülemben még egyre zúgott az induló rakéta dübörgése, szinte láttam a lángok áradó hullámát. De mindez nem félemlített meg, hanem lelkesített. És eszembe jutottak a ljuberci gyár magas, nagybajuszos brigádvezetőjének szavai, amelyeket nekünk, fiatal ipari tanulóknak mondott, amikor megriadtunk az olvasztott vas melegétől: „A tűz erős, a víz a tűznél is erő-

sebb, a föld erősebb a víznél, de az ember erősebb mindennél".

Odahaza Válja mindjárt észrevette felindultságomat, s meg is kérdezte, mi történt, s egyáltalán hol voltam egész nap?

– Hiszen tudod... A világűrbe készülök... Vedd elő a bőröndömet, csomagold a fehérneműt... – próbáltam meg újra, hogy a régi tréfával üssem el a dolgot.

– Már elővettem... – felelte Válja komolyan, s én megértettem, hogy mindent tud.

Lefektettük kislányainkat ágyacskájukba, megvacsoráztunk, s aztán nagyon komoly beszélgetés következett. Őszintén megmondtam: igen, az első ember űrrepülése egyáltalán nem távoli terv többé, és lehetséges, hogy erre az útra én indulok el...

– Miért éppen te?... Nem sértődnek majd meg a barátaid? – kérdezte Válja.

Amennyire tudtam, megmagyaráztam neki, miért eshet a választás éppen rám. Válja elkomolyodott arca, tekintete, meg-megremegő ajka és elváltozott hangja elárulta, hogy büszke is, meg félt is, de nem akar nyugtalanítani.

Le sem hunytuk szemünket egész éjszaka, csak beszélgettünk, felidéztük a múltat, és terveket szőttünk a jövőre. Elképzeltük, hogyan is lesz, ha két kislányunk majd felnő, férjhez mennek, s mi dajkáljuk unokáinkat. Olyannak láttuk egész életünket – háború és viszály nélkül –, amilyen a kommunizmusban élő emberé lesz.

Később megkérdeztem Válját, mi a véleménye az előttem álló próbatételről? És feleségem úgy válaszolt, ahogyan egy komszomolka felelhetett:

– Ha bizonyos vagy magadban, ne tétovázz! Sikerülni fog...

Közeledett az indulás ideje. Minden pillanatban vártuk a parancsot, hogy induljunk a bajkonuri kozmodromra, amely az Aral-tótól keletre, a széles, végtelen kazah sztyeppén épült. Türelmetlenül vártam az utazást, de a várakozás csak ritkán volt nyomasztó. Tudtam, hogy az űrhajót, amelyen fel fogok szállni, „Vosztok"-nak (Keletnek) nevezték el. Valószínűleg azért adták neki ezt a nevet, mert Keleten kel a Nap, és a nappali fény Kelet felől előretörve szorítja ki az éjszakai sötétséget.

Elutazásunk előtt búcsútaggyűlés volt. Mindenki várta, hogy az első űrrepülésre engem jelölnek ki. A taggyűlésen felszólaltak azok, akik velem együtt utaznak majd az űr-repülőtérre, és azok is, akik egyelőre itt maradnak.

– Irigyelünk. becsületes, baráti irigységgel... Szerencsés repülést kívánunk... Ha visszatérsz majd a világűrből, ne légy öntelt, ne hordd magasan az orrod, légy mindig olyan szerény, mint amilyen most vagy – mondották a taggyűlésen felszólaló elvtársaim.

Nekem is szót adtak.

– Örülök és büszke vagyok rá, hogy az első űrhajósok közé kerülhettem – mondtam. – Biztosítom kommunista elvtársaimat, hogy nem kímélek sem erőt, sem fáradságot, nem sokallok semmilyen munkát, hogy méltóképpen teljesítsem a párt és a kormány megbízatását. Az űrrepülésre tiszta lélekkel és azzal a forró kívánsággal indulok, hogy

kommunistához illően teljesítsem ezt a feladatot... Csatlakozom azoknak a tudósoknak és munkásoknak nagy kollektívájához, akik megalkották és az SZKP XXII. kongresszusának ajánlották az űrhajót.

A taggyűlés nem volt túlságosan bőbeszédű, s inkább ünnepi üléshez hasonlított. Mindenki meghatott volt. A kommunisták a háború idején is bizonyára ilyen melegen és meghatóan búcsúztatták frontra induló elvtársaikat.

A kozmodromra több űrhajós-jelölt repült el. Hiszen sok minden történhetett. Ha egy kis porszem esik az első számú jelölt szemébe vagy akár csak öt tized fokkal emelkedik a hőmérséklete, esetleg öttel növekedik érverésének száma – máris egy másik, ugyanúgy kiképzett űrhajóssal kell helyettesíteni.

Velem együtt utazó bajtársaim ugyanúgy felkészültek az űrrepülésre, mint én. Tudtuk, hogy az indulásnak pontosan meghatározott napon, órában és percben meg kell történnie. Velünk együtt repült több szakember és orvos is.

Néhány nappal azelőtt Moszkvában jártam. A kozmodrom felé egész úton arra a meghatódottságra gondoltam, amely elfogott, amikor ott álltam a Mauzóleum előtt. A szovjet embereknek belső szükségletükké vált, hogy életük valamely döntő lépése előtt elmenjenek Moszkvába, a Vörös térre, Leninhez. Világos, júniusi éjszakákon ide zarándokolnak, egymás kezét fogva fiúk és leányok, akik megkapták az érettségi bizonyítványt. Húsz évvel ezelőtt, a vészterhes 1941-es évben, a Mauzóleum előtt vonultak el a frontra induló, moszkvai népfölkelő ezredek... Bárhonnan jöjjenek is szovjet emberek Moszkvába, elmennek a Vörös térre. És ugyanígy tesznek külföldi barátaink is.

Lassan lépkedtem a Kreml fala mellett, a Moszkva folyó partján. A Szpasszkij-torony harangszavától kísérve mentem keresztül a Vörös téren. Kezemet tisztelgésre emeltem tányérsapkám széléhez, és megálltam a Mauzóleummal szemben. Végignéztem az őrségváltást, és aztán, amikor a

galambok szállongása és a Kreml ormán, a szélben lengedező szovjet zászló csattogása megnyugtatott, lassan bandukoltam a városban, amelynek nincs párja a világon. Körülöttem zúgott a tavaszt váró emberfolyam. Ezrek és ezrek jöttek szembe, és mentek el mellettem. Senki sem törődött velem, senki nem tudta, hogy olyan óriási esemény készül, amelyhez még hasonlót sem ismert a történelem. „Mekkora öröm lesz majd, ha a terv megvalósul!" – gondoltam.

S éjszaka elrepültünk a kozmodromra. Velünk jött Jevgenyij Anatoljevics – parancsnokunk, orvosunk, tanítónk egy személyben, finom érzésű, kedves, szívélyes ember, aki már húsz esztendeje gondoskodik a pilóták egészségéről. Az első nap óta foglalkozott velünk, és előtte – ahogy gyakran mondta – nem lehettek titkaink. Többet tudott rólunk, mint mi, önmagunkról. Nagyon örültünk, hogy velünk repül Nyikolaj Petrovics Kamanyin is, a Szovjetunió egyik első hőse, sok kiváló pilóta tanítómestere.

A repülőgép ablakai mögött habos felhők gomolyogtak, a felhőtakaró hézagain át láttuk még a koratavasziasan kopár földeket, amelyeket itt-ott olvadó hó fedett. Lenéztem a földre, és szüleimre meg Váljára, Lenocskára és Galinkára gondoltam. Elképzeltem, hogyan lesz majd a repülés után. És nyomban elhatároztam, tanulni fogok.

Mellettem ült legkedvesebb barátom, a kettes számú űrhajós; nagyszerű pilóta, kommunista, aki a mi pártszervezetünkben lett tagjelölt. Tiszta, mondhatnám gyermekies életszeretet jellemzi. Ő is nézte az alattunk tovasuhanó Földet, ő is nyilván arra gondolt, amire én. Időnkint találkozott tekintetünk, elmosolyodtunk, szavak nélkül is megértettük egymást. Nincs igazuk azoknak, akik aggódtak, s nem akarták, hogy jó előre közöljék velünk, mire készülünk, nehogy idegeskedjünk. Mind én, mind bajtársam – aki készen állt arra, hogy szükség esetén bármelyik pillanatban elfoglalja a pilóta helyét a Vosztok kabinjában – nagyszerűen éreztük magunkat.

A kettes számú űrhajós ott ült mellettem, s én akaratlanul is elgyönyörködtem elgondolkodó, szép arcának szabályos vonásaiban, elnéztem magas homlokát, amely fölött könnyedén meg-meglibbent egy-egy barna hajfürtje. Ugyanolyan edzést kapott, s bizonyára többre képes, mint én. Talán éppen azért nem küldték őt elsőnek, mert a második, az enyémnél sokkal bonyolultabb feladatot adó űrrepülésre választották ki.

A kozmodromon már vártak bennünket. Sok ismerős szakemberrel találkoztunk, s itt volt a Főtervező is. Nemsokára megérkezett az Űrrepülés Teoretikusa – így neveztük magunk között ezt a kiváló szovjet tudóst, akinek irányításával készítették el a szakemberek az űrrepülés bonyolult számításait. Az Űrrepülés Teoretikusa minden idejét a Főtervezővel töltötte. Tudtam, hogy ez a két ember sohasem fog sem nyugodni, sem megpihenni. Mindig keresni és kutatni fogják az újat, mindig lesznek merész terveik.

Csupán a szovjet tudomány e két kimagasló alakjának s az ő egységes, merész gondolatuk által egyesített tudósok, mérnökök, szakértők nagy kollektívájának alkotó együttműködése hozhatta létre az űrhajót, határozhatta meg biztos röptét bolygónk körül, és hozhatta vissza a Földre.

Mindaz, amit a kozmodromon a Vosztok indulását megelőzően láttunk, lelkesítő volt és csodálatra méltó. Úgy éreztük, a legméltóbb volna fedetlen fővel, sapkánkat kézben tartva járni itt. Most láttuk csak, hogy az űrrakéták kilövése, az ehhez szükséges földi berendezések ésszerű elhelyezése és a repülés megfigyelése talán még sokkal bonyolultabb dolog, mint az űrhajó maga.

Az idő, mintha egyre gyorsabban haladt volna. Elérkezett az űrrepülés előtti nap. Teljes pihenőt kaptunk. Üzemben volt a magnó, megnyugtató, kellemes muzsika áradt halkan körülöttünk.

Este biliárdoztunk. Nem sokáig, mert korán volt vacsora. Hármasban vacsoráztunk, az orvos és mi ketten, űr-

hajósok. Már néhány napja űrhajós módra étkeztünk, tubusokból nyomtuk szánkba az ízletes és tápláló ételt.

Gyermekkorunkról, könyvekről és a jövőről beszélgettünk; az űrrepülésről nem esett szó. Tréfálkoztunk, vidáman ugrattuk egymást. Egyikünk sem kételkedett a sikerben.

Később meglátogatott a Főtervező. Mint mindig, most is figyelmes volt, kedves és közvetlen. Nem kérdezett semmit, csak megjegyezte:

– Öt év múlva szakszervezeti beutalással lehet majd repülni a világűrbe...

Jót nevettünk ezen az ötleten. A Főtervezőnek nagyon tetszett, hogy ilyen jókedvűek vagyunk, aztán órájára pillantott, s gyorsan távozott. Az izgalomnak még árnyékát sem láttam rajta. Úgy bízott bennünk, mint sajátmagában.

Az orvos rámragasztott hét kis műszert, amely a fiziológiai funkciókat regisztrálta. Eléggé hosszadalmas és nem is nagyon kellemes procedúra volt ez, de már hozzászoktam az edzések idején, amikor nemegyszer végigcsinálták velünk ugyanezt.

Este 21 óra 50 perckor Jevgenyij Anatoljevics megmérte a vérnyomásomat, hőmérsékletemet és pulzusomat. Minden normális volt. Vérnyomásom: 115/75, hőmérsékletem: 36,7, pulzusom: 64.

– Most pedig: alvás – mondta az orvos.

– Aludjak? Kérem szépen... – válaszoltam engedelmesen, s lefeküdtem ágyamba.

A másik ágyban a kettes számú űrhajós aludt. Már néhány napja pontosan egyforma szabályok szerint éltünk mind a ketten, és mindenben olyanok voltunk, mint az ikrek. S valóban testvérek is voltunk: szorosan összekapcsolt bennünket az a nagy cél, amelynek mostantól fogva életünket szenteltük.

Lefekvéskor azért még egy kicsit ugrattuk egymást. Még egyszer benézett Jevgenyij Anatoljevics.

– Fiúk, segítsek, hogy könnyebben elaludjanak? – kérdezte, és már nyúlt is fehér köpenye zsebébe.

De egyikünk sem kért altatót. Valószínűleg nem is volt nála semmiféle tabletta, bizonyosan tudhatta, hogy nincs szükségünk ilyesmire. Jevgenyij Anatoljevics kitűnő orvos, nagyszerűen ismeri pácienseinek természetét. Az a hír járta, hogy amikor egyszer egy pilóta fejfájásról panaszkodott és fájdalomcsillapítót kért tőle, Jevgenyij Anatoljevics egy kis szódabikarbónát adott neki. A pilóta bevette az orvosságot, és egy-kettőre megszűnt a fejfájása...

Hét perccel később aludtam.

Az űrrepülés után Jevgenyij Anatoljevics elmondta, hogy amikor félóra múltán csendesen bejött hálószobánkba, én hátamon feküdtem, tenyeremet arcomhoz szorítottam s mélyen aludtam. A kettes számú űrhajós is nyugodtan aludt a jobb oldalán. A doktor az éjszaka folyamán még többször is benézett hozzánk, de mi ezt nem hallottuk, s amint később elmesélte, még csak meg sem változtattuk testhelyzetünket. Mélyen aludtam, semmi sem nyugtalanított, semmit sem álmodtam.

Hajnali három órakor jött a Főtervező, benézett az ajtón, s amikor meggyőződött róla, hogy alszunk, szótlanul távozott. Mesélték, hogy a Moszkva című folyóirat legújabb száma volt kezében – a Főtervező nem bírt elaludni, még késő éjszaka is olvasott.

Jevgenyij Anatoljevics, az orvos sem hunyta le szemét, egész éjszaka a ház körül járkált. Aggódott, hogy felébreszt bennünket az autók zúgása meg a szerelőműhelyből el-elhallatszó zaj; mi azonban mélyen aludtunk, s minderről csak később hallottunk.

Öt óra harminc perckor Jevgenyij Anatoljevics bejött a hálószobánkba, s könnyedén megérintette vállamat.

– Jura, itt az idő, felkelni... – hallottam a hangját.

– Felkeljek? Kérem...

Egy pillanat alatt felugrottam, s felkelt a kettes számú

űrhajós is. Énekelni kezdte azt a tréfás kis dalt, amelyet együtt költöttünk a gyöngyvirágról.

– Hogy aludtak? – érdeklődött az orvos.

– Ahogy tanított bennünket... – válaszoltam.

A szokásos torna és mosdás után következett a reggeli – tubusból: húspüré, ribizli-dzsem, kávé. Azután kezdődött a repülés előtti orvosi vizsgálat, a testemre ragasztott műszerek adatainak ellenőrzése. Mindent rendben találtak, és erről orvosi jegyzőkönyvet vettek fel.

Eljött az ideje, hogy beöltözzem az űrhajós felszerelésbe. Magamra húztam a meleg, könnyű és puha, azúrkék színű kezeslábast. Azután elvtársaim hozzáláttak, hogy rámadják az élénk narancssárga űrhajósruhát, amely megvéd akkor is, ha a fülke valamilyen okból nem zárna teljesen hermetikusan. Mindjárt megvizsgálták a ruhára szerelt műszereket és készülékeket is. Ez is eléggé hosszú időt vett igénybe. Azután fejemre tettem a fejhallgatós sapkát, s fölébe a hermetikusan záró űrhajós-sisakot, amelyen nagy betűkkel ez állt: CCCP.

Az előkészítők között ott volt Nyikolaj Konsztantyinovics is, aki annak idején az ejtőernyős ugrásra tanított bennünket. Tanácsai most is értékesek voltak, hiszen ő már nemegyszer lőtte ki magát repülőgépéből katapult segítségével. Az űrhajó pilótaülése hasonló a repülőgépéhez, s ugyancsak el van látva ejtőernyős felszereléssel. Ez azért is fontos volt, mert az első űrrepülés programjába a nagyobb biztonság kedvéért, s arra az esetre, ha az űrhajó nem éppen a legalkalmasabb területen ereszkednék le, fölvették a következő változatot is: „Az űrhajós kis magasságban, katapulttal kilövi magát az űrhajóból, majd elválik a pilótaüléstől, s ejtőernyővel leereszkedik. Az űrhajó maga a szokott módon száll le..."

Bejött a Főtervező. Most először láttam őt gondterheltnek és fáradtnak – nyilvánvalóan az álmatlan éjszaka hatására. Mégis szelíd mosoly játszott kemény és szorosan

zárt ajka körül. Szerettem volna megölelni őt, mintha csak apám volna. Néhány olyan tanácsot adott nekem, amelyet eddig még senkitől sem hallottam, és amelynek nagy hasznát vehettem az űrrepülés során. Úgy láttam, hogy a Főtervező, miután látott bennünket, űrrepülőket és beszélgetett velünk, vidámabb lett.

– Minden rendben lesz, minden simán megy – nyugtattuk meg a kettes számú űrhajóssal együtt, csaknem egyszerre a Főtervezőt.

Barátaink, akik segítettek az öltözködésben, valamennyien papírszeletkéket nyújtottak nekem, volt, aki az igazolványát is odaadta, és azt kérték, hogy emlékül adjak nekik autogramot. Ezt a kérést nem tagadhattam meg, és életemben először, jó néhány autogramot adtam.

A ház elé gördült egy különlegesen berendezett autóbusz. Elfoglaltam helyemet az autóbusz „űrhajós" karosszékében, amely az űrhajó kényelmes pilótaülésének mása. Az űrhajós ruhában szellőztető készülékek is vannak, s ezeket villamos áram oxigénnel táplálja. A ventillációs készüléket bekapcsoltam az autóbusz villamos áramforrásába. Kifogástalanul működött.

Az autóbusz gyorsan suhant a sima úton.

Már messziről észrevettem a magasba nyúló, ezüstszínű rakétatestet, amelyet hat – összesen húszmillió lóerős – hajtóművel szereltek fel. Minél közelebb kerültünk az indítás helyéhez, annál inkább nőni látszott a rakéta. Végül már gigantikus méretű világítótoronynak tetszett, amint a felkelő nap első sugarai ott ragyogtak égbe nyúló csúcsán.

Az idő kedvezett az űrrepülésnek.

Az ég tiszta volt, csak messze-messze villant meg, mint egy-egy gyöngyszem, néhány bolyhos kis felhőcske.

– Millió kilométer magasságot, millió kilométernyi láthatóságot – hallottam az üdvözlést. Ezt csak pilóta mondhatta.

A starthelyen megpillantottam az Űrrepülés Teoretiku-

sát és a Főtervezőt. Nehéz nap volt ez nekik. Most is együtt voltak, mint mindig. Kifejező arcukon a legkisebb ráncot is láthatóvá tette a reggeli fény. Ott voltak az első űrrepülés állami bizottságának tagjai, a kozmodrom és az indító csoport vezetői, tudósok, vezető tervezők, hűséges barátom, a kettes számú űrhajós és sok űrhajós bajtársam. Mindannyiuk arcát beragyogta a ránk köszöntő új nap fénye.

– Mennyi életörömet áraszt ez a napfény! – kiáltottam fel.

S ebben a pillanatban eszembe jutott első repülőutam Északon, a repülőgép alatt elsuhanó, rózsaszínű, hó fedte dombvidék, a tavak kékes cseppjeivel befröcskölt föld, a sötétkék, hideg tenger, amint hullámai megtörtek a gránitsziklákon. Akkor is kitört belőlem a kiáltás: „Milyen szép!"

„A műszerekre figyeljen!" – szólt rám akkor szigorúan Vasziljev, a parancsnokom.

Régen volt, de most eszembe jutottak szavai.

„Szép dolog a lelkesedés, de első a kötelesség..."

Az emlékeket azonban háttérbe szorította a jelen. Türelmetlenségünk növekedett. Mind gyakrabban néztük az órát. Végre jelentették, hogy a rakéta és az űrhajó indulásra kész. Már csak az űrhajóst kell beültetni a fülkébe, még egyszer, utóljára ellenőrizni minden műszert, s azután – indítani a rakétát...

Odaléptem az állami bizottság elnökéhez – hazánk egyik jólismert gazdasági vezetőjéhez – és jelentettem:

– Gagarin repülőfőhadnagy, készen állok az első űrrepülésre a Vosztok űrhajón!

– Szerencsés utat! Sikert kívánunk – válaszolta, s erősen megszorította kezemet. Hangja nem volt erős, de vidám és meleg, apáméhoz hasonlított.

Most felnéztem az űrhajóra, amelyen hamarosan elindulok a sohasem próbált útra. Szép volt ez az űrhajó, szebb a mozdonynál és a hajónál, a repülőgépnél, a palotáknál és hidaknál. Arra gondoltam, hogy ez a szépség most már

örökre megmarad, minden ország népeinek, időtlen időkre. Előttem nem csupán a technika nagyszerű műve állt, hanem a művészet alkotása is.

Mielőtt a lift felvitt az űrhajó fülkéjébe, beszélnem kellett a sajtónak és a rádiónak. Valami soha nem érzett, lelkes, boldog izgalom lett úrrá rajtam. Egész lényemmel érzékeltem a természet muzsikáját, a fű halk susogását felváltotta a szél zúgása, ezt meg elnyelte a viharos tenger partokhoz csapódó hullámainak robaja. Ez a bennem felzendülő muzsika kifejezte érzéseim teljes skáláját, s olyan szokatlan szavakat adott ajkaimra, amelyeket azelőtt, a köznapi életben sohasem használtam.

– Kedves barátaim, ismerősök és ismeretlenek, honfitársaim, minden ország és minden földrész lakói! – kezdtem. – Néhány perc múlva ez a hatalmas űrhajó elvisz engem a világmindenség távoli térségeibe. Mit mondhatok az indulás előtti utolsó percekben? Egész életem egyetlen gyönyörű pillanatnak tűnik...

Egy kis szünetet tartottam, hogy összeszedjem gondolataimat. És egész addigi életem elfutott előttem. Láttam magam mezítlábas kisfiúnak, amint segítek őrizni a kolhoz nyáját... Iskolásgyereknek, aki először írja le Lenin nevét... Ipari tanulónak, aki az első formaszekrényt készíti az öntödében... Diplomatervén dolgozó diáknak... Hazám határait őrző pilótának...

– Mindaz, ami eddig történt velem, és amit eddig tettem, ezért a percért történt és ezért a percért tettem – mondtam ki végre azt, amin az utóbbi napokban töprengtem, azóta, hogy megmondták nekem: „Te repülsz elsőnek..."

– Megértik, hogy nehéz kifejeznem érzelmeimet most, amikor egészen közel van a próbatétel órája, amelyre oly hosszan és szenvedélyesen készültünk. De hát kell-e beszélnem azokról az érzésekről, amelyek úrrá lettek rajtam, amikor felajánlották, hogy hajtsam végre ezt a repülést,

amely első az emberiség történetében. Öröm? Nem, ez nemcsak öröm volt. Büszkeség? Nem, nemcsak büszkeség. Nagy-nagy boldogság. Elsőnek lenni a világűrben, szemtől-szembe, sohasem próbált párbajt vívni a természettel, lehet-e álmodni ennél nagyszerűbbet?

Csend volt. Mint suhanó szellő a fű között, halkan zizegett a magnetofonszalag.

– Azután arra az óriási felelősségre gondoltam, amely rámhárult. Elsőként végrehajtani azt, amiről az emberiség sok-sok nemzedéke csak ábrándozott, elsőként törni az utat, amelyen az emberiség eljuthat majd a világűrbe... Kaphattam volna ennél nagyobb és bonyolultabb feladatot? Én nem egyes embereknek, nem az emberek néhány tucatjának, nem egy kollektívának tartozom felelősséggel. Felelős vagyok az egész szovjet népnek, az egész emberiségnek, az emberiség jelenének és jövőjének. És ha mindennek tudatában mégis vállalom ezt a repülőutat, csak azért teszem, mert kommunista vagyok, mert magam mögött tudom a példa nélkül álló hőstettek végrehajtóit, honfitársaimat, a szovjet embereket.

És lelki szememmel láttam Csapajevet és Cskalovot, Pokriskint és Kantariját, Kurcsatovot és Gaganovát. Turszunkulovot és Mamájt... Ők, de nemcsak ők, az egész szovjet nép egyetlen, mély és tiszta forrásból merítették és merítik életerejüket, és ez a forrás: Lenin tanítása. Szomjasan ittunk ebből a forrásból mi, űrrepülők is, és a mi egész, fiatal nemzedékünk, amely a kommunisták lenini pártjának tanításain nevelkedett és nevelkedik.

Egy pillanatra elgondolkoztam, de aztán gyorsan összeszedtem gondolataimat és folytattam:

– Minden akaratomat összeszedem, hogy a lehető legsikeresebben teljesítsem a feladatot. Tisztában vagyok felelősségemmel, és megteszek minden tőlem telhetőt, hogy teljesítsem a kommunista párt és a szovjet nép által rámbízott feladatot.

– Boldog vagyok-e most, amikor a világűrbe repülök? Természetesen, boldog. Hiszen az emberek legnagyobb boldogsága minden időben és minden korszakban az volt, ha részt vehettek az új felfedezésekben.

Elnéztem a mikrofon felett, s amikor tovább beszéltem, láttam tanítóim és barátaim figyelmes arcát. Láttam a Főtervezőt, az Űrhajózás Teoretikusát, Nyikolaj Petrovics Kamanyint, a kedves, jóságos Jevgenyij Anatoljevicset, s a kettes számú űrhajóst...

– Ezt az első űrrepülést a kommunizmus embereinek szeretném ajánlani, annak a társadalomnak, amelybe már belép a szovjet nép, és amelybe, ez meggyőződésem, belép majd minden ember a Földön.

Észrevettem, hogy a Főtervező lopva órájára néz. Rövidre kellett fognom mondanivalómat.

– Már csak néhány perc van hátra az indulásig – mondottam. – Viszontlátásra, így köszönök el önöktől, kedves barátaim, ahogyan rendszerint elköszönnek az emberek egymástól, amikor hosszú útra mennek. Szeretném megölelni mindnyájukat, ismerősöket és ismeretleneket, közelieket és távoliakat!

S amikor már ott álltam a pilótafülke előtt, Földön maradó elvtársaimtól búcsúzva, üdvözlésre emeltem két kezemet s lekiáltottam:

– A mielőbbi viszontlátásra!

Beléptem a pilótafülkébe, melyben a mezők szellőjének illatát éreztem. Beültem a pilótaülésbe, s aztán hangtalanul bezárult a fülke ajtaja..

Ott maradtam, egyedül a műszerekkel, amelyeket már nem nappali fény világított meg, hanem mesterséges fényforrás. Mindent hallottam, ami az űrhajó fedélzetén kívül, az annyira kedves és most különösen drága Földön történt. Elvontatták az acél szerelőtornyot, a felvonóberendezést, aztán nagy csend támadt. Én pedig jelentettem rádión:

– Föld?... én: az űrhajós vagyok. Az összeköttetés el-

Útban Moszkvába

Moszkva várja az első űrhajóst

A vnukovói repülőtéren :
Nyikita Szergejevics Hruscsov és Anna Tyimofejevna, a hős édesanyja

A történelmi jelentéstétel után

lenőrzését befejeztem. Az irányítóasztalon a tumbler-kapcsolók alapállása egyezik a megadottal. A földgömb a leválás helyén. Légnyomás a fülkében: egy, nedvességtartalom: hatvanöt százalék, hőmérséklet: tizenkilenc fok, légnyomás a műszerrekeszben egy egész kéttized, légnyomás az orientációs rendszerekben normális. Közérzetem jó. Indulásra készen állok.

Az űrrepülés technikai irányítója másfélórás repülési készültséget rendelt el, aztán egyórásat, majd félórásat... Néhány perccel a rajt előtt közölték velem, hogy a televíziós képernyőn jól látják arcomat, és örülnek jó hangulatomnak. Azt is közölték, hogy pulzusom hatvannégy, légzésem pedig percenként huszonnégy.

Válaszoltam:

– A szívem normálisan ver. Jól érzem magam, a kesztyűt felhúztam, a sisakot bezártam, indulásra készen állok.

Az indítási parancsokat velem is közölték rádión.

Végre a repülés technikai irányítója parancsot adott:

– Indulás!

Válaszoltam:

– Indulás! Minden rendben!

Az órára néztem. A mutatók moszkvai idő szerint 9 óra 7 percet mutattak. Előbb füttyöt hallottam, aztán egyre növekvő dübörgést, éreztem, amint a gigászi űrhajó egész teste remegni kezd, s lassan, nagyon lassan felemelkedik az indító berendezésről.

A dübörgés nem volt erősebb, mint a sugárhajtású repülőgép pilótafülkéjében, de ebben a zúgásban sok olyan új, zenei árnyalatot és hangszínt is felfedeztem, amelyet még egyetlen zeneszerző sem kottázott le, és amelyet egyelőre nyilván semmiféle hangszer, sem az emberi hang nem képes visszaadni. A rakéta hatalmas hajtóművei a jövő muzsikáját zengték, azt a muzsikát, amely minden bizonnyal még lelkesítőbb és szebb, mint a múlt legnagyobb alkotásai.

A túlterhelés növekedett. Éreztem, amint egy legyőzhe-

tetlen, hatalmas erő mind szorosabban és szorosabban a székhez rögzít. S bár a pilótaülést a tervezők úgy helyezték el, hogy amennyire csak lehet, csökkentsék a rámzúduló, óriási nyomás hatását, nehezemre esett, hogy megmozdítsam kezemet vagy lábamat. Tudtam, hogy ez az állapot nem tart soká, csupán addig, amíg az űrhajó növeli sebességét s rátér pályájára. De egyelőre a túlterhelés nőtt...

A „Föld" közölte velem:

– Hetven másodperc telt el az indulás óta...

Én válaszoltam:

– Értettem: hetven. Közérzetem kitűnő. Folytatom a repülést. A túlterhelés növekszik. Minden rendben.

Vidáman válaszoltam, de közben arra gondoltam: „Lehetséges, hogy csak hetven másodperc telt el? A másodpercek itt olyan hosszúak, mint odalent a percek".

A „Föld" ismét érdeklődött:

– Hogy érzi magát?

– Közérzetem kitűnő, mi újság odalent?

A „Föld" válaszolt:

– Minden redben.

A Földdel három csatornán, kétirányú rádióösszeköttetést tartottam fenn. A fedélzeti rövidhullámú adók 9,019 megahertz és 20,006 megahertz, az ultrarövidhullámon pedig 143,625 megahertz frekvenciával működtek. A földi rádióállomáson dolgozó elvtársak hangját olyan tisztán hallottam, mintha csak ott ültek volna mellettem.

Amikor kiértünk az atmoszféra sűrűbb rétegeiből, levált a rakéta orr-részének áramvonalas burkolata, s lehullott, valahová a mélységbe.

Az ablakokon át megláttam a távoli Föld felszínét. A Vosztok űrhajó ekkor egy széles, szibériai folyó felett repült. Világosan láthatók voltak a folyón a szigetek, és a folyó két partja, amelyet napfényben úszó tajga szegélyezett.

– Milyen szép! – ismét, akaratlanul is felkiáltottam.

De rögtön eszembe jutott: az a feladatom, hogy minél

több, hasznos információt közöljek, nem pedig az, hogy gyönyörködjem a természet szépségeiben. Erre annál könnyebb volt ráébrednem, mert a „Föld" már ismét további jelentést kért:

– Tisztán hallom önöket – válaszoltam. – Közérzetem kitűnő. A repülés rendben folytatódik. A túlterhelés nő. Látom a Földet, az erdőt, a felhőket...

A túlterhelés valóban még mindig nőtt. De szervezetem fokozatosan hozzászokott, és én arra gondoltam, hogy gyakorlás közben, a centrifugán ennél nagyobb túlterhelést is elviseltem már... A gyakorlatok közben a rázás is erősebb volt. Szóval: nem is olyan fekete az ördög...

A többlépcsős űrrakéta olyan bonyolult szerkezet, hogy nehéz összehasonlítani bármiféle, ismert dologgal. Márpedig minden csak összehasonlítás útján ismerhető meg. A rakéta lépcsői, melyek már elhasználták hajtóanyagukat, feleslegessé válnak, és hogy fölös terhükkel ne fékezzék a rakétát, automatikusan leválnak róla s leesnek; a rakéta továbbrepülő lépcsője pedig növeli sebességét. Sohasem láttam azokat a szovjet tudósokat és mérnököket, akik felfedezték a szovjet rakéta könnyű és szállítható hajtóanyagát, de most, amikor ez a rakéta mind magasabbra és magasabbra tört, hogy kijusson pályájára, szerettem volna megszorítani kezüket, és megköszönni nekik, amit tettek. A bonyolult hajtóművek hibátlanul működtek, olyan pontosan, mint – a Kreml toronyórája.

Hajtóanyagukat felhasználva, egymás után leváltak a rakéta fokozatai, és elkövetkezett az a pillanat, amikor rádión jelenthettem a „Föld"-nek:

– Az űrhajó, pontosan a meghatározott program szerint levált a hordozó rakétáról... Közérzetem kitűnő. A pilótafülke adatai: nyomás: egy, nedvességtartalom: hatvanöt százalék, hőmérséklet: plusz húsz Celsius fok, nyomás a műszerrekeszben: egy, az orientációs berendezésekben normális.

Az űrhajó tehát rátért pályájára – a széles, kozmikus országútra. És beállt az, amiről még gyermekkoromban olvastam K. E. Ciolkovszkij műveiben: a súlytalanság állapota. Eleinte nagyon furcsa érzés fogott el, de aztán lassan hozzászoktam, beleéltem magam, és szabályszerűen folytattam munkaprogramom végrehajtását. „Szeretném tudni, mit szólnak az emberek a Földön, amikor megtudják, hogy a világűrben repülök..." – futott át agyamon egy pillanatra a gondolat.

A súlytalanság az embernek idegen, egy kicsit furcsa állapot. A szervezet azonban hamar hozzászokik, mert minden tagunkban szokatlan, kellemes könnyedséget érzünk. Mi történt velem a súlytalanság idején? Az átmenet ebbe az állapotba nagyon sima. Amint csökkent a Föld vonzóerejének hatása, nagyszerűen éreztem magam. Egyszeriben könnyebb lett minden. Kezem, lábam, sőt egész testem, mintha nem is az enyém lett volna. Semmi súlya sem volt... Aztán észrevettem, hogy már nem ülök, nem is fekszem, hanem valahogy lebegek a pilótafülkében... És minden tárgy, amely nem volt rögzítve, ugyanúgy lebegett a fülkében, min én, mintha álmomban láttam volna mindezt. Lebegett az írómappám, jegyzetfüzetem, ceruzám...

A tömlő végén kiszivárgó, csillogó, apró vízcseppek gömb alakot vettek fel, s szabadon „közlekedtek" a térben... Szálltak a levegőben, s amikor hozzáértek a pilótafülke falához, úgy odatapadtak, mint a harmatcseppek a virág szirmaira...

De a súlytalanság egyáltalán nem befolyásolja az ember munkaképességét. Egész idő alatt dolgoztam, ügyeltem az űrhajó berendezésére, megfigyeléseket végeztem az ablakokon át, feljegyzéseket írtam a gépnaplóba, a kesztyűt sem húztam le; egyébként közönséges grafitceruzát használtam.

Könnyedén írtam, egyik mondat követte a másikat a hajónapló lapjain. Egyetlen pillanatra megfeledkeztem róla,

hol vagyok, milyen körülmények között, és – letettem magam mellé a ceruzát. Abban a pillanatban elúszott mellőlem. Nem nyúlkáltam utána, hangosan mondtam tovább megfigyeléseimet, a magnetofon pedig híven „feljegyzett" mindent keskeny szalagjára. Továbbra is fenntartottam a rádiókapcsolatot a Földdel több csatornán, a rádiótelefon- és -távíró-rendszeren.

A „Föld" érdeklődött, mit látok alattam? És én elmondtam, hogy bolygónk körülbelül olyannak látszik, mint amilyennek a sugárhajtású repülőgépekről, nagy magasságból. Nagyszerűen megfigyelhetők a hegyláncok, a nagy folyók, a hatalmas erdőségek, a szigetek foltjai és a tengerpart szegélye.

A Vosztok most hazám földje felett repült. Forró, fiúi szeretet járta át szívemet. Hogyne szeretnénk hazánkat mi, gyermekei, amikor a világ népei is bizalommal tekintenek reá. Nemrég még milyen szegény és elmaradott volt, és ma hatalmas ipara és kolhoz-mezőgazdasága van. A kommunista párt nevelte szovjet nép lerázta magáról a múlt porát, kiegyenesítette óriási vállát, s elindult előre, azon az úton, amelyet Lenin nyitott meg neki. A mi nagyszerű népünk a párt vezetésével megteremtette a dolgozók hatalmát, és létrehozta a világ első szovjet államát.

Drága hazánk fiai hőstetteinek példáival nevelte egész népünket, gyermekkorunk óta oltotta belénk a legszebb és legnemesebb érzéseket. Nincs a földgolyón tágasabb ország, mint a miénk. Nincs gazdagabb és szebb ország, mint a miénk, a Szovjetunió.

Gyermekkoromban olvastam még az „Ének Igor hadairól" regét, ezt az ősrégi, orosz éneket a hazaszeretetről. Iskoláskoromban az órák közötti szünetben szívesen álldogáltam a térkép előtt, és elnéztem a hatalmas, orosz folyókat. A Volga, a Dnyeper, az Ob, a Jenyiszej, az Amur, mint megannyi kék ér szőtte át hazánk testét. Szerettem ábrándozni ott a térkép előtt távoli kirándulásokról, felfe-

dező utakról. És íme, most itt vagyok életem legnagyobb utazásán, repülök a Föld körül. Innen, háromszáz kilométer magasból, gondolatban megköszöntem pártomnak és népemnek, hogy ilyen boldoggá tett: elsőként járhattam a világűrben, és elsőként számolhatok be az embereknek arról, amit a kozmoszban tapasztaltam.

Láttam a felhőket és könnyed árnyékukat a távoli, kedves Földön. Egy pillanatra feltámadt lelkemben a kolhozparaszt fia. A szurokfekete égboltot felszántott földnek láttam, amelybe ragyogó csillagmagot vetettek...

A csillagok fényesek, tiszták, szinte átlátszók voltak, a Nap csodálatosan ragyogott, szabad szemmel még hunyorogva sem lehetett beletekinteni. Az űrből nézve talán százszor olyan ragyogó, mint amilyennek a Földről látjuk. Ragyogóbb, mint a megolvadt vas, amellyel ipari tanuló koromban volt dolgom az öntödében. Egy-egy percre be kellett függönyöznöm az ablakokat, hogy enyhítsem a Nap sugarainak vakító fényét.

Szerettem volna megfigyelni a Holdat, kíváncsi voltam, milyen is itt, a világűrben. Sajnos azonban, a Hold sarlója abban az időpontban szemhatáromon kívül esett. „Sebaj – gondoltam –, majd meglátom, ha legközelebb fölrepülök..."

Nemcsak az eget figyeltem, hanem a Földet is. Megnéztem, milyennek látszik odafentről a földi vízfelület. Sötét, itt-ott csillogó foltokat láttam. Azután: érzékelhető-e bolygónk gömb alakja? Természetesen! A látóhatáron élesen, kontrasztosan elválik a Föld világos felszíne a teljesen fekete égtől. A Föld a színek széles skálájával gyönyörködtetett. Az egész Földet finom, kék színű fényudvar övezi. Ez a szalag fokozatosan sötétedik, előbb türkizkék, majd sötétkék, aztán ibolyaszínű lesz és végül szénfekete. Az átmenet gyönyörű, öröm a szemnek.

A pilótafülkébe a rádión át eljutott a haza zenés üzenete. Egyik legkedvesebb dalomat, az „Amur hullámai"-t hal-

lottam. Eszembe jutott, amit egy amerikai repülő könyvében olvastam: „senki sem jósolhatja meg, hogyan hat majd a világűr az emberre, annyi bizonyos csupán, hogy unalmat és egyedüllétet érez majd a kozmoszban..."

Nem igaz, én nem éreztem unalmat, és nem voltam egyedül! Miközben átszeltem a világűrt – dolgoztam, hazám mindennapi életét éltem. A rádió úgy kötött össze a Földdel, mint a köldökzsinór a magzatot az anya testével. Parancsokat kaptam rádión a Földről, és jelentéseket adtam az űrhajó teljes berendezésének működéséről. A Föld minden szavából éreztem, milyen erővel támogat a nép, a kormány, a párt.

Egész repülőutam folyamán állandóan ellenőriztem, mit mutatnak a műszerek, s megállapítottam, hogy a Vosztok űrhajó pontosan tervezett pályáján haladva, rövidesen bolygónknak árnyékos, a Naptól meg nem világított része fölött folytatja útját. Az űrhajó valóban és nagyon gyorsan befutott az árnyékos részbe. Rögtön beköszöntött a teljes sötétség. Valószínű, hogy abban a pillanatban az óceán felett repültem, mert nem láttam odalent azt az aranyos porfelhőt sem, amely később az éjszakai, kivilágított városokat jelezte.

Amikor átrepültem a nyugati félteke felett, eszembe jutott Kolumbus sorsa. Hogyan küzdött, mennyit szenvedett, míg fölfedezte az „Új világot", amelyet aztán Amerikának neveztek el – Amerigo Vespucciról... Vespucci harminckét oldalt írt az „Új földek leírása" című művében az „Új világ"-ról, s ezzel megszerezte magának a halhatatlanságot. Erről a történelmi tévedésről Stefan Zweig könyvében olvastam...

Aztán eszembe jutottak azok az amerikai fiúk, akik vállalkoztak rá, hogy utánunk ők is feltörjenek a világűrbe. Magam sem tudom, miért, de arra gondoltam, hogy Allan Shepard lesz az első közülük. A béke ügyét szolgálják-e majd az amerikai űrrepülők, mint mi, szovjet űrhajósok,

vagy a háborús gyújtogatók rabszolgáivá lesznek? Milyen szép is lenne, ha a földgolyó népei megfogadnák Nyikita Szergejevics Hruscsov ésszerű tanácsát, és minden erőfeszítésüket összpontosítanák az általános és tartós béke megteremtésére.

Moszkvai idő szerint 9 óra 51 perc volt, amikor ismét bekapcsolódott az automatikus orientációs berendezés. Amint a Vosztok kijutott az árnyéktérből, az orientációs berendezés keresni kezdte a napsugarakat, hogy a Napra állhasson be.

A Nap sugarai áthatoltak a földi atmoszférán, s a horizont előbb élénk narancsszínt öltött, majd fokozatosan átváltott a szivárvány színeibe: a halványkéket a sötétkék, majd az ibolyaszín, végül a fekete követte. Leírhatatlan színpompa! Mintha csak Nyikolaj Rerih valamelyik vásznát látnám.

9 óra 52 perc. Elrepülök a Horn-fok vidéke felett, és a következő jelentést küldöm:

– A repülés normális, kitűnően érzem magam. A fedélzeti műszerek hibátlanul működnek.

A repülés adatait összehasonlítom az űrrepülési menetrenddel. A részidőket pontosan betartottuk. A Vosztok sebessége megközelíti az óránkénti huszonnyolc ezer kilométert.

Ilyen sebességet még elképzelni is nehéz a Földön.

Nem voltam sem éhes, sem szomjas, de a meghatározott program szerint, a kijelölt időpontban ettem is, vizet is ittam egy különleges vízellátó szerkezetből. Az az étel, amelyet az űrhajóban fogyasztottam, az Orvostudományi Akadémia receptjei szerint készült. Úgy ettem, mint a Földön, csupán egy baj volt – nem nyithattam ki nagyra a számat...

Bár tudtam, hogy szervezetem működését állandóan figyelik a Földön, olykor-olykor azért én is ellenőriztem, hogyan működik a szívem. A súlytalanság állapotában ér-

verésem és lélegzésem normális volt, közérzetem kifogástalan, gondolkodó- és munkaképességem nem csökkent.

Kezeslábasomra könnyű, jól elviselhető mérőfejeket szereltek, amelyek elektromos jelekké alakították át szervezetem fiziológiai adatait, a szív bioáramát, az érfalak pulzusingadozását, a mellkas légzési mozgását. Különleges erősítő berendezések biztosították, hogy a rádiócsatornákon át a vérkeringést és a légzést jellemző impulzusok eljussanak a Földre. A Földön tehát többet tudtak rólam, mint jómagam.

Abban a pillanatban, amikor a rakéta elvált az indítóberendezéstől, minden bonyolult mechanizmus irányítását „okos" automata berendezések vették át. Az automaták irányították az űrhajó kormányfelületeit, kényszerítették a rakétát, hogy meghatározott útján haladjon, szabályozták a hajtóműveket, melyek a szükséges sebességet adták, majd leválasztották s ledobták a rakéta kiégett fokozatait. Az automaták szabályozták az űrhajó belsejében a hőmérsékletet, állították helyzetét a térben, működtették a mérőműszereket, s elláttak még sok más, bonyolult feladatot. De azért nekem is rendelkezésemre állt az űrhajó kézi kormányberendezése. Csupán be kellett volna kapcsolnom a tumblerkapcsolót, s a Vosztok repülésének és leszállásának irányítása máris az én kezembe kerül. Mindössze annyit kellett volna tennem, hogy a fedélzeti műszerek segítségével még egyszer, pontosan megállapítsam a Föld fölött száguldó Vosztok űrhajó helyzetét, kiszámítsam a leszállás helyét, a kormánybottal tartsam az űrhajó orientációját, s a kellő pillanatban működésbe hozzam a fékezőberendezést. De minderre nem volt szükségem, mert az automaták hibátlanul dolgoztak. A tudósok mindenre gondoltak, mérlegeltek mindent.

A Főtervező beszélt nekünk arról a harcról, amelyet a tudósok folytattak, hogy az űrhajó alkatrészeinek súlyát és méreteit csökkentsék. Beszélt arról is, hogy az automatiká-

val foglalkozó szovjet tudósok sok ezer alkatrészből, elemből álló, olyan berendezéseket alkotnak, amelyek önmagukat helyesbítik, és alkalmazkodnak a változó körülményekhez. Fiatalos lelkesedéssel magyarázott azokról a vezérlő berendezésekről, amelyek sok ezer alkatrészből állnak, s mégis tökéletesen biztonságosan működnek.

Ezek az emlékek most egyetlen másodperc alatt futottak át agyamon, miközben a Főtervezőre gondoltam s arra, hogy az űrhajóra valóban büszkék lehetnek azok a tudományos kollektívák, amelyek eszükkel, energiájukkal és munkájukkal létre hozták ezt a hatalmas alkotást.

Megpróbáltam elképzelni azokat az embereket, akik részt vettek az űrhajó építésében, és lelki szemem előtt sűrű sorokban vonultak el a dolgozók, akárcsak május elsején a Vörös téren, az ünneplő felvonuláson. Szerettem volna látni őket munkájuk közben, a laboratóriumokban, a műhelyekben. Szerettem volna megszorítani kezüket és megköszönni, amit tettek. A legnagyszerűbb a Földön: az alkotó ember.

Nagy belső izgalomtól fűtve néztem a környező világot, igyekeztem, hogy mindent észrevegyek, megértsek és felfogjak. Az ablakokon beragyogott a csillagok gyémántosan szikrázó, hideg fénye. Ó, de messze voltak tőlem még mindig, talán évekig is repülhetnék, míg elérnék hozzájuk, s mégis – az űrhajó pályájáról nézve, sokkal közelebbinek látszottak, mint a Földről. Boldogító volt a tudat – bár egy kis szorongás is vegyült belé –, hogy rámbízták az űrhajót, ezt a mérhetetlenül nagy, közös kincset, amelyre annyi munkát és oly sok pénzt áldoztak.

Minden figyelmemet feladatomra összpontosítottam, de egy-egy oda nem tartozó gondolat azért átfutott agyamon. Eszembe jutott anyám, hogyan becézgetett gyermekkoromban. Vajon tudja-e, hogy én e pillanatban a világűrben vagyok? És Válja, vajon mit csinál? És anyámról, természetes módon, megint csak hazámra terelődtek gondola-

taim, nemhiába nevezik a hazát szülőhazának. A haza örökké él, a haza halhatatlan. Mindazt, amit az ember elér életében, hazájának köszönheti. „A mi szocialista hazánk a leggyönyörűbb a világon, és mindazt, amit elértem, hazámnak köszönhetem" – valahogy így fogalmaztam meg magamban érzéseimet.

Majd ismét újabb gondolataim támadtak, s mindegyik ünnepélyes, gyönyörű volt. Közben az is eszembe jutott, hogy gyermekkoromban, titokban hogyan ráztuk le a kolhoz almafájának gyümölcsét, de utána visszatértek gondolataim a Vörös térre, ahol nemrég jártam, s ahol oly sokáig álldogáltam a Mauzóleum előtt. S akkor úgy éreztem, hogy űrhajóm Lenin eszméit repíti a Föld körül.

„Vajon mit csinálhat most a kettes számú űrhajós?" – villant eszembe hirtelen. Mintha még mindig éreztem volna azt az erős, forró ölelést, amellyel búcsúzott tőlem. Mindazt, amit én most átélek, neki is át kell élnie.

Odalent egyik ország a másik után suhat el űrhajóm alatt, s én úgy láttam őket felülről, mint egységes egészet, amelyet nem bontanak részekre országhatárok.

Tíz óra tizenöt perckor, amikor az afrikai szárazföldhöz közeledtem, az automatikus programvezérlő berendezéstől parancsok érkeztek: a fedélzeti készülékeket elő kellett készítenem a fékező hajtómű bekapcsolására. Ekkor újabb jelentést küldtem:

– A repülés normális, a súlytalanság állapotát jól bírom.

Felvillant bennem a gondolat, hogy valahol odalent fehérlik a Kilimandzsáró csúcsa, amelyről Ernest Hemingway: A Kilimandzsáró hava című elbeszélését írta.

Azután arra gondoltam, hogy az űrhajó most Kongó felett repül, ahol az imperialisták orozva meggyilkolták Patrice Lumumbát, a bátor harcost, aki a gyarmatosítás ellen, népe boldogságáért küzdött.

De sokat már nem töprenghettem. Elérkeztem űrrepülé-

sem befejező szakaszához, amely talán még a pályára jutásnál és a pályán való repülésnél is nehezebb: vissza kellett térnem a Földre. Készülődni kezdtem. A súlytalanság állapota után most ismét, s az előbbinél valószínűleg nagyobb túlterhelés vár rám, s amikor a sűrűbb légrétegekbe érünk, a hajó külső burka erősen felhevül.

Az űrrepülés folyamán eddig minden körülbelül úgy zajlott le, ahogy azt még a Földön, a gyakorlatok során kidolgoztuk. De mi lesz most az utolsó, a befejező szakaszban? Vajon minden berendezés hibátlanul működik majd? Nem leselkedik-e rám valami, előre nem látott veszedelem?

Az automatika szép dolog, de azért mindenesetre meghatároztam az űrhajó helyzetét, s felkészültem arra is, hogy szükség esetén önállóan hajtsam végre a leszállást az erre a célra legalkalmasabbnak talált körzetben.

Az űrhajó orientációs rendszere ezen a repülőúton napirányítású volt, s különleges mérőfejekkel látták el. Ezek a mérőfejek „felfogják" a Napot, és az űrhajót olyan helyzetben tartják, hogy a fékező berendezés mindig a repülés irányával ellentétes irányba kerül.

Tíz óra huszonöt perckor automatikusan bekapcsolódott a fékező berendezés. Kitűnően működött, pontosan az előre meghatározott időpontban kapcsolódott be. A Vosztok fokozatosan csökkentette sebességét, körpályájáról rátért az átmeneti ellipszisre. Megkezdődött a repülés befejező szakasza.

Az űrhajó mind sűrűbb légrétegekbe jutott. Külső burka rövidesen izzásig hevült, s az ablakok függönyein keresztül is láttam a körülötte tomboló lángok félelmetes, vörös fényét. De bent a fülkében, a zuhanó tűzgomolyag közepében mindössze húsz Celsius fok volt a hőmérséklet.

A súlytalanság megszűnt, az egyre növekvő túlterhelés odaszorított a pilótaüléshez. A túlterhelés még fokozódott, és sokkal erőteljesebb volt annál, mint amit felfelé menet éreztem. Az űrhajó hirtelen forogni kezdett; jelentettem a

Földnek. De a forgás, amely annyira nyugtalanított, egyik pillanatról a másikra megszűnt, és a leereszkedés a továbbiakban most már normálisan folytatódott. Minden berendezés hibátlanul működött, és a Vosztok pontosan a leszállásra megadott térséghez közeledett. Olyan túláradó boldogság fogott el, hogy hangosan rágyújtottam kedvenc dalomra:

„A haza hallja, a haza látja..."

A magasság mindinkább csökkent. Amikor már bizonyos lehettem benne, hogy az űrhajó szerencsésen Földet ér, előkészültem a leszállásra.

Tízezer méter...

Kilencezer... Nyolc... Hét...

Odalent megcsillant a Volga szalagja. Azonnyomban felismertem a hatalmas orosz folyót és azt a partvidéket, amely fölött Dmitrij Pavlovics Martyanov repülni tanított. Régi ismerősöm volt itt minden: a környező, tágas vidék, a tavaszi földek, a ligetek, utak és Szaratov, amelynek házai mint apró kockák sorakoztak a távolban.

Tíz óra ötvenöt perckor, miután körülrepülte a földgolyót, a Vosztok szerencsésen földet ért az előre meghatározott körzetben, a „Lenini út" kolhoz őszi szántásán, Engels városától délnyugatra, Szmelovka falu közelében. Pontosan úgy történt minden, mint egy érdekes regényben – a világűrből éppen arra a vidékre tértem vissza, ahol életemben először repültem. Mennyi idő telt is el azóta? Mindössze hat esztendő. De mennyire megváltozott a mérce! Ezen a napon kétszázszor gyorsabban és kétszázszor magasabbra repültem, mint hat évvel ezelőtt. Kétszázszorosra nőttek a szovjet szárnyak!

Amint szilárd talajra léptem, körülnéztem és észrevettem egy asszonyt meg egy kislányt; ott álltak egy tarka borjú mellett, s kíváncsian néztek engem. Elindultam feléjük, ők

pedig elém jöttek. De minél közelebb értünk egymáshoz, annál lassabban lépkedtek. Nem csoda, én még mindig az élénk narancssziínű űrhajós ruhámban voltam, s a furcsa látvány megijesztette ezeket az embereket. Ilyet még sohasem láttak.

– Orosz vagyok... elvtársak... idevalósi – kiáltottam, miután levetettem sisakomat, de izgalmamban nekem is végigfutott hátamon a hideg.

Anna Akimovna Tahtarova, egy erdőőr felesége volt az asszony, Rita nevű, hatéves unokájával.

– Csak nem az űrből? – kérdezte egy kicsit bizonytalanul.

– Képzelje csak, onnét! – válaszoltam.

– Jurij Gagarin! Jurij Gagarin! – kiáltották, s futva közeledtek a kolhoz gépészei, akik távolabbról ugyancsak észrevették az űrhajót.

Ők voltak hát az első emberek, akikkel az űrből visszatérve találkoztam itt a Földön. Egyszerű, szovjet emberek, a kolhozföldek művelői. Összeölelkeztünk, összecsókolóztunk, mint a közeli rokonok.

Jött egy csoport katona, tisztjük vezetésével, teherautón robogtak a kolhozföld mellett húzódó országúton, amikor megpillantották a leereszkedő űrhajót. Ők is ölelgettek, kezemet szorongatták örömükben. Egyikük őrnagynak szólított... Nem kérdeztem semmit, kitaláltam, hogy Rogyion Jakovlevics Malinovszkij marsall, honvédelmi miniszter, főhadnagyból soron kívül őrnaggyá léptetett elő, s úgy látszik, ezt már a rádióban is közölték. Én azonban nem számítottam rá, és elpirultam zavaromban.

Valakinél volt fényképezőgép is, összeálltunk egy csoportba, s így készült rólam az első fénykép az űrrepülés után.

A katona bajtársak segítettek kibújni az űrhajós ruhából, s végre már csak a világoskék pilóta-kezeslábas volt rajtam. Egyikük felajánlotta köpenyét, de nem fogadtam el.

A kezeslábas könnyű volt ugyan, de jó meleg. A katonákkal együtt visszamentem az űrhajóhoz. Ott állt a felszántott föld közepén, ötven-hatvan méterre egy mély szakadéktól, amelyben tavaszi vizek zúgtak.

Figyelmesen megvizsgáltam a Vosztokot. Az űrhajó és belső berendezése teljes rendben volt, akár ismét fel lehetett volna röpíteni a világűrbe. Hatalmas öröm fogott el. Boldoggá tett a tudat, hogy az ember első űrrepülése a Szovjetunióban történt, s a szovjet tudomány megint előbbre jutott egy nagy lépéssel.

A katonák őrséget állítottak az űrhajóhoz. Nemsokára megérkezett egy helikopter a fogadó csoport szakértőivel és néhány sportbiztossal. Az utóbbiaknak jegyzőkönyvbe kellett foglalniuk az űrrepülési világcsúcs adatait. Ők ott maradtak a Vosztok mellett, én pedig elmentem a közeli katonai parancsnokságra, hogy onnan jelentést tegyek Moszkvába.

A parancsnokságon egy távirat várt – Nyikita Szergejevics Hruscsovtól. A központi bizottság első titkára gratulált a sikeres űrrepüléshez. És nemsokára telefonon is beszélhettem Nyikita Szergejevics Hruscsovval, aki akkor Szocsiban tartózkodott. Életem nagy pillanata volt, amikor meghallottam a jólismert, szeretett hangot.

– Örülök, hogy hallom a hangját, kedves Jurij Alekszejevics – mondotta Nyikita Szergejevics.

Én: – Éppen most kaptam meg üdvözlő táviratát, amelyben gratulál az első űrrepüléshez. Szívből köszönöm, Nyikita Szergejevics. Boldog vagyok, hogy jelenthetem Önnek, sikeresen végrehajtottam az első űrrepülést.

N. Sz. Hruscsov: – Szívből üdvözlöm, és gratulálok magának, kedves Jurij Alekszejevics! Ön a világon az első, aki fölrepült a világűrbe. Hőstettével dicsőséget szerzett hazánknak, bátorságot és hősiességet tanúsított nagyon fontos feladatának teljesítésében. Hőstettével halhatatlanná vált, mert ön az első ember, aki kijutott a világűrbe. Mondja

csak, Jurij Alekszejevics, hogy érezte magát repülés közben? Milyen volt ez az első űrrepülés?

Én: – Jól éreztem magam. A repülés zavartalan volt, az űrhajó berendezése hibátlanul működött. Nagy magasságból láttam a Földet. Látszottak a tengerek, a hegyek, a nagy városok, a folyók és erdők.

N. Sz. Hruscsov: – Egyszóval, elmondhatjuk, hogy jól érezte magát?

Én: – Igen, Nyikita Szergejevics. Olyan jól éreztem magam az űrhajóban, mint otthon. Még egyszer köszönöm szívélyes gratulációját és üdvözletét.

N. Sz. Hruscsov: Örülök, hogy hallom a hangját és üdvözölhetem magát. Örömmel találkozom majd Önnel Moszkvában. Önnel és egész népünkkel együtt megünnepeljük majd az űr meghódításában végrehajtott, nagy hőstettét. Lássa az egész világ, mire képes hazánk, nagy népünk, szovjet tudományunk.

Én: – Most a többi országon a sor, érjenek utol bennünket!

N. Sz. Hruscsov: – Úgy van! Nagyon örülök, hogy a hangja vidám és magabiztos és, hogy ilyen kitűnő a hangulata. Nos, érjék utol hazánkat a kapitalista országok, miután utat törtünk a világűrbe és felküldtük a világ első űrhajósát. Valamennyien büszkék vagyunk erre a nagy győzelemre. Itt van mellettem Anasztasz Ivanovics Mikojan, ő is szívből gratulál, és üdvözletét küldi Önnek.

Én: – Adja át, kérem, hálás köszönetemet és legjobb kívánságaimat Anasztasz Ivanovicsnak.

N. Sz. Hruscsov: – Mondja, Jurij Alekszejevics, nős maga, van gyermeke?

Én: – Igen, nős vagyok, feleségem: Valentyina Ivanovna, és két kislányom is van: Lena és Gálja.

N. Sz. Hruscsov: – És a felesége tudta, hogy Ön felrepül a világűrbe?

Én: – Igen, tudta, Nyikita Szergejevics.

Felvirágozott autóban Moszkva utcáin: Nyikita Szergejevics Hruscsov, Jurij Gagarin és Valentyina Ivanovna

1961. április 14. Nagygyűlés a Vörös téren . . .

Családi fénykép — a Kremlben . . .

„Nem, semmiféle talizmánt nem vittem magammal" — meggyőző válasz a sajtókonferencián

Két igaz ember : Alekszander Mareszjev és Jurij Gagarin találkozása a moszkvai televízió stúdiójában

Az ellenőrző orvosi vizsgálat eredménye: — Akár indulhat újra!

N. Sz. Hruscsov: – Adja át szívélyes üdvözletemet feleségének és gyermekeinek. Nőjenek fel egészségben a kislányai, legyenek büszkék az apjukra, aki hőstettével dicsőséget szerzett szovjet hazánknak.

Én: – Köszönöm, Nyikita Szergejevics. Átadom üdvözletét, és sohasem felejtem el szívből jövő jó kívánságait.

N. Sz. Hruscsov: – S a szülei, édesanyja, édesapja élnek, hol laknak jelenleg, mivel foglalkoznak?

Én: – Apám és anyám is él, Szmolenszk vidékén laknak.

N. Sz. Hruscsov: – Adja át gratulációmat édesapjának és édesanyjának. Büszkék lehetnek fiukra, aki ilyen nagy hőstettet vitt véghez.

Én: – Nagyon köszönöm, Nyikita Szergejevics. Közlöm apámmal és anyámmal. Örülni fognak, s nagyon hálásak lesznek Önnek, pártunknak és szovjet kormányunknak.

N. Sz. Hruscsov: – Nemcsak szülei, hanem a mi egész szovjet hazánk büszke magára, Jurij Alekszejevics. Ön évszázadokra szóló hőstettet hajtott végre. Még egyszer szívből gratulálok az első, sikeres űrrepüléshez. A viszontlátásra hamarosan, Moszkvában. Minden jót kívánok Önnek.

Én: – Köszönöm, Nyikita Szergejevics. Még egyszer köszönöm Önnek, a szeretett kommunista pártnak, szovjet kormányunknak azt a nagy bizalmat, amelyet irántam tanúsítottak, és ígérem, hogy a jövőben is híven teljesítek bármilyen feladatot, amellyel szovjet hazám megbíz. Viszontlátásra, kedves Nyikita Szergejevics!

Rögtön ezután felhívott Pavel Alekszejevics Szatyukov, a Pravda főszerkesztője és Alekszej Ivanovics Adzsubej, az Izvesztyija főszerkesztője. Megkértem őket, adják át szívélyes üdvözletemet lapjuk olvasóinak.

A visszatérésem utáni első, izgalmas órákban nagyon sok kedves, megható találkozásom volt régi és addig ismeretlen, frissen szerzett barátaimmal. Valamennyiüket egyaránt közeli jó ismerőseimnek, rokonaimnak éreztem. Különösen megható volt találkozásom a kettes számú űrhajóssal, aki,

más elvtársaimmal együtt repülőgéppel érkezett hozzám a kozmodromról. Összeölelkeztünk és túláradó, baráti szeretettel veregettük egymás hátát. Nagyon boldogok voltunk.

– Elégedett vagy? – kérdezte tőlem a kettes számú űrhajós.

– Nagyon – válaszoltam –, meglásd, te is ilyen elégedett leszel legközelebb...

Szeretett volna apróra kikérdezni mindenről, s én szívesen el is mondtam volna azon nyomban mindent, de az orvosok ragaszkodtak hozzá, hogy pihennem kell, én pedig nem ellenkezhettem.

Valamennyien kimentünk a Volga partjára, egy kis katonai üdülőbe. Zuhanyoztam, aztán megebédeltem és megvacsoráztam egyszerre... ezúttal már földi módra, kitűnő, földi étvággyal...

Sétáltunk egy kicsit a Volga mentén, elgyönyörködtünk a napnyugta arany fényében ragyogó égboltban, lejátszottam egy biliárdjátszmát a kettes számú űrhajóssal.

Véget ért életem e csodálatos napja – 1961. április 12-e. Lefeküdtünk, megint egy szobában a kettes számú űrhajóssal, s néhány perc múltán már mindketten ugyanolyan mélyen aludtunk, mint az űrrepülés előtti éjszakán.

Az űrrepülés utáni nap, mint minden másik nap – reggeli tornával kezdődött. A megszokott reggeli torna már régen szükségletemmé vált, s még sohasem fordult elő, hogy elmulasztottam volna. Még kevésbé mulaszthattam el ezen a napon, amikor különösen szükségem volt rá, hogy friss legyek, mert fontos beszélgetések, érdekes találkozások vártak rám.

Reggel tíz órakor a Volga-parti kis házban összegyűltek a tudósok és a szakemberek, akik tervezték és első Föld körüli útjára felszerelték a Vosztokot. Köztük volt a Főtervező is. Nagyon megörültünk egymásnak. Mosolygott, szemlátomást megfiatalodott tegnap óta. Nem is csoda. Most, hogy az első ember már felszállt a világűrbe, körülrepülte bolygónkat és visszatért a Földre, minden rendben volt. A Főtervező átölelt, s megcsókoltuk egymást. A háború idején üdvözölték így a tábornokok azt a katonát, aki fontos harci feladatot teljesített.

Most végre beszámoltam az űrhajó műszereinek, berendezéseinek működéséről, elmondottam mindent, amit láttam és éreztem, túl a földi légkörön. Az összegyűltek figyelmesen hallgattak. Én pedig lelkesedésemben eléggé sokáig beszéltem. Temérdek újat láttam, tapasztaltam, és valamennyi élményem annyira rendkívüli volt, hogy szerettem volna minél előbb közölni másokkal is. Igyekeztem, hogy meg ne feledkezzem semmiről sem. A figyelmes arcok-

ból arra következtettem, hogy beszámolóm érdekes volt. Amikor befejeztem, csak úgy záporoztak a kérdések. Igyekeztem minél pontosabban válaszolni valamennyire, mert tudtam, hogy megfigyeléseim fontosak a további munkában.

Előadásom közben tekintetem néhányszor találkozott Jevgenyij Anatoljevics, az orvos figyelmes tekintetével. Nem akarta, hogy kifáradjak, egy idő múltán karórájára mutatott, megértettem a jeladást: „fejezd be, elvtárs!"

Rövid pihenő után ismét beszélnem kellett. Ezúttal a Pravda és az Izvesztyija munkatársai vártak. Ez volt az én első, részletes beszámolóm a szovjet sajtónak. Nagyon fontosnak tartottam, mert szerettem volna minél előbb számot adni a világűrben látottakról a szovjet népnek és a sajtó útján szívemből megköszönni a pártnak és a kormánynak irántam tanúsított bizalmát. Beszélgetésünk igazi baráti beszélgetés volt. Az újságírók jóformán fél mondatokból is megértettek engem, hiszen sokat tudtak a világűrről. Egyikük annak idején hadipilóta volt, a másik elvtárs pedig lapjának tudományos és technikai rovatát vezette. Csak azt sajnáltam, hogy nem volt jelen a szaratovi Komszomol-újság, az Ifjúság Hajnala munkatársa. Mert ez a lap volt az, amelyik első ízben írt rólam, akkor, amikor még csak repülni tanultam a repülőklubban. Bizonyára érdeklődéssel olvasták volna ezt az interjút a szaratovi komszomolisták és azok a fiúk, akik most tanulnak a szaratovi repülőklubban, talán éppen azon a gépen, amelyen annak idején én.

De legalább másnap, április 14-én, mielőtt Moszkvába repültem, találkoztam Dmitrij Martyanovval, első repülőoktatómmal. Őszintén megörültünk egymásnak.

– Köszönöm, Dmitrij Pavlovics, hogy megtanított repülni – köszöntöttem Martyanovot.

– A repüléstől nőnek a szárnyak – válaszolta, és átnyújtotta a moszkvai lapokat.

Jóleső érzés fogott el, amikor elolvastam a lapokban

mindazt, amit az újságíróknak mondtam. Mégiscsak ez volt az első, részletes tudósítás a világűrrepülésről, és híven tükrözte kozmikus benyomásaimnak közvetlen voltát és újdonságát. A lapokból tudtam meg, hogyan értesültek űrrepülésemről szüleim Gzsatszkban és milyen bátran viselkedett Válja, aki aznap otthon maradt a gyerekekkel. Mélyen megindított anyám néhány szava gyermekkoromról, és Válja fényképe, amelyet abban a percben készítettek róla, amikor a rádió közölte: az űrhajó parancsot kapott a leszállásra. Elképzeltem, mit érezhetett ezekben a percekben a feleségem...

Az újságok örömet is szereztek, meg zavarba is hoztak. Az érdeklődés középpontjában állni, nemcsak hazánkban, hanem az egész világon – eléggé nehéz szerep. Szerettem volna nyomban íróasztalhoz ülni és megírni, hogy amit tettem, az egyáltalán nemcsak az én érdemem, hogy tízezernyi tudós, szakember és munkás készítette elő ezt a repülést, amelyet, ilyen előkészítés után, bármelyik űrhajós bajtársam végrehajthatott volna. Sok szovjet pilóta lenne képes arra, hogy elinduljon a világűrbe, sokan vannak máris, akik fizikai és erkölcsi értelemben is felkészültek az útra. Nekem szerencsém volt, jókor születtem, talán ezért sikerült éppen nekem. Ha egypár esztendővel előbb jövök a világra, már nem feleltem volna meg, életkorom miatt, ha pedig kicsit később születek, akkor valaki megelőz, s előttem jut el oda, ahová én egész lényemmel törekedtem.

De a nevemet szüntelenül emlegető rádió, és a fényképeimet közlő újságok, az első űrrepüléssel foglalkozó cikkek csupán kezdetét jelezték annak az állandó izgalomnak, amely hosszú időre magával ragadott. Nagy élmények vártak még rám, olyanok, amilyenekről még csak nem is álmodtam sohasem s elképzelni sem tudtam volna. A szovjet nép addig sohasem látott fogadtatást készített elő az első űrhajósnak.

Moszkvából egy IL-18 típusú, külön repülőgép jött ér-

tem. Amikor a gép már közeledett hazánk fővárosához díszkíséretül vadászgépek csatlakoztak hozzá. Gyönyörű MIG-gépek, amilyeneken annak idején én is repültem. Olyan közel jöttek a mi gépünkhöz, hogy láthattam a pilóták arcát. A fiúk rámmosolyogtak és én viszamosolyogtam.

Lenéztem a Földre, és lélegzetem is elakadt a meglepetéstől. Moszkva utcáin hatalmas tömeg áramlott. A főváros minden pontjáról eleven emberfolyamok áradtak a Kreml felé, és fölöttük mint vitorlák lengtek a vörös zászlók.

A repülőgép alacsonyan szállt el a főváros főútvonalai felett, s a vnukovói repülőtér felé haladt. Ott is hatalmas tömeg gyűlt össze. Megtudtam, hogy a repülőtéren várnak az SZKP Központi Bizottsága elnökségének, a miniszteri tanácsnak tagjai és a szovjet kormány feje: Nyikita Szergejevics Hruscsov.

Az IL-18 pontosan a meghatározott időben leszállt, és lassan odagurult a légikikötő központi épülete elé. Felvettem tiszti díszköpenyemet, amelyen még teljesen új volt az őrnagyi váll-lap, szokás szerint megnéztem magam a repülőgép ablakában, hogy rendben van-e az egyenruhám. Még a repülőgépből megláttam a távolban a dísztribünt, amelyet teljesen megtöltöttek az emberek s szinte elborítottak a virágok. A repülőgéptől a dísztribünig vörösszínű szőnyeg vezetett.

Mennem kellett, mennem – egyedül. S én elindultam. Soha, még odafent, az űrhajóban sem voltam olyan izgatott, mint ebben a percben. A szőnyeg hosszú volt, nagyon hosszú. De míg végigmentem rajta, sikerült erőt venni magamon. Kicsit nyugodtabban lépkedtem már a televíziós kamerák, a filmfelvevő- és fényképezőgépek lencséinek kereszttüzében. Tudtam, mindenki engem néz.

S egyszerre csak érzem: kioldódzott a cipőfűzőm. Senki sem vette észre, csak én... Most, most lépek rá, s az ünneplő sokaság szeme láttára végigvágódom a piros szőnye-

gen... Elképzeltem, mekkora zűrzavar, nevetés támad; az űrhajós, aki a sima földön elbukik...

A zenekar régi repülőindulót játszik: „Arra születtünk, hogy valóra váltsuk a regét." Még öt... tíz... tizenöt lépés; felismerem a párt központi bizottsága elnökségének tagjait, meglátom apámat, anyámat, Váljá, tekintetem találkozik Nyikita Szergejevics Hruscsov bátorító pillantásával... Odalépek elé, tányérsapkám széléhez emelem kezemet:

– Örömmel jelentem, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága és a szovjet kormány által rámbízott feladatot teljesítettem.

A virágok tavaszi illatot árasztanak. A hirtelen beálló csendben nem ismerem meg saját, megafonokkal felerősített hangomat. Körös-körül rokonok és jó barátok, de én egyedül csak Nyikita Szergejevicset látom, s tudom, hogy az érzelmeknek micsoda áradatát indítja meg benne is az én jelentésem.

– Elsőnek a világon, 1961. április 12-én, a Vosztok szovjet szputnyik-űrhajón űrrepülést hajtottam végre – folytatom, s úgy tetszik, hogy Nyikita Szergejevics egész szívével hallgatja szavaimat.

– A szputnyik-űrhajó valamennyi berendezése és felszerelése pontosan és hibátlanul működött. Közérzetem kitűnő. Készen vagyok arra, hogy teljesítsek bármilyen új feladatot, amelyet a párt és a kormány rámbíz. – Aztán pillanatnyi szünet után bemutatkozom :– Gagarin őrnagy.

Nyikita Hruscsov levette kalapját, melegen megölelt, és régi orosz szokás szerint, háromszor megcsókolt.

– Gratulálok! Gratulálok! – ismételgette s hangja elárulta meghatottságát. Éreztem kezének atyai melegét, s arra gondoltam, Nyikita Szergejevicsnek talán eszébe jutott fia, Leonyid, aki maga is pilóta volt, és egészen ifjan esett el a fasisztákkal vívott, egyenlőtlen harcban, miközben hazája tiszta egét védte.

Nyikita Szergejevics bemutatott a párt központi bizottsága elnökségi tagjainak, azután odavezetett apámhoz, anyámhoz, Váljához, fivéreimhez és nővéremhez.

– Megvalósult hát az álmunk, Jura – köszöntött Válja, és gyorsan elfordult, hogy letörölje könnyeit. Karján hatalmas rózsacsokor, Nyina Petrovna Hruscsova ajándéka.

Az én szememre is már-már könnyek tolultak, az öröm és a megilletődöttség könnyei. De egy űrhajóshoz mégsem illik a sírás, erőt vettem hát érzéseimen.

Ezen a napon köszöntött ránk először igazán tavaszias, cirógatóan meleg idő. A kormány autóinak hosszú díszoszlopa elindult Vnukovóból Moszkvába. Válját és engem Nyikita Szergejevics Hruscsov vett maga mellé egy nyitott autóba. Az út mentén végig sorfalat állt Moszkva népe, s lelkesen üdvözölte a párt és a kormány vezetőit, tudományunk és technikánk példa nélkül álló, nagy diadalát. A házak homlokzatát vörös lobogók, jelszavak díszítették. Az emberek mindenütt zászlóval, virágcsokrokkal integettek. Zúgtak a zenekarok. Felnőttek magasra emelték a kisgyerekeket...

Azt hiszem, nincs a Földön még egy ember, akinek olyan élményben lett volna része, mint nekem ezen az ünnepi napon. És íme, a Vörös térre érkeztünk, oda, ahol nemrég az űrrepülésre készülve, hosszan álltam a Mauzóleum előtt. A Vörös teret egyik végétől a másikig megtöltötték a moszkvaiak. Nyikita Szergejevics felvezetett a Mauzóleum gránit tribünjére. Észrevette zavaromat, és mindent megtett, hogy eloszlassa. A nagygyűlést Frol Kozlov, az SZKP Központi Bizottsága elnökségének tagja, a Központi Bizottság titkára nyitotta meg, majd nyomban nekem adta meg a szót. Elakadt a lélegzetem. Nem tréfa dolog ez. Mindazt, ami a Vörös téren elhangzik, nemcsak az egész ország hallja, hanem most először a televízió is közvetíti egész Európába, a rádió pedig sugározza az egész világra.

Röviden beszéltem. Köszönetet mondtam a pártnak és

a kormánynak, hálámat fejeztem ki a tudósoknak, mérnököknek, technikusoknak és a munkásoknak, akik olyan űrhajót alkottak, amelyen repülve, biztonságban fürkészhetjük a világmindenség titkait. Elmondtam: meggyőződésem, hogy valamennyi barátom, minden űrhajós pilóta ugyanígy, bármikor készen áll, hogy felrepüljön a világűrbe. Végül ezzel fejeztem be:

– Dicsőség a Szovjetunió Kommunista Pártjának, a párt lenini Központi Bizottságának, élén Nyikita Szergejevics Hruscsovval!

Üdvözlő szavaimat átvette az egész teret és a környező utcákat zsúfolásig megtöltő nép.

Azután viharos lelkesedés köszöntötte a mikrofon elé lépő Nyikita Szergejevics Hruscsovot. Beszédét mélyen áthatotta a szovjet emberek alkotó erejébe, a teremtő munkába s a háború romboló erői felett diadalt arató ésszerűség és tudomány győzelmébe vetett hit. Amikor Nyikita Hruscsov bejelentette, hogy a Szovjetunió Hőse címet, ezt a magas kitüntetést adományozták nekem, és elsőként megkaptam a Szovjetunió Űrhajós Pilótája dicső címét is, éreztem, hogy elpirulok. A háború után felnőtt, ifjú nemzedék már gyermekkorában nagy tisztelettel viseltetett a haza által adományozott kitüntetések iránt. Egy pillanatra, mintha megcsillantak volna szemem előtt azok a kitüntetések, amelyeket hétéves kisfiú koromban láttam annak a két szovjet hadipilótának zubbonyán, akik gépükkel leszálltak falunkban egy ütközet után. Mi tagadás, egy pillanatra elképzeltem magamat, mellemen az Aranycsillaggal, hiszen mindeddig csupán egy érdemérmem volt, amelyre büszke lehettem. A Szovjetunió a tömeges hősiesség országa. Népünk a halált megvető bátorság és a kommunizmus iránti odaadó hűség szimbólumának tekinti az Aranycsillagot. Évről évre új nevek tűnnek fel a hősök sorában. És íme, ehhez a névsorhoz a szovjet nép most odacsatolta az én nevemet is. Hát hogyne örülnék és hogyne volnék zavarban...

– Büszkék vagyunk rá, hogy a világ első űrhajósa szovjet ember – mondotta Nyikita Szergejevics –, kommunista, Lenin nagy pártjának tagja.

Ezek a szavak megrázták egész lényemet, éreztem, hogy zakatol szívemben a vér. Nagy megtiszteltetés kommunistának lenni! Én, a még egészen fiatal ember és fiatal párttag, aki nem jártam meg a harcok kohóját, ott álltam az emelvényen, a legkiválóbb leninista harcosok, az SZKP Központi Bizottsága elnökségének tagjai mellett, és a Mauzóleum előtt oszlopokban vonult el Moszkva népe, köztük valamennyi korosztály kommunistái. Azonos gondolkodásúak voltunk, egyek abban a törekvésünkben, hogy felépítjük a kommunizmust.

Nyikita Szergejevics beszélt arról is, amit mindenki tudott, de senki sem akart kimondani – azokról a veszélyekről, amelyek az első űrrepülésen fenyegették az űrhajóst. Ott, a Vörös téren üdvözölte feleségemet, Valentyina Ivanovnát, s ezt mondta:

– Senki sem tudhatta teljes bizonyossággal, vajon nem utoljára búcsúztatják-e a világűrbe induló Jurij Alekszejevicset.

Minden szakember, aki részt vett az űrhajó építésében és felszerelésében, tudta, hogy bármi megeshet ilyen hosszú, teljesen ismeretlen úton, alighanem egyedül a Főtervező volt tökéletesen bizonyos abban, hogy az űrrepülés a szovjet tudomány teljes diadalával végződik. A starthelyen tanúsított rendíthetetlen hitével beoltott valamennyiünket, engem is.

Három órája áradt ez az eleven emberfolyam a Vörös téren. És amikor az utolsó oszlopok is elhaladtak, Nyikita Hruscsov, kitalálva vágyamat – levezetett a Mauzóleumba, Leninhez. Némán álltunk a szarkofág előtt, néztük ennek a nagy embernek, a kommunista párt és a szovjet állam alapítójának szeretett vonásait.

Végigmentünk a csúcsos ezüstfenyők előtt, amelyek sor-

ban, mozdulatlanul, mint az őrszemek állnak a Kreml csipkés falánál, majd bementünk a Kremlbe, ahol izgatottan várt rám családom.

Apám elmondta, hogyan szerzett tudomást repülésemről.

Azon a napon éppen ácsmunkára hívták egy faluba, vagy tizenkét kilométernyire Gzsatszktól, ahol a kolhoz teázót épített. Ladikon keltek át a kis folyón, s az ismerős, öreg csónakos megkérdezte:

– Mondd csak, milyen rendfokozata van a fiadnak?

– Főhadnagy – válaszolta apám.

– Bemondták a rádióba, hogy egy Gagarin őrnagy a Holdba vagy hova repült...

– Messze van még az én fiam az őrnagyságtól – válaszolta apám.

– Talán rokonod? – faggatta a csónakos.

– Nemcsak egy Gagarin van a világon – zárta le a beszélgetést apám.

Ennyiben is maradtak. Az öregek átkeltek a folyón, ittak egy pohárkával annak egészségére, aki odafent repül, ettek egypár falatot, aztán apám vállára vette ácsszerszámait, és ment a dolga után. El is felejtette az űrrepülőt. Jó három órája forgatta már szekercéjét a teázó építkezésén, amikor egyszerre csak odarobog autón a kerületi pártbizottság titkára.

– Hova tűntél el, Alekszej Ivanovics? Az egész kerületet felkutattuk már utánad. Nem is tudod, hogy a te Jurij fiad felrepült a világűrbe, és azóta már visszatért a Földre...

Azzal a titkár maga mellé ültette apámat az autóba, s elindultak vissza, Gzsatszkba. Ott meg, a mi kis faházunk előtt, a Leningrádi utcában már összegyűlt az egész város...

Este a család minden tagja részt vett a Kreml palotában rendezett fogadáson, amelyet az SZKP Központi Bizottsága, a Szovjetunió Legfelső Tanácsának elnöksége és a

minisztertanács rendezett azoknak a tudósoknak, mérnököknek, technikusoknak és munkásoknak tiszteletére, akik lehetővé tették, hogy sikerüljön az ember első űrrepülése. Minden gyönyörű volt. Megszólaltak a harsonák, egy vegyeskar előadta az Ivan Szuszanyin című operából a bevonulási indulót. Családunk egyetlen tagja sem járt még eddig a Kremlben, sohasem láttuk a György-terem csillogó, fehér márványát. Nagy érdeklődéssel olvastuk azoknak a csapattesteknek aranybetűkkel vésett nevét, amelyek vitézségükkel dicsőséget szereztek a szovjet hadseregnek. Köztük voltak a mi, szmolenszki ezredeink is.

A fogadás megnyitásakor felolvasták a kitüntetéseimről szóló rendeleteket, majd Leonyid Iljics Brezsnyev, a Szovjetunió Legfelső Tanácsa elnökségének elnöke, mellemre tűzte a Lenin Rendet és a Szovjetunió Hősének Aranycsillagát. Nyikita Szergejevics Hruscsov pedig bejelentette, hogy kormánykitüntetésre terjesztik fel mindazokat, akik részt vettek a Vosztok szputnyik-űrhajó megalkotásában. Örültem azoknak az elvtársaknak nevében is, akiknek alkotó munkája e ragyogó ünnepség részesévé tett engem.

A fogadáson találkoztam a Főtervezővel, az Űrrepülés Teoretikusával és sok más, ismerős szakemberrel, az űrhajó alkotóival. Eljöttek a miniszterek, a Szovjetunió marsalljai, az ipari és a mezőgazdasági termelés kiválóságai, ismert írók, újságírók, sportemberek... És mi, gzsatszkiak hamarosan nem vendégnek, hanem egyetlen, hatalmas család tagjainak éreztük magunkat a moszkvaiak körében.

Sok, szép felköszöntő hangzott el, rövid, de szívből jövő beszédek, meleg szavak köszöntötték tanítóimat. Mindenki tiszta szívből örült.

Másnap délelőtt a Tudósok Házában a Tudományos Akadémia és a Külügyminisztérium rendezett sajtóértekezletet. Szovjet és külföldi újságírókat hívtak meg, továbbá a diplomáciai testület, a Tudományos Akadémia tagjait, ismert tudósokat és Moszkva társadalmi szervezeteinek képvise-

lőit. Körülbelül ezer ember gyűlt össze. Itt adták át nekem a Ciolkovszkij-érmet, szerény érdemeimnek egyik nagyon kedves jutalmát.

A sajtóértekezletet – még mielőtt repülőutamról beszéltem volna – kénytelen voltam azzal kezdeni, hogy kijelentsem: semmi közöm sincs azokhoz a Gagarin hercegekhez, akik emigrációban élnek, s most azt állítják, hogy rokonságban vannak családommal. Erre aztán igazán érvényes a közmondás: menne a rák ollójával, hová a ló patájával.

Április 12-e után az Amerikai Egyesült Államokban egyszerre csak akadtak a Gagarin hercegeknek holmi nagyon távoli leszármazottjai – amolyan szegről végről való atyafiság, ahogyan mifelénk, Szmolenszk vidékén mondják –, akiknek hirtelen kedvük kerekedett, hogy osztozzanak népünk dicsőségében, s egészen komolyan kijelentették, hogy rokonságban vannak a szovjet űrhajóssal. Kénytelen voltam kiábrándítani őket...

– Rokonaim között – mondtam – semmiféle hercegeket, se más, efféle előkelőségeket nem ismerek, s nem is hallottam róluk sohasem.

Miután beszámoltam az összegyűlteknek az űrrepülésről, elmondtam, mit láttam, mit tapasztaltam, így fejeztem be felszólalásomat:

– Tetszett a repülés. El akarok jutni a Venusra és a Marsra is, az lesz majd az igazi űrrepülés.

Elárasztottak kérdésekkel, legtöbbet a külföldi újságírók érdeklődtek. Sokat kérdeztek és mindenféléről. Az egyiket a jövőm érdekelte, a másik a fizetésemre volt kíváncsi, a harmadik megpróbálta, hogy – amint mondani szokás, árnyékát keresse a Napnak is – a Vosztok űrhajó útjának katonai jelleget tulajdonítson. Mit tehettem egyebet, válaszoltam ezekre a célzatos kérdésekre is. És az, hogy én igazat s csak az igazat mondtam, nagy meggyőző erőt adott szavaimnak.

Ezekben a napokban el kellett látogatnom régi ismerő-

seimhez, az orvosokhoz is. Valami elváltozást kerestek szervezetemben, amelynek – az orvostudomány feltevései szerint – az űrrepülés következtében kellett fellépnie... De semmiféle elváltozás nem mutatkozott, és Jevgenyij Alekszejevics, ugyanaz a kék szemű orvos, aki annak idején űrhajózásra alkalmasnak nyilvánított engem, igen elégedett volt a vizsgálat eredményével.

– Ilyen szervezettel akár a Holdba is felrepülhet – nevetett.

A lapszerkesztőségekbe és a lakásomra is napról napra tömegével érkeztek a táviratok és a levelek. A Szovjetunió minden részéből és a világ minden tájáról írtak ismerősök és ismeretlenek. Még ajándékokat is küldtek Váljának és kislányaimnak. Sok régi elvtársam, akit Gzsatszkból, Szaratovból, Orenburgból ismertem és akiket munkájuk az ország különböző tájaira szólított, most jelentkeztek, emlékeztettek életem sok, kedves és humoros epizódjára, a múlt sok szép emlékére. Nagyon meghatott az a levél, amelyet Anatolij Iljasenkótól – vagy egyszerűbben, ahogyan mi neveztük őt odafönt, a távoli Északon: Fjodorovicstól – kaptam. Ő volt az, aki Vlagyimir Resetovval és Anatolij Roszljakovval együtt ajánlott a párttagságra. Most ezt írta: „Ó, te, Jurka, nyughatatlan Jurka, emlékszel, amikor elutaztál tőlünk, azzal búcsúztam tőled, készülj a rohamra. Meggyőződésem volt, hogy az egész világ megismeri még a nevedet..."

Iljasenko megírta, hogyan él most. Leszerelt, egy ideig segédmunkásként dolgozott, azután a polgári légiforgalomban alkalmazták, és most Kazahsztánban röpköd. Leveléből kiéreztem, hogy kezdetben nem volt könnyű dolga új munkaterületén. De ahhoz az emberfajtához tartozik, akit nem riaszt meg semmiféle nehézség, és nem tartóztathat fel semmiféle akadály. Engem is arra tanított, amikor együtt szolgáltunk Északon, hogy ilyen legyek, mint ő. Ő maga is emlékeztetett erre levelében: „Nemhiába vagyunk mi

kommunisták, bízzanak ránk bármilyen munkát, elvégezzük, ha világosan látjuk a célt".

Nagyon kedves levelet kaptam Párizsból. François de Joffre írta – a Becsületrend tisztje, a Vörös Zászló Rend tulajdonosa, a Normandie–Nyeman című könyv szerzője. Könyvét nemrég olvastam. Nagyon szép, hosszú levelében ezt írta a francia hazafi: „Engedje meg nekem, francia pilótának, aki a Normandie-Nyeman ezredben szolgáltam s önkéntesként harcoltam a maguk frontjának egén a közös ellenség, a német fasizmus ellen, engedje meg, hogy kifejezésre juttassam, mennyire büszke és boldog vagyok, amiért éppen egy szovjet ember nyitotta meg a világűrbe vezető, széles utat. Ezzel egyidejűleg megnyitotta a világmindenség tanulmányozásának és az egész világ tudományos megismerésének új fejezetét."

Franciaországból sok levelet kaptam. Különféle emberek írták, akik különféleképpen fogalmaztak. De mindegyiket ugyanaz a tisztelet hatotta át a szovjet nép, a szovjet tudomány iránt, éppen úgy, mint a szovjet frontharcos pilóták harcostársának, François de Joffre-nak levelét is.

Régi bajtársaim nemcsak leveleket írtak, hanem meg is látogattak. Elsőnek Borisz Fjodorovics Vdovin és felesége, Marija Szaveljevna kerestek fel bennünket, régi, jó barátaink a Sarkvidékről. Egy vasárnapon érkeztek. Amikor ajtót nyitottam nekik, szégyenszemre nem ismertem meg nyomban egykori parancsnokomat és barátomat. Még sohasem láttam ugyanis polgári ruhában. Most pedig ott állt kabátban, kalapban, csak égszínkék szeme csillogott ismerősen.

– Jura!

– Borisz!

Azzal egymás nyakába borultunk, ölelgettük egymást. Ölelkeztek, összecsókolóztak persze, asszonyaink is. Válja mindjárt bevezette a vendégeket kisebbik lányunkhoz: Galinkát még nem ismerték Vdovinék.

Megebédeltünk, aztán vége-hossza nem volt a beszélgetésnek. Sorra vettük a régi ezredtársakat, aztán a kozmoszban szerzett tapasztalataimat, Borisz meg új munkájáról mesélt, s annyira belefeledkeztünk a beszélgetésbe, hogy észre sem vettük: ránk köszöntött a csöndes, tavaszi este. Borisz Fjodorovics lopva órájára nézett, s aztán tapintatosan intett feleségének, mintegy jelezve: „ideje, hogy induljunk"... Nem akartuk elengedni őket.

– Nem, Jura – tiltakozott Borisz már állva –, ahogy mondani szokás, ideje, hogy az illendőségre gondoljunk. Te híres ember lettél, nem töltheted velünk az idődet...

Vdovin szavai nagyon rosszul estek. Marija Szaveljevna megérzte, mennyire megbántottak bennünket.

– Hogy mondhatsz ilyet, Borisz – mondta szemrehányóan férjének –, hát nem látod, hogy Gagarinék ma is ugyanolyanok, mint voltak azelőtt...

Igaza volt. Éppen olyanok maradtunk, mint voltunk, és ilyenek maradunk is mindig. Semmiféle dicsőség és megbecsülés nem kapathat el bennünket, soha nem felejtjük el elvtársainkat, barátainkat, akikkel – ahogy az oroszok mondják – sok sót ettünk meg együtt és akikkel vállvetve dolgozunk ma is.

Nem is engedtük el Vdovinékat, ott aludtak nálunk. Igaz, kicsit szűken voltunk, de amúgy tábori módon rendeztük be az éjszakai szállást. Ki az összecsukható ágyon aludt, ki meg a díványon. Úgysem aludtunk el egészen reggelig: egyre csak beszélgettünk, felidéztük a régi élményeket, és emlegettük a közös ismerősöket. Úgy váltunk el, mint régi, jó barátok.

Néhány nappal később, május 5-én az Amerikai Egyesült Államokban Cape Canaveral rakéta kilövőállomásról fellőttek ballisztikus pályára egy Redstone rakétát, fedélzetén Alan Shepard pilótával. A rakéta 115 mérföld, körülbelül, 185 kilométer magasra repült, és ekkor levált róla a pilótafülke, amelyben Shepard tartózkodott.

Nyikita Szergejevics Hruscsov ez alkalomból táviratot küldött John Kennedynek, az Amerikai Egyesült Államok elnökének. A táviratban egyebek közt ez állt:

„A világűr meghódításában elért legutóbbi, kimagasló eredmények korlátlan lehetőséget nyitnak a természetnek a haladás nevében való megismerésére. Kérem, adja át szívélyes gratulációmat Shepard pilótának."

Átnéztem jó néhány, amerikai újságot és képes folyóiratot, mind cikkeket és rendkívül sok fényképet közöl Alan Shepardról. A repülés napján Kennedy elnök sajtóértekezletet rendezett s kijelentette: mindenki nagyon elégedett ezzel a sikerrel.

Az elnök körülbelül ezt mondotta: nagy utat kell még megtennünk, mert e téren elmaradtunk, de máris megfeszített erővel dolgozunk, és elhatároztuk, hogy még megsokszorozzuk erőfeszítéseinket.

A New York Times leplezetlen keserűséggel állapította meg, hogy rakétájuk teljesítőképessége csak kis hányada a szovjet rakéta teljesítőképességének. Az utasfülke is sokkal könnyebb volt a Vosztok pilótafülkéjénél. Megállapította, hogy Alan Shepard űrrepülési ideje mindössze egyhatoda a Vosztokénak, a távolság pedig, amelyet az amerikai pilóta megtett, körülbelül egy kilencvenede az orosz űrhajós berepült útjának.

Érdeklődéssel olvastam azoknak a tudósítóknak részletes beszámolóit, akik szemtanúi voltak a felbocsátásnak. Az indítást New York-i idő szerint, nyolc órára tervezték, de a 25,3 méter magas Redstone rakéta, orrában a Mercury-fülkével és az űrhajóssal, csupán tíz óra harmincnégy perckor emelkedett fel a kilövőállomásról. A fülke, amelyben Alan Shepard tartózkodott, másfél tonna súlyú volt.

Alan Shepardot már kevéssel éjfél után elkezdték előkészíteni a felszállásra. Megvizsgálták az orvosok, azután a pilóta elfoglalta helyét a fülkében, és mintegy három és félóra hosszat várt odabent, amíg ellenőriztek minden

berendezést. Technikai rendellenességek miatt az ellenőrző vizsgálat elhúzódott. Élénken elképzeltem az amerikai pilóta lelkiállapotát ott, a fülkében. Azt hiszem, ezt a várakozást élete legkellemetlenebb órái közé sorolja, hiszen mindvégig egyedül volt gondolataival. Amikor a rakéta már repül, akkor nincs idő a töprengésre, dolgozni kell, s az agy egész tevékenységét arra összpontosítani, hogy a repülés minél sikeresebb legyen.

Az amerikai fiúnak a repülés tartama alatt csaknem végig magának kellett ellenőriznie a keresztdőlést és az irány-eltérést. A fellövés utáni harmadik percben a pilótafülke levált a rakétáról. Négy perccel az indítás után Alan Shepard már a súlytalanság állapotában volt, s ez az állapot mintegy öt percig tartott.

Társaimmal együtt hamarosan megnéztem az amerikai filmhíradó dokumentum-filmjét, amely erről az eseményről készült. Nekem, aki már kipróbáltam, mi is az az űrrepülés, érdekes volt megfigyelnem a Redstone-rakéta fellövésének előkészületeit, aztán az indítást, majd Alan Shepard repülőútját. A rakéta – orr-részében a harang alakú pilótafülkével – a szokásos módon, lassan, mintha nem akarózna elindulnia, felemelkedett, majd mindjobban fokozta sebességét, s felszökött a tiszta égboltra. Az ez után következő filmkockákat automata filmfelvevőgép készítette a pilótafülke belsejében. Totálkép jelent meg a vásznon: Alan Shepard arca az űrhajós-sisak alatt. Szeme nyugtalanul ugrál ide-oda. A pilóta arca és teste gyors egymásutánban, hol napfénybe, hol árnyékba kerül, a fülke tehát nagyon erősen pörög, majd néhány perccel később – ez már külső felvétel – az óceán hullámain táncol, egy repülőgép-anyahajó közelében. Shepardot kimenti egy helikopter. Aztán láttuk a repülőgép-anyahajó fedélzetén, majd egy ünnepélyesen feldíszített autóban és végül, amint beszédet mond...

Alan Shepard megtett mindent, amit az amerikai tudo-

mány és technika teremtette lehetőségek megengedtek. Vakmerő ember lehet. Gondolatban baráti szeretettel szorítom meg bátor jobbját, s további sikereket kívánok neki és családjának. Remélem, hogy előbb-utóbb sikerül találkoznunk is egymással.

Egyébként Alan Shepardról és űrrepüléséről később alkalmam volt beszélgetni Cyrus Eatonnal. A Nemzetközi Lenin-békedíjjal kitüntetett ismert amerikai nagyiparossal és feleségével Bulgáriában találkoztam. Cyrus Eaton elmondta nekem, majd az újságíróknak is, hogy a béke érdekében nagyon hasznos lenne, ha az Amerikai Egyesült Államokba utaznék és találkoznék az amerikai néppel.

Bulgáriai utazásom volt második külföldi utam. Május elseje előtt ugyanis Csehszlovákia Kommunista Pártjának központi bizottsága meghívott a Csehszlovák Szocialista Köztársaságba. Örömmel fogadtam ezt a meghívást, mert bár körülrepültem a földgömböt, addig még sohasem „jártam" hazám határain túl.

Csehszlovákiába egy menetrendszerű TU-104-es géppel repültem. Jegyem a 2/a helyre szólt, az ablak mellett, a fedélzet baloldalán. A repülőgép szalonjait az Egyesült Arab Köztársaságból érkező diákok, kínai és csehszlovák elvtársak, továbbá szovjet turisták foglalták el, az utóbbiak Olaszországba tartottak. A repülőgépen tehát igazi nemzetközi társaság volt együtt. Gépünket Pavel Mihajlovics Mihajlov, a Szovjetunió Hőse, a szovjet polgári légiflotta egyik ismert pilótája vezette. Itt, a repülőgépen megajándékozott Tízezer óra a levegőben című könyvével, melyet kedvesen dedikált is:

„A legmelegebb barátsággal első külföldi útja emlékére egy pilóta honfitársától. Ma ön az én utasom a TU-104-esen, de ki tudja, nemsokára talán én leszek az Ön utasa, amikor a Holdra repülünk." A könyv kézről kézre járt a repülőgépen, s mindenki jóízűen mosolygott ezen az ajánláson.

Pavel Mihajlovics meghívott a pilótafülkébe. Leültem a másodpilóta helyére, megfogtam a kormányt, szemmel tartottam a műszereket és – vezettem a gépet. Ekkor ültem először TU-104-es gép kormányánál. Kitűnő repülőgép, a szovjet repülőgéptervezők doyenje, Andrej Nyikolajevics Tupolev szerkesztette.

A gépen igen jó volt a hangulat. Mindenfelől tréfás megjegyzések hangzottak el, több, különböző nyelven.

– Nem mindenkinek adatik meg, hogy a világ első űrrepülője legyen a pilótája – mondta egy szovjet lány, aki Olaszországba repült. – Ha otthon elmesélem, el sem hiszi majd senki.

Nyomban megkért, hogy bizonyítékul adjak neki autogramot. Én végignéztem a sok utason, s zavarba jöttem, mi lesz itt, ha mindenki autogramot kér, egészen Prágáig írhatok.

– Nem nekem kell az autogram – magyarázta a leány –, hanem az Unitának, az olasz kommunista párt lapjának kérem.

Ráírtam a papírlapra: „Szívélyes üdvözlet az Unita szerkesztőségében dolgozó elvtársaknak". Ez a néhány szó meg is jelent Rómában.

– Magasság: kilencezer méter, külső hőmérséklet minusz ötven Celsius fok – jelentette a stewardess, Marina Zikalina.

– Mint a kozmoszban, ugye, Jurij Alekszejevics? – kérdezte egy szíriai utas, a Haleb városából való, fekete szemű Nuri, nehezen válogatva össze az orosz szavakat.

– Ott valamivel hidegebb van – mondtam –, de a Vosztok kabinjában meleg volt. Meg aztán melegített a világ szabadságszerető népeinek, köztük az Ön honfitársainak barátsága is.

„Arany Prága", ez a gyönyörű város igaz vendégszeretettel fogadott, a tavasz virágaival hintette be kocsimat,

Jurij Gagarin Magyarországon: Nagygyűlés a Hősök terén

A Parlamentben . . .

Pécsett

Búcsú Budapesttől: — A mielőbbi viszontlátásra!

megörvendeztetett derűs mosolyával és megajándékozott sok, forró kézszorítással.

Antonin Novotny, A Csehszlovák Szocialista Köztársaság elnöke, a Szocialista Munka hőse kitüntető címét adományozta nekem, jeléül annak, hogy milyen nagyra értékeli a csehszlovák nép a szovjet tudomány és technika történelmi jelentőségű győzelmét, amelyet az ember űrrepülésének megvalósításával a világon elsőül vívott ki. A prágai Hradčany gyönyörű, ódon termében vettem át az ötágú aranycsillagot, a baráti Csehszlovákia legmagasabb kitüntetését, melyet a kialakult hagyományok szerint, évenként egyszer, a május elseje előtti napon adnak át a kitüntetetteknek. Nagyon örültem, hogy ezen a napon velem együtt három kiváló csehszlovák dolgozó is megkapta ugyanezt a címet: Jan Musil bányász, Josef Vagnický gépésztechnikus és Josef Trousil termelőszövetkezeti tag. Mindhárman nagyszerű eredményeket értek el a szocializmus építésében.

Meglátogattam az ország legnagyobb gépgyárát, találkoztam a gyár munkásaival, technikusaival, mérnökeivel. Jóleső érzéssel hallottam, hogy ez a hatalmas gyár kitűnő gyártmányainak egy részét a Szovjetunióba és a szocialista tábor más országaiba szállítja. Mint volt „szaktársat", a munkások megajándékoztak egy öntőmunkást ábrázoló, szép szoborral.

Prágában nagyon sok érdekes találkozásra és baráti beszélgetésre volt alkalmam. Örökre emlékezetembe vésődött az a szívélyes beszélgetés, amelyet Antonin Novotnyval, a köztársaság elnökével folytattam.

– Népünk sorsa örök időkre összeforrt a szovjet emberek sorsával – mondotta az elnök. – Ez, életünk alapelve. Nincs olyan erő, amely megbonthatná népeink és kommunista pártjaink barátságát.

Antonin Novotny elvtárs elmondotta, hogy a csehszlovák kommunisták mindenkor felbecsülhetetlen segítséget kaptak és kapnak ma is a Szovjetunió Kommunista Párt-

jától, még annak idején Vlagyimir Iljics Lenintől magától is.

– Lenin tanított bennünket, segítségére volt fiatal pártunknak, hogy a tömegek erős, valóban kommunista pártjává növekedjék.

Amikor végigkísértek Prágán, a világ egyik legrégibb és legszebb városán, a csehszlovák elvtársak megmutatták a Hradčanyt, a Károly-hidat, s megmutatták azt a talapzatra állított, híres, T-34-es szovjet harckocsit is, mely elsőként hatolt be 1945 májusában a városba.

– A szovjet csapatok mentették meg hazánkat a hitleri rabságból – mondották a prágaiak –, s mi mélységes tiszteletben tartjuk mindazt, ami felszabadítóinkra emlékeztet.

Prágai tartózkodásom során fölkerestem a Béke és Szocializmus című folyóirat szerkesztőségét. A tanácsteremben összegyűltek a lap munkatársai. Hasznos, baráti beszélgetés folyt itt is. A szerkesztőség megajándékozott egy kedves emlékkel, egy, a nyomdagépből éppen kikerült, még nyomdafesték szagú, friss lappéldánnyal, amelyet minden jelenlévő, a különböző országok kommunista és munkáspártjainak képviselője aláírt. Válaszul ezt írtam nekik: Űrrepülésem nem az én hőstettem, hanem a kommunizmusé. Büszkeséggel tölt el, hogy kommunista vagyok. A Béke és Szocializmus útján forró üdvözletemet küldöm minden elvbarátomnak – a földkerekség valamennyi kommunista pártjához tartozó elvtársamnak."

Amikor elhagytam Csehszlovákiát, a TU-104-es gép ablakából gyönyörködtem zöld szántóföldjeiben, amelyeken mindörökre eltörölték az egyéni gazdaságok mezsgyéit. Amerre csak elrepült gépünk, mindenütt szorgalmas tavaszi munka folyt a termelőszövetkezeti földeken.

A gépen franciák, olaszok, afrikaiak és kubaiak is utaztak. A moszkvai május elsejei ünnepségre igyekeztek. A repülőgép szalonjában megismerkedtem a Havannából érkező

Ansem Gutiérrezzel, Rafael Castellanosszal és más kubaiakkal. Örömmel köszöntöttem őket, abból az alkalomból, hogy a hős, kubai nép nem sokkal előbb nagy győzelmet aratott, bátran visszaverte a kubai forradalom elleni, fegyveres támadást. Megmutattam nekik azt a kubai nemzeti zászlót, amelyet a prágai várban kaptam honfitársaiktól. Megkértem új ismerőseimet, adják át a szovjet űrhajósok üdvözletét Fidel Castrónak, a kubai forradalom vezérének, akit a szovjet emberek szívükből szeretnek és tisztelnek.

Hazaérkezésem után hamarosan a Bolgár Kommunista Párt központi bizottsága, a nemzetgyűlés elnöksége és a Bolgár Népköztársaság minisztertanácsa hívott meg, hogy látogassak el Szófiába, Plovdivba, Plevenbe, Várnába és a virágzó ország több, más városába. A bolgár dolgozók ezerszám küldték a leveleket az első űrhajósnak. Amikor Szófiába repültem, útközben sok ilyen levelet olvastam el. Megható volt a Szovjetunió és a szocialista tábor iránti őszinte, forró szeretet e sokhangú kifejezése. A levelek legtöbbjére olyan új bélyegeket ragasztottak, amelyek a szovjet szputnyikokat és űrhajókat ábrázolták. A világűr iránti érdeklődés mindinkább a mindennapi élet részévé válik.

A repülőgép Ukrajna kukoricaföldjei, majd Moldva szőlői fölött repült el. Aztán átrepült a Prut fölött, s a határfolyón túl hamarosan feltűntek szárnyai alatt a román olajfúrókutak, majd bal kéz felől Bukarest kertjei és a Scanteia lapkombinát hatalmas, fehér épülettömbje. Aztán elmaradt ez is, és a gyümölcsöskertek országának, Bulgáriának festői tájai következtek.

Nyitott autó vitt végig a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottságának első titkárával, Todor Zsivkov elvtárssal Szófia utcáin. A szovjet és a bolgár zászlókkal dí-

szített város lakói az út mentén mindenütt szeretettel köszöntötték a szovjet tudomány legújabb diadalát. A bolgár nyelv annyira hasonlít az oroszhoz, hogy tolmács nélkül is megértettem a plakátok szövegét, a feliratokat, az ütemesen, kórusban kiáltott jelszavakat. Szívbéli üdvözlet volt mindegyik a Szovjetunió Kommunista Pártjának, Nyikita Szergejevics Hruscsovnak és egész népünknek.

Reggel már Plovdivban voltunk, ebben a zöld dombokon épült, régi, trák városban. Az egyik dombon áll a felszabadító szovjet katona emlékműve. Bulgáriában gyengéd szeretettel „Aljoská"-nak nevezik a szobrot. Százezer ember vett részt a Plovdiv főterén rendezett nagygyűlésen, amelyen üdvözöltem a város lakosait, és további sikereket kívántam valamennyiüknek a szocialista építésben. Majd fölmentünk „Aljoská"-hoz a dombra. Nagy csokor friss rózsát tettem a szobor lábához. Hosszan elnéztem a kőből faragott szovjet harcost, aki géppisztollyal kezében, vállán sátorlappal, mindenfelől jól láthatóan áll a magasban, és sastekintettel nézi a napfényes országot.

Úgy néztem, mintha élne, s egy pillanatra látni véltem, hogy a Balkán-hegység felől fúvó, friss szél belekap a tábori sapka alól előbúvó, ifjúi hajfürtjébe, amelyet éppen csak megérintett az őszi dér. Milyen hatalmas is a művészet általánosító ereje! Amint így elnéztem „Aljoska" mosolygós arcát, felismertem benne sok kedves barátom katonás vonásait.

Este visszatértem Szófiába, ahol ünnepélyesen átadták nekem a Georgi Dimitrov Rendet és a Szocialista Munka Hőse Aranycsillagát. Ekkor tudtam meg, hogy én vagyok az első külföldi, akit ezzel tüntettek ki Bulgáriában.

– Úgy tekintem ezt a kitüntetést, mint a legkorszerűbb szovjet tudománynak, a sok milliós szovjet népnek, a Szovjetunió Kommunista Pártjának és Nyikita Szergejevics Hruscsov vezette központi bizottságának szóló elismerést – mondottam, amikor megköszöntem a megtiszteltetést.

Nagyon szép volt a hagyományos ünnep – a művelődés, a kultúra és a szláv írás napja –, amelyet akkor ünnepelt száznegyedszer a bolgár nép. Két óra hosszat tartott az impozáns és népes felvonulás Szófiában. Több csoport is vitte Ciolkovszkij képét és a Vosztok űrhajó makettjét. Hol itt, hol ott röppentek fel az égre az egyetemista és középiskolás diákok „rakétái", s a levegőben ilyen feliratok imbolyogtak: „Égbolt! A szovjet ember legyőzött téged!"

Aztán tovább utaztunk a rózsa illatú országban. Pleven volt a következő állomás, az orosz fegyverek hadi dicsőségének városa. Itt, a harc tüzében állta ki a próbát, s edződött acélossá az orosz-bolgár barátság. Itt minden az 1877. évi nyári és őszi harcokra emlékeztet. Az orosz seregek akkor verték szét a török szultán csapatait, s megvetették az alapját annak, hogy a bolgár nép felszabaduljon az ottomán birodalom több évszázados janicsár-igája alól. Plevenben egy régi, bolgár kommunista, Dimitri Gribcsev, volt partizán elmondotta, hogy a harmincas években, a pleveni börtönben a többi politikai elítélttel együtt olvasta Ciolkovszkij könyvét a bolygóközi utazásról.

– Akkor nem sejtettem, hogy éppen Plevenben találkozom majd az első, eleven űrhajóssal – mondotta Gribcsev. – De már akkor, a bolgár cári börtönben sínylődve is hittünk a hatalmas Szovjetuniónak, a bolgár nép barátjának és bátyjának erejében.

Várna volt a következő állomás, a bolgár tengerészek és az üdülők Fekete-tenger melléki, strandok szegélyezte városa, majd Sztara-Zagora, Kazanlik, a rózsakertek völgye és végül a legendás Sipka-szoros, ahonnét mintha egész Bulgária látható volna. Ott, a Sipka-hegyen szépen hímzett kendőt kaptam egy idős asszonytól. A kendőben levél rejlett. A levelet az ottani termelőszövetkezet tagjai írták, s az űrhajósokat a kommunizmus sólymainak nevezték. „A kommunizmus sólymai." Mennyi költészet, muzsika és mély érzés van ebben a három szóban. Így csak sza-

bad nép fiai fejezhetik ki gondolataikat. Ebben a levélben, amelyből a termékeny bolgár föld jó szaga áradt, amelyet bolgár parasztok írtak és egy idős bolgár édesanya adott át nekem, mintha összpontosult volna ennek a népnek a szovjet emberek iránti egész szeretete, minden meleg érzése. E kedves levél, e kedves szavak hatása egész nap sem hagyott el, s ezt a nagyszerű hangulatomat magammal vittem hazámba.

Itthon újabb utazások és találkozások vártak rám. Elrepültem Orenburgba, felkerestem a szeretett, régi repülőiskolát, találkoztam volt tanáraimmal, és elbeszélgettem az iskola hallgatóival.

– Gondoltad-e, Jurij Alekszejevics – kérdezte Jadkar Akbulatov, egykori repülőoktatóm –, hogy a te fényképed is felkerül arra a tablóra, amelyen a Szovjetunió Hősévé lett, volt növendékeink szerepelnek?

– Sok hely van még ezen a tablón – válaszoltam, s rámutattam a fiatal növendékekre. – Ki tudhatja, kinek a fényképét látjuk majd még itt. Hazánkban mindenki előtt nyitva az út, hogy hőssé lehessen.

Orenburgban minden kora ifjúságom napjaira emlékeztetett. Az Urál hideg vize, a folyón túli liget smaragdzöld fái és a vadvirágoktól tarka, távoli sztyeppék. Szép városban tanultam repülni.

Még fent, a világűrben elhatároztam, hogy felkeresem Kaluga városát, ezt az ódon, orosz várost, a bolygóközi repülés elméletének bölcsőjét. Hamarosan sor került erre is. A kalugaiak meghívtak, hogy vegyek részt annak az új múzeumnak alapkőletételi ünnepélyén, amelyet városuk nagy szülöttjének, K. E. Ciolkovszkijnak emlékére építenek. Meghatottan érkeztem a dombon elterülő, s az éppen elvonult zivatartól szép, tisztára mosott kertek sűrű zöldjében megbújó városba.

Első dolgom volt, hogy elvtársaimmal együtt felkeressem a tudós sírját. Az emlékoszlop talapzatán ez a szöveg olvasható: „Az ember nem marad örökké a Földön, hanem a fényt és a tért hajszolva, előbb félénken áttöri az atmoszféra határát, aztán pedig meghódítja az egész Naprendszert."

Valamikor Szaratovban Ciolkovszkijnak e szavaival fejeztem be a bolygóközi közlekedésről szóló előadásomat. Lám, így fonódik össze a múlt a jelennel.

Élővirágokból kötött koszorút helyeztünk a kedves sírra, sokáig álltunk némán, tisztelegve a nagy jövőbelátó emléke előtt. Az égen ekkor feltűnt a vihar utáni szivárvány, és fénylő íve körülölelte az egész várost.

Csaknem az egész napot Kalugában töltöttük. Sok minden emlékeztet itt Ciolkovszkijra. Múzeummá átalakított lakóháza, bronzból és acélból készült szobra a Béke téren, a Ciolkovszkij utca, az iskola, amelyben két évtizeden át tanította az egzakt tudományokat és amelyben most orosz nyelvre és irodalomra tanítja a gyerekeket unokája, Marina Venyiaminovna Szamburova. Találkoztam vele és fivérével, Alekszej Kosztyin helybeli újságíróval. Sok mindent meséltek nekem Ciolkovszkij munkásságáról, életéről. A zseniális tudós most még közelebb került hozzám.

Mélyen meghatódtam, amikor a Lenin téren rendezett nagygyűlésen engem is – mint Ciolkovszkijt – a város díszpolgárává nyilvánítottak. A jövőben sor kerül még sok, merész űrrepülésre, és valamennyi szovjet űrrepülő eljön majd ebbe, a szívünkhöz oly közelálló városba, hogy lerója tiszteletét az iránt, aki nagy terveiben és rajzaiban elsőként vázolta fel a csillagokhoz vezető utat.

Vágyódtam szülőföldemre, Szmolenszk vidékére, szerettem volna vendégeskedni egy kicsit Gzsatszkban, aztán elutazni Klusinóba, ahol gyermekéveimet töltöttem.

S most itt vagyok e szívemnek oly kedves, eső áztatta vidéken. Itt a mély és hideg vízű Gzsaty folyó, amelynek partján nádasokat és ligeteket, erdőcskéket susogtat a szél, járom a dűlőutakat a virágzó rizs és len között, s aranyszínű szalonkák surrogása és csalogányok csattogása kísér. Minden ugyanolyan, mint volt gyermekkoromban, csak éppen sokkal több a nagyfeszültségű vezeték, sokkal több gép dolgozik a földeken, s rengeteg az újonnan épült ház. Apám és anyám is új házban fogadtak már, ugyanabban a Leningrádi utcában, ahol a régi, kis ház állt gyermekkoromban. A szovjet kormány ugyanis kis almáskerttel körülvett házat ajándékozott szüleimnek.

Sok boldog, kedves találkozásom volt Gzsatszkban. Felkerestem a régi iskolát a Moszkva utcában, beültem egykori iskolapadomba, elbeszélgettem tanítóimmal, akiknek oly sokat köszönhetek. Kedves, drága, jó emberek, menynyit fáradoztak értem, és mennyit fáradnak most is tanítványaikért.

A zászlódíszbe öltözött város nagygyűlést rendezett. Ott, a gyűlésen öleltem meg hálásan egykori fizikatanáromat: Lev Mihajlovics Beszpalovot. Ki tudja, ha nem találkozom vele, talán nem is lett volna belőlem űrhajós. Nagyon fontos, hogy már gyermekkorunkban meghatározzuk életutunkat, s ezen az úton haladjunk, s ne térjünk le róla semerre sem. Lev Mihajlovics oltotta belém a szeretetet a fizika és a természettudományok iránt, ő ismertetett meg Ciolkovszkij műveivel.

Az ünnepi asztalnál sok rokon gyűlt össze. Az asztalfőn édeanyám ült. Ott volt Zoja nővérem, férjével, Dmitrij Brujeviccsel, aki marós egy rádiógyárban és tizennégy esztendős, kedves kislányukkal, Tamarával meg tízéves Jurij fiukkal. Unokaöcsém elhatározta, hogy követi nagybátyja példáját, s ő is űrhajós lesz... Zoja ma is ápolónő, ma is sovánka, mint kislány korában volt, és ugyanazt a halványkék fülbevalót viseli, amelyet gyermekkorában. Hét

évvel idősebb nálam, és semmiképpen sem akarja megszokni, hogy én már felnőtt ember vagyok és megállok a magam lábán...

Borisz fivérem megnősült, ugyancsak a rádiógyárban dolgozik, javítólakatos. Fiatal felesége, Aza Ivanovna szerelő ugyanabban a gyárban. Valentyin öcsém teherautósofőr.

Kolhozparaszt családunkból így lett munkáscsalád, amelynek feje ma is a mi szigorú és igazságos apánk.

Jártam régi, roskatag házunkban, ott áll új házunkkal szemben. Minden gyermekkoromra emlékeztetett abban a házban, még a szaga és a gerendák pattogása is. A sárguló tapétával borított falakon most a Kremlben készült fényképek lógnak. Ezeket Nyina Petrovna Hruscsova küldte el anyámnak.

Sok vendég kereste fel házunkat: jöttek iskolásgyerekek tanítóikkal, kolhozparasztok, és eljött egy csoport reszketeg öreg is. Ez utóbbiak arra voltak kíváncsiak: láttam-e az égben az úristent? Kénytelen voltam kiábrándítani a jámbor öregeket, s amit elmondtam, erősen megingathatta őket hitükben. Hiába, az ember űrrepülése súlyos csapást mért a papokra. Abban a levéláradatban, amely hozzám érkezett, elégtétellel olvastam sok levélíró vallomását arról, hogy a tudomány eredményeinek hatására megtagadták régi hiedelmeiket, meggyőződésükké vált, hogy isten nincs, s hogy minden, amit nevében hirdetnek, kitalálás és ostobaság csupán.

Aznap, amikor hazaérkeztem Gzsatszkba, a rádió közölte az örvendetes hírt, hogy a Szovjetunió Legfelső Tanácsának elnöksége Nyikita Szergejevics Hruscsovot, az SZKP központi bizottságának első titkárát, a Szovjetunió minisztertanácsának elnökét, a rakétaipar, a rakétatudomány és -technika megteremtésének és fejlesztésének irányításában, továbbá a Vosztok szputnyik-űrhajón, a világon elsőként végrehajtott s a világűr meghódításában új kor-

szakot nyitó űrrepülésnek sikeres megvalósításában szerzett, kimagasló érdemeiért a Lenin Renddel, valamint a Sarló és Kalapács harmadik, arany érdemérmével tüntette ki.

A kozmikus korszak megnyitójával, Nyikita Szergejevics Hruscsovval együtt kitüntettek sok munkást, tervezőt, tudóst, vezető mérnököt és technikust, továbbá több tudományos kutatóintézetet, tervező irodát és gyárat. Hét ismert szovjet tudós és tervező másodszor kapta meg a Sarló és Kalapács arany érdemérmét, kilencvenöt vezető-tervező és vezető-munkatárs, tudós és munkás kapta a Szocialista Munka Hőse címet.

Összesen hatezer kilencszázhuszonnégyen kapták meg a Szovjetunió különféle érdemérmeit és érdemrendjeit.

Amikor ezt megtudtam, azonnal táviratoztam a Pravda szerkesztőségének, s kértem a magam, szüleim és földijeim nevében, hogy adják át Nyikita Szergejevics Hruscsovnak és valamennyi, kitüntetett elvtársunknak szívből jövő gratulációnkat. Az ő önfeláldozó munkájuk szerzett ilyen nagy dicsőséget hazánknak s nyitotta meg az emberiség előtt a világmindenségbe vezető utat.

Reggel horgászni mentünk a hideg vízű Gzsaty folyóra. Hazulról utánunk hozták a partra a friss újságokat. Barátaimmal együtt olvastuk a Legfelső Tanács elnökségének a kitüntetésekről szóló rendeleteit és a Pravda vezércikkét, amely azoknak a szovjet embereknek nagy tettét méltatta, akik megépítették és a világűrbe juttatták a Vosztok szputnyik-űrhajót. Sokáig beszélgettünk a kozmikus technika megteremtőiről, arról a gondoskodásról és figyelemről, amelyet a párt központi bizottsága, a szovjet kormány és Nyikita Szergejevics Hruscsov maga tanúsított a szovjet űrhajósok és hatalmas űrhajóink építői iránt. Újból és újból el kellett mondanom, hogyan találkoztam a világűrből való visszatérésem után Nyikita Szergejevics Hruscsovval, majd a Főtervezővel, az Űrhajózás Teoretikusával és más szak-

emberekkel. Beszéltem nekik barátomról, a kettes számú űrhajósról és többi űrhajós bajtársamról, utazásaimról a két baráti országban, amelynek népei oly forrón üdvözölték a szovjet tudomány és technika újabb, nagy sikerét.

Ez a látogatás szülőföldemen, találkozásom földijeimmel, a szmolenszki munkásokkal és kolhozparasztokkal, a levegő maga, amely tele volt a mezők és erdők illatával, új energiákat szabadított fel bennem, s újra feltámadt régi vágyam, hogy nekigyűrkőzve tanuljak és dolgozzam tovább, s megtegyem mindazt, amit valamennyiünktől kíván szocialista hazánk.

Út a világűrbe! Nagy boldogság jutott osztályrészemül, hogy feljuthattam a végtelen térségekbe, s elsőként én valósíthattam meg azt, amiről oly régóta álmodozott az ember. Az emberiség legnagyobb elméi építették a csillagokhoz vezető, hosszú és nehéz utat. Az a repülés, amelyet 1961. április 12-én én hajtottam végre – az első hétmérföldes lépés volt ezen az úton. De a szovjet nép, a világűr meghódításának úttörője, évről évre messzebb és mélyebben behatol majd a világűrbe, és semmi sem tartóztathatja fel előrehaladásában más világok, a világmindenség bolygói felé. Hiszem, hogy űrhajós bajtásaimmal együtt nekem is megadatik még, hogy újabb repülőutakra induljak, s mindig magasabbra és távolabbra Földünktől. A szovjet embereknek nem szokásuk megállni félúton.

Ez a kis könyv ezért csupán első része beszámolómnak, bizonyos, hogy új oldalak kívánkoznak majd hozzá. Hosszú még az út, én pedig fiatal vagyok, és eszemben sincs, hogy becsukjam szárnyaimat. Igaza volt Dmitrij Pavlovics Martyanovnak, aki amikor először vitt fel engem – mint sas fiókáját – a levegőbe, azt mondta: „A repüléstől nőnek meg a szárnyak!"

Martyanov és többi elvtársaim, mindazok, akikkel osz-

toztam a sikerek örömében és a kudarcok keserveiben a célhoz vezető úton, nagyon kedvesek nekem, mert életem más-más szakaszában ők segítettek, hogy igaz emberré váljak. Évről évre mind többen és többen vettek részt nevelésemben. Hazámnak sok száz, nagyszerű fia volt és lesz nevelőm. Valamennyien az ifjúság nevelésének lenini törvényeit követik, és most felhasználom az alkalmat, hogy kifejezzem nekik fiúi köszönetemet ezért.

Amikor feljegyzéseimnek befejező sorait írom, a nyiladozó hársfavirágtól illatos utcán vidám zajongással sétálnak lányok és fiúk, közöttük sokan az ipari tanulók egyenruhájában. Nem is olyan régen még én is az ő fiatalosan heves, romantikus hőstettekért lelkesedő nemzetségükhöz tartoztam. Ezeknek a fiúknak és lányoknak egyenruháján még nem ragyog a Hősök aranycsillaga, még nincsenek érdemrendjeik, kitüntetéseik. De még előttük áll minden az élet széles útján, mindaz a szépség és dicsőség, amelyet apáink és nagyapáink harcoltak ki nekünk.

Tanuljatok, fiatalok! Lángoljatok! Legyetek merészek! Hazánk ifjúsága... A haza szélesre tárta előtte az alkotó, boldog élet kapuját. A haza, mint gondos anya, a kommunista párt legendás történetén, az alkotó és teremtő népnek a munkában véghezvitt hőstettein neveli ezt az ifjúságot. Értük, a haza fiatal gazdáiért, akik hivatottak arra, hogy legyőzzenek időt és teret s a világmindenséget, értük hozta létre ez a haza a legjobb iskolákat, építette fel a világ legjobb egyetemét, a Moszkvai Egyetemet, amely előtt M. J. Zsukovszkij professzor bronzszobrára ezeket a szavakat vésték: „Az ember... repülni fog, de nem izmainak, hanem értelmének erejével."

A szovjetek országának ifjúsága bátran néz a ragyogó jövőbe. Ennek az ifjúságnak jutott osztályrészéül az a nagy boldogság, hogy felépítse a kommunista társadalmat. Minden ifjú szovjet emberre nagyon sok komoly tanulás és munka vár. A hazának mérnökökre, agronómusokra,

orvosokra, és pedagógusokra, lakatosokra és traktoristákra van szüksége. Minden szakma művelőit érdekes és hasznos munka várja nálunk. És a szovjet ifjúság a legtehetségesebb a világon. A mi repülőink mindenki másnál gyorsabban, magasabbra és messzebbre repülnek. Tudósaink űrhajókat építenek, s a földgolyó északi és déli sarkát ostromolják. Ők, az ifjú hazafiak győzték le a nyár szikkasztó forróságát, a téli hóviharokat, és ezek a fiatalok törik fel hősi erőfeszítéssel a parlag- és szűzföldeket. Az ő önfeláldozó munkájukban nyilvánulnak meg a kommunizmust építő, békés alkotómunka nagyszerű céljaitól lelkesített szovjet nép magasrendű erkölcsi vonásai.

Az első űrhajózás sikere lelkesíti, bátorságra buzdítja az egész ifjúságot. Érzi, hogy szárnyai nőnek. „Mind több és több szovjet ember repül majd eddig ismeretlen útvonalakon a világűrbe – mondotta Nyikita Szergejevics Hruscsov –, tanulmányozza majd a kozmoszt, feltárja távolabb is a természet titkait, és az ember szolgálatába, az ember jólétének, a békének szolgálatába állítja őket."

Igen, mi mindent megteszünk a békéért, mi békés emberek vagyunk, és életünk, egész életünk, utolsó csepp vérünkig, utolsó leheletünkig, a mi gyönyörű, szocialista hazánké.

TARTALOM

Szulofoldem – a Szmolenszk-vidék 7
A munkasosztály soraiban 24
Pilota leszek 42
Katonai esku 58
Északi fényben 83
Útra készen 108
1961 aprilis 12, szerda .. 149
Hazámé az életem 179

15,— Ft